

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ปริทัศน์
มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

Journal of Humanities and Social Sciences Review
Lampang Rajabhat University

ปีที่ 13 ฉบับที่ 1 (มกราคม – ธันวาคม 2568)
VOL. 13 No. 1 (January – December 2025)

ISSN 2985-2757 (Print)

ISSN 2985-2765 (Online)

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ปริทัศน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

Journal Of Humanities and Social Sciences Review (JHSSR)
Lampang Rajabhat University

ปีที่ 13 ฉบับที่ 1 (มกราคม - ธันวาคม พ.ศ. 2568) Vol. 13 No. 1 (January – December 2025)
ISSN 2985-2757 (Print)
ISSN 2985-2765 (Online)

หน่วยงานรับผิดชอบ

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

คณะที่ปรึกษา

อาจารย์ ดร.เสาวรีย์	บุญสา	คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิตรลดา	มูลมา	รองคณบดีฝ่ายวิชาการและประกันคุณภาพ การศึกษา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์อัศจร	บุปผาจำเริญ	รองคณบดีฝ่ายวางแผนและบริการวิชาการ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิตยา	มูลปินใจ	รองคณบดีฝ่ายกิจการนักศึกษาและสื่อสารองค์กร
ผู้ช่วยคณบดีทุกคน		

บรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ตุลาภรณ์	แสนปรน	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
--------------------------------	--------	------------------------

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐพงษ์	คันธรส	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
-------------------------------	--------	------------------------

กองบรรณาธิการผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.ธเนศวร	เจริญเมือง	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.มนัส	สุวรรณ	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ศาสตราจารย์ ดร.ปฐม	หงษ์สุวรรณ	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
รองศาสตราจารย์ ดร.เจตนิพิฐ	สังข์จิตร	วิทยาลัยดนตรี มหาวิทยาลัยรังสิต
รองศาสตราจารย์ ดร.จิรวัดน์	เมธาสุทธิรัตน์	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
รองศาสตราจารย์ ดร.ณรงค์ชัย	ปิฎกรัตน์	มหาวิทยาลัยมหิดล

กองบรรณาธิการผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก (ต่อ)

รองศาสตราจารย์ ดร.บุรินทร์	ศรีสมถวิล	มหาวิทยาลัยหอการค้า
รองศาสตราจารย์ ดร.ธัญญา	สังข์พันธานนท์	มหาวิทยาลัยนเรศวร
รองศาสตราจารย์ ดร.ธนวิทย์	บุตรอุดม	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีรพงษ์	เที่ยงสมพงษ์	มหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตกาญจนบุรี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชวนพิศ	ศรีวิชัย	มหาวิทยาลัยพะเยา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปิติเทพ	อยู่เย็นง	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

กองบรรณาธิการภายใน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกวลิณ	จันทะเดช	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทยากร	สุวรรณภูมิ	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิศัท	เศรษฐกร	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุประวีณ	แสงอรุณเฉลิมสุข	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชัตติยา	ชัตติยวรา	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ฐานัน	ชุมพลวงศ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์สิริรัตน์	วาวแวว	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์วราภรณ์	ภูมิลี	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
อาจารย์ ดร.อรทัย	สุขจีระ	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

เจ้าหน้าที่ประสานงาน/จัดรูปเล่ม

นางสาวเจนจิรา	แก้วมณี	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
นายอุเทน	หินอ่อน	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความประจำฉบับ

รองศาสตราจารย์ ดร.เกษทิพย์	ศิริชัยศิลป์	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
รองศาสตราจารย์ ดร.จิรวัดน์	เมธาสุทธิรัตน์	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
รองศาสตราจารย์ ดร.นิตยา	วรรณกิตร์	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
รองศาสตราจารย์ ดร.ปาริชา	มารี เคน	มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์
รองศาสตราจารย์ ดร.พัชลินจ	จินนุ่น	มหาวิทยาลัยทักษิณ
รองศาสตราจารย์ ดร.วัลลภ	สุขสวัสดิ์	มหาวิทยาลัยนเรศวร
รองศาสตราจารย์ ดร.รงค์กร	อนันตศานต์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รองศาสตราจารย์ ดร.สุตาษา	เจียพงษ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
รองศาสตราจารย์ ดร.อุไรวรรณ	หาญวงศ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความประจำฉบับ (ต่อ)

รองศาสตราจารย์ ดร.Truong	Thi Hang	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
รองศาสตราจารย์ ดร.ชนิษฐา	จิตชินะกุล	มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
รองศาสตราจารย์พรสวรรค์	มณีทอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
รองศาสตราจารย์พุกษา	เครือแสง	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
รองศาสตราจารย์โอฬาร	รัตนภักดี	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ดาร์รัตน์	คำเป็ง	มหาวิทยาลัยพะเยา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธนพร	หมุคำ	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นาวัน	พรหมใจสา	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิศัท	เศรษฐกร	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พนิดา	จารย์อุปการะ	มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ยอดพล	เทพสิทธา	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สหทัยา	สิทธิวิเศษ	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สันต์	จันทร์สมศักดิ์	มหาวิทยาลัยนเรศวร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนันต์	อุปสอด	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชัยณรงค์	อริยะประเสริฐ	มหาวิทยาลัยศิลปากร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ธนูพงษ์	ลมอ่อน	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
อาจารย์ ดร.ศิริโสภา	สันติทฤษฎีกร	มหาวิทยาลัยแม่โจ้

สำนักงานกองบรรณาธิการ

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
 119 หมู่ 9 ตำบลชมพู อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง 52100
 เบอร์โทรศัพท์ติดต่อ 094 515 6826
 E-mail: jhssr.lpru@gmail.com
 website <https://so15.tci-thaijo.org/index.php/jhssrlpru>

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ปริทัศน์

มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

Journal Of Humanities and Social Sciences Review (JHSSR)

Lampang Rajabhat University

ตีพิมพ์เผยแพร่ในปี 2568 จำนวน 1 ฉบับ เดือน มกราคม – ธันวาคม 2568

นโยบายการตีพิมพ์

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ปริทัศน์ มหาวิทยาลัยลำปาง มีนโยบายในการ ส่งเสริม เผยแพร่ ผลงานวิชาการและงานวิจัยที่มีคุณค่าต่อการพัฒนาองค์ความรู้ทางวิชาการ และ เป็นสื่อกลางในการเผยแพร่ ตีพิมพ์บทความที่มีคุณภาพ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นเชิงวิชาการ โดยครอบคลุมวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ได้แก่ รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ การปกครองท้องถิ่น นิติศาสตร์ การพัฒนาชุมชน ศิลปะและการออกแบบ ดนตรี ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน วรรณกรรม การศึกษา และสาขาอื่นที่เกี่ยวข้อง

กระบวนการพิจารณาบทความ

บทความทุกบทความจะต้องผ่านการพิจารณาโดยผู้ทรงคุณวุฒิที่เชี่ยวชาญอย่างน้อย 3 ท่าน แบบ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้แต่งไม่ทราบชื่อกันและกัน (double-blind review) ทั้งนี้บทความที่ลงตีพิมพ์ในวารสารฯ จะต้องผ่านการพิจารณาให้ความเห็น ทบทวน และตรวจสอบ วิพากษ์ วิจาร์ณ ความถูกต้อง เหมาะสมทางวิชาการ จากผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง จำนวนอย่างน้อย 3 ท่าน ในรูปแบบพิชญพิจารณา (Peer-Reviewed) ก่อนลงตีพิมพ์ และเป็นการประเมินแบบการปกปิดสองทาง (Double blinded)

ประเภทของบทความ

ประเภทของบทความที่รับตีพิมพ์ ได้แก่ บทความวิจัย (Research Article) บทความวิชาการ (Academic Article) บทความปริทัศน์ (Review Article) และบทวิจารณ์หนังสือ (Book Review)

ข้อเสนอแนะสำหรับผู้สนใจเสนอบทความลงวารสาร

กองบรรณาธิการพิจารณาบทความ 3 ประเภท ดังนี้

1. บทความ (Article) แบ่งเป็น

1.1. บทความทางวิชาการ หมายถึง งานเขียนซึ่งเป็นเรื่องที่น่าสนใจและอยู่ในกรอบเนื้อหาที่กำหนด ต้องมีการอ้างอิงตามหลักวิชาการ

1.2. บทความวิจัย หมายถึง การนำเสนอผลการวิจัยที่ได้มีการศึกษาค้นคว้าตามหลักทางวิชาการวิจัย แต่ต้องนำมาปรับเพื่อนำเสนอในรูปแบบบทความที่ง่ายต่อการอ่านและทำความเข้าใจ

2. บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review) หมายถึง บทความที่วิพากษ์ วิเคราะห์เนื้อหาสาระ คุณค่า ของหนังสือหรือบทความโดยบทวิจารณ์หนังสือ จะต้องกล่าวถึงรายละเอียดของหนังสือ ได้แก่ ชื่อผู้แต่ง ปีที่พิมพ์ สำนักพิมพ์ ครั้งที่พิมพ์ จำนวนหน้า ให้ชัดเจนด้วย

3. บทความปริทัศน์ (Review Article) หมายถึง งานวิชาการที่ประเมินสถานะล่าสุดทางวิชาการ (state of the art) เฉพาะทางที่มีการศึกษาค้นคว้ามีการวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ความรู้ ทั้งทางกว้างและทางลึกอย่างทันสมัย

หลักเกณฑ์การนำเสนอบทความวิชาการหรือบทความงานวิจัยเพื่อพิจารณาตีพิมพ์

1. กองบรรณาธิการจะเป็นผู้รับผิดชอบในการพิจารณาบทความ โดยจะทำการคัดเลือกตามเกณฑ์ ต่อไปนี้

1.1) ใช้ภาษาอย่างเหมาะสม มีโครงสร้างของบทความที่ถูกต้องตามหลักการเขียน

1.2) ใช้ระเบียบวิธีวิจัยที่เหมาะสม มีการอ้างอิงและสังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่

1.3) บทความที่ได้รับการตีพิมพ์จะต้องผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิอย่างน้อย 3 ท่าน

2. บทความที่ส่งมาให้พิจารณา จะต้องไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่หรืออยู่ในระหว่างการพิจารณาในวารสารใด

3. บทความวิจัยและบทความวิชาการ ต้องมีส่วนประกอบดังนี้

3.1) ชื่อเรื่องทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และชื่อผู้เขียนทุกคน

3.2) บทคัดย่อภาษาไทยมีความยาวไม่เกิน 300 คำ และบทคัดย่อภาษาอังกฤษมีความยาวไม่เกิน 300 คำ ต้องเป็นบทคัดย่อภาษาอังกฤษที่มีความถูกต้องตามหลักโครงสร้างและไวยากรณ์ของภาษาอังกฤษ

3.3) คุณวุฒิสูงสุด ตำแหน่งการทำงาน และหน่วยงานที่สังกัดของผู้เขียนทุกคนทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

3.4) คำสำคัญ (Keywords) ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ไม่เกิน 5 คำ

3.5) เนื้อหาของบทความวิจัย ประกอบด้วยหัวข้อดังนี้ บทนำ วัตถุประสงค์ สมมติฐานในการวิจัย (ถ้ามี) แนวคิดทฤษฎีที่ใช้ การทบทวนวรรณกรรมหรืองานวิจัยในอดีตที่เกี่ยวข้อง (ถ้ามี) ระเบียบวิธีการวิจัย กรอบแนวความคิดการวิจัย ผลการวิจัย สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล กิตติกรรมประกาศ (ถ้ามี) และเอกสารอ้างอิง ทั้งในเนื้อเรื่องและเอกสารอ้างอิงท้ายบทความ

3.6) เนื้อหาของบทความวิชาการ ประกอบด้วยหัวข้อดังนี้ บทนำ วัตถุประสงค์ ส่วนอภิปราย
ตัวบท บทสรุป และเอกสารอ้างอิง ทั้งในเนื้อเรื่องและเอกสารอ้างอิงท้ายบทความ

4. ต้นฉบับที่ส่งมาเพื่อลงตีพิมพ์ในวารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ปริทัศน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ
ลำปาง ผู้เขียนสามารถจัดเตรียมต้นฉบับได้ทั้งในรูปแบบภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ได้ตามข้อกำหนดของวารสารฯ
ดังต่อไปนี้

4.1) บทความจัดพิมพ์ลงบนขนาดกระดาษ A4 (21×29.7 ซม.) และมีความยาวอยู่ระหว่าง 13 -
15 หน้า ตามแบบฟอร์มวารสารที่กำหนด

4.2) การพิมพ์ด้วยโปรแกรมไมโครซอฟท์เวิร์ด (Microsoft Word) พิมพ์หน้าเดียว 1 คอลัมน์
ระยะห่างบรรทัด 1 เท่า (single space) ด้วยรูปแบบอักษร (font) TH Sarabun PSK
ขนาด 16 ตัวอักษรต่อนี้ว ทั้งอักษรภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

4.3) การใช้ภาษาไทยให้ยึดคำสะกดและคำแปลความหมายตามหลักราชบัณฑิตยสถาน โดยใช้
ภาษาไทยเป็นหลัก และใช้ภาษาอังกฤษในกรณีที่ไม่มีคำสะกดในภาษาไทยหรือมีความ
จำเป็น การใช้ อักษรย่อ ต้องเขียนคำเต็มไว้ในการเขียนในครั้งแรกก่อน และไม่ใช่คำย่อที่ไม่
เป็นมาตรฐานยกเว้นการย่อเพื่อเขียนเนื้อหาให้กระชับขึ้น การแปลศัพท์อังกฤษเป็นไทย
หรือการเขียนทับศัพท์ให้ยึดตามหลักราชบัณฑิตยสถาน

การอ้างอิงและเอกสารอ้างอิง (Cite and References)

การเขียนบรรณานุกรมแบบ APA 7th เป็นรูปแบบการเขียนอ้างอิงแบบนาม-ปี โดยการระบุชื่อผู้เขียน
และตามด้วยปีที่เขียน ดังนี้

กรณีภาษาไทยให้ใช้ ชื่อ นามสกุล (ปีพิมพ์) หรือ องค์การ (ปีที่พิมพ์) เช่น ญัฐพงษ์ คันธรส (2568) หรือ
กรณีผู้เขียน 2 คน เช่น ญัฐพงษ์ คันธรส และตุลาภรณ์ แสนปรน (2568) กรณีผู้เขียนมากกว่า 3 คน ให้ใช้ชื่อ
นามสกุลคนแรก และคณะ เช่น ญัฐพงษ์ คันธรส และคณะ (2568) เป็นต้น กรณีที่เป็นชาวต่างชาติใช้ นามสกุล (ปี
ที่พิมพ์) เช่น Charla (2024)

หนังสือ

กรณีผู้เขียน 1 คน ได้แก่ ชื่อ นามสกุลผู้แต่ง./ (ปีพิมพ์)./ชื่อเรื่อง (ตัวเอียง)/ (พิมพ์ครั้งที่)./สำนักพิมพ์.

กรณีผู้เขียน 2 คน ได้แก่ ชื่อ นามสกุลผู้แต่งคนที่ 1 และชื่อ นามสกุลผู้แต่งคนที่ 2./ (ปีพิมพ์)./ชื่อเรื่อง/
(พิมพ์ครั้งที่)./สำนักพิมพ์.

กรณีที่ผู้เขียน 3-6 คน ให้ใส่ชื่อผู้แต่ง ครบทุกคน เช่น ชื่อ นามสกุลผู้แต่งคนที่ 1 - คนที่ 6./ (ปีพิมพ์)./ชื่อ
เรื่อง (ตัวเอียง)/ (พิมพ์ครั้งที่)./สำนักพิมพ์. กรณีที่มากกว่า 6 คนให้ใช้ และคณะกรณีที่ผู้เขียนเป็นชาว
ต่างประเทศ ให้ใช้ชื่อสกุลก่อน

ตัวอย่าง กนกรัตน์ เลิศชูสกุล. (2563). *จากมือตบถึงนกหวีด*. อิลูมินันซ์ เอดิชั่นส์.

ตัวอย่าง Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American
community*. Simon & Schuster.

กรณีหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ที่มีเลข DOI ให้ผู้เขียนกำหนดเลข DOI ในการอ้างอิง
ตัวอย่าง Chu, Z. (2022). *People-Oriented Education Transformation*.
<https://doi.org/10.1007/978-981-16-6353-6>

วิทยานิพนธ์

ชื่อ นามสกุล./(ปีที่เผยแพร่)./ชื่อวิทยานิพนธ์(ตัวเอียง)/[วิทยานิพนธ์ปริญญาคุณวุฒิตัวเอียงไม่ได้ตีพิมพ์หรือ
วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิตไม่ได้ตีพิมพ์]./ชื่อมหาวิทยาลัย. (กรณีเป็นรูปเล่ม)

ตัวอย่าง ורתัย สุขจะ. (2568). *การเขียนรายการอ้างอิงในวารสารทางวิชาการ*. [วิทยานิพนธ์ปริญญา
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง.

ชื่อ นามสกุล./(ปีที่เผยแพร่)./ชื่อวิทยานิพนธ์(ตัวเอียง)/[วิทยานิพนธ์ปริญญาคุณวุฒิตัวเอียงไม่ได้ตีพิมพ์หรือ
ปริญญามหาบัณฑิต]./ชื่อมหาวิทยาลัย. (กรณีไม่ได้ตีพิมพ์ หรือเป็นเอกสารออนไลน์)

ตัวอย่าง ורתัย สุขจะ. (2568). *การเขียนรายการอ้างอิงในวารสารทางวิชาการ*. [วิทยานิพนธ์ปริญญา
คุณวุฒิตัวเอียงไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

วารสาร

วารสารแบบเล่ม

ชื่อผู้แต่ง./(ปีพิมพ์)./ชื่อบทความ./ชื่อวารสาร (ตัวเอียง),/เลขของปีที่ (ตัวเอียง)/[เลขของฉบับที่],/เลขหน้า.

ตัวอย่าง ורתัย กักผล. (2563). การบริหารจัดการเมืองน่าอยู่: บทเรียนจากเทศบาลในประเทศไทย.

วารสารรัฐประศาสนศาสตร์, 18(2), 45–68.

ตัวอย่าง Kunpluem, P. (2023). Smart city management in local administrative
organizations. *Sripatum Chonburi Academic Journal*, 20(1), 15–28.

วารสารออนไลน์

วารสารออนไลน์ (กรณีมีเลข DOI ใช้เลข DOI และไม่มีเลข DOI ใช้ URL)

ชื่อผู้แต่ง./(ปีพิมพ์)./ชื่อบทความ./ชื่อวารสาร,/เลขของปีที่/(เลขของฉบับที่),/เลขหน้า.

<https://www.xxxxxxxx> หรือเลข DOI

ตัวอย่าง ורתัย กักผล. (2563). การบริหารจัดการเมืองน่าอยู่: บทเรียนจากเทศบาลในประเทศไทย.

วารสารรัฐประศาสนศาสตร์, 18(2), 45–68. <https://doi.org/xxxx>

รายงานประชุมทางวิชาการ

ชื่อ นามสกุล./(วัน,/เดือน/ปี)./ชื่อเอกสาร หรือโปสเตอร์ (ตัวเอียง)/[เอกสารนำเสนอในที่ประชุม หรือ
โปสเตอร์นำเสนอในที่ประชุม]./ชื่อการประชุม,/สถานที่.

หนังสือพิมพ์และหนังสือพิมพ์ออนไลน์

ชื่อผู้แต่ง./(วัน,/เดือน/ปี)./ชื่อคอลัมน์./ชื่อหนังสือพิมพ์ (ตัวเอียง),/เลขหน้า.

ตัวอย่าง คอลัมน์สัตว์ใหม่. (21 กุมภาพันธ์ 2568). *จับตามลกระทบโควิดระลอกสามทำคนไทยหนักท่วม*.
ไทยรัฐ. 2.

เว็บไซต์

ชื่อ นามสกุลผู้เขียน./ (วัน/เดือน/ปีที่เผยแพร่). /ชื่อบทความ(ตัวเอียง). /ชื่อเว็บไซต์./URL

Author, A. A./ (Year, Month date). /Title of the work: Subtitle./Website name./URL

ตัวอย่าง ตูลาภรณ์ แสนปรน. (25 สิงหาคม 2567). ภาษาไทยวันละคำ. <https://www.lpru.ac.th/>

ภาษาไทยวันละคำ

กรณีที่ไม่มีวันที่เผยแพร่ปรากฏ ให้ใส่ (ม.ป.ป.) หรือ (n.d.)

กรณีที่มีปรากฏเฉพาะ พ.ศ. หรือ ค.ศ. ให้ใส่แค่ (ปี) เท่านั้น

กรณีชื่อผู้เขียนและชื่อเว็บไซต์เป็นชื่อเดียวกัน ให้ตัดชื่อเว็บไซต์ออก

นโยบายเกี่ยวกับการใช้ปัญญาประดิษฐ์

ต้นฉบับบทความที่จัดทำโดยใช้ AI ในขั้นตอนใดก็ตามผู้เขียนจะต้องทำด้วยความระมัดระวัง เนื้อหาที่สร้างโดย AI โดยผู้เขียนต้องได้รับการตรวจสอบอย่างละเอียดและแก้ไขอย่างรอบคอบ และผู้เขียนต้องแจ้งให้บรรณาธิการทราบ โดยเปิดเผยข้อมูลนี้อย่างชัดเจนในต้นฉบับระหว่างกระบวนการตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ความรับผิดชอบทั้งหมดต่อความถูกต้อง ความสมบูรณ์ และความเป็นต้นฉบับของเนื้อหาที่สร้างโดย AI ตกอยู่กับผู้เขียนทั้งหมดโดยสิ้นเชิง

ทั้งนี้ วารสารฯ อนุญาตให้ใช้เครื่องมือ AI เพื่อช่วย แปล ตรวจไวยากรณ์ ตรวจสอบโครงสร้างประโยค ความถูกต้องเชิงภาษา หรือจัดรูปแบบได้ แต่ต้องใช้อย่างระมัดระวัง และผู้เขียนต้องทบทวน แก้ไข และตรวจสอบข้อเท็จจริงของเนื้อหาที่เกี่ยวข้องทั้งหมดก่อนส่งต้นฉบับ และผู้เขียนต้องเปิดเผยต่อบรรณาธิการเมื่อส่งบทความเข้าระบบวารสาร

การส่งบทความ

ผู้เขียนบทความสามารถดาวน์โหลดแบบฟอร์มได้ที่เมนู “ดาวน์โหลดแบบฟอร์มบทความ” ซึ่งประกอบไปด้วยต้นฉบับของบทความ และแบบฟอร์มการส่งบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารที่หน้าเว็บไซต์

<https://so15.tci-thaijo.org/index.php/jhssrlpru>

และสามารถส่งบทความในระบบการส่งบทความที่

<https://so15.tci-thaijo.org/index.php/jhssrlpru/about/submissions>

บทบรรณาธิการ

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ปริทัศน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ปริทัศน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง มีเป้าหมายเป็นเวทีเผยแพร่องค์ความรู้ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ เพื่อเสริมสร้างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างนักวิจัย อาจารย์ นักศึกษา และผู้สนใจทั่วไป ทั้งในระดับชาติและนานาชาติ ฉบับนี้นำเสนอบทความวิจัยและบทความวิชาการจำนวน 10 เรื่อง ครอบคลุมประเด็นร่วมสมัยที่สะท้อนความเปลี่ยนแปลงด้านการศึกษา วัฒนธรรม นวัตกรรม ดิจิทัล กฎหมาย และปรัชญา ซึ่งล้วนช่วยขยายมุมมองต่อพลวัตของสังคมไทยยุคใหม่

ภาคบทความวิจัย กิตติชัย ตั้งตรง และคณะ ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาการบริหารจัดการนิเทศภายในเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ซึ่งให้เห็นความจำเป็นของการยกระดับสมรรถนะครูและโรงเรียนให้เท่าทันโลกยุคดิจิทัล ขณะที่พชร วรรณภิวัฒน์ วิเคราะห์ความสอดคล้องของคุณลักษณะบัณฑิตรัฐประศาสนศาสตร์กับทิศทางการพัฒนารัฐบาลดิจิทัล ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญต่อการเตรียมบุคลากรภาครัฐในอนาคต ด้านศิลปวัฒนธรรม มุ่งเน้นบทบาทของเทคโนโลยีในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาไทย เช่น บทความของวรวิทย์ เพ็งพันธ์ และคณะ ที่เสนอแนวทางสร้างเครือข่ายเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยในรูปแบบออนไลน์อย่างยั่งยืน รวมถึงงานของวราภรณ์ ภูมิ และศิญาพัฒน์ เสนอจันทร์วุฒิชัย ที่ใช้นวัตกรรมดิจิทัลเพื่อมรดกทางวัฒนธรรมศิลปกรรมล้านนาวัดพระธาตุลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง นอกจากนี้ อัษฎาภูมิ ศรีทน และอิสเรศ ดลเพ็ญ ยังศึกษาคำเรียกบุคคลในการแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอนที่สะท้อนสังคมสังคมวัฒนธรรมอีสานสู่ความเป็นสมัยใหม่ ส่วนงานของสุกัญญา สมอนา นำเสนอแนวคิดการพึ่งตนเองของครัวเรือนอารยะเกษตร ซึ่งเห็นวิธีการพัฒนาคุณภาพชีวิตบนฐานความยั่งยืน

ภาคบทความวิชาการ ปิติเทพ อยู่เย็นยง ศึกษาบทบาทของอนุญาโตตุลาการเฉพาะกิจของ CAS ในการส่งเสริมความยุติธรรมทางการกีฬา : กรณีศึกษาการแข่งขันโอลิมปิก ปารีส 2024 ซึ่งช่วยให้เข้าใจระบบยุติธรรมด้านกีฬาในบริบทสากล อีกด้านหนึ่ง ณัฐวุฒิ คล้ายสุวรรณ ศึกษาภาพยนตร์มหาชาติ ลิลิตจันทกนิรชาดก : วรรณกรรมคำหลวงสมัยอยุธยา เพื่อสะท้อนพัฒนาการวรรณศิลป์สมัยอยุธยา ขณะที่ชนินทร์ ผ่องสวัสดิ์ และปิยวรินทร์ มีประเสริฐโชค ศึกษาพุทธธรรมในคติการสร้างและการบูชาหุ่นพยนต์ของอาจารย์ลอย โพธิ์เงิน ซึ่งสะท้อนการผสมผสานศาสนาและความเชื่อร่วมสมัย ปิดท้ายด้วยบทความของวรพล โชติจิรเดชากุล ศึกษา ครั้งหนึ่งที่สูญหาย : การวิเคราะห์ตำนานอริสโตฟานีสในงานอภิปรัชญาว่าด้วยความรักของเพลโตกับการสร้างความหมายทางเพศและความรักเพื่อขยายความเข้าใจเรื่องเพศภาวะและความรักในเชิงอุดมคติและวัฒนธรรม

กองบรรณาธิการหวังเป็นอย่างยิ่งว่าผลงานดังกล่าวจะเป็นประโยชน์ต่อวงวิชาการ ครู อาจารย์ นักวิจัย นิสิตนักศึกษา และผู้อ่านทั่วไป ในการพัฒนาความรู้และสร้างแรงบันดาลใจในการทำงานวิชาการต่อไป และขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้ความกรุณาในการตรวจบทความอย่างรอบคอบ รวมถึงผู้เขียนทุกท่านที่ไว้วางใจส่งผลงานมาตีพิมพ์ในฉบับนี้ วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ปริทัศน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ยังคงมุ่งมั่นพัฒนาคุณภาพทางวิชาการอย่างต่อเนื่อง เพื่อทำหน้าที่เป็นพื้นที่เผยแพร่องค์ความรู้ที่มีคุณภาพและก่อประโยชน์ต่อสังคมไทยอย่างยั่งยืน

ด้วยความเคารพอย่างสูง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ตุลากรณ์ แสนปรน
บรรณาธิการบริหาร

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ปริทัศน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

Journal Of Humanities and Social Sciences Review (JHSSR)
Lampang Rajabhat University

บทความวิจัย :	หน้า
สภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาการบริหารจัดการนิเทศภายในเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 กิตติชัย ตั้งตรง และสายฝน แสนใจพรม	1-20
ความสอดคล้องของคุณลักษณะบัณฑิตรัฐประศาสนศาสตร์กับทิศทางการพัฒนา รัฐบาลดิจิทัล พชร วรรณภักดิ์	21-37
แนวทางการสร้างเครือข่ายการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยในรูปแบบออนไลน์อย่าง ยั่งยืน วรวิทย์ เฟื่องพันธ์, ณัฐณณ พุ่มแก้ว, นิพนธ์ กล้ากล่อมจิตร และณัฐทิ ปิ่นทอง	38-50
นวัตกรรมดิจิทัลเพื่อมรดกทางวัฒนธรรมศิลปกรรมล้านนา วัดพระธาตุลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง วรภรณ์ ภูมิ และศิญาพัฒน์ แสนจันทร์วุฒิชัย	51-67
คำเรียกบุคคลในการแสดงหมอลำเรื่องตอกลอนที่สะท้อนสังคมวัฒนธรรมอีสานสู่ ความเป็นสมัยใหม่ อัษฎาวุฒิ ศรีทน และอิศเรศ ดลเพ็ญ	68-90
การพึ่งตนเองของครัวเรือนอารยะเกษตร สุภีร์ สมอนา	91-106

บทความวิชาการ :	หน้า
บทบาทอนุญาตตุลาการเฉพาะกิจของ CAS ในการส่งเสริมความยุติธรรม ทางการกีฬา: กรณีศึกษาการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ปีติเทพ อยู่เย็นง	107-124
ภาพยนตร์หาชาติ ลิลิตจันทกนิรชาดก: วรรณกรรมคำหลวงสมัยอยุธยา ณัฐวุฒิ คล้ายสุวรรณ	125-141
พุทธธรรมในคติการสร้างและการบูชาหุ่นพยนต์ของอาจารย์ลอย โพธิ์เงิน ชนินทร์ ผ่องสวัสดิ์ และปิยวัฒน์ ภามะรินทร์ มีประเสริฐโชค	142-153
ครึ่งหนึ่งที่สูญหาย: การวิเคราะห์ตำนานอริสโตฟาเนสในงาน อภิปราย ว่าด้วยความรักของ เพลโตกับการสร้างความหมายทางเพศและความรัก วรพล โชติจิระเดชากุล	154-168

สภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาการบริหารจัดการนิเทศภายใน
เพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21
ของโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน

The Problems and Needs in Development of the Internal Supervision
Administration for Supporting Teaching and Learning Management in
the 21st Century of Chak Kham Khanathon School, Lamphun

กิตติชัย ตั้งตรง¹ | Kittichai Tangtrong¹

สายฝน แสนใจพรหม² | Saiphon Sanjaiprom²

Received: 5 พฤษภาคม 2567 Revised: 3 กุมภาพันธ์ 2568 Accepted: 8 กันยายน 2568

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาการบริหารจัดการนิเทศภายในเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน เก็บรวบรวมโดยใช้แบบสอบถามจากผู้บริหารสถานศึกษา ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน จำนวนทั้งสิ้น 160 คน เครื่องมือที่ใช้คือ แบบทดสอบสภาพปัญหาและความต้องการบริหารจัดการในการพัฒนาการนิเทศภายใน

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัญหาการบริหารจัดการนิเทศภายใน พบว่า ด้านหลักสูตรสถานศึกษาไม่ได้ส่งเสริมสมรรถนะของผู้เรียนเท่าที่ควร ด้านการจัดการเรียนรู้ไม่มีการบูรณาการองค์ความรู้จากหลากหลายรายวิชา ด้านสื่อการเรียนรู้นำเทคโนโลยีมาใช้เพียงบางขั้นตอน ด้านบรรยากาศการเรียนรู้ที่ครูไม่ได้แสดงบทบาทเป็นผู้สอนแนะ (Coach) เป็นเพียงครูสั่งการ และด้านการวัดและประเมินผลโรงเรียนควรมีการใช้แอปพลิเคชัน 2) ความต้องการในการพัฒนาการบริหาร

¹ นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

E-mail: Kittichaitangtrong@gmail.com

¹ Graduate Student, Department of Education Administration, Faculty of Education, Chiang Mai

Rajabhat University E-mail: Kittichaitangtrong@gmail.com

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

E-mail: saiphon_san@cmru.ac.th

² Asst. Prof. Dr., Department of Education Administration, Faculty of Education, Chiang Mai Rajabhat

University E-mail: saiphon_san@cmru.ac.th

จัดการนิเทศภายใน พบว่า ด้านหลักสูตรสถานศึกษาต้องการพัฒนาเนื้อหาที่มีความทันสมัยเหมาะสมกับบริบทและกระบวนการมีส่วนร่วมในการกำหนดหลักสูตรของผู้เรียนการใช้แอปพลิเคชันเพื่อการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียน มีความต้องการในการส่งเสริมองค์ความรู้ในด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดลำพูน มีความต้องการในการพัฒนาบรรยากาศของโรงเรียนที่ส่งเสริมกระบวนการจัดการเรียนรู้กระบวนการกลุ่มนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการเรียนรู้ และด้านการวัดและประเมินผลโรงเรียนมีความต้องการให้ครูผู้สอนมีการประเมินผลตามสมรรถนะของผู้เรียนมากกว่าการทดสอบ และควรมีการวัดและประเมินผลอย่างหลากหลาย

คำสำคัญ : สภาพปัญหา, ความต้องการในการพัฒนา, การนิเทศภายใน, การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

Abstract

The purpose of this research was to study the problems and needs in the development of internal supervision administration to support teaching and learning management in the 21st century at Chak Kham Khanathon School, Lamphun. Data were collected using a questionnaire administered to 160 participants, including school administrators, government teachers, and educational personnel of Chak Kham Khanathon School. The research instrument was a questionnaire designed to assess the problems and developmental needs of internal supervision administration.

The findings revealed the following: 1) Problems in internal supervision administration development included the school curriculum not fully promoting students' performance, limited integration of knowledge across various subjects, partial use of technological media as teaching aids, teachers acting primarily as instructors rather than learning coaches, and inadequate application of school measurement and evaluation systems. 2) Development needs in internal supervision administration included updating the school curriculum to ensure relevance and contextual appropriateness, encouraging participation in curriculum development, utilizing applications to support learning management, promoting local wisdom of Lamphun Province, improving the school atmosphere to foster collaborative learning, increasing the use of technology in teaching, emphasizing performance-based assessment over paper tests, and diversifying evaluation methods. These findings highlight the importance of enhancing internal supervision administration to align with the demands of 21st-

century education and to improve the overall quality of teaching and learning management.

Keywords: the problems, the needs in development, the internal supervision administration, learning management in the 21st century

บทนำ

สังคมในศตวรรษที่ 21 เรียกว่า “สังคมความรู้” ความรู้ใหม่ ๆ เกิดขึ้นทุกวันและสามารถรับความรู้ได้จากหลายช่องทางและได้รับอย่างรวดเร็ว คนท่องเที่ยว เรียนเก่ง จำเก่ง ไม่ใช่ตัวเลือกที่ดีที่สุด และเป็นคนที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ สำหรับลักษณะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 จะมีลักษณะดังนี้ 1) เป็นนักร่วมมือจากเครือข่ายกระจายความรู้ ความคิด ทักษะ และการเรียนรู้ใหม่ ๆ 2) เป็นนักเรียนรู้อิสระ ยืดหยุ่นเพื่อเรียนรู้ตลอดชีวิต 3) เป็นนักวิเคราะห์ที่ฉลาด ตรวจสอบได้อย่างลึกซึ้ง 4) เป็นนักสังเคราะห์ที่สร้างสรรค์ สามารถทำความเข้าใจแนวคิดและความคิดที่ซับซ้อน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545) และการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ในปัจจุบันได้มุ่งเน้นในมิติของการพัฒนา 4 มิติที่สำคัญ ได้แก่ การปฏิรูปนักเรียนยุคใหม่ การปฏิรูปครูยุคใหม่ การปฏิรูปโรงเรียนยุคใหม่ หรือแหล่งเรียนรู้ยุคใหม่และการปฏิรูประบบบริหารจัดการยุคใหม่ ซึ่งในทุกมิตินั้นจะมีความสอดคล้องสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบเพื่อให้บรรลุผลของการปฏิรูปการศึกษาไทยในศตวรรษที่ 21 (อมรรัตน์ เตชะนอก และคณะ, 2563) และการศึกษายังเป็นรากฐานที่มีความสำคัญในการสร้างความเจริญก้าวหน้าและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น สถาบันการศึกษาเป็นสถานที่สำหรับการพัฒนาความรู้ ความคิด มุ่งเน้นให้เด็กเก่ง เด็กดี มีความสุขมุ่งพัฒนาให้ทุกคนในสังคมได้รับการพัฒนาศักยภาพ เน้นศักดิ์ศรีของความเป็นคนมีจิตสำนึกและรับผิดชอบต่อสังคมและ สิ่งแวดล้อม เป็นการพัฒนาอยู่บนพื้นฐานความเป็นไทยรู้จักตนเอง รู้จักการสืบสานวัฒนธรรมไทย (วัลลิภา สมฤทธิ์, 2564)

การพัฒนาการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานมีองค์ประกอบของกระบวนการหลักสำคัญ 3 ประการ คือ กระบวนการบริหารการศึกษา กระบวนการเรียนการสอนและกระบวนการนิเทศการศึกษา ที่ต้องปฏิบัติประสานสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ การพัฒนา กระบวนการเรียนรู้โดยให้ครูผู้สอนจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ โดยใช้พหุปัญญาเป็นเครื่องมือในการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ เพื่อการพัฒนาผู้เรียนให้ครบทุกด้าน (นันทพร ปัญญาสูง, 2558) และ มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ความช่วยเหลือครูในการพัฒนาครูให้มีความรู้ ทักษะที่จำเป็นที่จะนำไปใช้ในการเรียนการสอนของตนเองให้มีประสิทธิภาพที่จะส่งผลต่อพัฒนาการการเรียนรู้ของผู้เรียน ผู้นิเทศให้คำแนะนำ ช่วยเหลือผู้รับการนิเทศสร้างขวัญและกำลังใจ ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานและการพัฒนาไปสู่เป้าหมายในการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพร่วมกัน

สำหรับโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน เป็นโรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ ได้มีการจัดการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีข้าราชการครูจำนวน 160 คน ผู้บริหารจำนวน 5 คน ได้รับรางวัลการแข่งขันหุ่นยนต์ FIRST@Tech Challenge Thailand Season 2021 – 2022 FREIGHT FRENZY ซึ่งด้วยพระราชทานสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้รับสิทธิ์ในการเป็นตัวแทนประเทศไทยเพื่อเข้าร่วมการแข่งขัน FIRST Tech Challenge 2020 - 2021 ในระดับนานาชาติ ณ สหรัฐอเมริกา ถึงแม้ว่าโรงเรียนจะได้รับรางวัลต่าง ๆ มากมาย แต่จากการศึกษาข้อมูลของรายงานผลการพัฒนาตนเองของสถานศึกษา ยังพบว่าโรงเรียนยังได้รับการเสนอแนะตามเอกสารรายงานผลการประเมินตนเองของสถานศึกษา ประจำปีการศึกษา 2564 มีการเรียนการสอนการวัดประเมินผลไม่สอดคล้องและครอบคลุมเป้าหมายของหลักสูตร ดังจะเห็นได้จากผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ของผู้เรียนไม่เป็นตามเป้าหมายในการกำหนดข้อตกลงค่าเป้าหมายในการวัดและประเมินผล (Memorandum Of Understanding) ระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้กับโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน ซึ่งมีค่าเป้าหมายอยู่ที่ร้อยละ 75.00 นักเรียนที่ผ่านตามค่าเป้าหมายจำนวน 2,268 คน และนักเรียนที่ยังไม่ถึงตามค่าเป้าหมายจำนวน 890 คน ของสถานศึกษาที่ตั้งไว้ (โรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน, 2564) และการนิเทศการศึกษาเป็นหนึ่งในกระบวนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่จะช่วยบุคลากรในสถานศึกษา ได้ปฏิบัติงานร่วมกัน บริหารจัดการและการจัดการเรียนการสอนให้ดียิ่งขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศุภวรรณ สัจจิตกุล (2560) ได้กล่าวถึงแนวคิดการนิเทศเพื่อพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 กระบวนการนิเทศจะช่วยพัฒนาทักษะการสะท้อนคิดการประสานความร่วมมือและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศของผู้สอน อันจะนำไปสู่การพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในการนิเทศภายในโรงเรียนดำเนินการกับบุคลากรในสถานศึกษาโดยเกิดจากความร่วมมือของคณะครู บุคลากรทางการศึกษาเป็นการช่วยเหลือร่วมกันแก้ไขปัญหา แลกเปลี่ยนเรียนรู้วิธีการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อช่วยให้ครูที่รับการนิเทศได้เรียนรู้และมีความเข้าใจในการปฏิบัติงานชัดเจนยิ่งขึ้น มีขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน ส่งผลต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา มุ่งเน้นช่วยเหลือให้ครูมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การสอนโดยให้ผู้บริหารหรือผู้ที่มานิเทศใช้กระบวนการนิเทศภายในเป็นเครื่องมือในการบริหารอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง มีการใช้เทคนิควิธีการต่าง ๆ ในกระบวนการ นิเทศภายในอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้ครูผู้สอนมีการเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเรียนการสอนให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น ส่งผลโดยตรงต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน การนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนเป็นกระบวนการที่ดำเนินการกับบุคลากรในสถานศึกษาเกิดจากความร่วมมือของคณะครู บุคลากรทางการศึกษาและศึกษานิเทศก์

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับด้านการบริหารงานนิเทศ พบว่า มีงานวิจัยหลายเรื่องที่ได้ นำแนวคิดวงจรคุณภาพเดมมิ่งมาใช้ในการบริหารงานนิเทศ ได้แก่ งานวิจัยของสุชาธิณี ปันก้อน และ

ทศพล อีชะพร (2561) ซึ่งได้ศึกษาเกี่ยวกับการบริหารงานนิเทศภายในสถานศึกษาพบว่า การบริหารการนิเทศภายในสถานศึกษากับมาตรฐานด้านคุณภาพผู้เรียนมีความสัมพันธ์ด้านคุณภาพผู้เรียนด้านการพัฒนาหลักสูตร ด้านการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียน และด้านการพัฒนาวิชาชีพ และการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนที่จัดทำเป็นระบบ สามารถนำไปสู่การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนที่ดีต่อผู้เรียน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ช่อลัดดา สิมมา (2562) พบว่า การนิเทศช่วยสร้างความเข้าใจ ขจัดความขัดแย้งภายในกลุ่มเปิดโอกาสให้ครูมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ คัดเลือกบุคลากรให้ตรงกับความรู้และความสามารถสนับสนุนการพัฒนาของครู ทั้งด้านการจัดการเรียนการสอนและการพัฒนาตนเอง สร้างความตระหนัก และความรู้ความเข้าใจของการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานนิเทศภายในภายใน สถานศึกษา ส่งเสริมสนับสนุนการจัดระบบโครงสร้าง วางแผนและดำเนินงานตามแผน เน้นการทำงานเป็นทีม ประสานความร่วมมือจากทุกฝ่าย พร้อมทั้งกำกับ ติดตาม อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

จากสภาพปัญหาดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการพัฒนาการบริหารการนิเทศภายใน ผลจากการวิจัยทำให้สถานศึกษาได้เกิดการบริหารงานนิเทศภายในเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาการบริหารจัดการนิเทศภายในเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่องสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาการบริหารจัดการนิเทศภายในเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน เป็นการวิจัยเพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการบริหารจัดการนิเทศภายในเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน มีรายละเอียด ดังนี้

ประชากร

ผู้บริหารสถานศึกษา ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน จำนวนทั้งสิ้น 160 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน 1 คน รองผู้บริหารสถานศึกษาผู้รับผิดชอบงาน 4 ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายวิชาการ ฝ่ายงบประมาณ ฝ่ายบริหารบุคคล และฝ่ายบริหารงานทั่วไป จำนวน 4 คน และข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน จำนวน 155 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

แบบสอบถาม เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาการนิเทศภายใน เพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน โดยเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามวิธีของลิเคิร์ต (Likert) 5 ระดับ ได้แก่ ระดับมากที่สุด ระดับมาก ระดับปานกลาง ระดับน้อย และระดับน้อยที่สุด ใช้เก็บข้อมูลกับผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามมีลักษณะแบบเลือกตอบ (Multiple Choices)

ตอนที่ 2 สอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับระดับการปฏิบัติของการบริหารจัดการนิเทศภายใน เพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วน ประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) ตามแนวคิดของลิเคิร์ต (Likert) อ้างถึงใน สุวรรณิกัน ทะปิง, 2562) โดยแปลความหมายในแต่ละระดับ ดังนี้

5 หมายถึง มีการปฏิบัติ อยู่ในระดับ มากที่สุด

4 หมายถึง มีการปฏิบัติ อยู่ในระดับ มาก

3 หมายถึง มีการปฏิบัติ อยู่ในระดับ ปานกลาง

2 หมายถึง มีการปฏิบัติ อยู่ในระดับ น้อย

1 หมายถึง มีการปฏิบัติ อยู่ในระดับ น้อยที่สุด

ตอนที่ 3 ความต้องการในการพัฒนาการบริหารจัดการนิเทศภายในเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน เป็นแบบคำถามปลายเปิด (Open Ended Question)

การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ

แบบสอบถามที่เกี่ยวกับการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการบริหารจัดการนิเทศภายใน เพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน มีวิธีการสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ ดังนี้

1. ศึกษาเอกสาร ตำรา บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักการบริหาร แนวคิดของงานนิเทศการศึกษาเพื่อรวบรวมข้อมูลที่สำคัญในการใช้กำหนดเป็นข้อคำถามในแบบสอบถาม

2. จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับร่างภายใต้การแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาหลักงานนิพนธ์ เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและพิจารณาให้ข้อเสนอแนะพร้อมปรับปรุงตามข้อเสนอแนะ

3. นำแบบสอบถามให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผล และด้านภาษา จำนวน 3 คน พิจารณาความถูกต้องเหมาะสมของข้อคำถาม ความตรงเชิงเนื้อหา โดยมีค่าความสอดคล้อง

หรือดัชนีของความสอดคล้องกันระหว่างข้อคำถามแต่ละข้อกับจุดประสงค์ (Index of Item – Objective Congruence : IOC) โดยมีค่า IOC เท่ากับ 1.0

4. นำแบบสอบถามมาพิจารณาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญก่อนนำไปใช้จริง
5. นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้กับผู้ที่ไม่ใช่กลุ่มประชากร จำนวน 30 คน เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม เท่ากับ 0.93

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมสภาพปัญหาและความต้องการของการบริหารงานนิเทศภายในเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน ดังนี้

1. ขอส่งหนังสือจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลแก่สถานศึกษา
2. ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการศึกษาและเก็บข้อมูลด้วยตนเอง
3. ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาการนิเทศภายใน ในขั้นตอนต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์

การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม สภาพปัญหาและความต้องการของการบริหารงานนิเทศภายในเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1. ข้อมูลเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามวิเคราะห์ข้อมูล โดยแจกแจงความถี่ และหาค่าร้อยละ
2. ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามสภาพปัญหาและความต้องการของการบริหารงานนิเทศภายในเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูนโดยหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย (μ) และ ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) โดยใช้เกณฑ์กำหนดความหมายตามขอบเขตของค่าเฉลี่ยตามแนวคิดของเบสท์ (Best อ้างถึงใน สุวรรณ กันทะปิง, 2562) รายละเอียดดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.50 – 5.00 หมายถึง มีการปฏิบัติระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.50 – 4.49 หมายถึง มีการปฏิบัติระดับมาก

ค่าเฉลี่ย 2.50 – 3.49 หมายถึง มีการปฏิบัติระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.50 – 2.49 หมายถึง มีการปฏิบัติระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.49 หมายถึง มีการปฏิบัติระดับน้อยที่สุด

3. รวบรวมข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ โดยเลือกรายการที่มีค่าเฉลี่ยต่ำกว่า 3.50 แสดงว่า มีปัญหาต้องนำมาจัดทำแนวทางการบริหารงานนิเทศภายในเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูนในลำดับขั้นตอนต่อไป

4. นำข้อมูลของสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาการบริหารจัดการนิเทศภายในเพื่อนำไปบริหารงานนิเทศภายในเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาการบริหารจัดการนิเทศภายในเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน โดยดำเนินการสอบถามผู้บริหารสถานศึกษา ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน จำนวนทั้งสิ้น 160 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน 1 คน รองผู้บริหารสถานศึกษาผู้รับผิดชอบงาน 4 ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายวิชาการ ฝ่ายงบประมาณ ฝ่ายบริหารบุคคล และฝ่ายบริหารงานทั่วไป จำนวน 4 คน และข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน จำนวน 155 คน

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาการบริหารจัดการนิเทศภายในเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน ดังตาราง

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลทั่วไป	จำนวนคน	ร้อยละ
1. เพศ		
1.1 ชาย	50	31.25
1.2 หญิง	110	68.75
รวม	160	100.00
2. อายุของผู้ตอบแบบสอบถาม		
2.1 ต่ำกว่า 30 ปี	28	17.50
2.2 31 – 40 ปี	52	32.50
2.3 41 – 50 ปี	54	33.75
2.4 51 ปี ขึ้นไป	26	16.25
รวม	160	100.00
3. ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน		
3.1 ผู้บริหารสถานศึกษา	5	3.13
3.2 ครูผู้สอน	155	96.87
รวม	160	100.00

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไป	จำนวนคน	ร้อยละ
4. วิทยฐานะ		
4.1 ไม่มีวิทยฐานะ	38	23.76
4.2 ชำนาญการ	44	27.50
4.3 ชำนาญการพิเศษ	76	47.50
4.4 เชี่ยวชาญ	2	1.24
4.5 เชี่ยวชาญพิเศษ	0	0
รวม	160	100.00
5. ประสบการณ์ในตำแหน่ง (อายุราชการ)		
5.1 1- 5 ปี	38	23.75
5.2 6 – 10 ปี	39	24.38
5.3 11 – 15 ปี	15	9.37
5.4 16 – 20 ปี	17	10.62
5.5 21 ปีขึ้นไป	51	31.88
รวม	160	100.00
6. ภูมิทางการศึกษา		
6.1 ปริญญาตรี	93	58.12
6.2 ปริญญาโท	65	40.63
6.3 ปริญญาเอก	2	1.25
รวม	160	100.00

จากตารางที่ 1 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงร้อยละ 68.75 มีอายุส่วนใหญ่อยู่ในช่วง 41 – 50 ปี คิดเป็นร้อยละ 33.75 ตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษา ร้อยละ 3.13 ครูผู้สอน ร้อยละ 96.87 ไม่มีวิทยฐานะ ร้อยละ 23.76 มีวิทยฐานะชำนาญการ ร้อยละ 27.50 มีวิทยฐานะชำนาญการพิเศษ ร้อยละ 47.50 มีวิทยฐานะเชี่ยวชาญ ร้อยละ 1.25 มีประสบการณ์ในตำแหน่ง (อายุราชการ) 21 ปีขึ้นไป ร้อยละ 31.88 และมีวุฒิทางการศึกษาปริญญาตรี ร้อยละ 58.13

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานผลการศึกษาศาภาพการนิเทศภายในเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน ในภาพรวม

รายการ	ระดับความคิดเห็น		แปลผล
	μ (N=160คน)	σ	
หลักสูตร	3.84	0.96	มาก
การจัดการเรียนรู้	3.72	0.98	มาก
สื่อการเรียนรู้	4.01	0.98	มาก

รายการ	ระดับความคิดเห็น		แปลผล
	μ (N=160คน)	σ	
บรรยากาศการเรียนรู้	3.80	1.08	มาก
การวัดผลและประเมินผล	3.64	0.96	มาก
ภาพรวม	3.80	0.99	มาก

จากตารางที่ 4.2 พบว่า ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานผลการศึกษาสภาพการนิเทศภายในเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu = 3.80$, $\sigma = 0.99$) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าต่ำสุดเรียงตามลำดับเรียงตามลำดับ คือ การวัดผลและประเมินผล ($\mu = 3.64$, $\sigma = 0.96$) การจัดการเรียนรู้ ($\mu = 3.72$, $\sigma = 0.98$) บรรยากาศการเรียนรู้ ($\mu = 3.80$, $\sigma = 1.08$) หลักสูตร ($\mu = 3.84$, $\sigma = 0.96$) สื่อการเรียนรู้ ($\mu = 4.01$, $\sigma = 0.98$)

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานผลการศึกษาสภาพการนิเทศภายในเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน ในด้านหลักสูตร

รายการ	ระดับความคิดเห็น		แปลผล
	μ	σ	
หลักสูตร			
1. มีเนื้อหาทันสมัย	4.40	0.67	มาก
2. มีการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยี	4.17	0.82	มาก
3. มีการมุ่งส่งเสริมสมรรถนะของผู้เรียน	3.35	1.17	ปานกลาง
4. มีการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ด้วยใช้แหล่งเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอก	3.48	1.12	ปานกลาง
5. มีการบูรณาการการองค์ความรู้ของท้องถิ่นในจังหวัดลำพูน	4.17	0.78	มาก
6. มีการบูรณาการแต่ละรายวิชาให้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้	3.49	1.17	ปานกลาง
ภาพรวม	3.84	0.96	มาก

จากตารางที่ 3 พบว่า ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานผลการศึกษาสภาพการนิเทศภายใน เพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน ในด้านหลักสูตรอยู่ในระดับมาก ($\mu = 3.84$, $\sigma = 0.96$) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าต่ำสุด คือ มีการมุ่งส่งเสริมสมรรถนะของผู้เรียน ($\mu = 3.35$, $\sigma = 1.17$) และข้อที่มีค่าสูงสุด คือ มีเนื้อหาทันสมัย ($\mu = 4.40$, $\sigma = 0.67$)

ตารางที่ 4 ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานผลการศึกษาศาพการนิเทศภายในเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน ในด้านการจัดการเรียนรู้

รายการ	ระดับความคิดเห็น		แปลผล
	μ	σ	
การจัดการเรียนรู้			
1. มีการใช้แอปพลิเคชัน	4.02	0.84	มาก
2. มีการใช้เทคโนโลยี	3.78	0.87	มาก
3. มีการจัดการกระบวนการกลุ่ม	3.46	1.08	ปานกลาง
4. ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	4.11	0.83	มาก
5. มีการบูรณาการองค์ความรู้จากหลากหลายรายวิชา	3.38	1.23	ปานกลาง
6. มีการบูรณาการองค์ความรู้ด้านท้องถิ่นในจังหวัดลำพูน	3.44	1.19	ปานกลาง
7. มีการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมประชาธิปไตย	3.82	0.82	มาก
ภาพรวม	3.72	0.98	มาก

จากตารางที่ 4 พบว่า ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานผลการศึกษาศาพการนิเทศภายใน เพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน ในด้านการจัดการเรียนรู้อยู่ในระดับมาก ($\mu = 3.72$, $\sigma = 0.98$) เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าต่ำสุด คือ มีการบูรณาการองค์ความรู้จากหลากหลายรายวิชา ($\mu = 3.38$, $\sigma = 1.23$) และข้อที่มีค่าสูงสุด คือ ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ($\mu = 4.11$, $\sigma = 0.83$)

ตารางที่ 5 ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานผลการศึกษาศาพการนิเทศภายในเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน ในด้านสื่อการเรียนรู้

รายการ	ระดับความคิดเห็น		แปลผล
	μ	σ	
สื่อการเรียนรู้			
1. มีการใช้เทคโนโลยี	3.26	1.33	ปานกลาง
2. มีการใช้แหล่งเรียนรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดลำพูน	3.36	1.58	ปานกลาง
3. ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการสื่อ	4.39	0.80	มาก
4. มีความสัมพันธ์กับเนื้อหา	4.23	0.72	มาก
5. ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์	4.16	0.79	มาก
6. มีการเน้นการลงมือปฏิบัติจริง	4.29	0.80	มาก
7. มีการใช้สื่อปลอดภัย	4.23	0.94	มาก
8. มีการกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้	4.19	0.90	มาก
ภาพรวม	4.01	0.98	มาก

จากตารางที่ 5 พบว่า ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานผลการศึกษาศาพการนิเทศภายใน เพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน ในด้านสื่อการเรียนรู้ อยู่ในระดับมาก ($\mu = 3.72$, $\sigma = 0.98$) เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าต่ำสุด คือ มีการใช้เทคโนโลยี ($\mu = 3.26$, $\sigma = 1.33$) และข้อที่มีค่าสูงสุด คือ ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการสื่อ ($\mu = 4.39$, $\sigma = 0.80$)

ตารางที่ 6 ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานผลการศึกษาศาพการนิเทศภายใน เพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน ในด้านบรรยากาศการเรียนรู้

รายการ	ระดับความคิดเห็น		แปลผล
	μ	σ	
บรรยากาศการเรียนรู้			
1. ครูผู้สอนทำหน้าที่เป็นโค้ช	3.37	1.43	ปานกลาง
2. มีการจัดบรรยากาศการเรียนรู้กระบวนการกลุ่ม	3.48	1.56	ปานกลาง
3. มีการใช้เทคโนโลยีในการเรียนรู้	4.19	0.83	มาก
4. มีการบูรณาการองค์ความรู้จากหลากหลายรายวิชา	3.43	1.40	ปานกลาง
5. ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	4.04	1.00	มาก
6. มีการเรียนรู้ที่มีความปลอดภัย	4.01	0.92	มาก
7. มีความยุติธรรมในการจัดการเรียนรู้	3.88	0.81	มาก
8. มีการเสริมแรงทางบวก	3.98	0.71	มาก
ภาพรวม	3.80	1.08	มาก

จากตารางที่ 6 พบว่า ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานผลการศึกษาศาพการนิเทศภายใน เพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน ในด้านบรรยากาศการเรียนรู้ อยู่ในระดับมาก ($\mu = 3.80$, $\sigma = 1.08$) เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าต่ำสุด คือ ครูผู้สอนทำหน้าที่เป็นโค้ช ($\mu = 3.37$, $\sigma = 1.43$) และข้อที่มีค่าสูงสุด คือ มีการใช้เทคโนโลยีในการเรียนรู้ ($\mu = 4.19$, $\sigma = 0.83$)

ตารางที่ 7 ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานผลการศึกษาศาพการนิเทศภายใน เพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน ในด้านการวัดผลและประเมินผล

รายการ	ระดับความคิดเห็น		แปลผล
	μ	σ	
การวัดผลและประเมินผล			
1. มีการใช้แอปพลิเคชัน	3.29	1.00	ปานกลาง
2. มีการตอบกลับของคะแนนอย่างรวดเร็ว	3.92	0.89	มาก
3. มีการประเมินตามสภาพจริง	3.81	0.84	มาก
4. มีการประเมินเพิ่มสะสมผลงาน	3.84	0.75	มาก
5. มีการประเมินผลตามสมรรถนะของผู้เรียนมากกว่าการทดสอบ	3.37	1.32	ปานกลาง

รายการ	ระดับความคิดเห็น		แปลผล
	μ	σ	
6. มีการกำหนดรูปแบบในการให้คะแนน	3.90	0.73	มาก
7. มีผู้ประเมินที่หลากหลาย เช่น ประเมินตน เพื่อนประเมินเพื่อน	3.38	1.22	ปานกลาง
ภาพรวม	3.64	0.96	มาก

จากตารางที่ 7 พบว่า ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานผลการศึกษานิติศาสตร์ภายใน เพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน ในด้านการวัดและประเมินผลอยู่ในระดับมาก ($\mu = 3.64$, $\sigma = 0.96$) เมื่อพิจารณาจากข้อพบว่า ข้อที่มีค่าต่ำสุด คือ มีการใช้แอปพลิเคชัน ($\mu = 3.29$, $\sigma = 1.00$) และข้อที่มีค่าสูงสุด คือ มีการตอบกลับของคะแนนอย่างรวดเร็ว ($\mu = 3.92$, $\sigma = 0.89$)

ตารางที่ 8 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานผลการศึกษาปัญหาการนิเทศภายในเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน

จากการรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ โดยเลือกรายการที่มีค่าเฉลี่ยต่ำกว่า 3.50 แสดงว่ามีปัญหาต้องนำมาจัดทำแนวทางการบริหารงานนิเทศภายในเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน ตามรายละเอียดดังนี้

รายการ	ระดับความคิดเห็น		แปลผล
	μ	σ	
หลักสูตร			
1. มีการมุ่งส่งเสริมสมรรถนะของผู้เรียน	3.35	1.17	ปานกลาง
2. มีการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ด้วยใช้แหล่งเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอก	3.48	1.12	ปานกลาง
3. มีการบูรณาการแต่ละรายวิชาให้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้	3.49	1.17	ปานกลาง
การจัดการเรียนรู้			
1. มีการจัดการกระบวนการกลุ่ม	3.46	1.08	ปานกลาง
2. มีการบูรณาการองค์ความรู้จากหลากหลายรายวิชา	3.38	1.23	ปานกลาง
3. มีการบูรณาการองค์ความรู้ด้านท้องถิ่นในจังหวัดลำพูน	3.44	1.19	ปานกลาง
สื่อการเรียนรู้			
1. มีการใช้เทคโนโลยี	3.26	1.33	ปานกลาง
2. มีการใช้แหล่งเรียนรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดลำพูน	3.36	1.58	ปานกลาง
บรรยากาศการเรียนรู้			
1. ครูผู้สอนทำหน้าที่เป็นโค้ช	3.37	1.43	ปานกลาง
2. มีการจัดบรรยากาศการเรียนรู้กระบวนการกลุ่ม	3.48	1.56	ปานกลาง
3. มีการบูรณาการองค์ความรู้จากหลากหลายรายวิชา	3.43	1.40	ปานกลาง

รายการ	ระดับความคิดเห็น		แปลผล
	μ	σ	
การวัดผลและประเมินผล			
1. มีการใช้แอปพลิเคชัน	3.29	1.00	ปานกลาง
2. มีการประเมินผลตามสมรรถนะของผู้เรียนมากกว่าการทดสอบ	3.37	1.32	ปานกลาง
3. มีผู้ประเมินที่หลากหลาย เช่น ประเมินตน เพื่อนประเมินเพื่อน	3.38	1.22	ปานกลาง

จากตารางที่ 8 พบว่า การนิเทศภายในเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน ด้านหลักสูตร พบว่า มีปัญหาในเรื่อง 1) มีการมุ่งส่งเสริมสมรรถนะของผู้เรียน 2) มีการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ด้วยใช้แหล่งเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอก 3) มีการบูรณาการแต่ละรายวิชา ให้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ด้านการจัดการเรียนรู้ พบว่า มีปัญหาในเรื่อง 1) มีการบูรณาการองค์ความรู้จากหลากหลายรายวิชา 2) มีการบูรณาการองค์ความรู้ด้านท้องถิ่นในจังหวัดลำพูน 3) มีการจัดการกระบวนการกลุ่ม ด้านสื่อการเรียนรู้ พบว่า มีปัญหาในเรื่อง 1) การใช้เทคโนโลยี 2) การใช้แหล่งเรียนรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดลำพูน ด้านบรรยากาศการเรียนรู้ พบว่า มีปัญหาในเรื่อง 1) ครูผู้สอนทำหน้าที่เป็นโค้ช 2) มีการบูรณาการองค์ความรู้จากหลากหลายรายวิชา 3) มีการจัดบรรยากาศการเรียนรู้กระบวนการกลุ่มด้านการวัดและประเมินผล พบว่า มีปัญหาในเรื่อง 1) มีการใช้แอปพลิเคชัน 2) มีการประเมินผลตามสมรรถนะของผู้เรียนมากกว่าการทดสอบ 3) มีผู้ประเมินที่หลากหลาย เช่น ประเมินตน เพื่อนประเมินเพื่อน

ตอนที่ 2 ผลการศึกษาความต้องการในการพัฒนาการบริหารจัดการนิเทศภายในเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

ผู้วิจัยได้ศึกษาความต้องการในการพัฒนาการนิเทศภายในเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน โดยดำเนินการสอบถามผู้บริหารสถานศึกษา ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน จำนวนทั้งสิ้น 160 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน 1 คน รองผู้บริหารสถานศึกษาผู้รับผิดชอบงาน 4 ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายวิชาการ ฝ่ายงบประมาณ ฝ่ายบริหารบุคคล และฝ่ายบริหารงานทั่วไป จำนวน 4 คน และ ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน จำนวน 155 คน ดังนี้

1. ด้านหลักสูตร

โรงเรียนควรมีเนื้อหาทันสมัย ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยี มุ่งส่งเสริมสมรรถนะของผู้เรียน มีการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ด้วยใช้แหล่งเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอก การบูรณาการแต่ละรายวิชาให้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ของท้องถิ่นในจังหวัดลำพูน และให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการกำหนดหลักสูตรของสถานศึกษา

2. ด้านการจัดการเรียนรู้

โรงเรียนควรมีการใช้แอปพลิเคชันเทคโนโลยี การจัดการกระบวนการกลุ่ม ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมประชาธิปไตย และมีการบูรณาการองค์ความรู้ด้านท้องถิ่นในจังหวัดลำปาง

3. ด้านสื่อการเรียนรู้

โรงเรียนควรมีนำเทคโนโลยีมาใช้ ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการสื่อ ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์ มีการเน้นการลงมือปฏิบัติจริงด้วยการกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และการใช้แหล่งเรียนรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดลำปาง

4. ด้านบรรยากาศ

โรงเรียนควรให้ครูผู้สอนทำหน้าที่เป็นโค้ช มีการจัดบรรยากาศการเรียนรู้กระบวนการกลุ่มใช้เทคโนโลยีในการเรียนรู้ มีการบูรณาการองค์ความรู้จากหลากหลายรายวิชา และผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

5. ด้านวัดผล

โรงเรียนควรนำแอปพลิเคชันมาใช้ในการประเมิน การตอบกลับของคะแนนอย่างรวดเร็ว การประเมินตามสภาพจริง ผู้ประเมินที่หลากหลาย เช่น ประเมินตน เพื่อนประเมินเพื่อน และการประเมินผลตามสมรรถนะของผู้เรียนมากกว่าการทดสอบ

อภิปรายผล

ผลการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาการนิเทศภายในเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำปาง

1. จากการศึกษาสภาพปัญหาการนิเทศภายในเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำปาง จากสภาพปัญหาได้คัดเลือกผลการตอบแบบสอบถามที่มีค่าเฉลี่ยลำดับที่น้อยที่สุด ในจำนวน 5 ด้าน ผลสรุปได้ว่าสภาพปัญหาของการนิเทศภายใน ได้แก่ 1. ด้านหลักสูตร คือ มีการมุ่งส่งเสริมสมรรถนะของผู้เรียน 2. ด้านสื่อการเรียนรู้ คือ มีการใช้เทคโนโลยี และด้านการวัดและประเมินผล คือ มีการใช้แอปพลิเคชัน มีรายละเอียดการอภิปรายผล ดังนี้

1.1 ด้านหลักสูตร พบว่า มีปัญหาในเรื่อง โรงเรียนไม่ได้ส่งเสริมสมรรถนะของผู้เรียน เนื่องจากโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำปาง เป็นโรงเรียนประจำจังหวัดจึงถูกคาดหวังจากผู้ปกครองว่าบุตรหลานสอบเข้าสถาบันอุดมศึกษาที่มีชื่อเสียงได้ ทำให้การออกแบบหลักสูตรเน้นด้านสติปัญญา สมองมากกว่าสมรรถนะเมื่อหลักสูตรถูกนำไปใช้ครูผู้สอนก็เน้นสติปัญญาสมองด้วยเช่นกัน และต้องการพัฒนาเนื้อหาที่มีความทันสมัยเหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา ต้องการได้รับการส่งเสริมแบบมีส่วนร่วมในการกำหนดหลักสูตรของผู้เรียน และเพื่อให้สอดคล้องกับสมรรถนะของผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชัชชนพงษ์ จันวงศ์เดือน และวริญดา บรรหาร (2565) ได้ศึกษาหลักสูตรแกนกลางและ

หลักสูตรฐานสมรรถนะ ผลการวิจัยพบว่า สมรรถนะเป็นความรู้ ความสามารถทักษะ เจตคติ และคุณลักษณะที่แฝงในตัวบุคคลสามารถพัฒนาผ่านการเรียนการสอน ขณะที่หลักสูตรเดิมได้กำหนดสมรรถนะไว้แต่เน้นที่เนื้อหาสาระ การเรียนการสอนมีกรอบชัดเจนมีการวัดและประเมินผลหลายระดับ ส่วนหลักสูตรฐานสมรรถนะ เป็นหลักสูตรที่ปรับปรุงจากหลักสูตรเดิมมีการกำหนดสมรรถนะไว้เป็นกรอบการปฏิบัติ ลดเนื้อหาสาระให้น้อยลง การเรียนการสอนและการวัดและประเมินผลที่เน้นสมรรถนะโดยตรงนอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ สุวรรณ กันทะปิง (2562) ได้ศึกษาแนวทางการบริหารการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนบ้านแม่กอนใน อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัย พบว่า สภาพการบริหารจัดการการเรียนรู้โดยมีด้านหลักสูตรและสาระการเรียนรู้ควรประชุมวางแผนวิเคราะห์หลักสูตร จัดหาวิทยากรผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรมาอบรมให้ความรู้แก่ครูตรวจสอบ ติดตามและประเมินผล การใช้หลักสูตรสถานศึกษาโดยผู้เชี่ยวชาญ คณะกรรมการทั้งในและนอกสถานศึกษา วิเคราะห์จุดดี จุดด้อยของหลักสูตร เพื่อปรับปรุงพัฒนาให้เป็นหลักสูตรที่ดีและทันสมัยอย่างน้อยปีละครั้ง และสอดคล้องกับวนิดา วงศ์คำจันทร์ (2560) ได้ศึกษา การบริหารวิชาการเพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 24 ผลการศึกษา พบว่า แนวทางการบริหารวิชาการเพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 มีแนวทางดังนี้ การพัฒนาหลักสูตร สถานศึกษาควรมีการวิเคราะห์หลักสูตรทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาโดยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย เพื่อให้ได้หลักสูตรที่มีคุณภาพและตรงตามความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่น และส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้ สถานศึกษาควรพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้มีบรรยากาศเอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ นำเทคโนโลยีมาใช้ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้มีความทันสมัย และมีความหลากหลาย

1.2 ด้านสื่อการเรียนรู้ และด้านการวัดและประเมินผล พบว่า มีปัญหาในเรื่องโรงเรียนใช้เทคโนโลยีบางขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน เนื่องจากบุคลากรของโรงเรียนมีวิทยฐานะตั้งแต่ชำนาญการพิเศษ และเชี่ยวชาญจำนวนมาก ทำให้ขาดความกระตือรือร้นในการใช้เทคโนโลยีในการจัดทำสื่อการเรียนรู้ และยังขาดการใช้แอปพลิเคชันมาในการวัดการประเมินผล เนื่องจากบุคลากรของโรงเรียนยังขาดความเชี่ยวชาญในด้านแอปพลิเคชันต่าง ๆ ที่ใช้ในการวัดและประเมินผลจึงมีสอดคล้องกับงานวิจัยของ ภณทิรา สุภาร (2557) ได้ศึกษารูปแบบการบริหารจัดการการนิเทศการศึกษาสำหรับศตวรรษที่ 21 ผลการวิจัย พบว่า รูปแบบการบริหารจัดการการนิเทศการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ของสำนักงานเขตพื้นที่การประถมศึกษา สำหรับศตวรรษที่ 21 มีการใช้เทคโนโลยี มีอิทธิพลต่อองค์ประกอบด้านการบริหารจัดการ และมีอิทธิพลทางอ้อมต่อองค์ประกอบในการใช้เทคโนโลยี และการนิเทศ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับสุวรรณี กันทะปิง (2562) ได้ศึกษาแนวทางการบริหารการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนบ้านแม่กอนใน อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัย พบว่า ด้านสื่อและเทคโนโลยีที่ส่งเสริมสนับสนุนการเรียนรู้ควรชี้แจงการกำหนด นโยบายให้ครูผลิตใช้สื่อและเทคโนโลยีในการจัดการเรียนรู้ อบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาครูด้านการผลิตสื่อ

ใช้สื่อและเทคโนโลยีในการจัดการเรียนรู้ ตรวจสอบ ติดตาม และประเมินผลการใช้สื่อ และเทคโนโลยีในการจัดการเรียนรู้ประชุมเพื่อให้ครูสะท้อนผลการใช้สื่อ และเทคโนโลยีในการ จัดการเรียนรู้

2. จากการศึกษาความต้องการนิเทศภายในเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน จากความต้องการได้คัดเลือกผลการตอบเป็นแบบคำถามปลายเปิด ที่มีค่าความถี่มากที่สุด ในจำนวน 5 ด้าน ผลสรุปได้ว่า ความต้องการนิเทศภายใน ได้แก่ 1. ด้านการจัดการเรียนรู้ คือ มีการใช้แอปพลิเคชันเทคโนโลยี และ 2. ด้านบรรยากาศ คือ ครูผู้สอนทำหน้าที่เป็นโค้ช มีรายละเอียดการอภิปรายผล ดังนี้

2.1 ด้านการจัดการเรียนรู้ พบว่า มีความต้องการในเรื่อง การส่งเสริมการใช้แอปพลิเคชันเทคโนโลยี มาใช้ในการจัดการเรียนรู้ของผู้เรียน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ไศรยา สาและ และ สุภารัตน์ สารสว่าง (2558) ได้ศึกษากระบวนการนิเทศภายในของโรงเรียนที่ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงในเหตุการณ์สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในโรงเรียนอำเภอกองปินัง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษายะลา เขต 1 ผลการวิจัยพบว่าแนวทางและข้อเสนอแนะของครูเกี่ยวกับการดำเนินการตามกระบวนการนิเทศภายใน ให้บริการแก่ครูเป็นสื่อสิ่งพิมพ์หรือสื่อออนไลน์เพื่อพัฒนาตนเอง ดังนั้น เพื่อให้การนิเทศดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง จึงควรจัดอบรมการใช้เทคโนโลยีการสื่อสาร ช่วยให้ข้อมูลต่าง ๆ แก่ครูและผู้ปกครองให้สามารถพัฒนาตนเองสอนเสริม ทบทวนหรือติดตามผลการสอน แก่นักเรียนทางอินเทอร์เน็ตระหว่างโรงเรียนปิด หลังเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบได้ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ วิภาวรรณ พาเขียว (2563) ได้ศึกษาแนวทางการบริหารงานนิเทศภายในของโรงเรียนบ้านดอยช้าง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 2 ผลการศึกษาพบว่า แนวทางการบริหารงานนิเทศภายในของโรงเรียนบ้านดอยช้าง นำเสนอด้านการจัดการเรียนการสอน คือ ครูควรมีวิธีการสอน เทคนิคการสอนให้เหมาะสมกับกิจกรรมและเนื้อหาที่ใช้ในการสอน และใช้เทคโนโลยี หรือแอปพลิเคชันเข้ามาเกี่ยวข้องต่อการจัดการเรียนรู้ของผู้เรียน

2.2 ด้านบรรยากาศ พบว่า มีความต้องการในเรื่องให้ครูทำหน้าที่เป็นเป็นผู้สอนแนะ (Coach) เพื่อเป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ และเพิ่มทักษะกระบวนการกลุ่มที่ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ สืบเนื่องมาจากความมุ่งหวังของผู้ปกครองที่อยากให้บุตรหลานของตนสอบเข้าในระดับสถาบันอุดมศึกษา จึงทำให้ครูผู้สอนทำหน้าที่เป็นผู้บอกคำตอบในการจัดการเรียนรู้ ซึ่งเป็นไปตามวิสัยทัศน์และอัตลักษณ์ของโรงเรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ นฤมล สารชาติ (2564) ได้ศึกษาแนวทางการนิเทศงานวิชาการของโรงเรียนแม่จันวิทยาคม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเชียงราย ผลการวิจัย พบว่าควรชี้แจงแผนงานโครงการ และปฏิทินการดำเนินการ ทั้งด้านการจัดการเรียนการสอน นวัตกรรม การเรียนรู้ให้มีความทันสมัย และการพัฒนาครูอย่างต่อเนื่องรวมทั้งวิเคราะห์รายงานผล ปัญหาและอุปสรรค สิ่งที่ควรพัฒนา สะท้อนผลให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้รับทราบ โดยใช้กระบวนการ PLC ร่วมในการปรับปรุงแก้ไข พัฒนาการนิเทศงานวิชาการตามกระบวนการบริหารด้วยวงจรคุณภาพ PDCA

และควรจัดทำคู่มือพัฒนาครู นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ พรรัตน์ ลังกะสูตร (2565) ได้ศึกษาการนิเทศ การศึกษางานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนในอำเภออินทร์บุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาสิงห์บุรีผลการศึกษา พบว่า การนิเทศการศึกษางานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียน ได้แก่ ด้านการพัฒนาระบบการเรียนรู้อ ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา และด้านการนิเทศการศึกษา 1) ครูที่มีวุฒิการศึกษาต่างกันมีความคิดเห็นต่อการนิเทศการศึกษางานวิชาการของผู้บริหารโดยรวมและ รายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านด้านการพัฒนา หลักสูตรสถานศึกษา ด้านการพัฒนาระบบการเรียนรู้อ ด้านการวัดผลประเมินผลและการเทียบโอนผล การเรียน ด้านการนิเทศการศึกษาและด้านการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา พบว่า แตกต่างกันทุกด้าน 2) ครูที่มีประสบการณ์การทำงานต่างกันมีความคิดเห็นต่อการนิเทศการศึกษา งานวิชาการของผู้บริหาร โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณา เป็นรายด้าน พบว่า แตกต่างกัน ยกเว้น ด้านการพัฒนาระบบการเรียนรู้อ

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยพบว่า ครูมีความต้องการสูงสุดในเรื่อง ด้านหลักสูตร คือ มีการมุ่งส่งเสริม สมรรถนะของผู้เรียน ด้านสื่อการเรียนรู้อ คือ มีการใช้เทคโนโลยี และด้านการวัดและประเมินผล คือ มีการใช้แอปพลิเคชัน และหน่วยงานต้นสังกัดควรจัดโครงการเพื่อพัฒนาอย่างต่อเนื่องทุกปี เพื่อให้ครู สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้สอดคล้องกับคุณลักษณะในศตวรรษที่ 21 และเป็นการส่งเสริม การเรียนรู้ตลอดชีวิต

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

การศึกษาเปรียบเทียบความต้องการในการพัฒนาการนิเทศภายในเพื่อส่งเสริมการจัดการ เรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ในสถานศึกษาจังหวัดลำพูน ระหว่างสถานศึกษาระดับประถมศึกษา โรงเรียน ขยายโอกาสและโรงเรียนมัธยมศึกษา

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2545). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545. สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ.

ช่อลัดดา สิมมา. (30 มกราคม 2562). การศึกษาบทบาทการนิเทศภายในและแนวทางการส่งเสริม บทบาทการนิเทศภายในสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัด นครราชสีมา ตามทัศนะของครูผู้สอน. เอกสารนำเสนอในการประชุมวิชาการระดับชาติ ณ วิทยาลัยนครราชสีมา ครั้งที่ 6 ประจำปี พ.ศ.2562 “สังคมสูงวัย โอกาสและความท้าทายของ อุดมศึกษา” วิทยาลัยนครราชสีมา.

- ชัยชนพงษ์ จันวงศ์เดือน และวริญดา บรรหาร. (2565). หลักสูตรแกนกลางและหลักสูตรฐานสมรรถนะ. *วารสารครุทรรศน์ (Online) มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี*, 2(2), 89–100.
- นฤมล สารขัติ. (2564). แนวทางการบริหารการนิเทศงานวิชาการของโรงเรียนแม่จันวิทยาคม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเชียงราย. *วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย*, 6(1), 69–87.
- นันทพร ปัญญาสูง. (2558). *การบริหารงานพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของโรงเรียนบ้านอรุโณทัย จังหวัดเชียงใหม่*. [การศึกษาค้นคว้าอิสระมหาบัณฑิตไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พรรัตน์ ลังกะสูตร วราภรณ์ โพธิ์งาม และอติพงษ์ เพชรสุทธิ. (2565). การนิเทศการศึกษางานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนในอำเภออินทร์บุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสิงห์บุรี. *วารสารการเรียนรู้สมัยใหม่*, 7(2), 363–375.
- ภณทิรา สุปการ. (2557). *รูปแบบการบริหารจัดการนิเทศการศึกษา สำหรับศตวรรษที่ 21*. (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิตไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- โรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน. (2564). *รายงานผลการประเมินตนเองของสถานศึกษาประจำปีการศึกษา 2564*. โรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน.
- วนิดา วงศ์คำจันทร์. (2560). การบริหารวิชาการเพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 24. *วารสารศึกษาศาสตร์ฉบับวิจัยบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 11(3), 224–233.
- วัลลิกา สมฤทธิ์. (2564). *แนวทางการบริหารงานนิเทศภายในโรงเรียนในการจัดการเรียนรู้ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพะเยา เขต 2*. [การศึกษาอิสระปริญญามหาบัณฑิตไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.
- วิภาวรรณ พาเขียว. (2563). *แนวทางการบริหารงานนิเทศภายในของโรงเรียนบ้านดอยช้าง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 2*. *วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย*, 5(2), 1–11.
- ศุภวรรณ สัจจพิบูล. (2560). *แนวคิดการนิเทศเพื่อพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21*. *วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับภาษาไทย*, 37(1), 203–222.
- ไศรยา สาและ และสุภารัตน์ สารสว่าง. (2558). กระบวนการนิเทศภายในของโรงเรียนที่ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงในเหตุการณ์สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในโรงเรียนอำเภอกองบินัง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายะลา เขต 1. *วารสารครุศาสตร์*, 43(1), 128–138.

- สุขาริณี ปั่นก้อน และ ทศพล ธิชะพร. (2561). การบริหารการนิเทศภายในสถานศึกษาที่ส่งผลต่อมาตรฐานด้านคุณภาพผู้เรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดนครสวรรค์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 42. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยเจ้าพระยา.
- สุวรรณี กันทะปิง. (2562). แนวทางการบริหารการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนบ้านแม่กอนใน อำเภอยางตลาด จังหวัดเชียงใหม่. [การค้นคว้าอิสระปริญญาโทมหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- อมรรัตน์ เตชะนอก รัชนี้ จรุงศิริวัฒน์ และพระฮอนด้า วาทสโท. (2563). การจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21. วารสารมหาจุฬานาครธรรม, 7(9), 1-15.

ความต้องการของหน่วยงานราชการในยุคดิจิทัลที่มีต่อสมรรถนะของบัณฑิต
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี
The Expectation of Government Agencies in the Digital Era for
the Competencies of Public Administration Graduates from
Kanchanaburi Rajabhat University.

พชร วรรณวิวัฒน์¹ | Patchara Wanpiwat¹

Received: 14 สิงหาคม 2568 Revised: 22 กันยายน 2568 Accepted: 6 ตุลาคม 2568

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่องความต้องการของหน่วยงานราชการในยุคดิจิทัลที่มีต่อสมรรถนะของบัณฑิตสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี เป็นงานวิจัยเชิงสำรวจที่มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับความต้องการสมรรถนะของบัณฑิตสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ ตามความคิดเห็นของหน่วยงานราชการในยุคดิจิทัล และเพื่อเปรียบเทียบระดับความต้องการสมรรถนะของบัณฑิตสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ตามความต้องการของหน่วยงานส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่น ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ข้าราชการหรือพนักงานในหน่วยงานระดับภูมิภาคและหน่วยงานระดับท้องถิ่นในจังหวัดกาญจนบุรีที่รับนักศึกษาสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์เข้าฝึกประสบการณ์วิชาชีพ ในปีการศึกษา 2566 จำนวน 29 หน่วยงาน 116 คน ตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยได้มาโดยการสุ่มแบบโควตา (Quota Sampling) ได้ข้าราชการหรือพนักงานในส่วนราชการที่รับนักศึกษาสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์เข้าฝึกประสบการณ์วิชาชีพ จำนวน 96 คน จาก 24 หน่วยงาน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการสมรรถนะของบัณฑิต 5 ด้าน มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.67 – 1 ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.91 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ สถิติเชิงพรรณนา ประกอบด้วย ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติเชิงทดสอบ ได้แก่ สถิติทดสอบทีแบบอิสระ (Independent t-test)

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี
E-mail : rat_sart@hotmail.com

¹ Lecturer Department Faculty of Humanities and Social Sciences, Rajabhat Kanjanaburi University
E-mail : rat_sart@hotmail.com

ผลการวิจัยพบว่า หน่วยงานราชการทั้งระดับภูมิภาคและท้องถิ่นมีความต้องการสมรรถนะของบัณฑิตในทุกด้านอยู่ในระดับ “มากที่สุด” โดยเฉพาะด้านคุณธรรมจริยธรรม และทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ สะท้อนถึงความสำคัญที่หน่วยงานให้กับสมรรถนะเชิงพฤติกรรมและการทำงานร่วมกัน เมื่อเปรียบเทียบสมรรถนะบัณฑิตตามความต้องการของหน่วยงานราชการในระดับภูมิภาคและท้องถิ่น พบว่า ทั้งสองกลุ่มมีความต้องการสมรรถนะบัณฑิตแต่ละด้านรวมถึงสมรรถนะด้านดิจิทัลไม่แตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญ .05 (Sig. > .05) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าทั้งหน่วยงานราชการระดับภูมิภาคและระดับท้องถิ่นต่างคาดหวังหรือมีความต้องการสมรรถนะของบัณฑิตสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์เพื่อนำไปสู่การพัฒนาหน่วยงานในยุคดิจิทัลเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

คำสำคัญ: สมรรถนะของบัณฑิต, รัฐประศาสนศาสตร์, การพัฒนารัฐบาลดิจิทัล

Abstract

This study, titled “The Expectation of Government Agencies in the Digital Era for the Competencies of Public Administration Graduates from Kanchanaburi Rajabhat University,” aimed to examine the competency expectations of government agencies toward Public Administration graduates in the digital era, and to compare these expectations between regional and local government agencies. The population comprised 116 civil servants and employees from 29 regional and local government agencies in Kanchanaburi Province that hosted Public Administration students for professional internships during the 2023 academic year. The sample, selected through quota sampling, consisted of 96 respondents from 24 agencies. The research instrument was a questionnaire measuring five competency areas of Public Administration graduates. The Index of Item-Objective Congruence (IOC) ranged from 0.67 to 1.00, and the overall reliability coefficient was 0.91. Data were analyzed using descriptive statistics (mean and standard deviation) and inferential statistics (independent t-test).

The results indicated that both regional and local government agencies rated their expectations for graduate competencies at the highest level across all areas, especially in ethics and morality, and in interpersonal skills and responsibility. These findings emphasize the importance of behavioral competencies and teamwork in the workplace. Furthermore, no statistically significant differences ($p > .05$) were found between the expectations of regional and local agencies, including in digital competencies. This suggests that both agency types share aligned expectations regarding

the competencies of Public Administration graduates, reflecting a common goal of organizational development in the digital era.

Keywords: competency, public administration, digital government development

บทนำ

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีดิจิทัลได้ส่งผลกระทบต่อการบริหารภาครัฐอย่างมีนัยสำคัญ รัฐบาลไทยได้กำหนดวิสัยทัศน์ “รัฐบาลดิจิทัล” เพื่อยกระดับการให้บริการภาครัฐให้มีความทันสมัย โปร่งใส ยืดหยุ่น และตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล, 2563) แนวโน้มดังกล่าวไม่เพียงแต่ส่งผลต่อรูปแบบการบริหารงาน แต่ยังเปลี่ยนแปลงทักษะและสมรรถนะที่พึงประสงค์ของบุคลากรในระบบราชการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มบัณฑิตใหม่ที่เข้าสู่ตลาดแรงงานภาครัฐ

ในบริบทของอุดมศึกษาไทย มหาวิทยาลัยต่าง ๆ โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยราชภัฏมีบทบาทสำคัญในการผลิตบัณฑิตที่ตอบสนองต่อความต้องการของภาครัฐในระดับภูมิภาคและท้องถิ่น ซึ่งต้องการบุคลากรที่มีทั้งความรู้ ความสามารถ และคุณลักษณะที่สอดคล้องกับภารกิจของราชการในศตวรรษที่ 21 (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2552) ได้กำหนดกรอบสมรรถนะของบัณฑิตไว้ 5 ด้าน ได้แก่ คุณธรรมจริยธรรม ความรู้ ทักษะทางปัญญา ทักษะด้านความสัมพันธ์และความรับผิดชอบ และทักษะด้านการสื่อสาร เทคโนโลยีและการคิดวิเคราะห์ ซึ่งเป็นกรอบสำคัญที่ใช้พัฒนาและประเมินผลการเรียนรู้ของหลักสูตรในระดับปริญญาตรีทุกสาขา

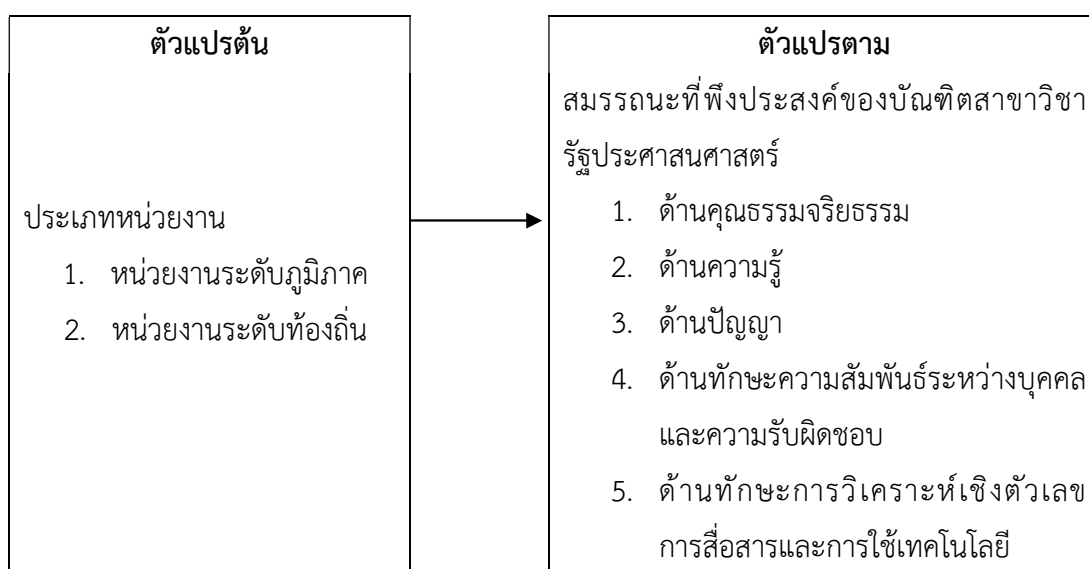
อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาโดยภัทรวิ ภูประเสริฐ และคณะ (2567) พบว่า หน่วยงานราชการหลายแห่งยังประสบปัญหาการขาดแคลนบุคลากรที่มีสมรรถนะด้านดิจิทัล ความชำนาญด้านดิจิทัล และการคิดเชิงนโยบายในเชิงบูรณาการ ตลอดจนวัฒนธรรมองค์การที่ไม่เอื้อต่อการปรับตัว สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นที่สถาบันการศึกษาควรปรับหลักสูตรให้ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว อีกทั้งควรมีการประเมินความสอดคล้องของสมรรถนะบัณฑิตกับความคาดหวังของตลาดแรงงานราชการ เพื่อใช้เป็นข้อมูลย้อนกลับสำหรับการพัฒนา โดยเฉพาะในสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ ซึ่งเป็นหลักสูตรที่มุ่งผลิตบัณฑิตเพื่อเข้าสู่ระบบราชการโดยตรง

เมื่อพิจารณาจากวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องพบว่า แม้จะมีงานวิจัยจำนวนมากได้กล่าวถึงคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ แต่ก็เป็นการระบุคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของบัณฑิตในลักษณะทั่วไป ซึ่งยังขาดการศึกษาเชิงลึกเชื่อมโยงระหว่างสมรรถนะของบัณฑิตกับความสามารถเชิงดิจิทัลที่เป็นเงื่อนไขสำคัญของการบริการภาครัฐในยุคปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปรับตัวของหน่วยราชการส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่นที่กำลังเผชิญความท้าทายด้านการยกระดับการให้บริการในรูปแบบดิจิทัลซึ่งการศึกษานี้จะช่วยชี้ให้เห็นความจำเป็นที่ต้องมีการศึกษาความครอบคลุมสมรรถนะ

พื้นฐานและสมรรถนะด้านดิจิทัลเพื่อสร้างบุคลากรที่พร้อมต่อการงานให้สนองต่อความต้องการ
การพัฒนารัฐบาลดิจิทัลในทุกระดับ

จึงนำไปสู่คำถามวิจัยที่สำคัญว่า บัณฑิตของสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ควรมีสมรรถนะใด
ที่สอดคล้องกับความต้องการของหน่วยงานภาครัฐในยุคดิจิทัล และความต้องการสมรรถนะของบัณฑิต
มีความแตกต่างกันหรือไม่ระหว่างหน่วยงานส่วนภูมิภาคและหน่วยงานระดับท้องถิ่น ความจำเป็น
เร่งด่วนของทั้งสองประเด็นนี้สะท้อนอย่างชัดเจนในจังหวัดกาญจนบุรีซึ่งอยู่ระหว่างกระบวนการปรับตัว
สู่การเป็นหน่วยงานดิจิทัลผ่านการให้บริการ e-Service และการจัดการข้อมูลสารสนเทศดิจิทัล
หากบัณฑิตที่กำลังจะเข้าสู่ราชการไม่สามารถตอบโจทย์การพัฒนาประเทศนี้ได้ก็จะเกิดความขัดกัน
ระหว่างผลิตบัณฑิตกับความต้องการของหน่วยงานอันจะส่งผลเสียต่อประสิทธิภาพการบริหาร
ราชการโดยตรง

จากเหตุผลข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาความสอดคล้องของสมรรถนะบัณฑิต
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี กับทิศทางความต้องการของหน่วยงาน
ราชการในยุคดิจิทัล ทั้งในระดับภูมิภาคและระดับท้องถิ่น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินระดับ
ความสำคัญของสมรรถนะในแต่ละด้าน และเปรียบเทียบความคิดเห็นของหน่วยงานที่มีบริบทแตกต่าง
กัน เพื่อเสนอแนะแนวทางสำหรับการพัฒนาหลักสูตร การเรียนการสอน และการผลิตบัณฑิตที่มี
คุณภาพในอนาคต โดยกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ที่มา : ปรับปรุงจากการทบทวนวรรณกรรม

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาระดับความต้องการสมรรถนะของบัณฑิตสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปางตามความคิดเห็นของหน่วยงานราชการในยุคดิจิทัล ในจังหวัดกาญจนบุรี
2. เพื่อเปรียบเทียบระดับความต้องการสมรรถนะของบัณฑิตสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปางระหว่างหน่วยงานราชการระดับภูมิภาคและระดับท้องถิ่นในจังหวัดกาญจนบุรี

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยกำหนดขอบเขตเนื้อหาของการวิจัยให้เป็นไปคุณสมบัติของบัณฑิตที่ควรจะเป็นตามนโยบาย “รัฐบาลดิจิทัล” และสอดคล้องกับสมรรถนะบัณฑิตที่พึงประสงค์ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา 5 ด้าน ได้แก่ คุณธรรมและจริยธรรม ความรู้ ทักษะทางปัญญา ทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และความรับผิดชอบ และทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยี โดยมีรายละเอียดการดำเนินการวิจัย ดังนี้

ประชากรและตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ข้าราชการที่ปฏิบัติงานในหน่วยงานราชการ ซึ่งมีประสบการณ์ในการดูแลนักศึกษาหรือประเมินนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพของสาขาวิชา รัฐประศาสนศาสตร์ จำนวน 29 หน่วยงาน ประกอบด้วย หน่วยงานระดับภูมิภาค จำนวน 14 หน่วยงาน (เช่น สำนักงานจังหวัด, สำนักงานอำเภอเมือง, สำนักงานอัยการจังหวัด, แรงงานจังหวัด เป็นต้น) หน่วยงานระดับท้องถิ่น 15 หน่วยงาน (เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัด, เทศบาลเมือง, เทศบาลตำบล, องค์การบริหารส่วนตำบล) โดยในแต่ละหน่วยงานผู้วิจัยกำหนดให้ผู้ตอบแบบสอบถามประกอบไปด้วยผู้บังคับบัญชาของหน่วยงาน จำนวน 1 คน ผู้นิเทศงาน จำนวน 1 คน และเจ้าหน้าที่หรือพนักงานของรัฐในแผนกที่นักศึกษาเข้าไปฝึกประสบการณ์วิชาชีพ จำนวน 2 คน ดังนั้นประชากรที่ใช้ในการวิจัยมีจำนวนทั้งสิ้น 116 คน

กำหนดตัวอย่างโดยใช้สูตรกำหนดตัวอย่างของ Taro Yamane (Yamane, 1973) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% ค่าความคาดเคลื่อนที่ 0.05 ได้กลุ่มตัวอย่างไม่น้อยกว่า 90 คน สุ่มตัวอย่างแบบโควตา (Quota Sampling) และเนื่องจากหน่วยงานทั้งสองกลุ่มมีจำนวนใกล้เคียงกัน ผู้วิจัยจึงกำหนดให้สุ่มตัวอย่างในแต่ละประเภทหน่วยงานด้วยโควตา 1 : 1 สุ่มตัวอย่างอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ในแต่ละประเภทหน่วยงานโดยกำหนดให้หน่วยงานเป็นหน่วยสุ่ม (Sampling Unit) เพื่อให้ได้ตัวอย่างเป็นไปตามที่กำหนดไว้ผู้วิจัยจึงสุ่มตัวอย่างหน่วยงานแต่ละประเภทมาประเภทละ 12 หน่วยงาน ได้ผู้ตอบแบบสอบถามทั้งสิ้น 96 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยนี้เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับสมรรถนะของบัณฑิตที่สอดคล้องกับขอบเขตเนื้อหา ซึ่งแบ่งออกเป็น 5 ด้าน รวมทั้งสิ้น 50 ข้อ โดยพัฒนาจากแนวทางของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) (2552) และ กรอบแนวคิด “รัฐบาลดิจิทัล” ผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) จากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ได้ค่า IOC ตั้งแต่ 0.67 – 1.00 นั้นหมายความว่าข้อคำถามจากแบบสอบถามมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย และมีค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ 0.91 หมายถึงแบบสอบถามนี้มีความเชื่อมั่นในการวัดอยู่ในระดับที่สูงมาก

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยประสานกับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง พร้อมอธิบายวัตถุประสงค์ และขอความยินยอมก่อนการตอบแบบสอบถาม โดยผู้วิจัยนำส่งแบบสอบถามให้แต่ละหน่วยงานด้วยตนเอง และให้ส่งกลับทางไปรษณีย์ ดำเนินการเก็บข้อมูลระหว่างเดือนตุลาคม ถึง เดือนธันวาคม พ.ศ. 2566 และเพื่อให้ได้แบบสอบถามตอบกลับมาเป็นไปตามเกณฑ์ที่น่าเชื่อถือและยอมรับได้ตามหลักการสำรวจที่ควรมีอัตราการตอบกลับอย่างน้อย 70% (Babbie, 2010) ผู้วิจัยจึงนำส่งแบบสอบถามในทุกหน่วยงานในทุกขอบเขตประชากรและได้แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ตอบกลับมาทั้งสิ้นจำนวน 96 ฉบับ

การวิเคราะห์ข้อมูล

งานวิจัยนี้วิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ SPSS ภายใต้ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ สถิติเชิงพรรณนา ประกอบด้วย ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่ออธิบายข้อมูลเบื้องต้นเพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 1. และสถิติเชิงทดสอบเพื่อใช้การทดสอบความแตกต่างระหว่างความระหว่างความคิดเห็นของหน่วยงานระดับภูมิภาคและระดับท้องถิ่น ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2. ด้วยสถิติทดสอบที่เป็นอิสระกัน (Independent t-test) กำหนดระดับนัยสำคัญในการทดสอบที่ .05 นอกจากนี้ยังเชื่อมโยงกับกรอบแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเพื่อการตีความเชิงวิชาการเพื่อให้สอดคล้องกับกรอบแนวคิดและทฤษฎีอันจะนำไปสู่การตอบวัตถุประสงค์ในการวิจัย

ผลการวิจัย

ระดับความคิดเห็นของหน่วยงานราชการต่อสมรรถนะที่พึงประสงค์ของบัณฑิตรัฐประศาสนศาสตร์ จากการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า หน่วยงานราชการมีความคิดเห็นว่า บัณฑิตควรมีสมรรถนะในทุกด้านในระดับ “มากที่สุด” ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สมรรถนะบัณฑิตสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ที่พึงประสงค์รวมทุกด้าน

สมรรถนะบัณฑิตสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ที่พึงประสงค์	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ภาพรวมด้านคุณธรรมและจริยธรรม	4.85	0.32	มากที่สุด
ภาพรวมด้านความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน	4.45	0.49	มากที่สุด
ภาพรวมด้านทักษะทางปัญญา	4.50	0.54	มากที่สุด
ภาพรวมด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ	4.73	0.55	มากที่สุด
ภาพรวมด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลขการสื่อสารและการใช้เทคโนโลยี	4.56	0.45	มากที่สุด
ภาพรวมทั้งหมด	4.62	0.36	มากที่สุด

จากตารางที่ 1 ผลการศึกษาพบว่า ผู้ใช้บัณฑิตมีความเห็นต่อสมรรถนะของบัณฑิตสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.62$, S.D. = 0.36) โดยทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุดและเมื่อพิจารณารายด้านโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านคุณธรรมและจริยธรรม ($\bar{X} = 4.85$, S.D. = 0.32) รองลงมาคือ ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ ($\bar{X} = 4.73$, S.D. = 0.55) ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลขการสื่อสารและการใช้เทคโนโลยี ($\bar{X} = 4.56$, S.D. = 0.45) ด้านทักษะทางปัญญา ($\bar{X} = 4.50$, S.D. = 0.54) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือด้านความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน ($\bar{X} = 4.45$, S.D. = 0.49) ตามลำดับ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าหน่วยงานภาครัฐให้ความสำคัญกับบัณฑิตในหลากหลายมิติ โดยสะท้อนผ่านค่าเฉลี่ยในด้านต่าง ๆ ได้ ดังตารางที่ 2 - 6

ตารางที่ 2 สมรรถนะบัณฑิตด้านคุณธรรมและจริยธรรมทั้งในภาพรวมและภาพรวมรายด้าน

สมรรถนะบัณฑิตด้านคุณธรรมและจริยธรรม	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ความซื่อสัตย์สุจริตในการทำงาน	4.94	0.24	มากที่สุด
การปฏิบัติหน้าที่อย่างยุติธรรมและไม่เลือกปฏิบัติ	4.85	0.46	มากที่สุด
การมีความรับผิดชอบต่อสังคมและชุมชน	4.82	0.46	มากที่สุด
การเคารพในสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์	4.82	0.48	มากที่สุด
การปฏิบัติตามหลักจริยธรรมในวิชาชีพ	4.91	0.29	มากที่สุด
การให้ความสำคัญกับความโปร่งใสในการทำงาน	4.89	0.32	มากที่สุด
การมีความอดทนและอดกลั้นต่อสถานการณ์ที่ท้าทาย	4.75	0.50	มากที่สุด
การมีความจริงใจและความซื่อตรงในทุกสถานการณ์	4.83	0.45	มากที่สุด
การปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาล	4.89	0.32	มากที่สุด
การให้ความสำคัญกับความยั่งยืนและการปฏิบัติอย่างยั่งยืน	4.81	0.44	มากที่สุด
ภาพรวมด้านคุณธรรมและจริยธรรม	4.85	0.32	มากที่สุด

จากตารางที่ 2 ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อสมรรถนะที่พึงประสงค์ของบัณฑิตสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ในด้านคุณธรรมและจริยธรรมโดยรวมอยู่ในระดับ “มากที่สุด” ($\bar{X} = 4.85$, S.D. = 0.32) แสดงให้เห็นว่า หน่วยงานภาครัฐทั้งระดับภูมิภาคและท้องถิ่นต่างเห็นความสำคัญของจริยธรรมในการปฏิบัติงานของบัณฑิตอย่างเด่นชัด เมื่อพิจารณารายสมรรถนะ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามให้ความสำคัญกับทุกสมรรถนะอยู่ในระดับมากที่สุด โดยให้ความสำคัญกับสมรรถนะด้านความซื่อสัตย์สุจริตในการทำงาน ($\bar{X} = 4.94$, S.D. = 0.24) สูงกว่าสมรรถนะอื่น ๆ นอกจากนี้ยังพบว่า สมรรถนะด้านการมีความอดทนและอดกลั้นต่อสถานการณ์ที่ท้าทาย ($\bar{X} = 4.75$, S.D. = 0.50) เป็นสมรรถนะที่ผู้ตอบแบบสอบถามให้ความสำคัญน้อยกว่าสมรรถนะอื่น ๆ

ตารางที่ 3 สมรรถนะบัณฑิตด้านความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานทั้งในภาพรวมและภาพรวมรายด้าน

สมรรถนะบัณฑิตด้านความรู้ความสามารถ ในการปฏิบัติงาน	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
การมีความรู้ในด้านนโยบายสาธารณะ	4.53	0.54	มากที่สุด
การมีความเข้าใจในกระบวนการจัดการองค์การภาครัฐ	4.58	0.57	มากที่สุด
การมีความรู้ด้านกฎหมายและระเบียบราชการ	4.52	0.63	มากที่สุด
การมีความรู้ด้านเศรษฐศาสตร์สาธารณะ	4.28	0.63	มากที่สุด
การมีความรู้เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรมนุษย์ในภาครัฐ	4.44	0.65	มากที่สุด
การมีความรู้เกี่ยวกับการจัดการงบประมาณและการเงินภาครัฐ	4.32	0.70	มากที่สุด
การมีความรู้ในด้านการบริหารความเสี่ยงในหน่วยงานภาครัฐ	4.41	0.67	มากที่สุด
การมีความรู้ในด้านการวางแผนและพัฒนานโยบาย	4.36	0.63	มากที่สุด
การมีความเข้าใจในโครงสร้างและบทบาทของภาครัฐ	4.53	0.54	มากที่สุด
การมีความรู้ในด้านการป้องกันและปราบปรามการทุจริต	4.55	0.56	มากที่สุด
ภาพรวมด้านความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน	4.45	0.49	มากที่สุด

จากตารางที่ 3 ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อสมรรถนะที่พึงประสงค์ของบัณฑิตสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ในด้านความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานโดยรวมอยู่ในระดับ “มากที่สุด” ($\bar{X} = 4.45$, S.D. = 0.49) แสดงให้เห็นว่า หน่วยงานราชการในระดับภูมิภาคและระดับท้องถิ่นให้ความสำคัญกับการที่บัณฑิตมีความรู้เชิงวิชาการและการประยุกต์ใช้ความรู้ในการปฏิบัติงานจริงได้อย่างเหมาะสม เมื่อพิจารณารายสมรรถนะ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามให้ความสำคัญกับทุกสมรรถนะอยู่ในระดับมากที่สุด โดยให้ความสำคัญกับสมรรถนะด้านการมีความเข้าใจในกระบวนการจัดการองค์การภาครัฐ ($\bar{X} = 4.58$, S.D. = 0.57) สูงกว่าสมรรถนะอื่น ๆ นอกจากนี้ยังพบว่า สมรรถนะด้านการมีความรู้ด้านเศรษฐศาสตร์สาธารณะ ($\bar{X} = 4.28$, S.D. = 0.63) เป็นสมรรถนะที่ผู้ตอบแบบสอบถามให้ความสำคัญน้อยกว่าสมรรถนะอื่น ๆ

ตารางที่ 4 สมรรถนะบัณฑิตด้านทักษะทางปัญญาทั้งในภาพรวมและภาพรวมรายด้าน

สมรรถนะบัณฑิตด้านทักษะทางปัญญา	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
การมีทักษะในการวิเคราะห์และประเมินผลข้อมูล	4.47	0.66	มากที่สุด
การสามารถคิดเชิงวิพากษ์เพื่อประเมินสถานการณ์ต่าง ๆ	4.41	0.69	มากที่สุด
การมีความสามารถในการแก้ปัญหาที่ซับซ้อน	4.35	0.71	มากที่สุด
การสามารถวางแผนและตัดสินใจอย่างมีเหตุผล	4.52	0.62	มากที่สุด
การสามารถประยุกต์ใช้ความรู้ในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้	4.59	0.63	มากที่สุด
การมีความคิดสร้างสรรค์ในการหาแนวทางแก้ไขปัญหา	4.64	0.56	มากที่สุด
การสามารถระบุและประเมินความเสี่ยงในการดำเนินงาน	4.46	0.65	มากที่สุด
การสามารถประเมินผลการดำเนินงานและปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง	4.52	0.62	มากที่สุด
การสามารถวิเคราะห์นโยบายและเสนอแนะเพื่อการปรับปรุง	4.52	0.60	มากที่สุด
การสามารถสร้างแนวทางใหม่ในการจัดการปัญหา	4.52	0.63	มากที่สุด
ภาพรวมด้านทักษะทางปัญญา	4.50	0.54	มากที่สุด

จากตารางที่ 4 ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อสมรรถนะที่พึงประสงค์ของบัณฑิตสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ในด้านทักษะทางปัญญาโดยรวมอยู่ในระดับ “มากที่สุด” ($\bar{X} = 4.50$, S.D. = 0.54) แสดงให้เห็นว่า หน่วยงานราชการระดับภูมิภาคและระดับท้องถิ่นให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับการที่บัณฑิตสามารถคิดวิเคราะห์ วางแผน และตัดสินใจได้อย่างเหมาะสมในสถานการณ์การทำงานจริง เมื่อพิจารณารายสมรรถนะ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามให้ความสำคัญกับทุกสมรรถนะอยู่ในระดับมากที่สุด โดยให้ความสำคัญกับสมรรถนะด้านการมีความคิดสร้างสรรค์ในการหาแนวทางแก้ไขปัญหา ($\bar{X} = 4.64$, S.D. = 0.56) สูงกว่าสมรรถนะอื่น ๆ นอกจากนี้ยังพบว่าสมรรถนะด้านความสามารถในการแก้ปัญหาที่ซับซ้อน ($\bar{X} = 4.35$, S.D. = 0.71) เป็นสมรรถนะที่ผู้ตอบแบบสอบถามให้ความสำคัญน้อยกว่าสมรรถนะอื่น ๆ

ตารางที่ 5 สมรรถนะบัณฑิตด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบทั้งในภาพรวมและภาพรวมรายด้าน

สมรรถนะบัณฑิตด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ความสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดี	4.81	0.47	มากที่สุด
การมีทักษะการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ	4.76	0.50	มากที่สุด
ความสามารถในการฟังและให้คำแนะนำที่ดี	4.76	0.50	มากที่สุด
ความสามารถบริหารความขัดแย้งในทีมได้อย่างมีประสิทธิภาพ	4.53	0.56	มากที่สุด
การมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่และงานที่ได้รับมอบหมาย	4.84	0.36	มากที่สุด

ตารางที่ 5 (ต่อ)

สมรรถนะบัณฑิตด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความ รับผิดชอบ	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
การมีทักษะการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในที่ทำงาน	4.74	0.51	มากที่สุด
การมีความสามารถในการทำงานภายใต้ความกดดัน	4.60	0.49	มากที่สุด
การมีความสามารถในการให้กำลังใจและสนับสนุนเพื่อนร่วมงาน	4.61	0.57	มากที่สุด
การมีความยืดหยุ่นในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง	4.59	0.59	มากที่สุด
ความสามารถทำงานในสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย	4.59	0.55	มากที่สุด
ภาพรวมด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ	4.69	0.39	มากที่สุด

จากตารางที่ 5 ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อสมรรถนะที่พึงประสงค์ของบัณฑิตสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ในด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบในภาพรวมอยู่ในระดับ “มากที่สุด” ($\bar{X} = 4.73$, S.D. = 0.55) ซึ่งแสดงถึงความสำคัญที่หน่วยงานราชการให้กับการทำงานร่วมกับผู้อื่น การรับผิดชอบงาน และการปรับตัวในบริบทที่หลากหลาย เมื่อพิจารณารายสมรรถนะ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามให้ความสำคัญกับทุกสมรรถนะอยู่ในระดับมากที่สุด โดยให้ความสำคัญกับสมรรถนะด้านการมีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่และงานที่ได้รับมอบหมาย ($\bar{X} = 4.84$, S.D. = 0.36) สูงกว่าสมรรถนะอื่น ๆ นอกจากนี้ยังพบว่า สมรรถนะด้านความสามารถบริหารความขัดแย้งในที่ทำงานมีประสิทธิภาพ ($\bar{X} = 4.53$, S.D. = 0.56) เป็นสมรรถนะที่ผู้ตอบแบบสอบถามให้ความสำคัญน้อยกว่าสมรรถนะอื่น ๆ

ตารางที่ 6 สมรรถนะบัณฑิตด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลขการสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีทั้งในภาพรวมและภาพรวมรายด้าน

สมรรถนะบัณฑิตด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลขการสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยี	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
มีทักษะการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงตัวเลขอย่างแม่นยำ	4.32	0.65	มากที่สุด
สามารถใช้เครื่องมือทางสถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล	4.39	0.67	มากที่สุด
มีทักษะการสื่อสารทั้งทางวาจาและลายลักษณ์อักษร	4.66	0.49	มากที่สุด
สามารถใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการทำงาน	4.61	0.53	มากที่สุด
สามารถใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำหรับการจัดการข้อมูล	4.64	0.52	มากที่สุด
สามารถสร้างรายงานและนำเสนอข้อมูลอย่างมีประสิทธิภาพ	4.60	0.55	มากที่สุด
มีความรู้ในการใช้ระบบฐานข้อมูลในการจัดเก็บและวิเคราะห์ข้อมูล	4.52	0.59	มากที่สุด
มีทักษะการค้นหาข้อมูลจากแหล่งข้อมูลออนไลน์	4.51	0.59	มากที่สุด
สามารถใช้เทคโนโลยีเพื่อการประชุมและการทำงานร่วมกันออนไลน์	4.63	0.54	มากที่สุด
มีความสามารถในการปรับตัวกับเทคโนโลยีใหม่ ๆ อย่างรวดเร็ว	4.69	0.52	มากที่สุด
ภาพรวมด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลขการสื่อสารและการใช้เทคโนโลยี	4.56	0.45	มากที่สุด

จากตารางที่ 6 ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อสมรรถนะที่พึงประสงค์ของบัณฑิตสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีในภาพรวมอยู่ในระดับ “มากที่สุด” ($\bar{X} = 4.56$, S.D. = 0.45) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าหน่วยงานให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับความสามารถของบัณฑิตในการวิเคราะห์ข้อมูล สื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ และใช้เทคโนโลยีในการทำงานร่วมสมัย เมื่อพิจารณารายสมรรถนะ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามให้ความสำคัญกับทุกสมรรถนะอยู่ในระดับมากที่สุด โดยให้ความสำคัญกับสมรรถนะด้านการมีความสามารถในการปรับตัวกับเทคโนโลยีใหม่ ๆ อย่างรวดเร็ว ($\bar{X} = 4.69$, S.D. = 0.52) สูงกว่าสมรรถนะอื่นๆ นอกจากนี้ยังพบว่า สมรรถนะด้านการมีทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลขอย่างแม่นยำ ($\bar{X} = 4.32$, S.D. = 0.65) เป็นสมรรถนะที่ผู้ตอบแบบสอบถามให้ความสำคัญน้อยกว่าสมรรถนะอื่น ๆ

ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นระหว่างหน่วยงานระดับภูมิภาคและระดับท้องถิ่น การทดสอบสมมติฐานโดยใช้ Independent t-test พบว่า ไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในความคิดเห็นระหว่างหน่วยงานราชการระดับภูมิภาคและระดับท้องถิ่น ในทั้ง 5 ด้านของสมรรถนะรวมถึงคะแนนภาพรวม

ตารางที่ 7 เปรียบเทียบความเห็นระหว่างหน่วยงานราชการระดับภูมิภาคและระดับท้องถิ่น

ด้านสมรรถนะ	ระดับภูมิภาค		ระดับท้องถิ่น		ค่า t	Sig.	แปลผล
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.			
คุณธรรมและจริยธรรม	4.80	0.43	4.89	0.18	-1.37	0.17	ไม่แตกต่าง
ความรู้	4.47	0.52	4.44	0.47	0.34	0.74	ไม่แตกต่าง
ทักษะทางปัญญา	4.44	0.62	4.55	0.46	-0.92	0.36	ไม่แตกต่าง
ทักษะความสัมพันธ์	4.66	0.44	4.70	0.35	0.46	0.65	ไม่แตกต่าง
ทักษะเทคโนโลยี	4.58	0.42	4.53	0.48	0.53	0.60	ไม่แตกต่าง
ภาพรวม	4.59	0.40	4.62	0.32	-0.17	0.87	ไม่แตกต่าง

จากตารางที่ 7 พบว่า ส่วนราชการระดับภูมิภาคและส่วนราชการระดับท้องถิ่นมีความต้องการสมรรถนะของบัณฑิตไม่แตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญ .05 (Sig. > .05) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบสอดคล้องกับในภาพภาพรวมนั่นคือ ส่วนราชการระดับภูมิภาคและส่วนราชการระดับท้องถิ่นมีความต้องการสมรรถนะของบัณฑิตในทุกด้านไม่แตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญ .05 (Sig. > .05) แสดงถึงความสอดคล้องในระดับระบบราชการ ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานระดับภูมิภาคที่อยู่ภายใต้กระทรวง หรือหน่วยงานท้องถิ่นที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นล้วนมีความคาดหวังในทิศทางเดียวกันเกี่ยวกับสมรรถนะที่บัณฑิตควรมี

สรุปผลการวิจัย

จากผลการวิจัยพบว่า หน่วยงานราชการทั้งระดับภูมิภาคและระดับท้องถิ่นมีความเห็นว่าสมรรถนะของบัณฑิตรัฐประศาสนศาสตร์ที่พึงประสงค์ในทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเฉพาะด้านคุณธรรมและจริยธรรม รวมถึงทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าบัณฑิตที่ภาครัฐต้องการในยุคดิจิทัลไม่เพียงต้องมีความรู้และทักษะเทคโนโลยีเท่านั้น หากแต่ต้องมีสมรรถนะด้านจริยธรรม ความรับผิดชอบ และการทำงานร่วมกับผู้อื่นด้วย

เมื่อพิจารณาความแตกต่างของความคิดเห็นระหว่างหน่วยงานระดับภูมิภาคและระดับท้องถิ่น พบว่าไม่มีความแตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญ .05 ในทุกด้านของสมรรถนะ สะท้อนถึงทิศทางการคาดหวังของระบบราชการที่มีแนวโน้มเป็นเอกภาพ สอดคล้องกับแนวคิดของ “ระบบราชการดิจิทัล” ที่แม้จะกระจายอำนาจและรูปแบบการจัดการแตกต่างกัน แต่กลับต้องการบุคลากรที่มีสมรรถนะร่วมบางประการที่สามารถขับเคลื่อนการเปลี่ยนผ่านไปสู่ระบบราชการยุคใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยในส่วนของการประเมินสมรรถนะที่พึงประสงค์ของบัณฑิต สอดคล้องกับกรอบแนวคิดของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (2552) ที่กำหนดกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติใน 5 ด้าน ซึ่งได้รับการยอมรับว่าเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาสมรรถนะบัณฑิตไทย ผลการวิจัยยังชี้ให้เห็นว่าหน่วยงานภาครัฐให้ความสำคัญเป็นพิเศษกับด้านคุณธรรมและจริยธรรม สอดคล้องกับงานของ สิริจินดา กมลเขต (2558) ที่พบว่า สมรรถนะส่วนบุคคล เช่น ความตรงต่อเวลา การมีจิตอาสา วินัย และความรับผิดชอบ เป็นปัจจัยที่ผู้ใช้บัณฑิตทั้งในภาครัฐและเอกชนจัดให้อยู่ในลำดับต้น ๆ ของความต้องการ

ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ ซึ่งได้รับคะแนนสูงในงานวิจัยนี้ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ วิฑูรย์ วีรศิลป์ (2565) ที่ระบุว่า บัณฑิตที่พึงประสงค์ต้องมีความสามารถในการสื่อสารกับผู้คนหลากหลายกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถให้ความช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกแก่เพื่อนร่วมงาน และมีความรับผิดชอบทั้งต่อการกระทำส่วนบุคคลและผลงานของกลุ่ม รวมถึงการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสะท้อนความคาดหวังที่ภาครัฐมีต่อบัณฑิตในฐานะ “ทุนมนุษย์” ที่ต้องเติบโตและเรียนรู้อย่างไม่หยุดนิ่ง

ในส่วนของการใช้เทคโนโลยีและการวิเคราะห์ข้อมูลแม้จะไม่ได้มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด แต่ยังอยู่ในระดับ “มากที่สุด” สะท้อนถึงบทบาทที่เพิ่มขึ้นของ รัฐบาลดิจิทัล ซึ่งเน้นการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการยกระดับประสิทธิภาพของงานราชการ ผลลัพธ์นี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ อาจารย์ ประจวบเหมาะ และคณะ (2564) ที่พบว่า ความสามารถด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการจัดการข้อมูลเป็นเงื่อนไข

สำคัญที่ผู้ใช้บัณฑิตให้ความสำคัญ เนื่องจากสามารถนำไปสู่การตัดสินใจและการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพในอนาคต

การเปรียบเทียบความคิดเห็นระหว่างหน่วยงานระดับภูมิภาคและท้องถิ่นแม้จะไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (Sig. > .05) แต่เมื่อพิจารณาจากค่าเฉลี่ยพบว่า หน่วยงานท้องถิ่นให้ความสำคัญกับด้านคุณธรรมจริยธรรมและทักษะทางปัญญามากกว่า ขณะที่หน่วยงานภูมิภาคเน้นที่ด้านความรู้ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และทักษะด้านเทคโนโลยีมากกว่า ความแตกต่างนี้สามารถอธิบายได้จากข้อจำกัดของหน่วยงานท้องถิ่นที่มีทรัพยากร งบประมาณ และความพร้อมด้านบุคลากรน้อยกว่าภูมิภาค ทำให้ท้องถิ่นยังไม่สามารถให้ความสำคัญกับการพัฒนาทักษะดิจิทัลในระดับสูงได้เต็มศักยภาพ ขณะที่หน่วยงานภูมิภาคมีโครงสร้างและความพร้อมมากกว่า จึงผลักดันให้สมรรถนะด้านเทคโนโลยีและการจัดการข้อมูลมีความสำคัญเป็นพิเศษ

ปรากฏการณ์ดังกล่าวสะท้อนภาพรวมของ การปฏิรูประบบราชการไทย ที่มุ่งไปสู่มาตรฐานเดียวกันทั่วประเทศ ภายใต้แนวทางของ “ประเทศไทย 4.0” ซึ่งให้ความสำคัญกับการยกระดับทุนมนุษย์และการสร้างสมรรถนะใหม่ๆ ที่ตอบโจทย์การบริหารในยุคดิจิทัล อย่างไรก็ตาม ปัญหาช่องว่างยังคงอยู่ระหว่างกระบวนการผลิตบัณฑิตในสถาบันอุดมศึกษาและความคาดหวังของภาครัฐทั้งในระดับภูมิภาคและท้องถิ่น โดยเฉพาะการบูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานผู้ใช้บัณฑิต และการขาดโอกาสให้นักศึกษาได้สัมผัสประสบการณ์จริงจากองค์กรราชการในระหว่างการเรียน (สุรเกียรติ์ ธาตาวัฒนาวิทย์, 2561)

ดังนั้น การพัฒนาหลักสูตรควรดำเนินการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Curriculum design) โดยบูรณาการผู้สอน ผู้ใช้บัณฑิต และนักศึกษาเข้ามามีบทบาท เพื่อสร้างหลักสูตรที่ตอบโจทย์ทักษะยุคใหม่ เช่น การสื่อสารดิจิทัล การคิดเชิงวิพากษ์ การทำงานข้ามวัฒนธรรม และการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งเป็นสมรรถนะที่จำเป็นต่อการทำงานในระบบราชการยุคดิจิทัล และเป็นการลงทุนที่สอดคล้องกับ ทฤษฎีทุนมนุษย์ (Human Capital Theory) ของ Becker (1964) ที่ชี้ว่าการลงทุนในการศึกษาเป็นปัจจัยหลักที่จะยกระดับคุณภาพกำลังคนและสร้างความสามารถในการแข่งขันของประเทศ

ผลการวิจัยครั้งนี้จึงยืนยันว่า สมรรถนะของบัณฑิตที่ภาครัฐต้องการไม่ได้จำกัดเฉพาะด้านวิชาการหรือความรู้เชิงทฤษฎี แต่ครอบคลุมถึงสมรรถนะเชิงพฤติกรรม อารมณ์ และทักษะดิจิทัลที่ใช้เชิงยุทธศาสตร์ โดยเฉพาะในยุคที่ภาครัฐต้องแข่งขันกับภาคเอกชนในการดึงดูดและรักษาบุคลากรที่มีคุณภาพเข้าสู่ระบบ

บทสรุป

การวิจัยเรื่อง “ความสอดคล้องของสมรรถนะบัณฑิตรัฐประศาสนศาสตร์กับทิศทางการพัฒนารัฐบาลดิจิทัล” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสมรรถนะที่พึงประสงค์ของบัณฑิตรัฐประศาสนศาสตร์ตามความต้องการของหน่วยงานภาครัฐในยุคดิจิทัล และเพื่อเปรียบเทียบความเห็นของหน่วยงานระดับ

ภูมิภาคและระดับท้องถิ่น โดยมีกลุ่มตัวอย่างคือ ข้าราชการและพนักงานในหน่วยงานที่รับนักศึกษาฝึกประสบการณ์ จำนวน 96 คน

ผลการวิจัยพบว่า หน่วยงานภาครัฐให้ความสำคัญต่อสมรรถนะบัณฑิตในทุกด้านอยู่ในระดับ “มากที่สุด” โดยเฉพาะด้านคุณธรรมและจริยธรรม รวมถึงทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ ซึ่งถือเป็นสมรรถนะหลัก (Core Competencies) ที่ได้รับการยืนยันว่าเป็นรากฐานของการปฏิบัติงานภาครัฐ แม้ในยุคดิจิทัลก็ตาม ขณะที่สมรรถนะด้านการใช้เทคโนโลยี การวิเคราะห์ข้อมูล และการสื่อสารก็ยังอยู่ในระดับสูง แสดงให้เห็นถึงแนวโน้มของรัฐบาลดิจิทัลที่กำลังขับเคลื่อนสังคมไทยเมื่อเปรียบเทียบกับความคิดเห็นของหน่วยงานระดับภูมิภาคและระดับท้องถิ่น ไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในทุกด้าน สะท้อนให้เห็นถึงมาตรฐานเดียวกันของความคาดหวังต่อบัณฑิตทั่วประเทศ ซึ่งสอดคล้องกับทิศทางของการปฏิรูประบบราชการไทยที่มุ่งสร้าง “มาตรฐานสมรรถนะร่วม” สำหรับบุคลากรทั้งในระดับส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น

จากผลการวิจัยนี้ ผู้วิจัยมีข้อสังเกตทางวิชาการว่า การผลิตบัณฑิตสาขารัฐประศาสนศาสตร์ ยังคงมีช่องว่างระหว่างกรอบการออกแบบหลักสูตรกับความต้องการจริงของหน่วยงานผู้ใชบัณฑิต ดังนั้น สถาบันอุดมศึกษาควรพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนให้เชื่อมโยงกับภาคปฏิบัติจริงมากขึ้น โดยเปิดโอกาสให้หน่วยงานรัฐเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร และให้นักศึกษาได้เรียนรู้จากการฝึกประสบการณ์จริงในหน่วยงานสาธารณะ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยและการอภิปรายที่ผ่านมาสามารถนำไปสู่ข้อเสนอแนะใน 3 ระดับ ได้แก่ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ข้อเสนอแนะเชิงหลักสูตร และข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ภาครัฐควรกำหนดกรอบสมรรถนะหลักของบุคลากรภาครัฐในยุคดิจิทัลอย่างเป็นระบบ โดยอ้างอิงจากสมรรถนะที่หน่วยงานให้ความสำคัญในระดับสูง เช่น คุณธรรมจริยธรรม ทักษะการทำงานร่วมกัน และทักษะดิจิทัล เพื่อใช้เป็นเกณฑ์กลางในการคัดเลือกและพัฒนาบุคลากรในทุกระดับของราชการ

2. ควรส่งเสริมความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษาและหน่วยงานภาครัฐ โดยเฉพาะหน่วยงานที่รับนักศึกษาฝึกงาน เพื่อพัฒนากลไกการประเมินสมรรถนะร่วมกัน ตลอดจนให้ข้อเสนอแนะต่อการผลิตบัณฑิตอย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง

3. ควรมีนโยบายสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในทุกระดับของหน่วยงานราชการ โดยเฉพาะหน่วยงานระดับท้องถิ่น ซึ่งมักขาดโอกาสและทรัพยากร เพื่อให้บัณฑิตที่เข้าไปทำงานสามารถใช้ทักษะดิจิทัลได้อย่างเต็มที่และต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะเชิงหลักสูตรและการจัดการศึกษา

1. หลักสูตรควรปรับปรุงผลลัพธ์การเรียนรู้ (PLOs) ให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานภาครัฐในยุคดิจิทัล โดยเฉพาะการระบุ “ทักษะดิจิทัลเชิงปฏิบัติ” และ “ทักษะการบริหารข้อมูลและสื่อสารออนไลน์” อย่างชัดเจน
2. ควรส่งเสริมการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ที่พัฒนาทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์การทำงานเป็นทีม ความรับผิดชอบ และจริยธรรมวิชาชีพ ผ่านการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม และการจำลองสถานการณ์ราชการจริง
3. ควรจัดให้มีรายวิชาหรือการฝึกปฏิบัติเฉพาะทาง ด้านการใช้เทคโนโลยีราชการ เช่น การใช้ระบบฐานข้อมูลภาครัฐ การจัดการงานเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ และการสื่อสารภายในองค์กรแบบออนไลน์

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรขยายขอบเขตการวิจัยให้ครอบคลุมจังหวัดอื่นหรือภูมิภาคอื่นของประเทศไทย เพื่อให้ได้ข้อค้นพบที่เป็นภาพรวมของประเทศ
2. ควรศึกษาเชิงคุณภาพจากมุมมองของหัวหน้างานหรือผู้กำกับดูแลนักศึกษาฝึกงานโดยตรง เพื่อให้เข้าใจเจตคติ ความคาดหวัง และข้อเสนอแนะที่ลึกซึ้งขึ้นเกี่ยวกับการพัฒนาบัณฑิต

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

1. ด้านการกำหนดสมรรถนะบัณฑิตภาครัฐมีแนวโน้มมาตรฐานเดียวกันทั้งระดับภูมิภาคและท้องถิ่นผลวิจัยแสดงให้เห็นว่า ไม่มีความแตกต่างของความคาดหวังต่อบัณฑิตระหว่างหน่วยงานสองระดับ ซึ่งถือเป็นข้อมูลใหม่ที่มีสะท้อนถึงการปรับตัวของระบบราชการไทยภายใต้การพัฒนารัฐบาลดิจิทัล ที่กำหนดมาตรฐานบุคลากรอย่างสอดคล้องกันทั่วประเทศ
2. ด้านคุณธรรม จริยธรรม และทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเป็น “สมรรถนะหลัก” ที่ภาครัฐให้ความสำคัญสูงสุดแม้จะอยู่ในยุคดิจิทัล แต่ผลการวิจัยยืนยันว่า สมรรถนะเชิงพฤติกรรม เช่น ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ และการทำงานร่วมกับผู้อื่น ยังคงเป็นสมรรถนะที่หน่วยงานภาครัฐเห็นว่าสำคัญที่สุดต่อการทำงานราชการในศตวรรษที่ 21
3. สมรรถนะด้านดิจิทัลและการวิเคราะห์ข้อมูลกลายเป็นปัจจัยพื้นฐาน (Basic Competency) ของบุคลากรภาคราชการงานวิจัยสะท้อนว่า แม้อำนาจนี้จะไม่ได้ถูกจัดลำดับความสำคัญสูงสุด แต่ถูกมองว่า “ต้องมี” สำหรับการปฏิบัติงานในยุครัฐบาลดิจิทัล ซึ่งเป็นข้อค้นพบใหม่ที่ชี้ว่า ทักษะดิจิทัลไม่ได้เป็นเพียง “ทางเลือก” แต่เป็น “มาตรฐานขั้นต่ำ” สำหรับบัณฑิตรัฐประศาสนศาสตร์ในยุคใหม่
4. ช่องว่างระหว่างการผลิตบัณฑิตกับความต้องการของผู้ใช้แรงงานภาครัฐยังคงมีอยู่งานวิจัยได้ชี้ชัดว่า สถาบันอุดมศึกษายังผลิตบัณฑิตในลักษณะ “ปัจเจก” และขาดความเชื่อมโยงกับหน่วยงาน

ผู้ใช้จริง ทำให้เกิดข้อเสนอเชิงนโยบายใหม่ว่า การผลิตบัณฑิตจำเป็นต้องบูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานรัฐและเอกชนมากขึ้น

5. งานวิจัยนี้อาจช่วยยืนยันและขยายทฤษฎีทุนมนุษย์ (Human Capital Theory) ในบริบทภาครัฐดิจิทัลไทยโดยผลจากงานวิจัยแสดงให้เห็นว่า ภาครัฐไทยไม่ได้เพียงลงทุนในการพัฒนาคนเพื่อทักษะการทำงานทั่วไป แต่เน้นลงทุนใน “คุณธรรม ทักษะดิจิทัล และความรับผิดชอบต่อสังคม” เพื่อสร้างทุนมนุษย์ที่สามารถขับเคลื่อนรัฐบาลดิจิทัลอย่างยั่งยืน ซึ่งถือเป็นมิติใหม่ในการตีความทฤษฎีทุนมนุษย์

เอกสารอ้างอิง

ภัทรวิที ภูประเสริฐ และคณะ. (2567). การบริหารจัดการองค์กรภาครัฐในยุคดิจิทัล. *วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง*, 13(3), 30–45.

<https://so04.tcithaijo.org/index.php/NBJ/article/view/270930>

วิฑูรย์ วีรศิลป์. (2565). ความคิดเห็นของผู้ใช้บัณฑิตที่มีต่อคุณลักษณะบัณฑิตตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา: หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 7(10), 289–293. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JRKSA/article/view/255853/173908>

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. (2552). *มาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ*. สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา.

สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล. (2563). *แผนพัฒนารัฐบาลดิจิทัลของประเทศไทย พ.ศ. 2563–2565 (Thailand Digital Government Development Plan 2020–2022)*. สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์การมหาชน).

สิรินดา กมลเขต. (2558). คุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์ สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ สำหรับความต้องการของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน. *วารสารวิจัยรำไพพรรณี*, 9(1), 119–120. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/RRBR/article/view/247085/168079>

สุรเกียรติ์ ชาติวัฒน์วิทย์. (2561). คุณลักษณะบัณฑิตที่สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศไทยตามแนว “ไทยแลนด์ 4.0”. *วารสารวิทยาลัยดุสิตธานี*, 12(2), 414–415.

<https://so01.tci-thaijo.org/index.php/journaldte/article/view/126098/95380>

อาจารย์ ประจวบเหมาะ, นกัสนันท์ ตีมสูงเนิน, รุ่งอรุณ กระแสร์สินธุ์, และ ชาริทิพย์ พจน์สุภาพ. (2564). คุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ของผู้ใช้บัณฑิต คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม. *วารสารการบริหารนิติบุคคลและนวัตกรรมท้องถิ่น*, 7(8), 18–24. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/RRBR/article/view/247085/168079>

Reference

- Babbie, E. (2010). *The practice of social research* (12th ed.). Wadsworth.
- Becker, G. S. (1964). *Human capital: A theoretical and empirical analysis, with special reference to education*. Columbia University Press.
- Yamane, T. (1973). *Statistics: An introductory analysis* (3rd ed.). Harper and Row.

แนวทางการสร้างเครือข่ายการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทย ในรูปแบบออนไลน์อย่างยั่งยืน Guidelines for Building Sustainable Online Networks for the Dissemination of Thai Arts and Culture

วรวิทย์ เฟื่องพันธ์¹ | Worawut Phengphan¹

ณัฐณ ฟูเต็มวงศ์² | Nuttchana Futemwong²

นิพนธ์ กล้ากลุ่มจิตร³ | Nipon Klamklomjit³

ณัฐที ปิ่นทอง⁴ | Nattee Pinthong⁴

Received: 25 กันยายน 2568 Revised: 27 ตุลาคม 2568 Accepted: 4 พฤศจิกายน 2568

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาคุณค่าของการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยผ่านช่องทางออนไลน์ และ (2) เสนอแนวทางการสร้างเครือข่ายการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยในรูปแบบออนไลน์อย่างยั่งยืน เก็บรวบรวมข้อมูลจากรายงานผลการดำเนินโครงการอบรมสัมมนาออนไลน์เรื่อง “การเรียนรู้วิชาครูผ่านกรณีปัญหาทางวัฒนธรรม” ของมหาวิทยาลัยบูรพา วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหาและสถิติเชิงพรรณนา โดยใช้สถิติการวิจัย คือ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชาการอาชีวศึกษาและพัฒนาสังคม/คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา E-mail: worawut@go.buu.ac.th

¹ Asst. Prof. Dr. Department of Vocational Education and Social Development, Faculty of Education, Burapha University E-mail: worawut@go.buu.ac.th

² ดร.ภาควิชาการบริหารการศึกษา/คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา E-mail: nuttchana.fu@go.buu.ac.th

² Dr. Department of Vocational Education and Social Development, Faculty of Education, Burapha University

E-mail: nuttchana.fu@go.buu.ac.th

³ อาจารย์ โรงเรียนสาธิตพิบูลบำเพ็ญ มหาวิทยาลัยบูรพา E-mail: niponk@buu.ac.th

³ Teacher Piboonbumpen Demonstration School Burapha University E-mail: niponk@buu.ac.th

⁴ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชาการอาชีวศึกษาและพัฒนาสังคม คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา E-mail: nattee.pi@go.buu.ac.th

⁴ Asst. Prof. Dr. Department of Vocational Education and Social Development, Faculty of Education, Burapha University E-mail: nattee.pi@go.buu.ac.th

ผลการวิจัยพบว่า การเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยผ่านช่องทางออนไลน์มีคุณค่าในสามด้าน ได้แก่ (1) ด้านการศึกษา ช่วยพัฒนาความรู้ เจตคติ และทักษะของผู้เข้าร่วม (2) ด้านสังคม ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และก่อให้เกิดเครือข่ายชุมชนแห่งการเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม และ (3) ด้านสุนทรียศาสตร์ ช่วยสร้างความซาบซึ้ง ความสุข ความเพลิดเพลิน และแรงบันดาลใจในการอนุรักษ์ สืบสานและถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมไทยทั้งในระดับชาติและนานาชาติ สำหรับแนวทางการสร้างเครือข่ายอย่างยั่งยืนควรประกอบด้วยองค์ประกอบหลักสามประการ ได้แก่ บุคคลที่มีความรู้ ความรัก และทักษะทางสังคม กิจกรรมที่มีความต่อเนื่องและสม่ำเสมอ และบรรยากาศที่ผ่อนคลายและเป็นมิตร นอกจากนี้ยังควรมีการจัดการเครือข่ายอย่างเป็นระบบ พร้อมทั้งพัฒนาผู้นำรุ่นใหม่เพื่อสืบทอดความต่อเนื่องของเครือข่าย

คำสำคัญ : การสร้างเครือข่าย, ศิลปวัฒนธรรมไทย, ช่องทางออนไลน์, ความยั่งยืน

Abstract

The purposes of this study were (1) to examine the value of disseminating Thai arts and culture through online platforms, and (2) to propose guidelines for building sustainable online dissemination networks. Data were collected from reports of online training and seminar programs entitled “Teacher Learning through Cultural Wisdom” organized by Burapha University. The data were analyzed using content analysis and descriptive statistics, including means, standard deviations, and percentages.

The findings revealed that online dissemination of Thai arts and culture provides value in three dimensions: (1) Educational – enhancing participants’ knowledge, attitudes, and skills; (2) Social – fostering knowledge exchange and forming learning communities on Thai arts and culture; and (3) Aesthetic – creating appreciation, enjoyment, and inspiration for the conservation, continuation, and transmission of Thai cultural heritage at national and international levels. Guidelines for developing sustainable dissemination networks emphasize three essential components: knowledgeable and dedicated individuals with social skills, continuous and consistent activities, and a friendly and relaxed atmosphere. In addition, sustainable network development requires systematic management and the cultivation of new-generation leadership to ensure continuity.

Keywords: Network development, Thai arts and culture, Online platforms, Sustainability

บทนำ

ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้ที่สืบทอดมาอย่างยาวนานและเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของสังคมไทย แม้จะมีการปรับเปลี่ยนตามยุคสมัยแต่กระแสความทันสมัยและการรับเอาวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตจากต่างชาติเข้ามาได้ส่งผลให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นบางส่วนถูกละเลยและเสี่ยงต่อการสูญหาย สถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนถึงความจำเป็นในการตระหนักถึงคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น และการปลูกฝังจิตสำนึกให้สังคมร่วมมือกันในการฟื้นฟู อนุรักษ์ และสืบสานศิลปวัฒนธรรม เนื่องจากเป็นรากฐานของค่านิยมและอัตลักษณ์ความเป็นไทย อย่างไรก็ตาม การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่คนรุ่นใหม่ยังคงมีจำนวนจำกัด หากปราศจากกระบวนการฟื้นฟูและการต่อยอดที่เป็นระบบ คุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมย่อมลดน้อยลงและอาจเสื่อมสลายไปในที่สุด (ธิดารัตน์ แผลงไพบรี และคณะ, 2565)

นอกจากนี้ อิทธิพลของกระแสพัฒนาวัฒนธรรมในโลกสมัยใหม่ที่ขับเคลื่อนด้วยโลกาภิวัตน์ ได้ปะทะกับโครงสร้างสังคมพหุลักษณะซึ่งเป็นรากฐานของสังคมไทยมาแต่โบราณ ทำให้เกิดพลวัตทางวัฒนธรรมที่ส่งผลโดยตรงต่อการดำรงชีวิตของคนรุ่นใหม่ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวก่อให้เกิดความท้าทายต่อสังคมไทยที่จำเป็นต้องเรียนรู้วิธีการปรับตัวทางวัฒนธรรม ตลอดจนเปิดกว้างและยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรมการสื่อสารในสังคมร่วมสมัย โดยเฉพาะผ่านสื่อดิจิทัลและแพลตฟอร์มออนไลน์ได้เปลี่ยนแปลงวิธีการรับรู้และถ่ายทอดทางวัฒนธรรมอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้เกิดนวัตกรรมทางสื่อและเทคโนโลยีที่สามารถเข้าถึงข้อมูลได้ทุกที่ทุกเวลา ตอบสนองความต้องการของผู้ใช้ได้อย่างหลากหลาย

อย่างไรก็ตามความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างฉับพลันอาจทำให้ผู้คน โดยเฉพาะเยาวชนต้องพึ่งพาโลกเสมือนจริงมากขึ้น เกิดความคิดสร้างสรรค์ที่หลากหลาย แต่กลับลดทอนปฏิสัมพันธ์ในโลกแห่งความจริง ผู้ที่ขาดภูมิคุ้มกันทางดิจิทัลอาจตกอยู่ในความเสี่ยง ขณะที่ผู้ใหญ่ที่ไม่เข้าใจหรือไม่เข้าถึงโลกออนไลน์อาจมองการมีส่วนร่วมของเยาวชนในเชิงลบ ส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงเทคโนโลยีและช่องว่างระหว่างวัย (สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม, 2559)

จากบริบทดังกล่าว ผู้วิจัยตระหนักถึงความสำคัญของการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยในรูปแบบออนไลน์ ซึ่งไม่เพียงเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นเท่านั้น หากยังเป็นช่องทางในการสร้างการเรียนรู้ข้ามรุ่น ข้ามพื้นที่ และข้ามพรมแดนที่เข้าถึงได้ง่ายในยุคดิจิทัล การเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยผ่านสื่อออนไลน์จึงมีคุณค่าในเชิงการศึกษา การสังคม และสุนทรียศาสตร์ ที่สามารถต่อยอดสู่การพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกันของบุคคลและชุมชนอย่างยั่งยืน อย่างไรก็ตามการเผยแพร่ในรูปแบบออนไลน์ยังขาดรูปแบบและระบบการเชื่อมโยงเครือข่ายที่เป็นรูปธรรม จึงจำเป็นต้องศึกษาคุณค่าของการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยผ่านช่องทางออนไลน์ ตลอดจนหาแนวทางในการสร้างเครือข่ายการเผยแพร่ที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน เพื่อให้การสืบสานและการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมสามารถดำเนินต่อไปได้อย่างต่อเนื่องในสังคมยุคใหม่

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาคุณค่าของการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยผ่านช่องทางออนไลน์
2. เพื่อเสนอแนวทางการสร้างเครือข่ายการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยในรูปแบบออนไลน์อย่างยั่งยืน

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งมีระเบียบวิธีการวิจัย ดังนี้
กรอบแนวคิดการวิจัย การศึกษาคุณค่าของการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยผ่านช่องทางออนไลน์ พิจารณาโดยอิงกรอบแนวคิดของ Walter Goodnow Everett (1918) ได้จำแนกขอบเขตของคุณค่าทางจริยศาสตร์ไว้ 8 ประเภท ได้แก่ คุณค่าทางร่างกาย คุณค่าทางจิตใจ คุณค่าทางสังคม คุณค่าทางปัญญา คุณค่าทางลักษณะนิสัย คุณค่าทางศาสนา คุณค่าทางเศรษฐกิจ และคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ (อ้างถึงใน เอกมณต์ แก้วทองสอน, 2554) ขณะเดียวกัน การศึกษาแนวทางการสร้างเครือข่ายการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยในรูปแบบออนไลน์อย่างยั่งยืน ใช้กรอบแนวคิดของ ธนา ประมุขกุล (2544) ซึ่งประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ (1) องค์ประกอบของเครือข่าย (2) การจัดตั้งเครือข่าย และ (3) การรักษาเครือข่าย ทั้งนี้กรอบแนวคิดทั้งสองส่วนถูกนำมาประยุกต์ร่วมกันเพื่อกำหนดตัวแปรและประเด็นการศึกษาในการวิจัย

ขอบเขตการวิจัย ประกอบด้วย 1) ขอบเขตด้านเนื้อหา การวิจัยมุ่งศึกษาและวิเคราะห์คุณค่าของการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยผ่านช่องทางออนไลน์ในสามมิติ ได้แก่ มิติทางการศึกษา มิติทางสังคม และมิติทางสุนทรียศาสตร์ ตลอดจนพิจารณาองค์ประกอบที่สำคัญและแนวทางที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาเครือข่ายการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยให้เกิดความยั่งยืน 2) ขอบเขตด้านประชากร กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย (1) ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปวัฒนธรรมไทย ได้แก่ นักการศึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 10 คน ซึ่งเข้าร่วมการสนทนากลุ่ม และ (2) ผู้เข้าร่วมกิจกรรมอบรมสัมมนาออนไลน์ด้านศิลปวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยบูรพา และ 3) ขอบเขตด้านระยะเวลา การเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการจากกิจกรรมอบรมสัมมนาที่จัดขึ้นระหว่างปี พ.ศ. 2564 – 2565

วิธีการวิจัย โดยแบ่งออกเป็นสองขั้นตอนหลัก ดังนี้

ขั้นที่ 1 การศึกษาคุณค่าของการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยในรูปแบบออนไลน์ ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาเอกสารขั้นต้น (Primary Documents) จากโครงการอบรมสัมมนา “การเรียนรู้วิชาครูผ่านครุภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม” ที่จัดโดยมหาวิทยาลัยบูรพา จำนวน 30 ครั้ง ระหว่างวันที่ 23 พฤษภาคม 2564 ถึง 13 มีนาคม 2565 พร้อมทั้งรายงานสรุปผลการดำเนินโครงการ 1 ฉบับ โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ประกอบกับสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Arithmetic Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ตามเกณฑ์การให้คะแนนแบบลิเคิร์ตสเกล 5 ระดับ (บุญชม ศรีสะอาด, 2556) การวิเคราะห์มุ่งเน้นการสังเคราะห์ข้อมูล

ด้านความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมโครงการและการรับรู้คุณค่าของการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยผ่านช่องทางออนไลน์ โดยใช้การวิเคราะห์ความถี่และการอธิบายเชิงพรรณนา

ขั้นที่ 2 การศึกษาแนวทางการสร้างเครือข่ายการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยในรูปแบบออนไลน์อย่างยั่งยืน ผู้วิจัยใช้วิธีการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) กับผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 10 คน ที่คัดเลือกด้วยวิธีการแบบเจาะจง (Purposive Sampling) กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยครู นักการศึกษา นักวิชาการ และผู้ปฏิบัติงานด้านศิลปวัฒนธรรมที่มีประสบการณ์อย่างน้อย 3 ปีขึ้นไป ประเด็นสนทนาถูกออกแบบขึ้นจากผลการวิจัยในขั้นที่ 1 และผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้สอดคล้องและครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มดำเนินการด้วยการเข้ารหัสเชิงเนื้อหา (Content Coding) และการสังเคราะห์ประเด็นหลักเพื่อนำเสนอองค์ประกอบสำคัญและแนวทางที่เหมาะสมสำหรับการสร้างและพัฒนาเครือข่ายการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยในรูปแบบออนไลน์อย่างยั่งยืน

ผลการวิจัย

1. คุณค่าของการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยในรูปแบบออนไลน์ จากการวิเคราะห์รายงานโครงการและการจัดกิจกรรมอบรมสัมมนา “การเรียนรู้วิชาครูผ่านครุภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม” ของมหาวิทยาลัยบูรพา จำนวน 30 ครั้ง พบว่า สามารถจัดกลุ่มลักษณะศิลปวัฒนธรรมไทยได้ตามกรอบการจำแนกของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (อ้างถึงใน ศุภลักษณ์ แสนยาพันธุ์, 2563) ประกอบด้วย 5 หมวดหลัก ได้แก่ 1) หมวดขนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อ 2) หมวดภาษาและวรรณกรรม 3) หมวดศิลปกรรมและโบราณคดี 4) หมวดการละเล่น ดนตรี และการพักผ่อนหย่อนใจ และ 5) หมวดชีวิตความเป็นอยู่และวิทยาการ

การจำแนกดังกล่าวช่วยให้การศึกษามีความเป็นระบบ ชัดเจน และเอื้อต่อการทำความเข้าใจคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมไทยที่ถ่ายทอดผ่านสื่อออนไลน์ ทั้งในมิติของการศึกษา สังคม และสุนทรียศาสตร์ ซึ่งแสดงการวิเคราะห์ข้อมูลตามการจัดกลุ่มลักษณะศิลปวัฒนธรรมไทย ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 สรุปจำนวนหมวดศิลปวัฒนธรรมในกรอบอบรมสัมมนารายการเรียนรู้วิชาครูผ่านครุภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยบูรพา

หมวดศิลปวัฒนธรรม	หัวเรื่องจัดโครงการ	จำนวน (เรื่อง)	ร้อยละ
1. หมวดขนบธรรมเนียมประเพณี และความเชื่อ	1. บอกเล่าเรื่องราวเทคนิคมหาชาติ 2. หมอขวัญกับการรักษาโรค 3. ทำนองเทคนิคมหาชาติ 4. กุมารทอง ความเชื่อในวัฒนธรรมไทย 5. ดนตรีในประเพณีแห่พญายม	5	16.67

หมวดศิลปวัฒนธรรม	หัวข้อจัดโครงการ	จำนวน (เรื่อง)	ร้อยละ
2. หมวดภาษาและวรรณกรรม	1. อดีตสู่ปัจจุบัน : การขับร้องเพลงกล่อมลูก 2. เรียนรู้เรื่องราว เพลงร้องสองชั้น 3. ทอกเพลงบอก เพลงแห่งปราชญ์หัวเมืองใต้ 4. การสร้างสรรค์ผลงานทางดุริยางคศิลป์ “ดับเรื่องเกาะสี่ซัง”	4	13.33
3. หมวดศิลปกรรมและโบราณคดี	1. การสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทย ระบายสีรูปโล 2. เทคนิคการสร้างสรรค์ศิลปะลายรดน้ำแบบสามมิติ	2	6.67
4. หมวดการเล่น ดนตรีและการพักผ่อนหย่อนใจ	1. ระบบเสียงดนตรีไทย มนต์เสน่ห์เสียงขอ 2. กาลเปลี่ยนผ่าน หุ่นกระบอกไทย 3. กาลเปลี่ยน เวลาผ่าน อุงคะลุง อังกะลุง 4. ละครนอก สไต้ล้ซมพูนุช 5. การสร้างสรรค์นวัตกรรมสื่อการสอน “เกมดนตรี” 6. ระนาดเอก 7. ไม้หกกระจกฉาย ขอสามสายตรั่วขแมร์	7	23.33
5. หมวดชีวิตความเป็นอยู่และวิทยาการ	1. ภูมิรู้ ภูมิปัญญา สู่ห้องเรียนออนไลน์ New Normal 2. ปั่นแต่ง รอบตัว ภูมิรู้สู่นวัตกรรมสื่อการสอน 3. แนวทางการจัดการเรียนการสอนดนตรีสำหรับเด็ก 4. หลักเกณฑ์การขอพระราชทานและการเทียบเครื่องเกียรติประกอบศพ 5. แนวทางการสอนดนตรีและการส่งเสริมดนตรีไทย 6. ไป-อยู่ อย่างไร นาฏศิลป์ไทย ในต่างแดน (ประเทศสหรัฐอเมริกา) 7. แนวทางการส่งเสริมนาฏศิลป์ไทยสู่ชุมชนเพื่อการเรียนรู้ 8. การออกแบบสื่อเทคโนโลยีศิลปะเพื่อการสอน 9. การปรับใช้ลีลาของลีลาศสู่กิจกรรมสร้างสรรค์ในสถาบันการศึกษาและเวทีแข่งขัน 10. เรียนรู้ประวัติศาสตร์ผ่านผืนผ้า 11. เครื่องราชอิสริยาภรณ์ 12. แลกเปลี่ยนเรียนรู้วิถีการสอนดนตรีสำหรับเด็กประถมศึกษา	12	40
รวม		30	100

จากตารางที่ 1 พบว่า การจัดหมวดหมู่ศิลปวัฒนธรรมในโครงการอบรมสัมมนา รายการเรียนรู้ วิชาครูผ่านครุภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยบูรพา จำนวน 30 ครั้ง มีความหลากหลายครอบคลุมหลายด้าน โดยหมวดที่ได้รับการนำเสนอมากที่สุด คือ หมวดชีวิตความเป็นอยู่และวิทยาการ จำนวน 12 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 40 สะท้อนให้เห็นถึงการให้ความสำคัญต่อการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับวิถีชีวิตร่วมสมัยและการพัฒนาทักษะที่ตอบสนองต่อสังคมปัจจุบัน รองลงมา คือ หมวดการเล่น ดนตรี และการพักผ่อนหย่อนใจ จำนวน 7 เรื่อง (ร้อยละ 23.33) แสดงถึงบทบาทของดนตรีและการเล่นในฐานะพื้นที่สร้างความเพลิดเพลิน ความสัมพันธ์ทางสังคม และการสืบทอดศิลปะการแสดงพื้นบ้าน ขณะที่หมวดขนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อ จำนวน 5 เรื่อง (ร้อยละ 16.67) และ หมวดภาษาและวรรณกรรม จำนวน 4 เรื่อง (ร้อยละ 13.33) สะท้อนให้เห็นถึงการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม ความเชื่อ และภูมิปัญญาด้านภาษา ส่วนหมวดศิลปกรรมและโบราณคดี มีจำนวนน้อยที่สุด คือ 2 เรื่อง (ร้อยละ 6.67) สะท้อนว่าการนำเสนอเนื้อหาในด้านนี้ยังมีขอบเขตจำกัดเมื่อเทียบกับด้านอื่น ๆ ซึ่งอาจเป็นโอกาสในการพัฒนาและส่งเสริมการเผยแพร่ในอนาคต ทั้งนี้ภาพรวมของการจัดกิจกรรมดังกล่าวแสดงถึงความพยายามในการบูรณาการศิลปวัฒนธรรมไทยในหลากหลายมิติ โดยเน้นให้สอดคล้องกับการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลและการสร้างเครือข่ายความรู้ที่ยั่งยืน

ตารางที่ 2 ความพึงพอใจของผู้เข้าโครงการอบรมสัมมนา รายการเรียนรู้ วิชาครูผ่านครุภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยบูรพา

หมวดศิลปวัฒนธรรม	จำนวน เรื่อง	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	S.D.	ระดับ ความพึงพอใจ
1. หมวดขนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อ	5	4.60	0.54	มากที่สุด
2. หมวดภาษาและวรรณกรรม	4	4.75	0.77	มากที่สุด
3. หมวดศิลปกรรมและโบราณคดี	2	4.50	0.50	มาก
4. หมวดการเล่น ดนตรีและการพักผ่อนหย่อนใจ	7	4.86	0.63	มากที่สุด
5. หมวดชีวิตความเป็นอยู่และวิทยาการ	12	4.67	0.69	มากที่สุด
รวม	30	4.68	0.63	มากที่สุด

จากตารางที่ 2 พบว่า ผู้เข้าร่วมโครงการอบรมสัมมนา รายการเรียนรู้ วิชาครูผ่านครุภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ของมหาวิทยาลัยบูรพา มีความพึงพอใจโดยภาพรวมอยู่ในระดับ มากที่สุด (ค่าเฉลี่ย = 4.68, S.D.= 0.63) แสดงให้เห็นว่าการจัดกิจกรรมสามารถตอบสนองความต้องการและความคาดหวังของผู้เข้าร่วมได้อย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อพิจารณารายหมวดพบว่า หมวดการเล่น ดนตรี และการพักผ่อนหย่อนใจ ได้ค่าเฉลี่ยสูงที่สุด (4.86, S.D.= 0.63) แสดงถึงความนิยมและความน่าสนใจที่ผู้เข้าร่วมได้รับจากกิจกรรมด้านการแสดงและดนตรีพื้นบ้าน รองลงมา คือ หมวดภาษาและวรรณกรรม (ค่าเฉลี่ย = 4.75, S.D.= 0.77) ซึ่งสะท้อนถึงการเห็นคุณค่าของการเรียนรู้ภาษาพื้นถิ่นและวรรณกรรมที่

มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม สำหรับหมวดชีวิตความเป็นอยู่และวิทยาการ มี (ค่าเฉลี่ย 4.67, S.D.= 0.69) อยู่ในระดับมากที่สุดเช่นกัน แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชีวิตประจำวันและการเรียนรู้ร่วมสมัย ขณะที่หมวดขนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อ มี (ค่าเฉลี่ย 4.60, S.D.= 0.54) และหมวดศิลปกรรมและโบราณคดี แม้มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด (4.50, S.D.= 0.50) แต่ยังคงอยู่ในระดับ “มาก” สะท้อนถึงความสนใจของผู้เข้าร่วม แม้เนื้อหาในด้านนี้อาจมีความเฉพาะทางมากกว่าหมวดอื่น ๆ โดยสรุป ความพึงพอใจที่อยู่ในระดับสูงทุกหมวดชี้ให้เห็นว่า การเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยผ่านรูปแบบออนไลน์สามารถสร้างคุณค่าและตอบสนองความต้องการของผู้เรียนในหลากหลายมิติ ทั้งด้านการเรียนรู้ ความเพลิดเพลิน และการอนุรักษ์วัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากการวิเคราะห์รายงานผลการดำเนินโครงการอบรมสัมมนา รายการเรียนรู้วิชาครูผ่านครุภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยบูรพา จำนวน 30 ครั้ง สามารถสรุปคุณค่าของการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยผ่านสื่อออนไลน์ได้ 3 ด้าน ดังนี้

1. ด้านการศึกษา พบว่า 1) ด้านพุทธิพิสัย ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้รับความรู้ เทคนิค และกระบวนการต่าง ๆ จากประสบการณ์ตรงของผู้ทรงคุณวุฒิในหลายสาขา อันเป็นการต่อยอดองค์ความรู้ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตนเองและการทำงาน รวมถึงการถ่ายทอดต่อแก่ผู้สนใจ 2) ด้านจิตพิสัย ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้รับแรงบันดาลใจจากมุมมองและทัศนคติของผู้ทรงคุณวุฒิที่ทำหน้าที่เผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทย ก่อให้เกิดแรงศรัทธาและความมุ่งมั่นที่จะสืบสานและถ่ายทอดองค์ความรู้ต่อไป 3) ด้านทักษะพิสัย ผู้เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาทักษะการคิด การสื่อสาร และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ พร้อมทั้งได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ที่สนุกและเพลิดเพลิน สามารถนำความรู้ไปใช้ได้จริง

2. ด้านสังคม พบว่า 1) ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งในประเด็นที่มีความเห็นสอดคล้องและแตกต่างกัน ก่อให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาไทย 2) ในช่วงสถานการณ์โควิด-19 แม้ไม่สามารถเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมผ่านการแสดงสดได้ แต่ผู้เข้าร่วมสามารถปรับตัวและใช้ช่องทางออนไลน์สร้างเครือข่ายทางสังคม เพื่อการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต 3) ผู้เข้าร่วมเห็นว่าการจัดกิจกรรมออนไลน์มีประโยชน์ต่อสังคมในด้านการประหยัดเวลา ค่าใช้จ่าย และทรัพยากร อีกทั้งยังสามารถเข้าถึงเนื้อหาที่ยั่งยืนได้ตลอดเวลา

3. ด้านสุนทรียศาสตร์ พบว่า 1) ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสัมผัสถึงคุณค่า ความซาบซึ้ง ความสุข และความเพลิดเพลินจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 2) ผู้เข้าร่วมเกิดความมุ่งมั่นที่จะเป็นส่วนหนึ่งในการอนุรักษ์ สืบสาน และถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมไทย ทั้งในระดับชาติและนานาชาติ

2. แนวทางการสร้างเครือข่ายการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยในรูปแบบออนไลน์อย่างยั่งยืน ผลการสนทนากลุ่มกับผู้ทรงคุณวุฒิชี้ให้เห็นแนวทางการสร้างเครือข่ายการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยในรูปแบบออนไลน์อย่างยั่งยืน โดยสามารถแบ่งออกเป็น 2 ส่วนสำคัญ ได้แก่ (1) องค์ประกอบของการสร้างเครือข่าย และ (2) แนวทางการพัฒนาและการรักษาเครือข่าย

1. องค์ประกอบของการสร้างเครือข่าย องค์ประกอบที่สำคัญของการสร้างเครือข่ายมี 3 ประการ คือ ลักษณะของบุคคล กิจกรรม และบรรยากาศแวดล้อม ดังนี้

1.1 ลักษณะของบุคคล บุคคลที่เข้าร่วมเครือข่ายควรมีคุณลักษณะสำคัญ 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านความรู้ มีความรู้เฉพาะทางและความเชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรม รวมถึงความเข้าใจในกฎหมาย ระเบียบ และจารีตที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนมีวิสัยทัศน์ร่วมในการดำเนินงาน 2) ด้านจิตใจ มีความศรัทธา ความรัก และความผูกพันต่อศิลปวัฒนธรรม มีจิตอาสาและความเสียสละ ตลอดจนมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี สามารถสร้างความไว้วางใจและเข้าถึงได้ง่าย 3) ด้านทักษะ มีทักษะการสื่อสารและการทำงานร่วมกับผู้อื่น สามารถออกแบบกิจกรรมที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย รวมถึงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์

1.2 ลักษณะของกิจกรรม กิจกรรมควรมีความต่อเนื่อง หลากหลาย และเข้าถึงง่าย เช่น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การประกวดหรือแข่งขัน การเผยแพร่ผ่านคลิปสั้นและสื่อดิจิทัล รวมถึงการอบรมออนไลน์ ทั้งนี้กิจกรรมควรมีลักษณะผ่อนคลาย ไม่เคร่งครัดเกินไป และเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

1.3 บรรยากาศและสิ่งแวดล้อม ควรจัดให้มีบรรยากาศที่ผ่อนคลาย เป็นมิตร และเอื้อต่อการมีส่วนร่วม โดยอาศัยการใช้เทคโนโลยีและสื่อออนไลน์ที่เหมาะสมกับแต่ละกลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ที่สร้างสรรค์และสอดคล้องกับกระแสสังคมร่วมสมัย

2. แนวทางการพัฒนาและรักษาเครือข่ายการพัฒนาและรักษาเครือข่ายสามารถจำแนกได้เป็น 2 มิติ คือ การจัดการเครือข่ายและการธำรงเครือข่าย

2.1 การจัดการเครือข่าย สมาชิกต้องมีความเข้าใจและยอมรับเป้าหมายร่วมของเครือข่าย ส่งเสริมการยอมรับความแตกต่างของสมาชิก และจัดระบบการทำงานที่มีโครงสร้างชัดเจน สนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของสมาชิกตามความถนัดเฉพาะด้าน สร้างความสัมพันธ์เชิงมิตรภาพและมีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมอย่างต่อเนื่อง พัฒนาระบบสื่อสารที่มีประสิทธิภาพและทันสมัย เช่น เว็บไซต์ กลุ่มสื่อสังคมออนไลน์ และแพลตฟอร์มดิจิทัลอื่น ๆ

2.2 การธำรงเครือข่าย จัดกิจกรรมร่วมอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ โดยเริ่มจากกิจกรรมที่สามารถดำเนินการได้ง่ายและประสบผลสำเร็จเพื่อเสริมสร้างความมั่นใจแก่สมาชิก ส่งเสริมความสัมพันธ์และความร่วมมือระหว่างเครือข่าย พร้อมสร้างพันธมิตรใหม่อย่างต่อเนื่อง กำหนดกลไกสร้างแรงจูงใจและเปิดโอกาสในการขยายสมาชิกเชิงรุก จัดหาทรัพยากรสนับสนุนอย่างเพียงพอ ทั้งจากภาครัฐ เอกชน และภาคประชาสังคม ให้ความช่วยเหลือแก่กลุ่มที่มีศักยภาพจำกัดเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งและความสามารถในการพึ่งพาตนเอง ส่งเสริมการสร้างผู้นำรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่อง โดยเปิดโอกาสให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมเครือข่าย เพื่อเชื่อมโยงและถ่ายทอดประสบการณ์ระหว่างคนรุ่นเก่าและรุ่นใหม่

อภิปรายผล

1) คุณค่าของการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยในรูปแบบออนไลน์

1.1 ด้านการศึกษา ผลการวิจัยชี้ว่า การเผยแพร่ผ่านสื่อออนไลน์เอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียนทั้งสามมิติ ได้แก่ พุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย ผู้เข้าร่วมได้รับองค์ความรู้ เทคนิค และกระบวนการจากประสบการณ์ตรงของผู้ทรงคุณวุฒิ สามารถต่อยอดสู่การพัฒนาตนเองและงานวิชาชีพ ตลอดจนถ่ายทอดต่อให้ผู้อื่นได้อย่างเป็นรูปธรรม ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับ จิตาร์ตัน แพลงไพร และคณะ (2565) ที่ชี้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นจำเป็นต้องถูกถ่ายทอดอย่างต่อเนื่องเพื่อคงคุณค่าทางสังคมและจิตใจ และสอดคล้องกับ ศนิสา ใจเจริญ (2562) ที่ระบุว่าคุณค่าของมรดกทางธรรมชาติ/วัฒนธรรมส่งผลต่อการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงทั้ง 8 ด้าน โดยเฉพาะมิติทางปัญญา สังคม และสุนทรียศาสตร์

1.2 ด้านสังคม กิจกรรมออนไลน์เปิดพื้นที่ให้ผู้เข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งประเด็นที่สอดคล้องและแตกต่าง นำไปสู่การก่อตัวของ “ชุมชนแห่งการเรียนรู้” ด้านศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาไทย อีกทั้งในช่วงโควิด-19 รูปแบบออนไลน์ยังทำหน้าที่เป็น “โครงสร้างพื้นฐานทางสังคม” ช่วยรักษาการเรียนรู้ตลอดชีวิตด้วยต้นทุนด้านเวลาและค่าใช้จ่ายที่ต่ำลง ผลดังกล่าวสอดคล้องกับ รัชพล แย้มกลีบ (2564) ที่แสดงบทบาทของเครือข่ายและทุนวัฒนธรรมต่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน และสอดคล้องกับ สุวิทย์ คงสงค์ (2562) ที่ชี้ว่าความร่วมมือของภาคส่วนต่าง ๆ และการปลูกฝังอัตลักษณ์ชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญของความเข้มแข็งทางสังคม

1.3 ด้านสุนทรียศาสตร์ ผู้เข้าร่วมรายงานความซาบซึ้ง เพลิดเพลิน และความสุขจากการเรียนรู้ ซึ่งส่งเสริมแรงจูงใจในการอนุรักษ์ สืบสาน และถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรม ทั้งระดับชาติและนานาชาติ ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับ พัทธราภา ชันมะณี และชรินทร์ มั่งคั่ง (2565) ที่เสนอว่าวิถีการสุนทรียปรีศนียช่วยยกระดับความคิดสร้างสรรค์และการธำรงคุณค่าวัฒนธรรมท้องถิ่นในสถานศึกษา การเผยแพร่ออนไลน์มิได้เป็นเพียง “ช่องทางส่งต่อเนื้อหา” แต่ทำหน้าที่เป็น “สภาพแวดล้อมการเรียนรู้” ที่เกื้อหนุนทั้งมิติความรู้ ชุมชน และสุนทรียะไปพร้อมกัน

2) แนวทางการสร้างเครือข่ายการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยออนไลน์อย่างยั่งยืน

2.1 องค์ประกอบเชิงโครงสร้างของเครือข่าย ผลการสนทนากลุ่มระบอบองค์ประกอบหลัก 3 ประการ ได้แก่ 1) ลักษณะของบุคคล ต้องมีความรู้เฉพาะทาง ความเข้าใจต่อกฎหมาย/จารีตความศรัทธาและจิตอาสา ตลอดจนทักษะการสื่อสารและการออกแบบกิจกรรมให้สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย ข้อสังเกตนี้สอดคล้องกับ พระครูวาทิวรรักษ์ และคณะ (2565) ที่ชี้บทบาทของภาคีจิตอาสาและความรู้ด้านกฎหมายวัฒนธรรม และสอดคล้องกับ รณรงค์ จันโต (2564) ที่เน้นเป้าหมายร่วมและการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงสร้างสภาวัฒนธรรม 2) ลักษณะของกิจกรรมควรหลากหลาย เข้าถึงง่าย มีความต่อเนื่อง เปิดโอกาสให้ปฏิบัติจริงและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เช่น คลิปสั้น การประกวด/แสดงออนไลน์ และการประเมินสมรรถนะเพื่อมอบประกาศนียบัตร แนวโน้มนี้สอดคล้องกับ Sweeny (2004) ที่อธิบายวัฒนธรรมภาพดิจิทัลและการเรียนรู้ในสังคมเครือข่าย 3) บรรยากาศและ

สิ่งแวดล้อม ควรเป็นมิตร ผ่อนคลาย เอื้อต่อการมีส่วนร่วม และใช้เทคโนโลยีอย่างรู้เท่าทัน เพื่อสร้างปฏิสัมพันธ์ที่เหมาะสมกับช่วงวัยและบริบท สอดคล้องกับ พระมหาไกรสร แสงวงศ์ และคณะ (2564) และ จิรันธนิน กิตติกา (2563) ที่เน้นพลังของเครือข่ายและกระบวนการมีส่วนร่วมในการออกแบบพื้นที่วัฒนธรรมร่วมสมัย

2.2 แนวทางการจัดการและดำรงเครือข่าย ข้อเสนอเชิงปฏิบัติประกอบด้วย

1) การจัดการเครือข่าย สร้างเป้าหมายร่วม โครงสร้างงานชัดเจน ส่งเสริมความต่าง/ความถนัดของสมาชิก พัฒนาความสัมพันธ์แบบหุ้นส่วน และพัฒนาระบบสื่อสารสมัยใหม่ (เว็บไซต์ กลุ่มสื่อสังคม ฯลฯ) แนวทางนี้สอดคล้องกับ Basov et al. (2016) ที่แสดงบทบาทตำแหน่งในเครือข่ายต่อการสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรม และ Swan et al. (2000) ที่มองเครือข่ายระหว่างองค์กรในฐานะ “เครือข่ายสินทรัพย์ความรู้” 2) การดำรงเครือข่าย ควรเริ่มจากกิจกรรมที่ทำได้จริงและสำเร็จได้ เพื่อสร้างความเชื่อมั่น ดำเนินกิจกรรมสม่ำเสมอ สร้างแรงจูงใจ ขยายสมาชิกเชิงรุก จัดหาทรัพยากรสนับสนุน ช่วยพยุงกลุ่มที่อ่อนแอ และสร้างผู้นำรุ่นใหม่ต่อเนื่อง ผลดังกล่าวสอดคล้องกับ Konrad (2013) ที่ยืนยันอิทธิพลของกิจกรรมเครือข่ายทางสังคมต่อความสำเร็จขององค์กรวัฒนธรรม และ ปกรณ์ กำลึงเอก (2564) ที่เสนอการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อการอนุรักษ์อย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ผลวิจัยพบว่าคุณค่าของการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยในรูปแบบออนไลน์ สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในรูปแบบออนไลน์ที่ส่งเสริมความรู้ เจตคติ และทักษะเพื่อให้เกิดการพัฒนา โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่หลากหลาย ให้ผู้ที่สนใจได้เข้ามาศึกษาเป็นเครือข่ายการเรียนรู้

2. ผลวิจัยพบว่า แนวทางการสร้างเครือข่ายการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยในรูปแบบออนไลน์อย่างยั่งยืน ควรมีการประชาสัมพันธ์ให้คนที่สนใจได้รู้จักเครือข่าย และเข้ามามีส่วนร่วม ใช้เครือข่ายทางสังคมออนไลน์สร้างอัตลักษณ์ของกลุ่มให้โดดเด่นเป็นที่สนใจและน่าติดตาม

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาผลกระทบของการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยในรูปแบบออนไลน์ที่มีต่อทัศนคติ ความเชื่อและพฤติกรรมของผู้เข้าร่วมกิจกรรมและผู้ที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมกิจกรรมของคนทุกช่วงวัย

2. ควรศึกษาแนวทางการพัฒนาแพลตฟอร์มออนไลน์และการใช้ประโยชน์จากนวัตกรรมและเทคโนโลยีใหม่ ๆ สำหรับการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยที่หลากหลายที่ใช้งานง่าย สะดวก และมีประสิทธิภาพ สำหรับการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยให้เข้าถึงคนทุกกลุ่ม

3. ควรศึกษาแนวทางการสร้างรายได้จากการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยในรูปแบบออนไลน์ เพื่อนำมาใช้ในการจัดการเครือข่ายและการรักษาเครือข่ายให้เติบโตและเกิดความยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

การวิจัยนี้นำเสนอองค์ความรู้ใหม่เพื่ออธิบายความยั่งยืนของเครือข่ายการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยผ่านสื่อออนไลน์อย่างเป็นระบบ โดยทำให้ความสัมพันธ์ระหว่าง (1) โครงสร้างเครือข่าย (2) กระบวนการดำเนินงาน (3) ผลลัพธ์เชิงคุณค่า ชัดเจนขึ้น ทั้งในมิติการศึกษา สังคม และสุนทรียศาสตร์ องค์ความรู้ดังกล่าวมีศักยภาพทั้งเชิงทฤษฎีสำหรับการพัฒนาแบบจำลอง และเชิงปฏิบัติสำหรับการออกแบบ ดำเนินการ และประเมินโครงการวัฒนธรรมดิจิทัล

งานวิจัยยังทำให้แนวคิด “คุณค่า” ในบริบทออนไลน์วัดได้เชิงปฏิบัติการ โดยนิยามและกำหนดตัวบ่งชี้สามด้าน ได้แก่ (1) ด้านการศึกษา ครอบคลุมพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัยที่เกิดจากการเรียนรู้ร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิและสื่อหลากหลาย (2) ด้านทางสังคม สะท้อนการก่อตัวของชุมชนการเรียนรู้ เครือข่ายความร่วมมือและการลดต้นทุนเวลารวมทั้งค่าใช้จ่ายในการเข้าถึง และ (3) ด้านสุนทรียศาสตร์ วัดความซาบซึ้ง เพลิดเพลิน และแรงจูงใจในการอนุรักษ์สืบสานศิลปวัฒนธรรม

เอกสารอ้างอิง

- จิรินธิน กิติกา. (2563). การวางแผนแนวคิดเรื่องภูมิทัศน์วัฒนธรรมด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของเครือข่ายชุมชนกรณีศึกษาพื้นที่ชุมชนช้างม่อย จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารหน้าจั่ว*. 17(1), 152-194.
- ธนา ประมุขกุล. (2544). เครือข่าย. *วารสารส่งเสริมสุขภาพและอนามัยสิ่งแวดล้อม*. 24(3), 104-112.
- จิราธิ์น แผลงไฟรี, นัชชา ภูทอง, นารีรัตน์ คงนิยม, สาวิตรี บิดาทุม และนันทพันธ์ คดคง. (2565). ภูมิปัญญาท้องถิ่น : คุณค่าที่สังคมละเลย. *วารสารการบริหารนิติบุคคลและนวัตกรรมท้องถิ่น*. 8(8), 387-397.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2556). *วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย* (พิมพ์ครั้งที่ 5). สุวีริยาสาส์น.
- ปกรณ์ กำลึงเอก. (2564). การประสานเครือข่ายทางสังคมในการอนุรักษ์มรดกโลกทางวัฒนธรรม: ศึกษากรณีนครประวัติศาสตร์ภาคกลาง. *วารสารวิชาการอยุธยาศึกษา*. 13(2), 59-69.
- พระครูวาทิรวัดน์, พระสมุทรวชิโรสถ, พระครูวิสุทธาณันทคุณ, พระมหากังวาล อธิธมโม, พระครูวัชรลลธรรม, พระมหาประกอบ โชติปัญโญ, พระครูปลัดสมกิจ วรรณโม, พระมหาวิศักดิ์ คุณธมโม, พระใบฎีกาสรชัย ชินวโร และศุภกัญญา ศรีคำไทย. (2565). การพัฒนาเครือข่ายจิตอาสาอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมชุมชนตลาดน้ำในจังหวัดราชบุรี. *วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. 9(1), 13-25.
- พระมหาไกรสร แสนวงศ์, พระมหาอรุณพล คงตัน, พระนฤพันธ์ สมเจริญ และ ปิ่นปิ่นท์ เหลือพิทักษ์. (2564). การเสริมสร้างเครือข่ายการพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดล้านนา. *วารสารการบริหารท้องถิ่น*. 14(1), 69-82.

- พัชรภา ขันมะณี และชรินทร์ มั่งคั่ง. (2565). นวัตกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษาตามวิธีการสุนทรียปรัชญา เพื่อพัฒนาความสามารถการคิดสร้างสรรค์ในการดำรงคุณค่าวัฒนธรรมท้องถิ่นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธนบุรี*. 16(3), 95-106.
- รณรงค์ จันใด. (2564). การพัฒนาโครงสร้างคณะกรรมการบริหารสภาวัฒนธรรมด้วยพลังการมีส่วนร่วมของเครือข่ายในพื้นที่ตามพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2553. *วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์*. 29(1), 138-176.
- รัชพล แยมกลีบ. (2564). การพัฒนาเชิงพื้นที่จากทุนทางศิลปวัฒนธรรม กรณีวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม วิถีคนปลายบาง จังหวัดนนทบุรี. *วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต*. 9(2), 300-308.
- ศนิสา ใจเจริญ. (2562). รูปแบบการจัดการความรู้ที่ส่งเสริมคุณค่าของมรดกทางธรรมชาติ เพื่อการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง: กรณีศึกษาอุทยานแห่งชาติในจังหวัดระยอง. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโท] มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ศุภลักษณ์ แสนยาพันธุ์. (2563). *ชีวิตกับสังคมไทย*. รัตนโรจน์การพิมพ์.
- สุวิทย์ คงสงค์. (2562). ชุมชนเข้มแข็งบนฐานทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนตลาดน้ำในเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโท] มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม. (2559). *คู่มือการจัดตั้งศูนย์เฝ้าระวังทางวัฒนธรรมในสถานศึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 2), สามเจริญพาณิชย์
- เอกมันต์ แก้วทองสอน. (2554). *สุนทรียศาสตร์ ในพุทธปรัชญาเถรวาท*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโท] มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- Basov, N., Lee, JS. & Antoniuk, A. (2016). Social networks and construction of culture: A socio-semantic analysis of art groups. *Complex Networks & Their Applications V*. 693, 785-796.
- Everett, W. G. (1918). *Moral values : A study of the principles of conduct*. The Macmillan Company.
- Konrad, E.D. (2013). Cultural entrepreneurship: The impact of social networking on success. *Creativity and Innovation Management*. 22(3), 307-319.
- Swan, W., Langford, N., & Varey, R. (2000). Viewing the corporate community as a Knowledge network. *Corporate Communication: An International Journal*. 5(2), 97-106.
- Sweeny, R.W. (2004). Lines of Sight in the "Network Society": Simulation, Art Education, and a Digital Visual Culture. *Studies in Art Education*. 46(1), 74-87.

นวัตกรรมดิจิทัลเพื่อมรดกทางวัฒนธรรมศิลปกรรมล้านนา วัดพระธาตุลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

Digital Innovation for the Cultural Heritage of Lanna Artistry at Wat Phra That Lampang Luang, Ko Kha District, Lampang Province.

วารภรณ์ ภูมิลี¹ | Waraphorn Phummalee¹

ศิญาพัฒน์ เสนจันทร์วุฒิชัย² | Siyaphat Senchanwuttichai²

Received: 7 ตุลาคม 2568 Revised: 3 ธันวาคม 2568 Accepted: 9 ธันวาคม 2568

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่องนวัตกรรมดิจิทัลเพื่อมรดกทางวัฒนธรรมศิลปกรรมล้านนาวัดพระธาตุลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) การจัดการองค์ความรู้ทางรูปแบบศิลปกรรมวัดพระธาตุลำปางหลวง 2) การสร้างนวัตกรรมศิลปกรรมชุมชนวัดพระธาตุลำปางหลวง และ 3) การพัฒนาข้อมูลเผยแพร่ข้อมูลศิลปกรรมวัดพระธาตุลำปางหลวง Application : Art Lampang Luang จากการศึกษาและรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากแหล่งต่าง ๆ ได้นำมาจัดหมวดหมู่ เผยแพร่ให้เข้าถึงความงามที่แฝงอยู่ในดินแดนแห่งนี้ ให้รับรู้ถึงสุนทรียภาพของศิลปกรรม ของชุมชนที่มีรวมศูนย์กลางผ่านวัดพระธาตุลำปางหลวงมีหลักฐานที่เป็นรูปธรรม บ่งบอกถึงร่องรอยมรดกทางศิลปะและวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนานแสดงออกถึงความเข้มแข็งของชุมชน บนหนทางแห่งความเชื่อและความศรัทธาในพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะความงามของศิลปกรรมล้านนายุคทองเพียงหนึ่งเดียวที่ยังความสมบูรณ์ที่สุดแห่งหนึ่งของประเทศไทย ให้การเผยแพร่จากการสร้างนวัตกรรมนี้ สามารถเข้าถึงข้อมูลได้ง่ายเหมาะสมกับวิถีชีวิตที่ตอบสนองความก้าวหน้าอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยี

คำสำคัญ: นวัตกรรม, ศิลปกรรมล้านนา, วัดพระธาตุลำปางหลวง

¹ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาศิลปะและการออกแบบ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

E-mail: p.waraporn@g.lpru.ac.th

¹ Asst. Prof., Department of Arts and Design, Faculty of Humanities and Social Sciences, Lampang Rajabhat University E-mail: p.waraporn@g.lpru.ac.th

² อาจารย์ สาขาวิชาวิศวกรรมซอฟต์แวร์ คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

E-mail: siyaphat@g.lpru.ac.th

² Lecturer, Department of Software Engineering, Faculty of Industrial Technology, Lampang Rajabhat University E-mail: siyaphat@g.lpru.ac.th

Abstract

The research article entitled “Digital Innovation for the Cultural Heritage of Lanna Artistry at Wat Phra That Lampang Luang, Ko Kha District, Lampang Province” aims to: 1) manage and systematize knowledge related to the artistic forms of Wat Phra That Lampang Luang; 2) create community-based artistic innovations associated with Wat Phra That Lampang Luang; and 3) develop and disseminate information on the temple’s artistic heritage through the application *ArtLampangLuang*.

The study involved collecting and compiling relevant data from various sources, which were then categorized and presented to enhance accessibility to the aesthetic values embedded within this cultural landscape. The dissemination highlights the artistic beauty of the local community, whose cultural center is Wat Phra That Lampang Luang, and provides tangible evidence of long-standing artistic and cultural heritage passed down through generations. This heritage reflects the strength of the community rooted in faith and devotion to Buddhism. In particular, the site represents one of the most complete and well-preserved examples of Lanna golden-age artistry in Thailand. The digital innovation developed through this research facilitates easy access to information and aligns with contemporary lifestyles shaped by the rapid advancement of technology.

Keywords: Innovation, lanna artistry , wat phra that lampangluang temple

บทนำ

สังคมที่มีการไหลตามกระแสของอิทธิพลทางวัฒนธรรมอันหลากหลายของโลกที่ไร้ขอบเขต สิ่งที่จะจุดรั้งจิตใจให้แข็งแรงไม่ให้พัดพาไปโดยง่ายคือรากเหง้าที่ยึดเหนี่ยว หากเป็นรากแก้วที่อยู่ใต้ดิน คอยพยุงเหมือนต้นไม้ใหญ่ให้แข็งแรงไม่ว่ากระแสลมจะผ่านไปก็ฤดูกาลก็ยังยืนหยัดอยู่ได้ มรดกทางวัฒนธรรมของวัดพระธาตุลำปางหลวงก็เช่นกัน ที่ได้เดินทางผ่านกาลเวลามายุคหลายสมัย หากไม่ใช่ความเข้มแข็งของชุมชนจะคงอยู่ได้นานเท่าไรกัน ประเพณีที่ยังคงงดงามไปหลงตามกระแส อีกทั้งศิลปกรรมที่งดงามผ่านแผนผังของวัดในเขตพุทธาวาสที่แผ่กระจายคติจักรวาลที่สำคัญ บนพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์นี้ความศรัทธาเริ่มมากขึ้น หลังจากได้ศึกษาเรื่องราวความเป็นมาของที่นี่ การเผยแพร่ข้อมูลเปรียบเสมือนถ่ายทอดสิ่งดีงามด้วยเช่นกัน การรวบรวมข้อมูลสร้างสรรค์เป็นแผนที่ทางวัฒนธรรมผ่านผังเมืองโบราณด้วยเทคนิคสีน้ำ ด้วยแนวคิดของคติจักรวาลรวมถึงศิลปกรรมที่น่าชมด้วยช่องทางสื่อสารโซเชียลมีเดีย ทำให้มีความเชื่อว่าสิ่งดีงามนี้ได้ถูกสืบทอดไปพร้อมกัน โดยเฉพาะหากได้รู้ความหมายแล้ว ดั่งไขกุญแจปลดล๊อคภาพที่ไขแนวความคิดทางพระพุทธศาสนา ที่มีความเชื่อมโยงไปถึง

การดำเนินชีวิตในวิถีสงสารไม่รู้ที่ภาพก็ชาติ ให้เข้าสู่ทางเดินอย่างมีเป้าหมายอย่างมีแก่นยึดไม่หลงไปตามกระแส และยังเป็นคติทางความงามที่สำคัญที่เป็นหัวใจของมรดกทางวัฒนธรรมแห่งนี้

หนึ่งในการท่องเที่ยวอารยธรรมล้านนา เมื่อมาเยือนจังหวัดลำปาง สิ่งทีพลาดไม่ได้ คือ การได้มากราบไหว้องค์พระธาตุลำปางหลวง ทำให้มีนักท่องเที่ยว เข้า-ออก เป็นจำนวนมากในแต่ละวัน เพราะความสะดวกสบายในการเดินทางมีมากขึ้น จึงมีทั้งคนไทยและต่างชาติ ซึ่งสื่อที่แสดงถึงสุนทรียภาพทางศิลปกรรมของวัดมีน้อย กลับยังไม่ค่อยถูกเผยแพร่และมีไม่มาก ทำให้การเข้าถึงข้อมูลเหล่านี้น้อยเกินไป ดังนั้นการออกแบบแผนที่ทางวัฒนธรรมในงานวิจัยครั้งนี้ ได้จัดทำนวัตกรรมการอนุรักษ์ เพื่อรองรับฐานข้อมูลในรูปแบบแอปพลิเคชัน (Application) ให้เข้าถึงความสะดวกในการพกพาโทรศัพท์เคลื่อนที่ เพื่อต้องการข้อมูลโดยทั่วไปเป็นเบื้องต้นสำหรับนักท่องเที่ยวและข้อมูลทางศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนวัดพระธาตุลำปางหลวงเพื่อถ่ายทอดข้อมูลเชิงสุนทรียภาพให้สอดคล้องกับการใช้เทคโนโลยี

จากคูน้ำคันดินรอบเมืองในลักษณะดังกล่าวจึงเกิดการลุกไหม้และทำลายโดยไม่รู้เท่าไม่ถึงการณ์ เช่น การสร้างสะพานทางทิศตะวันตกของบริเวณคูน้ำคันดินและประตูหนองซึ่งเคยมีวัดหนองงูตามผังเมืองโบราณ แต่ไม่พบหลักฐานใด ๆ เหลือทิ้งไว้ และผู้ที่สร้างนั้น เป็นหน่วยงานทางราชการ แสดงให้เห็นถึงการไม่เห็นคุณค่ามรดกทางอารยธรรมซึ่งไม่รู้ถึงประวัติความเป็นมาของพื้นที่ จึงเกิดเหตุการณ์เช่นนี้ขึ้น เพราะองค์ความรู้เหล่านี้ไม่ได้ถูกถ่ายทอดหรือเผยแพร่อย่างต่อเนื่อง

การวิจัยและพัฒนานวัตกรรมเพื่อการยกระดับองค์ความรู้ของชุมชน การอนุรักษ์ฟื้นฟูต่อยอดภูมิปัญญาและทุนทางวัฒนธรรม ประเด็นสำคัญ การรักษาคูน้ำคันดิน การยกระดับอัตลักษณ์ทุนทางวัฒนธรรมในท้องถิ่น การฟื้นฟู สืบสาน ต่อยอด อัตลักษณ์ทุนทางวัฒนธรรมในท้องถิ่น การวิจัยเรื่องนวัตกรรมอนุรักษ์คุณค่าศิลปกรรมล้านนาวัดพระธาตุลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปางนี้ เพื่อยกระดับกระแสสังคมฐานข้อมูลความรู้ ที่การแบ่งปันความรู้ในอนาคตจะมีประสิทธิภาพสูงมาก โดยเฉพาะการใช้อินเทอร์เน็ตเป็นกลไก ในการเชื่อมโยงทำให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และแนวปฏิบัติที่ดี ในการพัฒนาที่ยั่งยืนเพื่อสังคมที่มีเสถียรภาพและโลกที่น่าอยู่

วัตถุประสงค์

1. การจัดการองค์ความรู้ทางรูปแบบศิลปกรรมวัดพระธาตุลำปางหลวง อ.เกาะคา จ.ลำปาง
2. การพัฒนาข้อมูลเผยแพร่ข้อมูลทางศิลปกรรมวัดพระธาตุลำปางหลวงที่ Application: ArtLampangLuang
3. การสร้างนวัตกรรมอนุรักษ์ศิลปกรรมวัดพระธาตุลำปางหลวง อ.เกาะคา จ.ลำปาง

ขอบเขตของการวิจัย

- ด้านเนื้อหา จากศิลปะและวัฒนธรรมของชุมชนวัดพระธาตุลำปางหลวง
- ด้านพื้นที่การศึกษา ชุมชนวัดพระธาตุลำปางหลวง
- ด้านระยะเวลาที่เริ่มลงพื้นที่ พ.ศ.2558 - 2568

สมมติฐานการวิจัย

กระแสสังคมฐานความรู้ การแบ่งปันความรู้ในอนาคตจะมีประสิทธิภาพสูงมาก โดยเฉพาะการใช้อินเทอร์เน็ตเป็นกลไกในการเชื่อมโยง การพัฒนาองค์ความรู้จากศิลปะและวัฒนธรรมของชุมชนวัดพระธาตุลำปางหลวงในรูปแบบ Application : ArtLampangLuang การสร้างสรรค์นวัตกรรมศิลปะล้ำนาเพื่อเข้าถึงข้อมูลของศิลปะล้ำนาของวัดพระธาตุลำปางหลวง

นวัตกรรม

นวัตกรรมเชิงศิลป์ วัฒนธรรม และมานุษยวิทยา ความคิดสร้างสรรค์เป็นจุดกำเนิดแรกของนวัตกรรม เรียกได้ว่าความคิดสร้างสรรค์กับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเป็นสิ่งที่มักจะใช้ควบคู่กันเพื่อใช้ในการพัฒนานวัตกรรม โดยในบางครั้ง หลายนวัตกรรมที่เกิดขึ้น เกิดจากการตกผลึกความรู้ด้านศิลปะ วัฒนธรรม หรือมานุษยวิทยา เสริมด้วยแนวคิดใหม่ หรือเทคโนโลยีบางอย่าง เกิดเป็นสิ่งที่สามารถก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกแก่สังคม และหนึ่งในนั้น คือ นวัตกรรมเชิงศิลป์ (Aesthetic Innovation) ทั้งดนตรี ศิลปะ และสันทนาการ และ นวัตกรรมเพื่อสังคม (Social Innovation) ซึ่งเป็นประเด็นนวัตกรรมที่น่าสนใจ และเหมาะสมกับบริบทของประเทศไทยในอนาคตสำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (องค์การมหาชน) เชื่อว่าการนำศิลปะ วัฒนธรรม และมานุษยวิทยา มาบูรณาการจะเป็นอีกเครื่องมือสำคัญที่ช่วยฟื้นฟูคุณภาพชีวิต ส่งเสริมการมีส่วนร่วม ช่วยยกระดับคุณค่าของผลงาน และช่วยลดความเหลื่อมล้ำได้ในหลากหลายมิติ ในขณะเดียวกันก็สามารถสร้างให้เกิดความยั่งยืนได้อย่างเป็นรูปธรรม (อริชา ชุสุทธ์, 2564)

ศิลปกรรมล้ำนา

ศิลปะคือสิ่งที่เร้าอารมณ์ สามารถจะรับเข้าสู่อารมณ์ความรู้สึกทางประสาทสัมผัสต่าง ๆ เช่น ตาและหู ทางหู คือเสียงกลอง เสียงดนตรี การอ่านกวีนิพนธ์ การขับร้อง เป็นต้น ทางตา คือ สิ่งสัมผัสได้จาก จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม การร่ายรำ ซึ่งเรียกว่า ทัศนศิลป์ (Visual Art) ศิลปะมีอยู่ 5 ประเภท เพราะเหตุนี้จึงจำแนกศิลปะออกได้เป็น 5 ประเภทคือ 1. จิตรกรรม (การเขียนรูป) 2. ประติมากรรม (การปั้น การแกะสลัก) 3. สถาปัตยกรรม (การก่อสร้าง) 4. คีตกรรม (ดนตรี การร่ายรำ นาฏกรรม) 5. วรรณกรรม (การประพันธ์) (น. ณ ปากน้ำ, 2543)

อาณาจักรล้านนากำเนิด พ.ศ.1893 เมื่อสร้างเมืองเชียงใหม่เป็นศูนย์กลาง จนถึงอาณาจักรล่มสลายลงใน พ.ศ.2101 มีอายุ 262 ปี พัฒนาการประวัติศาสตร์ช่วงเวลาดังกล่าวแบ่งเป็น 3 สมัย คือ

สมัยแรกเป็นช่วงสร้างอาณาจักร (พ.ศ.1839-1898) สมัยที่สองเป็นช่วงอาณาจักรเจริญรุ่งเรือง (พ.ศ.1898-2068) และสมัยที่สามเป็นช่วงอาณาจักรล้านนาเสื่อมสลาย (พ.ศ.2069-2101) ลักษณะเด่นของยุคนี้คือ การเกิดรัฐขนาดเล็กกระจายตัวอยู่ในหุบเขาตามที่ราบลุ่มน้ำต่าง ๆ แต่ละรัฐต่างก็มีกษัตริย์และราชวงศ์ มีประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรมเป็นลักษณะเฉพาะของท้องถิ่น และสร้างสายสัมพันธ์กับรัฐที่อยู่ข้างเคียง ล้านนา หมายถึง ดินแดนที่มีนามากมาย ประมาณนับได้จำนวนล้าน เป็นคำคู่กับล้านช้าง คือดินแดนที่มีช้างนับล้านตัว ตั้งแต่ทศวรรษ 2520 “ล้านนา” ได้รับการยอมรับว่าเป็นคำที่ถูกต้องมิใช่ล้านนา ความเข้าใจผิดนั้นมีเหตุสองประการแรก ในอดีตไม่เคร่งครัดการใส่วรรณยุกต์ประการที่สอง พระบรมราชวินิจฉัยของรัชกาลที่ 5 ว่า “ล้านนา หมายถึง ทำเลทำนา” คู่กับล้านช้าง เพราะเชื่อว่าเมืองหลวงพระบางเป็นที่เขาห้วยป่าดง ทำนองจะมีช้างมากหลังจากนั้นคำว่า ล้านนาก็ใช้ในกรุงเทพฯ และแพร่หลายไปทั่วประเทศสยามโดยใช้ในหนังสือแบบเรียนและเอกสารวิชาการต่าง ๆ (สรสวดี อ่องสกุล, 2561) ศิลปวัฒนธรรมของแคว้นล้านนามีความสัมพันธ์กับแคว้นแคว้นใกล้เคียง ทั้งที่เจริญขึ้นก่อนและที่เติบโตร่วมสมัยกันมาทางตะวันตกคือทมิฬ ชัย มอญ พม่า ทางเหนือคือจีนตอนใต้ ทางใต้ของล้านนาคือสุโขทัย ล้านช้างอยู่ทางตะวันออก การรับอิทธิพลด้านศิลปกรรมของล้านนาในระยะแรก เกี่ยวข้องกับเมืองที่เจริญขึ้นก่อนทางทิศตะวันตกเป็นสำคัญ โดยมีการแลกเปลี่ยนสังสรรค์ในระยะต่อมา กับศิลปะสุโขทัย ซึ่งมีความต่อเนื่องมาจนถึงยุคทองของศิลปกรรมล้านนาในต้นพุทธศตวรรษที่ 21 ขอบข่ายของศิลปกรรมล้านนาได้แพร่หลายไปทางตะวันออกถึงแคว้นล้านช้าง ลงไปทางใต้สู่อาณาจักรอยุธยา ครั้นเมื่อเมืองเชียงใหม่ตกอยู่ใต้อาณาจักรปกครองของพม่าในต้นพุทธศตวรรษที่ 22 และเรื่อยมาจนถึงพุทธศตวรรษที่ 24 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์บทบาทการทำนุบำรุงศาสนาและศิลปกรรม จึงเปลี่ยนจากกษัตริย์หรือราชสำนักมาอยู่ที่เจ้านายผู้ปกครองและพ่อค้าไม้ผู้มั่งคั่งซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวพม่า งานสร้างปฏิสังขรณ์วัดวาอารามจึงมีลักษณะของศิลปกรรมพม่ารุ่นหลัง รวมทั้งอิทธิพลของศิลปกรรมจากกรุงเทพฯ ที่เริ่มปะปนอยู่ด้วย (สันติ เล็กสุขุม, 2555)

ล้านนาเป็นแคว้นอิสระดำรงเอกราชมาอย่างยาวนานตั้งแต่ต้นพุทธศตวรรษที่ 19 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 22 และตกเป็นประเทศราชเป็นครั้งคราวมาจนถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 24 ก่อนที่จะล่มสลายและได้รับการฟื้นฟูใหม่อีกครั้ง ดังนั้นในช่วงเวลานี้จึงถือเป็นยุคล้านนาที่แท้จริง เพราะตลอดระยะเวลาอันยาวนานนั้น ล้านนามีความสัมพันธ์กับแคว้นต่าง ๆ โดยรอบและใกล้เคียง ทั้งทางการเมือง ศาสนา และวัฒนธรรม โดยเฉพาะพระพุทธศาสนาลังกาวงศ์ที่เจริญรุ่งเรืองอยู่ที่เมืองเชียงใหม่ ทำให้กลายเป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาในดินแดนแถบนี้ สิ่งเหล่านี้เป็นเบ้าหลอมให้ล้านนามีแบบแผนทางวัฒนธรรมเป็นของตนเองโดยเฉพาะศิลปะล้านนาที่มีอัตลักษณ์เป็นของตนเอง จึงกำหนดเรียกศิลปะและสถาปัตยกรรมที่ปรากฏในช่วงเวลานี้ว่า ศิลปะยุคล้านนา ดังนั้น ศิลปะยุคล้านนา หมายถึงงานศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมของแคว้นล้านนาที่มีอัตลักษณ์ของตนเองอย่างแท้จริง ที่อยู่ในช่วงระยะเวลาระหว่างต้นพุทธศตวรรษที่ 19 จนถึงพุทธศตวรรษที่ 24 (สุรพล ดำริห์กุล, 2561)

ล้านนาเป็นดินแดนที่มีงานศิลปกรรมในยุคของความเป็นอาณาจักรอันรุ่งเรือง ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา โดยมีพื้นฐานทางวัฒนธรรมมาจากพุทธศาสนาแบบเถรวาท และพัฒนาจนมีรูปแบบเฉพาะตัว อันเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นในสมัยหนึ่งของศิลปะในประเทศไทย ในยุคแห่งความเป็นอาณาจักร ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 19 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 22 แสดงให้เห็นถึงความยิ่งใหญ่และความเจริญรุ่งเรืองของชุมชนที่มองผ่านงานศิลปกรรม ยุคแห่งความเจริญรุ่งเรืองสูงสุดหรือยุคทองของงานศิลปกรรมล้านนา อยู่ระหว่างปลายพุทธศตวรรษที่ 20 ถึงกลางพุทธศตวรรษที่ 21 สัมพันธ์กับความมีอำนาจทางการเมืองและความรุ่งเรืองทางศาสนา มีข้อสังเกต คือ พัฒนาการของงานศิลปกรรมไม่ได้ไปสู่ความเป็นศิลปะแบบคลาสสิก แต่กลับเป็นเรื่องของความหลากหลายทางด้านรูปแบบทั้งเรื่องของเจดีย์และพระพุทธรูป อันเป็นรสนิยมของผู้สร้างที่ทำให้ศิลปะล้านนาเป็นศิลปะที่น่าสนใจ ความเสื่อมของศิลปะล้านนาในยุคแห่งความเป็นอาณาจักรนั้น เกิดขึ้นพร้อมกับการล่มสลายและตกอยู่ภายใต้การปกครองของพม่า ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 22 เป็นต้นมา ซึ่งดินแดนล้านนานั้นไม่เคยถูกทิ้งร้างเลย ยังปรากฏหลักฐานว่ามีการสร้างงานศิลปกรรมอย่างต่อเนื่อง แม้ว่าจะไม่งดงามและยิ่งใหญ่เทียบเท่ายุคแห่งความเจริญรุ่งเรืองก็ตาม แสดงให้เห็นถึงความเป็นดินแดนแห่งการสร้างศิลปกรรม ที่สะท้อนให้เห็นถึงจิตใจของชาวล้านนาที่รักความสงบและอ่อนหวาน (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2556)

วัดพระธาตุลำปางหลวง

ชุมชนวัดพระธาตุลำปางหลวง ตั้งอยู่บริเวณ ต.ลำปางหลวง อ.เกาะคา จ.ลำปาง เป็นวัดที่มีความสำคัญที่สุดแห่งหนึ่งของจังหวัดลำปาง (สุรพล ดำริห์กุล, 2558) “วัดพระธาตุลำปางหลวงเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญของ จ.ลำปาง แต่คนลำปางรวมทั้งคนล้านนาเองก็ยังไม่รู้จักและเห็นคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมแห่งนี้ว่ามีความสำคัญอย่างไร” ประเด็นนี้ สำคัญมากในการต่อยอดการวิจัย ซึ่งก่อนทำเรื่องนี้ ได้ทำวิจัยเรื่อง วัดพระธาตุลำปางหลวง: จิตรกรรมสีน้ำและข้อมูล เผยแพร่เป็นนิทรรศการและหนังสือจิตรกรรมสีน้ำ เพื่อเผยแพร่สุนทรียภาพของวัดแห่งนี้ให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น แต่เป็นช่วงระยะเวลาสั้น ๆ ยังขาดความต่อเนื่อง และการทำวิจัยอีกเรื่อง คือ ตำนานวัดพระธาตุลำปางหลวงผ่านงานศิลปกรรม เป็นการศึกษาและทำความเข้าใจ เกี่ยวกับตำนานและถ่ายทอดเป็นผลงานจิตรกรรม

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่องนวัตกรรมการอนุรักษ์คุณค่าศิลปกรรมล้านนาวัดพระธาตุลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ ที่ผ่านการสังเกตจากการลงพื้นที่ชุมชนวัดพระธาตุลำปางหลวง และการรวบรวมข้อมูลศิลปกรรมชุมชนวัดพระธาตุลำปางหลวง มีระเบียบวิธีวิจัยไว้ ดังนี้

1. พื้นที่ชุมชนวัดพระธาตุลำปางหลวง ตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือหลักฐานจากการถ่ายภาพ และหลักฐานที่ได้อ้างอิงไว้ก่อนศึกษา ได้แก่ ตำรา งานวิจัยและหนังสือต่าง ๆ เป็นต้น
3. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ นั้นได้ทำการศึกษาและแบ่งหมวดหมู่เพื่อจัดประเภทในการนำเสนอ และเผยแพร่ข้อมูลอย่างเป็นระบบของรูปแบบศิลปกรรม
4. การนำข้อมูลศิลปกรรมสำคัญของวัดพระธาตุลำปางหลวง เพื่อออกแบบตารางจัดเก็บข้อมูลตัวหนังสือและภาพใน Google Sheet ทั้ง 7 หมวดหมู่ เพื่อแสดงผลและเชื่อมโยงข้อมูลไปยัง Glidapp ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างมากในการพัฒนา Application
5. การวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อถ่ายทอดข้อมูลในส่วนที่สำคัญของศิลปกรรมของวัดพระธาตุลำปางหลวง
6. การนำเสนอข้อมูลเผยแพร่ข้อมูลทางศิลปกรรม

การดำเนินการวิจัย

การดำเนินงานวิจัยหลังจากรวบรวมข้อมูลและเอกสารที่เกี่ยวข้อง กับนวัตกรรมการอนุรักษ์คุณค่าศิลปกรรมล้านนาวัดพระธาตุลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง การสังเคราะห์ข้อมูลของชุมชนโบราณวัดพระธาตุลำปางหลวง ต.ลำปางหลวง อ.เกาะคา จ.ลำปางเพื่อนำมาทำฐานข้อมูลในการสร้างนวัตกรรม เพื่อเป็นสื่อทางสุนรียะของคุณค่าศิลปกรรมของชุมชนโดยมีวิธีดำเนินงาน ดังนี้

1. การรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับนวัตกรรม (Innovation), การอนุรักษ์ (Preserve), ศิลปกรรมล้านนา (Lanna of Art) และวัดพระธาตุลำปางหลวง (Watphrathat Lampangluang) ได้ศึกษาและรวบรวมไว้ในส่วนบทที่ 2 ในการวิจัยครั้งนี้
2. การจัดทำฐานข้อมูลและภาพสำหรับการทำแผนที่ทางวัฒนธรรมวัดพระธาตุลำปางหลวง โดยแบ่งเป็นหมวดหมู่ 7 หมวดหมู่ ดังนี้ 1. สถาปัตยกรรม 2. จิตรกรรม 3. ประติมากรรม 4. วรรณกรรม 5. ลวดลายการประดับตกแต่ง 6. พุทธศิลป์ และ 7. ผังเมืองโบราณ

หมวดที่ 1 สถาปัตยกรรม ได้แก่ พระธาตุเจดีย์ วิหารหลวง วิหารพระพุทธรูป วิหารน้ำแต้ม หอพระพุทธรูป และ หอระฆัง จากการศึกษาข้อมูลวิหารล้านนาที่มีอายุก่อน พ.ศ.2490 (วรลัญจ์ บุญยสุรัตน์, 2546) พบที่ลำปางถึง 8 แห่ง ที่เชียงใหม่ 2 แห่ง 3 แห่งอยู่ที่วัดพระธาตุลำปางหลวง ได้แก่ วิหารพระพุทธรูปที่มีความเก่าแก่ที่สุด รองลงมาคือวิหารน้ำแต้มและวิหารหลวง จากการศึกษาวิหารทั้ง 3 นี้พบว่าวิหารพระพุทธรูปยังคงความสมบูรณ์ โดยเฉพาะการรักษาจิตรกรรมฝาผนังภายในไว้ได้ค่อนข้างสมบูรณ์มากกว่าวิหารน้ำแต้มและวิหารหลวง เพราะวิหารพระพุทธรูปภายหลังได้มีการก่อปูนปิดทับทำให้ยังคงรักษาสภาพภายในไว้ได้มากกว่า วิหารพระพุทธรูปและวิหารน้ำแต้มซึ่งเป็นวิหารโถงโล่งแบบดั้งเดิม นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงที่ถูกกลืนกลืนในพื้นที่อย่างแยกไม่ออก เช่น วิหารละโว้

และวิหารตันแก้ว รูปแบบที่เปลี่ยนแปลงไปคือ ลักษณะของหลังคาที่มีรูปแบบภาคกลาง ที่มาจากการบูรณะขาดความเข้าใจในบริบทและความสำคัญของสถานที่แห่งนี้

ภาพที่ 1 วิหารหลวง

ภาพที่ 2 วิหารพระพุท

ภาพที่ 3 วิหารน้ำแต่ม

หมวดที่ 2 จิตรกรรม ได้แก่ จิตรกรรมภายในวิหารหลวง วิหารพระพุท และวิหารน้ำแต่ม พบว่า วิหารพระพุทยังคงความสมบูรณ์มากที่สุด โดยเฉพาะการรักษาจิตรกรรมฝาผนังภายในไว้ได้ค่อนข้างสมบูรณ์มากกว่าวิหารน้ำแต่มและวิหารหลวง เพราะวิหารพระพุทภายหลังได้มีการก่อปูนปิดทึบ ทำให้ยังคงรักษาสภาพภายในไว้ได้มากกว่า วิหารน้ำแต่ม ซึ่งเป็นวิหารโถงโล่งแบบดั้งเดิม แต่กระนั้นจิตรกรรมแผงคอสองบนฝาผนังไม้หลายส่วนเริ่มเลือนหายเป็นที่น่าเสียดาย

ภาพที่ 4-5 จิตรกรรมฝาผนังบนแผงไม้คอสองด้านทิศเหนือในวิหารหลวงเปรียบเทียบกับปี 2561 และ ปี 2568 จะเห็นได้ถึง ความซีดจางของสีน้ำเงินลงไปมากเมื่อเปรียบเทียบกับกัน

ภาพที่ 6-7 จิตรกรรมฝาผนังบนแผงไม้คอสองด้านทิศเหนือในวิหารน้ำแต่มเปรียบเทียบกับ ปี2561 และ ปี 2568

หมวดที่ 3 ปฏิมารกรรม ได้แก่ พระเจ้าล้านทอง พระประธานภายในวิหารน้ำแต่ม พระประธานภายในวิหารพระพุท พระพุทรูปนาคปรกภายในวิหารละโว้ และพระเจ้าแก้ววัดพระธาตุลำปางหลวง

ภาพที่ 8 พระพุทธรูปปางมารวิชัยในวิหารพระพุทธร

ภาพที่ 9 พระพุทธรูปปางสมาธิในวิหารละโว้

พระพุทธรูปพระประธานในเขตสังฆาวาสสามารถพบได้ในวิหารหลวง วิหารพระพุทธร วิหารละโว้ วิหารน้ำแต้ม และวิหารต้นแก้ว ซึ่งพระพุทธรูปปางมารวิชัยในวิหารพระพุทธรเป็นพระพุทธรูปที่มีขนาดใหญ่ที่สุดภายในวัด และพระพุทธรูปปางสมาธิในวิหารละโว้ ตามตำนานกล่าวว่าพระพุทธรูปองค์นี้ พระนางจามเทวีนำมาจากละโว้

ภาพที่ 10 พระเจ้าแก้วดอนเต้า

พระเจ้าแก้วดอนเต้าวัดพระธาตุลำปางหลวง ตามตำนานคือพระพุทธรูปองค์เดียวกับที่กล่าวไว้ในตำนาน ของวัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม จังหวัดลำปาง ซึ่งเป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองของชาวจังหวัดลำปาง อยู่ภายนอกเขตพุทธาวาสในกุฏิพระเจ้าแก้วเพราะอัญเชิญมาประดิษฐานที่วัดพระธาตุลำปางหลวงในภายหลัง

หมวดที่ 4 ประติมากรรม ได้แก่ สิ่งที่ยืนทางขึ้นวัดพระธาตุลำปางหลวงทางทิศตะวันออก และสิ่งหินหม้อปูลงพระบริเวณด้านซ้ายและขวาของฐานชุกชีที่ประดิษฐานพระประธานภายในวิหารน้ำแต้ม

ภาพที่ 11 สิ่งที่ยืนทางขึ้นวัดพระธาตุลำปางหลวง

ภาพที่ 12 สิ่งหินหม้อปูลงพระภายในวิหารน้ำแต้ม

หมวดที่ 5 ลวดลายล้านนา ภายในวิหารน้ำแต้มและวิหารพระพุทธเป็นลวดลายเฉพาะของล้านนาที่มีการลงรักปิดทองบนพื้นสีแดง สรุพล ดำริห์กุลได้กล่าวไว้ว่าลายคำเป็นลวดลายเฉพาะของล้านนา คำมาจากคำว่าทองคำ และลงรักบนพื้นสีแดงที่มีความแตกต่างต่างภาคกลางที่ลงรักบนพื้นสีดำ

ภาพที่ 13 ต้นศรีมหาโพธิ์ภายในวิหารน้ำแต้ม

ภาพที่ 14 ลวดลายเทวดาภายในวิหารพระพุทธ

หมวดที่ 6 พุทธศิลป์ ได้แก่ สลุงหลวงวัดพระธาตุลำปางหลวงจะนำมาใช้ในประเพณีปีใหม่ของชาวล้านนาหรือวันสงกรานต์ของไทย อาสนะไม้ใช้สำหรับเทศน์ธรรม หีบธรรมสำหรับใส่พระธรรมคัมภีร์ต่าง ๆ

ภาพที่ 15 สลุงหลวง

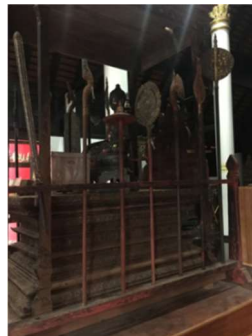
ภาพที่ 16 อาสนะไม้

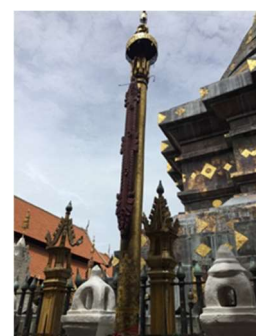
ภาพที่ 17 หีบธรรม

ภาพที่ 18 สัตตภัณฑ์

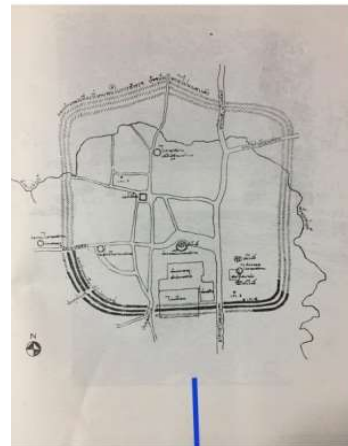
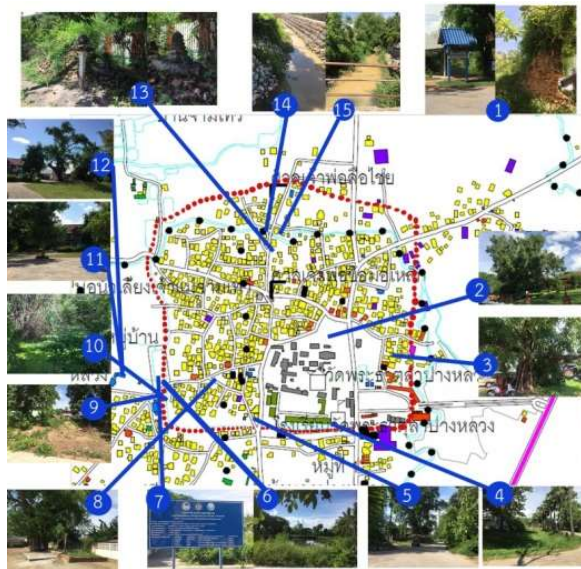
ภาพที่ 19 อาสนา

ภาพที่ 20 ตุงกระด้าง

สัตตภัณฑ์หรือเชิงเทียนจำลองมาจากเทือกเขาพระสุเมรุทั้งเจ็ด อาสนาเป็นเครื่องสักการะถือเป็นที่พักของพระพุทธเจ้าเป็นเครื่องสูงหรือเครื่องราชูปโภคของพระมหากษัตริย์ และตุ๊กกระด้างประดับตกแต่งบริเวณพระธาตุเจดีย์และวิหาร

หมวดที่ 7 ผังเมืองโบราณ

ผังเมืองเวียงโบราณเดิม(ภาสกร โทณะวนิก, 2529)

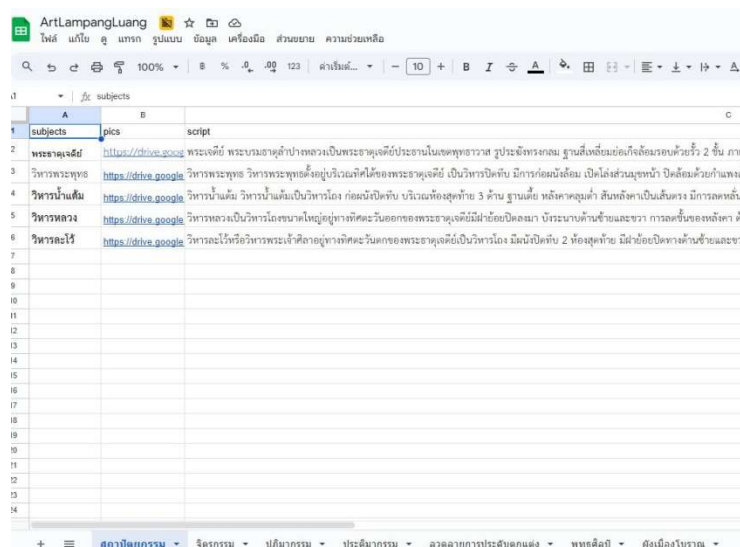
ภาพที่ 21 ผังเมืองชุมชนโบราณเวียงพระธาตุลำปางหลวงเปรียบเทียบกับผังเมืองเทศบาลตำบลลำปางหลวง

ชุมชนวัดพระธาตุลำปางหลวงเป็นเมืองโบราณ มีอาณาเขตความยาวโดยประมาณ 700 เมตร ความกว้างประมาณ 300 เมตร เป็นเมืองสี่เหลี่ยมผืนผ้ามุมมน (ภาสกร โทณะวนิก, 2529) หลักฐานทางโบราณสถานของชุมชนวัดพระธาตุลำปางหลวง จากผังเมืองชุมชนเวียงพระธาตุลำปางหลวง การสำรวจเชิงพื้นที่ในปีที่ทำวิจัยพบว่า ร่องรอยโบราณสถานรอบชุมชนส่วนใหญ่ถูกทำลายไปเกือบหมด แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าบริเวณที่เคยเป็นโบราณสถานมาก่อนจะพบต้นไม้ใหญ่ ถึงแม้บริเวณนั้นจะไม่เหลือซากหากหากนับอายุต้นไม้แล้ว เมื่อเปรียบเทียบกับขนาดของต้นไม้ และพื้นที่ของเมืองโบราณน่าจะอยู่บริเวณนั้นจริง คนในชุมชนโดยเฉพาะผู้สูงอายุได้เล่าถึงความเปลี่ยนแปลงในหมู่บ้านที่เริ่มมีไฟฟ้า การทำถนนมีความเจริญ บ้านเรือนมีการขยายเพิ่มมากขึ้นในช่วง 20 ปีที่ผ่านมาทำให้ร่องรอยทางประวัติศาสตร์ถูกทำลาย โดยไม่รู้ถึงประวัติความเป็นมาของชุมชนเวียงโบราณ

การใช้แอปพลิเคชันสเปรดชีทเพื่อการจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ 7 หมวดหมู่ ซึ่งแต่ละหมวดหมู่นั้น มีทั้งข้อมูลที่เป็นภาพถ่ายและข้อความประกอบภาพ ทำให้การนำเสนอและเข้าถึงผลงานศิลปกรรมล้านนาแต่ละหมวดได้ง่ายขึ้น

การออกแบบตารางจัดเก็บข้อมูลศิลปกรรมวัดพระธาตุลำปางหลวง

จากการออกแบบตาราง เพื่อจัดเก็บข้อมูลใน Google sheet แล้ว การทำความรู้จักกับเครื่องมือบน Glide Apps เป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างมากในการพัฒนาแอปพลิเคชัน ไม่ว่าจะเป็นเครื่องมือ Tabs ที่ผู้สร้างแอปพลิเคชันสามารถจัดการแท็บ ไม่ว่าจะเป็นการเพิ่ม ลบ ทำซ้ำ จัดเรียงใหม่ และลากไปยังเมนูแอปพลิเคชัน และเครื่องมือ Screen panel ที่ทีมวิจัยสามารถจัดการกับส่วนประกอบ (component) ต่าง ๆ บนหน้าจอที่จะแสดงได้ โดยทีมนักวิจัยสามารถที่จะเพิ่ม ลบ component ดังกล่าว รวมไปถึงการกำหนดคุณลักษณะต่าง ๆ ตามความเหมาะสมของแอปพลิเคชันได้ ส่วน Data editor เป็นอีกหนึ่งส่วนที่เชื่อมโยงกับตารางเก็บข้อมูลใน Google sheet ซึ่งทีมนักวิจัยสามารถเพิ่ม ลบและแก้ไขข้อมูลได้โดยตรง ในระหว่างที่มีการพัฒนาแอปพลิเคชัน ทีมนักวิจัยสามารถตรวจสอบแอปพลิเคชันที่สร้างขึ้นมาได้ โดยเลือกให้แสดงแบบ Mobile Preview และ Tablet Preview จากวัตถุประสงค์ที่ได้รับไว้ข้างต้น ทีมนักวิจัยได้เรียนรู้กระบวนการสร้างแอปพลิเคชันตรงตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้สำเร็จแล้วโดยผู้สนใจสามารถเข้าแอปพลิเคชันผ่านลิงค์ <https://artlampangluang.glid.page> หรือ ที่ QR Code

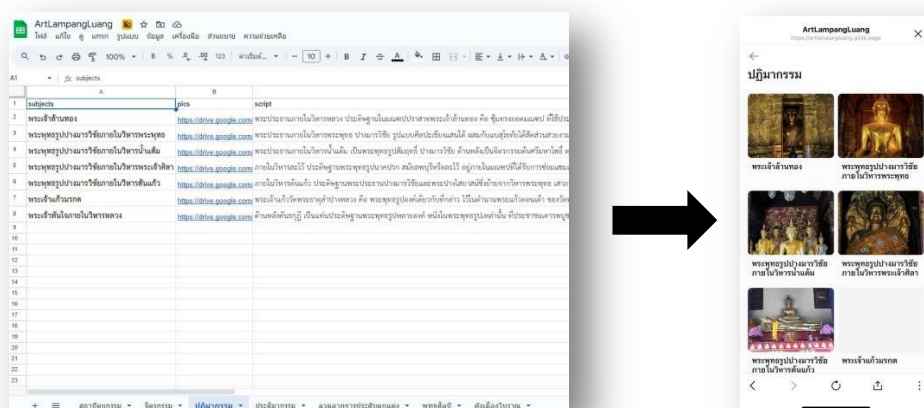

1	A	B	C
1	subjects	pics	script
2	พระธาตุเจดีย์	https://drive.google.com	พระบรมธาตุลำปางหลวงเป็นพระธาตุเจดีย์ประธานในเขตพุทธาวาส รูปประติมากรรมฐานสี่เหลี่ยมยกเก็จล้นยอดด้วย 2 ชั้น ภายใน
3	วิหารพระพุทธ	https://drive.google.com	วิหารพระพุทธองค์อยู่บริเวณใต้โดงพระธาตุเจดีย์ เป็นวิหารไม้สัก มีการก่อผนังล้อม เปิดโล่งส่วนมุขหน้า ปิดล้อมด้วยกำแพงเตี้ย
4	วิหารน้ำแต้ม	https://drive.google.com	วิหารน้ำแต้ม วิหารน้ำแต้มเป็นวิหารไม้ ก่อผนังปิดทับ บริเวณท้องสุดท้าย 3 ด้าน ฐานเตี้ย หลังคาคลุมต่ำ สันหลังคาเป็นเส้นตรง มีการตกแต่ง
5	วิหารหลวง	https://drive.google.com	วิหารหลวงเป็นวิหารไม้ขนาดใหญ่อยู่ทางทิศตะวันออกของพระธาตุเจดีย์มีม้าย้อยปิดมณฑป บริเวณด้านซ้ายและขวา การตกแต่งของหลังคา ด้าน
6	วิหารละโว้	https://drive.google.com	วิหารละโว้หรือวิหารพระเจ้าตากอยู่ทางทิศตะวันตกของพระธาตุเจดีย์เป็นวิหารไม้ ก่อผนังปิดทับ 2 ท้องสุดท้าย มีม้าย้อยปิดทางด้านซ้ายและขวา
7			
8			
9			
10			
11			
12			
13			
14			
15			
16			
17			
18			
19			
20			
21			
22			
23			
24			

ภาพที่ 22 การออกแบบตารางเพื่อจัดเก็บข้อมูลศิลปกรรมวัดพระธาตุลำปางหลวงหมวดหมู่ต่าง ๆ ทั้ง 7 หมวดหมู่ ได้แก่ สถาปัตยกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม ลวดลายการประดับตกแต่ง พุทธศิลป์ และผังเมืองโบราณ โดยข้อมูลที่จัดเก็บ คือ ข้อมูลตัวหนังสือ คำอธิบายศิลปกรรม และรูปภาพ และนำข้อมูลที่จัดเก็บในตารางนี้ เชื่อมต่อไปยัง Glidapp ต่อไป

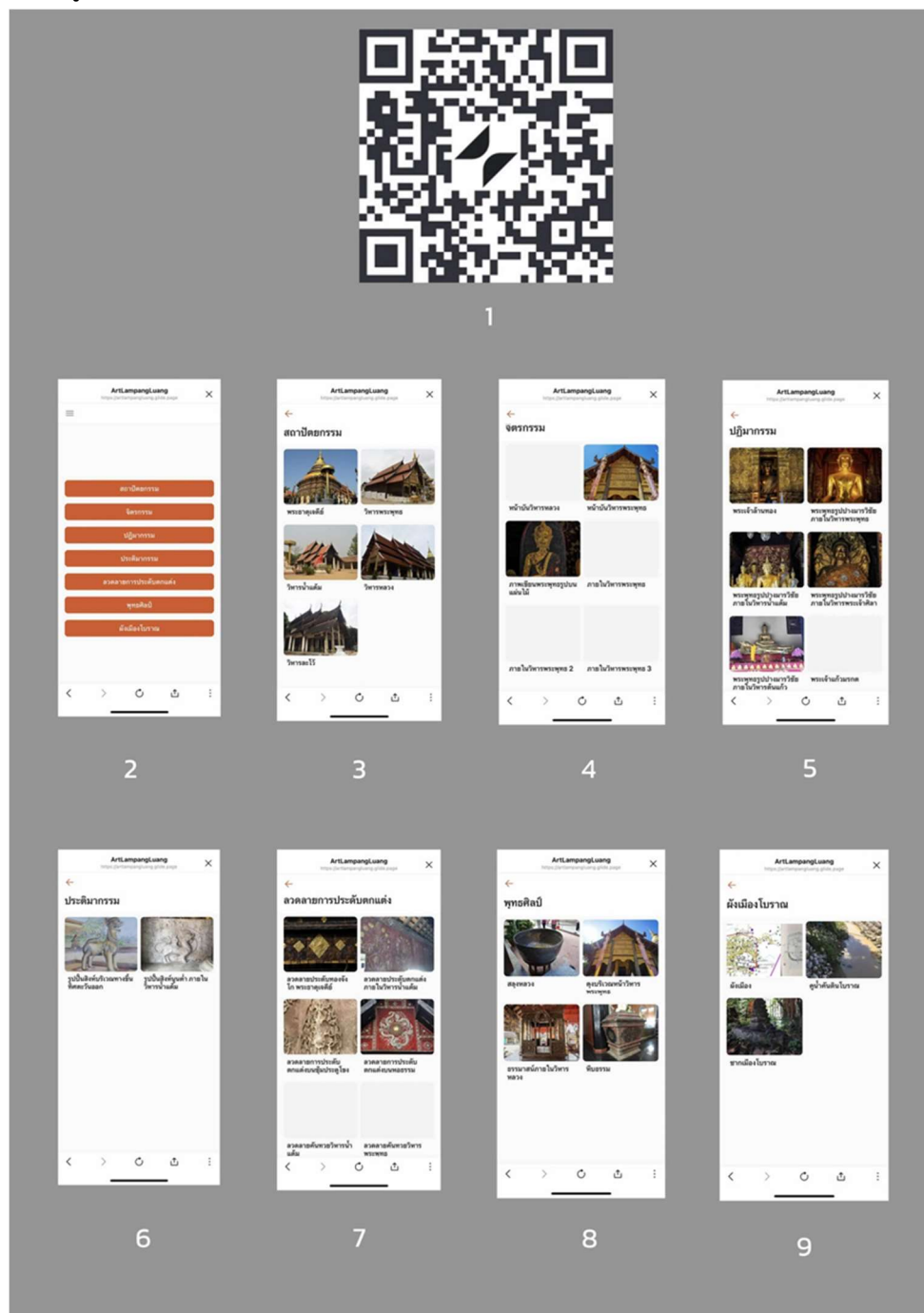

ภาพที่ 23 การออกแบบตารางเพื่อจัดเก็บข้อมูลศิลปกรรมวัดพระธาตุลำปางหลวงในหมวดหมู่ต่าง ๆ

ภาพที่ 24 การออกแบบตารางเพื่อจัดเก็บข้อมูลศิลปกรรมวัดพระธาตุลำปางหลวงในหมวดหมู่ต่าง ๆ

การจัดเก็บข้อมูลภาพและตัวหนังสือในตารางเพื่อเชื่อมโยงไป Application: ArtLampangLuang ในหมวดปฎิมากรรม ซึ่งสามารถเห็นคำอธิบายได้จากการใช้งานและแตะที่ภาพ เพื่อแสดงข้อมูลรายละเอียดขึ้นมา

ภาพที่ 25 การแสดงหน้าต่าง ๆ ของแอปพลิเคชัน ArtLampangLuang

แสดงการเข้าถึง Application : ArtLampangLuang ได้แก่ 1. สแกนคิวอาร์โค้ด 2. แสดงรายละเอียดหมวดหมู่ต่าง ๆ 3. แสดงข้อมูลหมวดสถาปัตยกรรม 4. แสดงข้อมูลหมวดจิตรกรรม

5. แสดงข้อมูลหมวดปฏิมากรรม 6. แสดงข้อมูลหมวดประติมากรรม 7. แสดงข้อมูลหมวดลวดลาย
การประดับตกแต่ง 8. แสดงข้อมูลหมวดพุทธศิลป์ และ 9. แสดงข้อมูลหมวดผังเมืองโบราณ
โดยสามารถเห็นรายละเอียดของภาพเมื่อสัมผัสกับรูปภาพนั้น ๆ ได้

ผลการวิจัย

การดำเนินการโครงการวิจัยเรื่องนวัตกรรมการอนุรักษ์คุณค่าศิลปกรรมล้านนาวัดพระธาตุ
ลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ได้อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ดังนี้

**1. การจัดการองค์ความรู้ทางรูปแบบศิลปกรรมวัดพระธาตุลำปางหลวงที่แฝงนัยยะ
ความเชื่อคติจักรวาลตามแนวทางพระพุทธศาสนา** การรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาศิลปกรรมและ
แนวความคิดของวัดพระธาตุลำปางหลวงตั้งแต่ปี พ.ศ.2557-2568 นั้น ทำให้เห็นการเปลี่ยนแปลงทาง
รูปแบบทางศิลปกรรมเช่น จิตรกรรมที่ค่อย ๆ จางและเลือนหายภายในวิหารน้ำแต้มและวิหารหลวง
ซึ่งรูปแบบของวิหารที่ยังคงเหลือแบบล้านนา ข้อมูลเหล่านี้ล้วนมาจากการค้นคว้าที่ต้องอาศัยระยะ
ในการรวบรวมข้อมูลและกลั่นกรองให้สื่อสารเข้าใจได้ง่ายเป็นสิ่งจำเป็น เพราะทำให้การสื่อสาร
ให้ถึงแก่นของคุณค่าสถานที่แห่งนี้มีความหมายมากขึ้น

2. การศึกษาแผนที่ทางวัฒนธรรมชุมชนวัดพระธาตุลำปางหลวง

การศึกษาแผนที่ทางวัฒนธรรมชุมชนวัดพระธาตุลำปางหลวงนี้เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ.2558
เรื่อยมาจนกระทั่งปี พ.ศ. 2568 ได้นำมารวบรวมเป็นข้อมูลเพื่อทำฐานข้อมูลในแอปพลิเคชัน

3. การพัฒนาข้อมูลเผยแพร่ผ่านนวัตกรรมผ่าน Application: ArtLampangLuang
การรวบรวมเพื่อสร้างองค์ความรู้ของวัดพระธาตุลำปางหลวงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง หากมีความ
เข้าใจผิด สามารถทำให้ความหมายเปลี่ยนไปและอรรถรสในการรับรู้ความงามย่อมเปลี่ยนไปด้วยเช่นกัน
ดังนั้น การจัดหมวดหมู่เพื่อการสื่อสารให้เข้าถึงได้ง่ายด้วยเทคโนโลยีที่เหมาะสมในปัจจุบันตอบสนอง
การใช้งาน ให้รับรู้ถึงข้อมูลได้อย่างทั่วถึงมากขึ้น

อภิปรายผล

การทำวิจัยมีทั้งกระบวนการวิจัยผนวกกับการเผยแพร่ข้อมูลทางศิลปกรรมไปพร้อม ๆ กันนั้น
ทำให้เห็นรูปแบบและประวัติศาสตร์การศึกษาที่วัดพระธาตุลำปางหลวงในแต่ละช่วง ถึงพัฒนาการ
ขององค์ความรู้ที่ตกผลึกมากขึ้น จากการสังเกตและค้นคว้าเพิ่มเติม จนสามารถแยกแยะและเห็น
ความถูกต้องแม่นยำขององค์ความรู้มากขึ้น แต่การเรียนรู้ยังไม่สิ้นสุดเพราะยังมีการเปลี่ยนแปลง
ที่ไม่สามารถควบคุมได้

นวัตกรรมการสร้างนวัตกรรม Application : ArtLampangLuang นั้นเพื่อเป็นคลังข้อมูล
ดิจิทัลการอนุรักษ์ (Digital Archive) เพื่อเป็นฐานความรู้ข้อมูลศิลปกรรมที่สำคัญของวัดพระธาตุ
ลำปางหลวง ในอนาคตที่อาจเกิดความเสียหายขึ้นได้กับผลงานศิลปกรรมแห่งนี้

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยอย่างต่อเนื่องอยู่เป็นระยะทำให้มีองค์ความรู้ที่เพิ่มขึ้นแต่ยังเป็นเพียงความรู้ที่ระดับกาย แต่คติที่แฝงไว้อย่างแยบยลอย่างเป็นนามธรรมในสถานที่วัดพระธาตุลำปางหลวง ล้วนเป็นจุดหมายสูงสุดของเส้นทางพุทธศาสนิกชนหากไปถึงจุดหมายนั้น แต่หากไร้ซึ่งศิลปกรรมอันเป็นหลักฐานยืนยันแล้วไซ้ร้ ก็มีอาจจะยกเหตุผลใดมาอ้าง ซึ่งสิ่งที่น่าจะส่งผลต่อไปให้รูปแบบทางศิลปกรรมคงอยู่ยาวนานนั้น ควรเป็นไปเพื่อการอนุรักษ์อย่างเห็นคุณค่าไปพร้อมกัน ซึ่งการพัฒนาข้อมูลสามารถเปลี่ยนแปลงได้อย่างต่อเนื่องในแอปพลิเคชัน

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

การสำรวจเปรียบเทียบจากแผนผังชุมชนโบราณเวียงพระธาตุลำปางหลวง ของภาสกร โทณะวนิกนั้น ได้เห็นการเปลี่ยนแปลงในจุดต่าง ๆ ดังนี้ ร่องรอยโบราณสถาน บริเวณทางทิศเหนือของวัดพระธาตุลำปางหลวง บริเวณทางทิศตะวันออกของวัดพระธาตุลำปางหลวง อดีตที่ทำการบริหารส่วนตำบลที่คาดว่าน่าจะเคยเป็นวัดหนองงูมาก่อน บริเวณที่เคยเป็นคูน้ำคันดินฝั่งทิศตะวันตกของเมืองโบราณ บริเวณที่เป็นคูน้ำคันดินเดิมด้านทิศใต้ของโรงเรียน และมณฑลปรางที่บ้านหลอมศรีบ่อ ดังนั้น การสำรวจจากแผนผังชุมชนโบราณทำให้เห็นบริเวณที่เคยเป็นร่องรอยในอดีตที่ถูกเปลี่ยนแปลงไปและสะท้อนประเด็นปัญหาที่ควรสร้างความเข้าใจประวัติความเป็นมาของชุมชนให้เข้าถึงมากยิ่งขึ้นผ่านนวัตกรรมการสร้างนวัตกรรม Application : ArtLampangLuang นั้น เพื่อเป็นคลังข้อมูลดิจิทัลการอนุรักษ์อีกรูปแบบที่สามารถเข้าถึงข้อมูลได้ง่ายขึ้นจากการใช้เครื่องมือหรืออุปกรณ์ที่เชื่อมต่อกับสัญญาณอินเทอร์เน็ตได้

เอกสารอ้างอิง

- กรกนก รัตนวรารณ. (2545). *จักรวาลคติในการวางผังวัดหลวงล้านนา:สัญลักษณ์สะท้อนอำนาจรัฐในอนุภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ช่วงพุทธศตวรรษที่ 21*. [วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- น. ณ ปากน้ำ. (2543). *ความเข้าใจในศิลปะ*. พิมพ์ครั้งที่ 3. เมืองโบราณ.
- พรรณนิภา ปิณฑวนิช. (2546). *รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์การศึกษารูปแบบสถาปัตยกรรมวัดพระธาตุลำปางหลวงจังหวัดลำปาง. คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยศิลปากร*.
- ภาสกร โทณะวนิก. (2529). *การศึกษาเมืองโบราณเวียงพระธาตุลำปางหลวง*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต] มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- มณี พยอมยงค์. (2529). *ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย*. เอกสารวิชาการชุดล้านนาศึกษา ลำดับที่ 3 โครงการศูนย์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วรลัญจก์ บุญยสุรัตน์. (2546). *ศาสตร์ ศิลป์ จิตวิญญาณ วิหารล้านนา*. เมืองโบราณ.

สน ศรีมาตราง. (2556). *คติความเชื่อไทรภูมิและจักรวาลวิทยา ในจิตรกรรมฝาผนังไทย*. คณะ
มัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สร้อยดี อ่องสกุล. (2544). *ประวัติศาสตร์ล้านนา*. พิมพ์ครั้งที่ 3. อมรินทร์.

สันติ เล็กสุขุม. (2561). *ศิลปะภาคเหนือ ทรัพยากรชัย-ล้านนา*. เมืองโบราณ.

สุรพล ดำริห์กุล. (2545). *แผ่นดินล้านนา*. พิมพ์ครั้งที่ 2. เมืองโบราณ.

สุรพล ดำริห์กุล. (2544). *ลายคำล้านนา*. เมืองโบราณ.

ศักดิ์ชัย สายสิงห์. (2556). *ศิลปะล้านนา*. มติชน.

คำเรียกบุคคลในการแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอนที่สะท้อนสังคมวัฒนธรรมอีสาน สู่ความเป็นสมัยใหม่

Terms of Address in Traditional Mor Lam Folk Drama titled “Toh Klon” Reflecting the Modernization of Isan Society and Culture

อัษฎาวุธ ศรีทอน¹ | Atsadawoot Srithon¹

อิศเรศ ดลเพ็ญ² | Itsarate Dolphen²

Received: 23 ตุลาคม 2568 Revised: 4 ธันวาคม 2568 Accepted: 9 ธันวาคม 2568

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อวิเคราะห์ลักษณะของคำเรียกบุคคลที่สะท้อนความเป็นสมัยใหม่ในการแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอน พร้อมทั้งตีความนัยเชิงสังคมวัฒนธรรมที่สะท้อนผ่านคำเหล่านั้นอย่างลึกซึ้ง โดยมุ่งหวังเพื่อทำความเข้าใจพลวัตการเปลี่ยนแปลงของสังคมอีสานในยุคโลกาภิวัตน์ที่กำลังดำเนินไปอย่างรวดเร็ว ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลภาคสนามจากการแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอน จำนวนทั้งสิ้น 10 เรื่อง โดยคัดเลือกจากคณะหมอลำ 5 คณะ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความหลากหลายและครอบคลุมบริบทการแสดงในปัจจุบันผล

การวิจัยพบคำเรียกบุคคลสมัยใหม่ 67 คำ แบ่งเป็น 2 กลุ่มหลัก 1) กลุ่มที่สะท้อนอิทธิพลภายนอกและโครงสร้างสังคมที่เปลี่ยนไป เช่น บริบทองค์กร อาชีพเฉพาะทาง และสถานะทางเศรษฐกิจที่ยึดโยงกับทุนนิยม และ 2) กลุ่มที่เกิดจากการสร้างตัวตนและนิยามความสัมพันธ์ใหม่ ซึ่งสะท้อนอิทธิพลข้ามวัฒนธรรม อัตลักษณ์ทางเพศที่ซับซ้อน และวัฒนธรรมแฟนคลับ (Fandom) สรุปได้ว่า

¹ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา (ปริญญาเอก) หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, E-mail : Atsadawoot@kkumail.com

¹ Graduate Student (Ph.D. Program), Doctor of Philosophy in Thai Language, Faculty of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University, E-mail : Atsadawoot@kkumail.com

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อาจารย์ประจำ สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น E-mail : itsdol@kku.ac.th

² Asst. Prof. Lecturer, Thai Language Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University E-mail : itsdol@kku.ac.th

คำเรียกบุคคลในหมอลำทำหน้าที่เป็นดัชนีชี้วัดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่สำคัญ สะท้อนการเปลี่ยนผ่านของสังคมอีสานจากจารีตประเพณีสู่สังคมเมืองที่ให้คุณค่ากับความสำเร็จทางเศรษฐกิจ นอกจากนี้ยังแสดงถึงการเปิดรับโลกาภิวัตน์ผ่านการนิยามอัตลักษณ์และความสัมพันธ์รูปแบบใหม่ ทั้งมิติทางเพศที่เปิดกว้าง และความสัมพันธ์แบบศิลปินกับแฟนคลับ ข้อค้นพบนี้ยืนยันว่า หมอลำไม่ใช่เพียงการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรม แต่เป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่มีชีวิตชีวา ซึ่งปรับตัวและนำเสนอภาพแทนของสังคมอีสานร่วมสมัยได้อย่างทรงพลัง

คำสำคัญ : คำเรียกบุคคล, หมอลำเรื่องต่อกลอน, สังคมวัฒนธรรมอีสาน, ความเป็นสมัยใหม่

Abstract

This research aims to analyze the characteristics of forms of address that reflect modernity in *Traditional Mor Lam Folk Drama titled Toh Klon* (Isaan folk opera) performances, and to interpret their socio-cultural implications in order to understand the dynamics of change in Isaan society in the era of globalization. Data were collected from 10 performances by 5 *Mor Lam* troupes.

The study identified 67 modern forms of address, which were classified into two main groups: 1) those reflecting external influences and changing social structures, such as terms related to organizational contexts, specialized professions, and economic status linked to capitalism; and 2) those emerging from new identity constructions and redefined relationships, which reflect cross-cultural influences, complex gender identities, and Fandom culture.

In conclusion, the forms of address in *Mor Lam* serve as significant indicators of social change, reflecting the transition of Isaan society from traditional structures to an urban society that values economic success. Furthermore, they demonstrate an openness to globalization through the definition of new identities and relationships, including more open perspectives on gender and the dynamics of artist-fan relationships. These findings confirm that *Mor Lam* is not merely a transmission of cultural heritage, but a vibrant cultural space that adapts to and powerfully represents contemporary Isaan society.

Keywords : person reference, traditional mor lam folk drama titled toh klon, Isaan society and culture, modernity

บทนำ

คำเรียกบุคคล (Person Reference) ซึ่งเป็นหน่วยทางภาษาที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล สถานะทางสังคม ระดับความสนิทสนม และโครงสร้างอำนาจที่ดำรงอยู่ในสังคมนั้น ๆ การเปลี่ยนแปลงของคำเรียกบุคคลจึงเป็นดัชนีชี้วัดที่น่าสนใจในการศึกษากระบวนการเปลี่ยนผ่านของสังคมจากจารีตดั้งเดิมไปสู่ความเป็นสมัยใหม่ ในบริบทของสังคมวัฒนธรรมอีสานหมอลำถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมและเป็นสื่อบันเทิงที่ยังปรากฏในวิถีชีวิตของผู้คน เปรียบเสมือนกระจกบานใหญ่ที่สะท้อนภาพความคิด ความเชื่อ ค่านิยม และสภาพสังคมในแต่ละยุคสมัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งหมอลำเรื่องต่อกลอน หรือ หมอลำหมู่ ซึ่งมีลักษณะเป็นการแสดงแบบเล่าเรื่อง มีตัวละครหลากหลายและมีบทสนทนาโต้ตอบกัน ถือเป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรม ที่มีการนำเสนอและต่อยอดคุณธรรมทางสังคมผ่านบทประพันธ์และการแสดงบนเวที หมอลำจึงไม่ได้เป็นเพียงมหรสพเพื่อความบันเทิง แต่ยังทำหน้าที่เป็นสถาบันทางสังคมที่ถ่ายทอดและประกอบสร้างโลกทัศน์ให้กับผู้ชมอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม สังคมอีสานในปัจจุบันกำลังเผชิญกับความท้าทายและการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว อันเนื่องมาจากอิทธิพลของกระแสโลกาภิวัตน์ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และการเคลื่อนย้ายของประชากร สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้วิถีชีวิตและโครงสร้างทางสังคมแบบดั้งเดิมที่เคยยึดโยงกับระบบเครือญาติและความอาวุโสค่อย ๆ ถูกปรับเปลี่ยนไปสู่สังคมเมืองที่มีความเป็นปัจเจกและมีความซับซ้อนหลากหลายมากยิ่งขึ้น ปรากฏการณ์ดังกล่าวได้สะท้อนผ่านการแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอนอย่างมีนัยสำคัญ ทั้งในด้านรูปแบบการนำเสนอ เนื้อหาของเรื่องราวที่นำมาแสดง และที่สำคัญคือภาษาที่ใช้ในการสื่อสารระหว่างตัวละคร การสื่อสารกับผู้ชมหน้าเวที ซึ่งรวมถึงคำเรียกบุคคลอื่น ๆ ที่ปรากฏในขณะทำการแสดงของหมอลำเรื่องต่อกลอนคณะนั้น ๆ ด้วย

การแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอนในยุคปัจจุบันได้มีการปรับตัวครั้งใหญ่เพื่อความอยู่รอดและตอบสนองต่อรสนิยมของผู้ชมรุ่นใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงหลังสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด - 19 ซึ่งเป็นตัวเร่งให้เกิดการนำเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาใช้อย่างเต็มรูปแบบ คณะหมอลำชั้นนำต่างหันมาใช้แพลตฟอร์มออนไลน์ เช่น ยูทูบ (YouTube) และเฟซบุ๊ก (Facebook) ในการเผยแพร่การแสดง ทำให้หมอลำไม่ได้จำกัดผู้ชมอยู่เพียงหน้าเวทีในงานบุญประเพณีอีกต่อไป แต่สามารถเข้าถึงผู้ชมได้ในวงกว้างทั่วโลก การเปลี่ยนแปลงนี้ส่งผลให้ภาษาที่ใช้ในการแสดงต้องมีการปรับเปลี่ยนเพื่อให้สอดคล้องกับกลุ่มผู้ชมที่หลากหลายขึ้น มีการผสมผสานระหว่างภาษาถิ่นอีสานกับภาษาไทยมาตรฐาน หรือแม้กระทั่งคำทับศัพท์ภาษาอังกฤษและศัพท์สแลงในความเป็นสมัยใหม่ คำเรียกบุคคลที่เคยสะท้อนระบบอาวุโสและเครือญาติในสังคมอีสานในอดีต เช่น พ่อใหญ่, แม่ใหญ่, อ้าย, เอื้อย, บัก, อี อาจถูกแทนที่หรือใช้ควบคู่ไปกับคำเรียกบุคคลที่ความเป็นสมัยใหม่ เช่น คุณ, พี่, น้อง หรือคำเรียกบุคคลตามตำแหน่งหน้าที่ในองค์กรสมัยใหม่ที่ปรากฏในเนื้อเรื่อง

ปรากฏการณ์ทางภาษาดังกล่าว ชี้ให้เห็นถึงกระบวนการต่อรองและการปรับตัวทางวัฒนธรรมที่น่าสนใจ การเลือกใช้คำเรียกบุคคลในการแสดงหมอลำยุคใหม่จึงไม่ได้เป็นเพียงเรื่องของความสละสลวย

ทางภาษา แต่เป็นการสะท้อนภาพการปะทะสังสรรค์ระหว่างความเป็นอีสานในอดีตกับความเป็นไทย สังคมสมัยใหม่ที่กำลังดำเนินอยู่ในสังคมจริง การศึกษาคำเรียบบุคคล ในการแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอน จึงเปรียบเสมือนการส่องสำรวจเข้าไปในแกนหลักของวัฒนธรรมอีสานร่วมสมัย เพื่อทำความเข้าใจว่า ผู้คนกำลังนิยามความสัมพันธ์และจัดวางตำแหน่งแห่งที่ของตนเองในโครงสร้างสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร แม้ว่าจะมีงานวิจัยเกี่ยวกับหมอลำเรื่องต่อกลอนในมิติต่าง ๆ อยู่เป็นจำนวนมาก แต่งานวิจัยที่มุ่งเน้นวิเคราะห์ “คำเรียบบุคคล” ในฐานะภาพสะท้อนการเปลี่ยนผ่านทางสังคมวัฒนธรรมอีสานในยุคดิจิทัลอย่างเป็นระบบยังมีอยู่อย่างจำกัดซึ่งประเด็นในการศึกษาหมอลำเรื่องต่อกลอน ส่วนใหญ่จะเน้นไปที่การวิเคราะห์บทบาท วิเคราะห์เศรษฐกิจ วิเคราะห์พลวัต การศึกษาคำเรียบบุคคล ที่เน้นไปที่การวิเคราะห์ความเป็นสมัยใหม่โดยเฉพาะการศึกษาที่เจาะจงวิเคราะห์ข้อมูลจากคณะหมอลำ เรื่องต่อกลอนขนาดใหญ่ที่เป็นที่ยอมรับและมีอิทธิพลต่อสังคมในวงกว้าง ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่าง สำคัญที่สะท้อนทิศทางและแนวโน้มของวงการหมอลำได้อย่างชัดเจน คณะหมอลำเหล่านี้ ได้แก่ คณะรัตนศิลป์อินตาไทยราษฎร์, คณะประถมนันเทิงศิลป์, คณะระเปียบวาทะศิลป์, คณะศิลป์ภูไท และ คณะสาวน้อยเพชรบ้านแพง ล้วนเป็นคณะหมอลำที่มีประวัติยาวนาน มีการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น และมีการปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัยอยู่เสมอ การแสดงของคณะเหล่านี้จึงเป็นคลังข้อมูลทางวัฒนธรรม ที่เหมาะสมอย่างยิ่งต่อการศึกษา

ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาคำเรียบบุคคลในการแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอนที่สะท้อนสังคม วัฒนธรรมอีสานสู่ความเป็นสมัยใหม่โดยจะวิเคราะห์ข้อมูลจากการแสดงของ 5 คณะหมอลำชั้นนำที่ เผยแพร่ผ่านช่องทางยูทูบ (YouTube) ในช่วงปี พ.ศ. 2562–2567 ซึ่งเป็นช่วงเวลาสำคัญของการเปลี่ยนผ่านทั้งในมิติของสังคมและเทคโนโลยี ผลการวิจัยที่ได้จะทำให้เกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง ถึงบทบาทของหมอลำในการประกอบสร้างและสะท้อนภาพอัตลักษณ์ของคนอีสานร่วมสมัย เห็นถึงพลวัตของภาษาอีสานที่ปรับตัวเข้ากับบริบทใหม่ ๆ และที่สำคัญคือเป็นองค์ความรู้ที่สามารถ นำไปต่อยอดในการศึกษาด้านภาษาศาสตร์สังคม วัฒนธรรมศึกษา และสื่อสารมวลชน เพื่อบันทึกและ ทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคมวัฒนธรรมที่สำคัญของประเทศไทยต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อวิเคราะห์คำเรียบบุคคลในการแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอนที่สะท้อนสังคมวัฒนธรรมอีสานสู่ความเป็นสมัยใหม่

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษารวพรรณนาในการแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอนที่สะท้อนสังคมวัฒนธรรมอีสานสู่ความเป็นสมัยใหม่ ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกคณะหมอลำกลุ่มตัวอย่างที่มีคุณสมบัติเป็นตัวแทนที่ชัดเจน ดังนี้ ด้านความมั่นคงและประสบการณ์ คณะหมอลำต้องก่อตั้งและดำเนินงานมาแล้ว

ไม่ต่ำกว่า 20 ปี (ข้อมูล ณ ปี พ.ศ. 2567) ด้านการสืบทอด มีการบริหารจัดการและสืบทอดกิจการภายในระบบครอบครัว จากรุ่นสู่รุ่น ด้านความนิยม ได้รับความนิยมสูงและมีงานจ้างอย่างต่อเนื่อง โดยมีคิวการแสดงมากกว่า 150 คิวงานต่อปี ด้านขนาดของวง ต้องเป็นคณะหมอลำขนาดใหญ่ ซึ่งมีจำนวนสมาชิกในวงตั้งแต่ 250 คนขึ้นไป เกณฑ์ทั้งหมดนี้ถูกสร้างขึ้นเพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างคณะหมอลำที่มีประวัติยาวนานมีความมั่นคง และยังคงได้รับความนิยมสูงในปัจจุบัน ซึ่งเหมาะสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลทางภาษาและวัฒนธรรมตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์เพื่อคัดเลือกข้อมูลหมอลำเรื่องต่อกลอนที่จะใช้ในการวิเคราะห์โดยมุ่งเน้นการแสดงในยุคหลังการระบาดของโควิด-19 (พ.ศ. 2562 - 2567) ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่คณะหมอลำมีการปรับตัวสู่ความเป็นสมัยใหม่อย่างชัดเจน ผ่านช่องทางยูทูบ (YouTube) โดยมีหลักเกณฑ์ดังนี้ ความเป็นสมัยใหม่ของคณะ มีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการประกอบการแสดงและประชาสัมพันธ์ มีการเข้าถึงแพลตฟอร์มออนไลน์ที่หลากหลาย เช่น เฟซบุ๊ก (Facebook) หรือ ยูทูบ (YouTube) และอื่น ๆ ที่มีการใช้เพลงลิขสิทธิ์ในการแสดง เกณฑ์การคัดเลือกหลักโดยใช้ยอดการเข้าชมสูงสุดบนช่อง ยูทูบ (YouTube) ของแต่ละคณะเป็นตัวชี้วัดสำคัญ วิธีการคัดเลือก คัดเลือกการแสดงลำเรื่องต่อกลอนที่มียอดผู้ชมสูงสุด 2 อันดับแรกของแต่ละคณะ (จาก 5 คณะที่ผ่านเกณฑ์) จากการคัดเลือกตามเกณฑ์ข้างต้น ทำให้ได้ กลุ่มตัวอย่างลำเรื่องต่อกลอนทั้งหมด 10 เรื่อง จาก 5 คณะเพื่อนำมาวิเคราะห์ภาษาที่สะท้อนสังคมวัฒนธรรมอีสานในยุคความเป็นสมัยใหม่ต่อไป

1. คณะระเบียบวาทะศิลป์ (ช่อง: ระเบียบวาทะศิลป์ Live channel) เรื่อง: เงินเต็มพา บ่เท่ามี ปัญญาเต็มพุง (ฤดูกาล 2566-2567) ยอดวิว: 5.1 แสนครั้ง เรื่อง: บาปได้แก่ผู้ทำกรรมได้แก่ผู้สร้าง (ฤดูกาล 2567-2568) ยอดวิว: 1.2 แสนครั้ง

2. คณะสาวน้อยเพชรบ้านแพง (ช่อง: สาวน้อยเพชรบ้านแพง) เรื่อง: หาเมียให้ผัว (ฤดูกาล 2563-2564) ยอดวิว: 5.6 แสนครั้ง เรื่อง: ขุนช้างขุนแผน (ฤดูกาล 2562-2563) ยอดวิว: 3.3 แสนครั้ง

3. คณะรัตนศิลป์อินตาไทยราษฎร์ (ช่อง: บ้านหมอลำรัตนศิลป์ official) เรื่อง: เลห์ร้ายพ่ายรัก (ฤดูกาล 2562-2563) ยอดวิว: 6 หมื่นครั้ง เรื่อง: ลิขิตรัก ชั่วนิรันดร์ (ฤดูกาล 2566-2567) ยอดวิว: 4.6 หมื่นครั้ง

4. คณะศิลปินภูไท (ช่อง: ศิลปินภูไท Official) เรื่อง: สังข์ทอง เงาะป่า (ฤดูกาล 2564-2565) ยอดวิว: 4.8 หมื่นครั้ง เรื่อง: ผาแดง นางไอ่ (ฤดูกาล 2566-2567) ยอดวิว: 2.9 หมื่นครั้ง

5. คณะประมณบันเทิงศิลป์ (ช่อง: หมอลำประมณบันเทิงศิลป์) เรื่อง: กาหลงสี คนบ่ดีหลงอำนาจ (ฤดูกาล 2566-2567) ยอดวิว: 1.23 หมื่นครั้ง เรื่อง: กากี (ฤดูกาล 2566-2567) ยอดวิว: 1.1 หมื่นครั้ง

โดยมีลำดับการแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอน การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้จะมุ่งเน้นเฉพาะส่วนสำคัญของการแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอนโดยมีขอบเขตดังนี้ เนื้อหาที่วิเคราะห์ เฉพาะส่วนที่เป็นกลอนลำ และบทสนทนา การสื่อสารกับผู้ชมหน้าเวทีของศิลปินเท่านั้น เนื้อหาที่ไม่นำมาวิเคราะห์

ไม่รวมการแสดงในช่วงเตี้ย (เพลงและดนตรีเร็วที่ใช้ประกอบการเข้า-ออกฉาก) ช่วงเวลา ครอบคลุมการดำเนินเรื่องทั้งหมดตั้งแต่ฉากแรกจนถึงฉากสุดท้าย (โดยทั่วไปคณะหมอลำจะเริ่มลำเรื่องต่อกลอนตั้งแต่เวลาประมาณเที่ยงคืนจนถึงสว่าง)

กรอบแนวคิดและวิธีดำเนินการศึกษา

การวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลภาษาด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา โดยมุ่งศึกษาคำเรียกบุคคล ที่ใช้ในการแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอน ข้อมูลที่ใช้วิเคราะห์มาจากการถอดเทปวีดิโอการแสดงของคณะหมอลำ 5 คณะ รวมทั้งสิ้น 10 เรื่อง ซึ่งเผยแพร่ผ่านช่องทางยูทูบ (YouTube) โดยพิจารณาจากองค์ประกอบ 3 ส่วนหลัก ได้แก่ กลอนลำ บทสนทนาและ การสื่อสารกับผู้ชมหน้าเวที เพื่อตีความและค้นหาข้อค้นพบสำคัญอันจะนำไปสู่การสรุปผลการวิจัยต่อไป

แนวคิดคำเรียกบุคคล (Person Reference) เป็นหน่วยคำที่ใช้ทักทายหรือกล่าวถึงคู่สนทนา ซึ่งไม่เพียงแต่ระบุตัวตน แต่ยังเป็นเครื่องมือสะท้อนความสัมพันธ์ทางสังคม บริบทวัฒนธรรม และโครงสร้างอำนาจอย่างลึกซึ้ง (กฤษณา รักษาสัตย์, 2558) การศึกษาคำเรียกบุคคลจึงอาศัยแนวคิดเพื่อทำความเข้าใจความหมายตามบริบทการใช้งานจริง ซึ่งสอดคล้องกับ ทฤษฎีความสุภาพที่มองว่าการเลือกใช้คำเรียกบุคคล เป็นกลวิธีรักษาน้ำใจ ของคู่สนทนา (Brown and Levinson, 1987) ในบริบทสังคมไทยซึ่งมีลักษณะเป็นสังคมคตินิยมอำนาจนิยมแนวดั้ง (Komin, 1990) ปัจจัยด้าน อายุ สถานะทางสังคม และความสนิทสนม มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการเลือกใช้คำ โดยเฉพาะการนำคำเรียกบุคคลเชิงเครือญาติ (เช่น พี่ ป้า น้ำ อา) มาใช้กับบุคคลที่ไม่ใช่ญาติ เพื่อแสดงความเคารพและสร้างความเป็นกันเอง (อัญชลี สิงห์น้อย, 2550) ยิ่งไปกว่านั้น คำเรียกบุคคลยังไม่ใช่สิ่งที่หยุดนิ่ง แต่มีการเปลี่ยนแปลงและสร้างความหมายใหม่อยู่เสมอตามพลวัตของความเป็นสมัยใหม่ ดังนั้น การศึกษาคำเรียกบุคคล จึงเปรียบเสมือนหน้าต่างที่เปิดให้เห็นภาพสะท้อนโครงสร้าง ค่านิยม และความเชื่อของคนในสังคมได้อย่างชัดเจน

แนวคิดความเป็นสมัยใหม่ (Modernization) เป็นกระบวนทัศน์ที่อธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมอย่างซับซ้อน ซึ่งมีรากฐานมาตั้งแต่ยุคปฏิวัติอุตสาหกรรมในสังคมตะวันตก (Giddens, A., 1990) โดยมีลักษณะสำคัญคือการเปลี่ยนผ่านจากสังคมเกษตรกรรมสู่อุตสาหกรรม และการเปิดรับความหลากหลายทางวัฒนธรรม (Inglehart, R., 1990) การศึกษาในบริบทอีสานได้นำแนวคิดนี้มาวิเคราะห์พลวัตการเปลี่ยนแปลงในหลายมิติ (Smelser, 1966; Moore, 1968) เช่น การเปลี่ยนแปลงทางประชากร เศรษฐกิจ และการเมือง (พระครูโอภาสพนทกิตติ์ และ พระครูวิมลสุวรรณกร, 2565) การปรับเปลี่ยนความเชื่อทางศาสนา (สุรดา (สุมาลัย) กาลวิบูลย์, 2565) การอนุรักษ์ภาษาและภูมิปัญญาท้องถิ่น (วิวัฒน์ ทองวาด, 2563), การปรับตัวของวิถีชีวิตดั้งเดิม (เกา บุญเยี่ยม, 2558) และการเปลี่ยนแปลงของคตินิยมในยุคโลกาภิวัตน์ (ศิริพร ณ ถลาง, 2556) ดังนั้น การนำแนวคิดความเป็นสมัยใหม่มาวิเคราะห์การแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอน จึงเป็นการศึกษาที่น่าสนใจ

อย่างยิ่ง เพราะหมอลำทำหน้าที่เป็นสื่อที่สะท้อนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวอีสาน ได้อย่างชัดเจน ซึ่งการวิเคราะห์นี้จำเป็นต้องอาศัยการพิจารณาอย่างรอบด้าน ทั้งการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ เทคโนโลยี และการผสมผสานทางวัฒนธรรม เพื่อให้เข้าใจภาพสะท้อนของสังคมอีสานที่มุ่งสู่ความเป็นสมัยใหม่ได้อย่างลึกซึ้ง

ผลการวิจัย

การวิจัยนี้มุ่งวิเคราะห์คำและถ้อยคำสำนวนในฐานะเครื่องมือสื่อสารที่สะท้อนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมของอีสานสู่ความเป็นสมัยใหม่ โดยศึกษาคำเรียกบุคคลที่ปรากฏในการแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอน 10 เรื่อง จาก 5 คณะชั้นนำ ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าหมอลำเป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่มีชีวิตชีวา ซึ่งไม่เพียงสืบสานรากเหง้าดั้งเดิม แต่ยังบันทึกการเปลี่ยนแปลงของสังคมร่วมสมัยด้วย เมื่อวิเคราะห์โดยใช้กรอบแนวคิดปัจจัยทางสังคมของ อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2545) ซึ่งพิจารณาจาก อายุ สถานภาพ ความสัมพันธ์ บริบท และเพศ พบคำเรียกบุคคล ทั้งหมด 331 คำ โดยในจำนวนนี้มี 67 คำ ที่จัดเป็นคำเรียกบุคคลสมัยใหม่ ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มหลัก ได้แก่ กลุ่มที่ 1 คำที่ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมภายนอกและโครงสร้างสังคมที่เปลี่ยนไป (จำนวน 42 คำ) และ กลุ่มที่ 2 คำที่เกิดจากการสร้างตัวตนและนิยามความสัมพันธ์แบบใหม่ (จำนวน 25 คำ) การปรากฏของคำเรียกบุคคล เหล่านี้จึงเป็นหลักฐานสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงกระบวนการดำรงรักษา การปรับตัว และการต่อรองเชิงอัตลักษณ์ของชาวอีสานท่ามกลางบริบทสังคมสมัยใหม่ได้อย่างมีนัยสำคัญ

ตารางที่ 1 คำเรียกบุคคลที่สะท้อนความเป็นสมัยใหม่

คำเรียกบุคคลที่สะท้อนความเป็นสมัยใหม่ (Modern Terms of Address)		
กลุ่มที่ 1	คำเรียกบุคคล จากอิทธิพล ต่างประเทศ	คำทับศัพท์ (Title Loanwords) บอส, มาตาม, เจ้, เฮีย, อาเฮีย, ปาป๊า, มาม๊า, ม้ามี่ การเรียกขานด้วยชื่อ/ตำแหน่งที่ได้รับอิทธิพลจากต่างประเทศ บอสโจ้, มาตามเจนนี, มาตามแชมป์, เจ้โน่, เจ้ฮาย, เจ้ไผ่, เจ้สี, เจ้ลอล่า, เบสท์, เท็นนี่, เซอร์, บีบี, นึกเกอร์, ก๊อต, แพ้ท, เบนซ์, เวฟ, ลูซี่, ลิซ่า จิมมี่, โยโกะ
	คำเรียกบุคคล จากโครงสร้างสังคม ที่เปลี่ยนไป	ตำแหน่งในองค์กร/วิชาชีพสมัยใหม่ ผู้จัดการ, ผู้บริหาร, ผู้กำกับ, คุณครู, หมอใหญ่, หมอน้อย, ทนาย, หัวหน้า, ลูกพี่, ผู้รักษาความปลอดภัย (รปภ.) ตำแหน่งทางการเมือง/การปกครองสมัยใหม่

คำเรียกบุคคลที่สะท้อนความเป็นสมัยใหม่ (Modern Terms of Address)		
		สท. (สมาชิกสภาเทศบาล) สถานะ/บทบาทในวงการบันเทิงและวัฒนธรรมสมัยใหม่ พระเอกดารู้ง, สาวหน้าเวที (สะท้อนโครงสร้างวงหมอลำสมัยใหม่ที่มีการแบ่งบทบาทชัดเจน)
กลุ่มที่ 2	คำเรียกบุคคลจากการสร้างตัวตน	สะท้อนสถานะทางสังคม (ที่ถูกสร้างใหม่หรือตีความใหม่) คุณหนู, คุณนาย, เสี่ยเฮง, เสี่ยกำพล, คุณหญิง, (ในบริบทปัจจุบันที่ใช้เรียกบุคคลทั่วไปเพื่อยกย่อง) สะท้อนบทบาท/อาชีพ/ความเชี่ยวชาญ พระเอกต้น (ระบุบทบาท “พระเอก” ในวง) พระเอกก็อต (ระบุบทบาท “พระเอก” ในวง) อาจารย์สุขุม สะท้อนอัตลักษณ์กลุ่ม (วัฒนธรรมแฟนคลับ Fandom) ด้อมแมว, บ้านฮักยูกิ, ด้อมใจเกินร้อย
	คำเรียกขานจากนิยามความสัมพันธ์	การใช้คำเครือญาติ (หรือเสมือนญาติ) เพื่อกำหนดความสัมพันธ์ คุณพี่, (แสดงความสุภาพและรักษาระยะห่างเล็กน้อย) พี่ปุนิม, พี่เมย์เกาหลี่, (ผสมผสาน) น้องตัม, น้องไพรรัตน์, อาจิว การใช้คำแสดงความสนิทสนม (ภาษาถิ่น หรือ ภาษาไม่เป็นทางการ) อ้าว, อี้เก้, บักหยอง, บักโดม, บักหวาน, บักเงาะ, บักไผ การใช้สรรพนามแทนคำเรียกบุคคลเพื่อกำหนดความสัมพันธ์ (มักใช้ในกลุ่มเพื่อนหรือเพศเดียวกัน) หล่อน

กลุ่มที่ 1 คำเรียกบุคคลจากอิทธิพลต่างประเทศและโครงสร้างสังคมที่เปลี่ยนไป

ข้อมูลคำเรียกบุคคลที่สัมพันธ์กับโครงสร้างสังคมเมืองและระบบเศรษฐกิจทุนนิยมอย่างมีนัยสำคัญซึ่งบ่งชี้ถึงการเปลี่ยนผ่านทางสถานภาพทางสังคมและอาชีพ จากสังคมวัฒนธรรมอีสานในอดีตสู่ความเป็นสมัยใหม่ที่มีความซับซ้อนมากขึ้นจากเดิมโดยพบ จำนวน 42 คำ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. คำเรียกบุคคลในบริบทองค์กร

คำเรียกบุคคล ในบริบทองค์กรคือระบบการใช้คำหรือสรรพนามในการสื่อสารระหว่างบุคคลภายในองค์กร ซึ่งสะท้อนถึงโครงสร้างอำนาจ วัฒนธรรม และความสัมพันธ์เชิงสังคมที่ดำรงอยู่

การวิเคราะห์คำเรียกบุคคลเหล่านี้ต้องพิจารณาจากมิติที่หลากหลาย เริ่มตั้งแต่การสำรวจพลวัตเชิงอำนาจและลำดับชั้นอาวุโสที่แสดงออกผ่านการเลือกใช้คำไปจนถึงการประเมินระดับความเป็นทางการและความใกล้ชิดสนิทสนมในความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน คำเรียกบุคคลในองค์กรเป็นการวิเคราะห์วิธีที่บุคคลใช้สรรพนามและคำนำหน้าชื่อเพื่อแสดงความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ความอาวุโส และความสนิทสนมในที่ทำงาน การเลือกใช้คำเรียกบุคคลไม่เพียงสะท้อนโครงสร้างลำดับชั้นอย่างเป็นทางการขององค์กร แต่ยังเป็นเครื่องมือสร้างและรักษาความสัมพันธ์หรือระยะห่างทางสังคมระหว่างเพื่อนร่วมงานอีกด้วย วัฒนธรรมองค์กรมีอิทธิพลอย่างสูงต่อพลวัตเหล่านี้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าคำเรียกบุคคล เป็นมากกว่าคำพูด แต่เป็นกลไกสำคัญในการจัดการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในบริบทการทำงาน (คุณพร เกิดมงคล, 2554) นอกจากนี้ ยังต้องพิจารณาว่าคำเรียกบุคคลนั้นเป็นไปตามบรรทัดฐานและค่านิยมร่วมขององค์กรหรือไม่ และมีการเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทของการสื่อสารอย่างไร การวิเคราะห์ที่ครอบคลุมจะช่วยให้เข้าใจถึงวัฒนธรรมที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษรและโครงสร้างทางสังคมที่แท้จริงขององค์กรนั้น ๆ ได้อย่างลึกซึ้ง ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างดังต่อไปนี้

(บทสนทนาภาษาอีสาน): “โอ้ยยย...พี่น้องครับ มื้อนี้มันวุ่นคักบ่ เสียขบมือมอดัง ๆ ให้ **ผู้บริหารโจยมณี** เห็นแนห์ครับ เห็นว่าถ้าพี่น้องหน้าฮ้านมันวุ่นหลายสิมีรางวัลพิเศษให้พวกผมพุ้นแหล้ว ผู้บริหารคนนี้ใจดีคักขนาด”

บทสนทนา. **เรื่องหาเมียให้หัว. คณะสาวน้อยเพชรบ้านแพง**, (ฤดูกาล 2563-2564)

การปรากฏของคำเรียกบุคคล “ผู้บริหาร” โดยเฉพาะการระบุชื่อ “ผู้บริหารโจยมณี” ในการแสดงของคณะสาวน้อยเพชรบ้านแพง เป็นปรากฏการณ์ทางภาษาที่สะท้อนการหลอมรวมศิลปะการแสดงพื้นบ้านเข้ากับมิติทางธุรกิจสมัยใหม่ได้อย่างชัดเจน การใช้คำนี้สะท้อนในสองระดับ คือเป็นการสร้างตัวละครสมมติในท้องเรื่อง และในขณะเดียวกันก็เป็นการอ้างอิงถึงตัวตนจริงของคุณมณี นามวงษา ในฐานะผู้นำองค์กรธุรกิจบันเทิงขนาดใหญ่ การสื่อสารผ่านศิลปินหมอลำจึงเป็นการประกาศนัยเชิงสัญลักษณ์อย่างจงใจ เพื่อสื่อสารให้ผู้ชมรับรู้ว่าคุณมณีได้ยกระดับจากมหรสพพื้นบ้านสู่การเป็น “องค์กร” ที่มีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ ดังนั้นการเลือกใช้คำว่า “ผู้บริหาร” จึงไม่ใช่แค่การเลือกคำศัพท์ แต่เป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการสถาปนาอัตลักษณ์ใหม่ของคณะหมอลำในบริบทเศรษฐกิจและความเป็นสังคมสมัยใหม่

(บทสนทนาภาษาอีสาน): “สำหรับเจ้าภาพผู้จัดการจัดงานสามารถติดต่อสอบถามทำสัญญาว่าจ้างกับทีม **ผู้จัดการ** ของทางวงได้เลยนะครัหรือติดต่อทางทีมผู้บริหารคณะมาก็ได้ครับ”

บทสนทนา. **เรื่องเงินเต็มพา บ่เท่ามีปัญหาเต็มพุง. คณะระเบียบวาทะศิลป์**, (ฤดูกาล 2566-2567)

การปรากฏของคำเรียกบุคคล “ผู้จัดการ” ในการแสดงหมอลำ โดยเฉพาะในคณะระเบียบวาทะศิลป์ เป็นปรากฏการณ์ทางภาษาที่สะท้อนการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของอุตสาหกรรมหมอลำอย่างชัดเจน คำนี้บ่งชี้ถึงการนำระบบการบริหารจัดการแบบ องค์การธุรกิจสมัยใหม่ (Modern Corporate Management) มาปรับใช้ ซึ่งเปลี่ยนคณะหมอลำจากรูปแบบธุรกิจครอบครัวดั้งเดิมไปสู่องค์กรที่มีลำดับชั้นการบังคับบัญชา และขอบเขตความรับผิดชอบที่ชัดเจน บทบาทของ “ผู้จัดการ” จึงเป็น สัญญา ที่แสดงถึงความเป็นมืออาชีพและเปลี่ยนภาพลักษณ์ของคณะหมอลำให้กลายเป็น “บริษัท” บันเทิงเต็มรูปแบบ ดังนั้น การใช้คำศัพท์นี้จึงไม่ใช่เพียงเพื่อการประชาสัมพันธ์ แต่เป็นภาพสะท้อนของการเปลี่ยนผ่านไปสู่ระบบการจัดการเชิงธุรกิจที่มุ่งเน้นประสิทธิภาพในวงการหมอลำปัจจุบัน

จากการแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอนพบการใช้คำเรียกบุคคลที่สะท้อนโครงสร้างสังคมและอาชีพสมัยใหม่คำเรียกบุคคลแล้วแทนด้วยชื่อเรียกของบุคคลนั้น พบในเรื่องขุนช้างขุนแผนของคณะสาวน้อยเพชรบ้านแพง เป็นการสอดแทรกอัตลักษณ์สมัยใหม่ของหัวหน้าคณะเข้าไปในเนื้อหาของเรื่องสร้างมิติที่น่าสนใจและเป็นการสื่อสารกับแฟนคลับรุ่นใหม่โดยตรง ในขณะที่ “บอสมาวนา” ที่พบในหมอลำคณะรัตนศิลป์อินตาไทยราษฎร์ เป็นการสร้างตัวละครเจ้าของธุรกิจขึ้นมาในท้องเรื่อง แสดงให้เห็นว่า ภาพลักษณ์ของผู้นำในการลำเรื่องของหมอลำได้ขยายจากเจ้าเมืองหรือผู้มีอิทธิพลในชุมชนดั้งเดิมไปสู่การเป็นนักธุรกิจหรือเจ้าของบริษัทในโลกความเป็นสมัยใหม่

2. คำเรียกบุคคลที่สะท้อนสถานะทางเศรษฐกิจ

คำเรียกบุคคลที่สะท้อนสถานะทางเศรษฐกิจคือการใช้คำพูดที่ทำหน้าที่เป็น สัญลักษณ์ทางภาษา เพื่อบ่งชี้และตอกย้ำความแตกต่างทางฐานะความมั่งคั่งระหว่างบุคคลในสังคม การเลือกใช้คำเหล่านี้ไม่เพียงแต่เป็นการยอมรับสถานะทางการเงินของผู้ถูกกล่าวถึง แต่ยังเป็นกำหนดตำแหน่งความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างผู้พูดและผู้ฟัง ซึ่งอาจแฝงนัยของการให้เกียรติ การพึ่งพา หรือการสร้างระยะห่างทางชนชั้น อันสะท้อนให้เห็นถึงโครงสร้างทางสังคมและเศรษฐกิจที่ไม่เท่าเทียมกัน (ประจักษ์วรจักร, 2550) ดังนั้น การวิเคราะห์ปรากฏการณ์นี้จึงครอบคลุมถึงการตรวจสอบว่าคำเรียกบุคคลถูกนำมาใช้เพื่อสร้าง เสริมสร้าง หรือทำลายโครงสร้างอำนาจทางเศรษฐกิจที่ดำรงอยู่ในสังคมอย่างไร ผ่านปฏิสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นที่แตกต่างกัน ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างดังต่อไปนี้

(บทสนทนาภาษาอีสาน): “โอ้ย...น้อ... พวกเฮาหมู่ลูกน้อง ขอประกาศก้องให้เพิ่นได้ยิน ว่าชีวิตนี้บ่ย่านลั้น ยอมพลีให้เสี่ยผู้เดียวใจเดียว เพิ่นคือผู้นำพาให้ชีวิตบ่เลี้ยวไปทางชั่ว คอยดูแลจนเจือคือจั่งครอบครัวเดียวกัน สิ่งอียังเฮ็ดได้เบ็ด ขอแค่เสี่ยเอ๋ยปากมาโลดพี่น้องเฮย...”

กลอนลำ.เรื่องบาปได้แก่ผู้ทำกรรมได้แก่ผู้สร้าง.คณะระเบียบวาทะศิลป์,(ฤดูกาล 2567-2568)

การปรากฏของคำเรียกบุคคล “เสี้ยเฮง” และ “เสี้ยกำพล” ในการแสดงของคณะระเปียบวาทะศิลป์ เป็นภาพสะท้อนทางสังคมที่น่าสนใจอย่างยิ่ง คำว่า “เสี้ย” ซึ่งมีรากศัพท์จากภาษาจีนแต่จิวถูกนำมาใช้ในสังคมไทยเพื่อหมายถึงชายผู้มั่งคั่งที่สร้างฐานะขึ้นมาด้วยตนเอง หรือ “เศรษฐีใหม่” (New Money) การใช้คำนี้ในการแสดงจึงเป็นการตอกย้ำถึงการยอมรับและให้คุณค่าแก่ผู้ที่ประสบความสำเร็จในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมสมัยใหม่ ตัวละคร “เสี้ย” ได้กลายเป็นต้นแบบของอำนาจและอิทธิพลที่ไม่ได้มาจากยศฐาบรรดาศักดิ์แบบดั้งเดิม แต่มาจากความสามารถในการสะสมทุนและความมั่งคั่ง ซึ่งสะท้อนถึงค่านิยมสำคัญที่ขับเคลื่อนสังคมอีสานในปัจจุบันได้อย่างชัดเจน

(บทสนทนาภาษาอีสาน): ขอให้เจริญ ๆ คือจั่ง แม่นาย ใหญ่แห่งบ้านเฮา เป็นผู้ใจบุญสุนทาน คำจุนวัดวาศาสนา บ่เคยให้ไฟได้ตกทุกซ่ได้ยาก มีแต่ช้อยเหลือแบ่งปัน สมแล้วที่เพิ่นเป็น เศรษฐี ผู้ยังมึน้ำใจ บาดเทื่อหน้าเทื่อหลังให้ลูกหลานได้พึ่งใบบุญเพิ่นแนดื้อ

กลอนลำ.เรื่องบาปได้แก่ผู้ทำกรรมได้แก่ผู้สร้าง.คณะระเปียบวาทะศิลป์,(ฤดูกาล 2567-2568)

การปรากฏของคำเรียกบุคคล “เศรษฐี” ในการแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอน เป็นภาพสะท้อนการเปลี่ยนแปลงบทบาททางสังคมและเศรษฐกิจของผู้หญิงอีสานอย่างมีนัยสำคัญ คำนี้ใช้เรียกผู้หญิงที่มีฐานะร่ำรวยจากการประสบความสำเร็จทางธุรกิจด้วยตนเอง ซึ่งแตกต่างจากบทบาทเดิมที่มักถูกจำกัดอยู่แต่ในบ้าน “เศรษฐี” จึงกลายเป็นสัญลักษณ์ของผู้หญิงยุคใหม่ที่มีอำนาจทางการเงินและมีสถานะทางสังคมสูง โดยสถานะดังกล่าวได้มาจากความสามารถทางเศรษฐกิจโดยตรง ไม่ใช่จากการสมรสหรือการสืบทอดทางตระกูลแบบดั้งเดิม เช่น “พระมเหสี” หรือ “คุณหญิงคุณนาย” ซึ่งตอกย้ำถึงการเปลี่ยนแปลงค่านิยมและโครงสร้างทางสังคมสู่ความเป็นสมัยใหม่ได้เป็นอย่างดี

(บทสนทนาภาษาอีสาน): โอ้ย...ละน้อ... พึ่งเด้อพี่น้อง... พอแต่เสียงรถเฟิ่นมาจอดหน้าฮั่ว กะฮู้แล้วว่า คุณนาย เฟิ่นมาฮอด... สร้อยคอเส้นใหญ่ปานโซ่ ย่างแต่ละก้าวกะย่านเฟิ่นลึ้ม... เฟิ่นบ่ได้ใจฮ้ายดอกเด้อ แต่ว่าเสียงสั่งงานเฟิ่นดังก่อนโต... ไผเฮ็ดหยงบ่ลี้ใจ กะสิได้ยินเสียงเฟิ่นจ่มไปฮอดดาวอังคาร พุ่นแหล่วพี่น้องเฮ้ย

กลอนลำ.เรื่องหาเมียให้ผัว.คณะสาวน้อยเพชรบ้านแพง,(ฤดูกาล 2563-2564)

การปรากฏของคำเรียกบุคคล “คุณนาย” ในการแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอนของคณะสาวน้อยเพชรบ้านแพง สะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงความหมายและค่านิยมทางสังคมได้อย่างน่าสนใจจากในอดีตที่คำนี้มักใช้เรียกรักรยาของข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ปัจจุบันความหมายได้ขยายครอบคลุมถึงภรรยาของ นักธุรกิจหรือ “เสี้ย” ผู้มั่งคั่ง การใช้คำว่า “คุณนาย” ในบริบทนี้จึงเป็นภาพสะท้อนของกรอบครวัในระบบทุนนิยม ที่สถานะทางสังคมของผู้หญิงถูกยกระดับขึ้นตามความสำเร็จทางเศรษฐกิจของสามี

คำนี้ทำหน้าที่เป็นตัวชี้วัดสถานะทางสังคมรูปแบบใหม่ที่ไม่ได้อิงกับระบบศักดินาแบบดั้งเดิม (เช่น พระราชา, พระมเหสี) แต่ยึดโยงกับ “ทุนทรัพย์” และความสำเร็จในโลกธุรกิจ ซึ่งเป็นโครงสร้างอำนาจที่ผู้ชมในยุคปัจจุบันเข้าใจและเข้าถึงได้ง่ายกว่า

จากการวิเคราะห์ปรากฏการณ์ของคำเรียกบุคคลที่สะท้อนสถานะทางเศรษฐกิจ สามารถสรุปได้ว่าการเลือกใช้คำหรือสรรพนามในการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมนั้นเป็นมากกว่าการสื่อสารทั่วไป แต่ยังทำหน้าที่เป็นเครื่องมือทางภาษาที่บ่งชี้และตอกย้ำถึงโครงสร้างเชิงชั้นทางเศรษฐกิจในสังคม คำเรียกบุคคล เหล่านี้ทำหน้าที่เป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงการรับรู้ถึงความมั่งคั่งและอำนาจทางการเงินของผู้ถูกกล่าวถึง ซึ่งไม่เพียงแต่เป็นการยอมรับสถานะของบุคคลนั้น ๆ แต่ยังเป็นกำหนดตำแหน่งแห่งที่และความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างผู้พูดและผู้ฟังไปพร้อมกัน โดยอาจแฝงนัยของการให้เกียรติ การพึ่งพา หรือการสร้างระยะห่างทางชนชั้น ปรากฏการณ์นี้ยังสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงค่านิยมทางสังคมที่สถานะของบุคคลไม่ได้ถูกกำหนดจากยศบรรดาศักดิ์แบบดั้งเดิมเสมอไป แต่กลับยึดโยงกับความสำเร็จและความสามารถในการสะสมทุนในระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ ซึ่งการใช้ภาษาในลักษณะนี้มีส่วนในการผลิตซ้ำและเสริมสร้างโครงสร้างอำนาจทางเศรษฐกิจที่ไม่เท่าเทียมให้ดำรงอยู่ต่อไปในสังคม

3. คำเรียกบุคคล อาชีพเฉพาะทาง

คำเรียกบุคคล อาชีพเฉพาะทาง คือระบบคำศัพท์หรือตำแหน่งที่ใช้ในแวดวงวิชาชีพเพื่อระบุบทบาทและความเชี่ยวชาญ ซึ่งทำหน้าที่เป็นเครื่องมือสื่อสารเพื่อยืนยันตัวตนและความน่าเชื่อถือ ทั้งยังเป็นเครื่องหมายแสดงความเคารพและสร้างขอบเขตระหว่างผู้ประกอบวิชาชีพกับบุคคลทั่วไป การใช้คำเรียกบุคคลเหล่านี้ไม่ได้เป็นเพียงการระบุอาชีพ แต่เป็นการสร้างอัตลักษณ์ทางวิชาชีพและกำหนดสถานะทางสังคมของผู้พูดและผู้ฟังโดยทันที ซึ่งสะท้อนถึงการยอมรับในอำนาจความรู้ และเป็นส่วนหนึ่งของมารยาททางสังคมที่สำคัญในบริบทไทย นอกจากนี้ คำเรียกบุคคล ยังแฝงนัยของพลวัตเชิงอำนาจ ที่สะท้อนถึงลำดับชั้นความอาวุโสและความเชี่ยวชาญภายในโครงสร้างของอาชีพนั้น ๆ อย่างเป็นระบบ ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างดังต่อไปนี้

(บทสนทนาภาษาอีสาน): บาดนี้ฟังเด้อพี่น้อง... คั้นว่าเจ็บบ่ดี ป่วยบ่หาย หาหมอไส กะบ่ถึก บ่ต้อง... มีแต่ หมอใหญ่ ประจำบ้านเฮาแล้วละ ที่ลีซ่อยปัดเป่าได้... เพิ่นถือเทียนเวียนมนต์ เป่าคาถาลชันน้ำ เสี่ยงสวดดั่งขมิ้นฆ่าไปทั้งคุ่ม... ความทุกข์ความโศก กะปานว่าปลิวไปกับลม สมคำคนเขาลือชา ... หมอใหญ่ เฮาเก่งคักอีหลี... สาธุ...

บทสนทนา.เรื่องบาปได้แก่ผู้ทำกรรมได้แก่ผู้สร้าง.คณะระเบียบวาทะศิลป์,(ฤดูกาล 2567-2568)

การปรากฏของคำเรียกบุคคล “หมอใหญ่” และ “หมอน้อย” ในการแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอน เป็นภาพสะท้อนการยอมรับในวิชาชีพแพทย์แผนปัจจุบันอย่างเด่นชัดการนำเสนอตัวละคร

ใน ชุดแพทย์-พยาบาล พร้อมจำลองกระบวนการรักษาที่สมจริง แสดงถึงการเปลี่ยนแปลงจากในอดีต ที่บทบาทการรักษาผู้ป่วยเป็นหน้าที่ของ “หมอธรรม” หรือ “หมอพื้นบ้าน” และได้พัฒนามาสู่ ความเชื่อมั่นในวิทยาการสมัยใหม่ นอกจากนี้ การสร้างลำดับชั้นผ่านคำว่า “หมอใหญ่” และ “หมอน้อย” ยังเป็นการจำลองโครงสร้างองค์กรที่ซับซ้อนของสถานพยาบาล (โรงพยาบาล) ได้อย่างชัดเจน ดังนั้น การนำเสนออาชีพแพทย์บนเวทีหมอลำจึงไม่ใช่แค่การสร้างความจริง ให้เนื้อเรื่อง แต่ยังสะท้อนความก้าวหน้าในการรักษาผู้ป่วย ทั้งนี้เพื่อเป็นการตอกย้ำถึงความคาดหวังและความไว้วางใจต่ออาชีพที่สังคมอีสานร่วมสมัยมีต่อระบบการแพทย์แผนปัจจุบันมากกว่าการรักษาแบบ ในอดีต

(บทสนทนาภาษาอีสาน): เรื่องขึ้นโรงขึ้นศาล เรื่องคดีความใหญ่โต บ่ต้องไปย่านไผดดอก เต๋อพี่น้อง...ขอแค่เฮามี **ทนาย** ดี ๆ ข้างกาย... เพิ่นลือช้อยแก่ต่างเรื่องราว พลิกจากคำให้เป็นชาวกะยังได้ ...ใช้ปากกาแทนปืน ใช้คารมแทนลูกกระสุน สู้กันด้วยกฎหมายให้มันฮู้ไป...คั่นมีเพิ่นแล้วกะฮ่อนใจปานมี ทองคำอยู่เต็มถง พุ้นแหล่ว

บทสนทนา. **เรื่องลิขิตรัก ชั่วฉวีรินทร์**. คณะรัตนศิลป์อินตาไทยราษฎร์, (ฤดูกาล 2566-2567)

การปรากฏของคำเรียกบุคคล “ทนาย” ในการแสดงหมอลำเรื่อง ลิขิตรัก ชั่วฉวีรินทร์ คณะรัตนศิลป์อินตาไทยราษฎร์ เป็นภาพสะท้อนที่สำคัญของการยอมรับบทบาทของระบบยุติธรรมและกฎหมาย สมัยใหม่ตัวละครนี้ชี้ให้เห็นว่าเรื่องราวในหมอลำได้ก้าวข้ามการแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยอำนาจส่วนบุคคลหรือกฎหมายแบบดั้งเดิมไปสู่การต่อสู้ด้วย หลักการ เหตุผล และข้อกฎหมาย “ทนาย” จึงกลายเป็น สัญลักษณ์ของความรู้เฉพาะทางที่คนทั่วไปต้องพึ่งพาเมื่อเผชิญกับข้อพิพาทในสังคมที่ซับซ้อนขึ้น การนำเสนออาชีพนี้ไม่เพียงแต่สร้างความสมจริงให้กับเนื้อเรื่อง แต่ยังสะท้อนถึง สถานการณ์ที่ผู้ชมอาจเผชิญได้ในชีวิตจริง ซึ่งตอกย้ำถึงการปรับตัวของหมอลำให้เข้ากับบริบทสังคม ปัจจุบันได้อย่างชัดเจน

จากการวิเคราะห์คำเรียกบุคคล อาชีพเฉพาะทาง พบว่าระบบการใช้คำเหล่านี้เป็นเครื่องมือ สำคัญในการสร้างและรักษาขอบเขตของความเป็นวิชาชีพ เพื่อยืนยันตัวตนและความน่าเชื่อถือ ของผู้ประกอบการอาชีพนั้น ๆ ทั้งต่อบุคคลภายในและภายนอกกลุ่ม คำเรียกบุคคลเหล่านี้ไม่ได้เป็นเพียง การระบุตำแหน่งงาน แต่ทำหน้าที่เป็นเครื่องหมายแสดงความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง สร้างอัตลักษณ์ ทางวิชาชีพ และกำหนดสถานะทางสังคมของผู้พูดและผู้ฟังในบทสนทนาทันที การใช้คำดังกล่าว สะท้อนถึงการยอมรับในอำนาจความรู้และความสามารถของผู้ประกอบวิชาชีพนั้น ๆ อีกทั้งยังแฝง นัยของโครงสร้างและลำดับชั้นเชิงอำนาจภายในองค์กรวิชาชีพ ความเชี่ยวชาญที่แตกต่างกันอย่าง เป็นระบบปรากฏการณ์นี้ชี้ให้เห็นว่าสังคมให้การยอมรับและเชื่อมั่นในความรู้ความสามารถของวิชาชีพแขนง ต่าง ๆ ซึ่งกลายเป็นส่วนสำคัญในการดำเนินชีวิตและแก้ไขปัญหาที่ซับซ้อนในสังคมสมัยใหม่

กลุ่มที่ 2 คำเรียกบุคคล จากการสร้างตัวตนและนิยามความสัมพันธ์

คำเรียกบุคคล กลุ่มนี้ (พบจำนวน 25 คำ) สะท้อนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ขับเคลื่อนโดยการเปิดรับวัฒนธรรมภายนอกอย่างชัดเจน ซึ่งปรากฏใน 3 มิติหลัก ได้แก่ ความสัมพันธ์ที่เปลี่ยนจากระบบอาวุโสตามจารีตไปสู่ความสัมพันธ์แนวระนาบตามกลุ่มความสนใจเฉพาะ, เพศ (Gender) ที่มีการใช้คำเรียกบุคคลที่หลายกรอบเพศสภาพแบบชาย-หญิงและเปิดกว้างต่อความหลากหลายทางเพศ (LGBTQ+) เพื่อสะท้อนอัตลักษณ์เฉพาะตน และ บริบท (Context) ที่มีการนำคำศัพท์จากวัฒนธรรมอื่น เช่น อังกฤษ เกาหลี หรือญี่ปุ่น มาผนวกรวมใช้ในชีวิตประจำวันและโลกออนไลน์ ปรากฏการณ์เหล่านี้ชี้ให้เห็นว่าสังคมไทยกำลังอยู่ในช่วงเปลี่ยนผ่าน ซึ่งค่านิยมดั้งเดิมถูกท้าทายและผสมผสานกับอิทธิพลสากล ทำให้เกิดวิธีเรียกขานและแสดงออกถึงตัวตนในรูปแบบใหม่ที่ยืดหยุ่นและหลากหลายกว่าเดิมดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. คำเรียกบุคคลที่ได้รับอิทธิพลข้ามวัฒนธรรม

คำเรียกบุคคล ที่ได้รับอิทธิพลข้ามวัฒนธรรมคือการหยิบยืม ดัดแปลง หรือผสมผสานรูปแบบทางภาษาจากวัฒนธรรมอื่นมาใช้ ซึ่งเป็นผลโดยตรงจากปฏิสัมพันธ์ในยุคโลกาภิวัตน์ การวิเคราะห์คำเหล่านี้ต้องสืบย้อนถึงความหมายดั้งเดิมในวัฒนธรรมต้นทาง และตรวจสอบว่าความหมายและการใช้งานถูกปรับเปลี่ยนอย่างไรในบริบทใหม่ในสังคมไทย ปรากฏการณ์นี้สะท้อนผ่านการยืมคำจากภาษาอื่นหรือการใช้ชื่อตัวแบบตะวันตก ซึ่งบ่งบอกถึงการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเรียกขานจากเดิมที่อิงตามระบบอาวุโสไปสู่การสร้างอัตลักษณ์ที่ทันสมัยและเป็นสากล โดยเฉพาะในกลุ่มคนรุ่นใหม่และในบริบทการทำงานสมัยใหม่ (กุลวดี มกรภิรมย์, 2545) การศึกษาคำเรียกบุคคลข้ามวัฒนธรรมจึงเป็นการสำรวจพลวัตเชิงอำนาจระหว่างวัฒนธรรมและสะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ในสังคมปัจจุบันได้อย่างชัดเจน ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างดังต่อไปนี้

(บทสนทนาภาษาอีสาน): บาดลิเว้าเรื่องความปัง ความดังในถิ่นนี้ ต้องยกให้พี่ผู้เดียวอีหลี...

มาตามแชมป์ เด้พี่น้อง! เฮ็ดอียังกะเป็นหนึ่ง บ่เคยเป็นรองไฟ... เรื่องทำบุญสุนทาน กะยีนหนึ่งตลอดกาลคือกัน... ไผมีปัญหาวิ่งไปหาพี่ได้เบ็ด ซ่อยแก่ให้จนแล้วจนจบ สมฉายา มาตามแชมป์

ตัวจริงเสียงจริง... ผู้หญิงยังมาเก่งคักแท้หนอ

บทสนทนา.เรื่องเล่าร้ายร้ายรัก.คณะรัตนศิลป์อินตาไทยราษฎร์, (ฤดูกาล 2562-2563)

การปรากฏของคำเรียกบุคคล “มาตาม” เช่น “มาตามไผ่ดูไบ” และ “มาตามแชมป์” ในการแสดงหมอลำ เป็นปรากฏการณ์ที่สะท้อนการซึมซับอิทธิพลข้ามวัฒนธรรมได้อย่างชัดเจนคำว่า “มาตาม” ซึ่งเป็นคำทับศัพท์จากภาษาฝรั่งเศส/อังกฤษ เดิมใช้เรียกสตรีผู้สูงศักดิ์ แต่ในบริบทไทยร่วมสมัยมักหมายถึงภรรยาชาวต่างชาติหรือสตรีนักธุรกิจที่มีภาพลักษณ์หรูหรา การใช้คำนี้ในการแสดงของคณะประณมบันเทิงศิลป์เพื่อปฏิสัมพันธ์กับผู้ชมทั้งหน้าเวทีและออนไลน์ แสดงถึงการเชื่อมโยงวัฒนธรรม

และความเป็นสากล (เช่น การอ้างอิงถึงประเทศดูไบ) ขณะที่ในคณะรัตนศิลป์อินตาไทยราษฎร์ คำนี้ถูกใช้เพื่อสร้างภาพลักษณ์ตัวละครหญิงให้ดูโดดเด่นและแตกต่างจากแบบฉบับเดิม ดังนั้น “มาตาม” จึงทำหน้าที่เป็นสัญลักษณ์ของการนำค่านิยมและไลฟ์สไตล์แบบตะวันตกมาปรับใช้ เพื่อสร้างสีสันและความร่วมสมัยให้กับการแสดงหมอลำเป็นการรับวัฒนธรรมข้ามชาติในคำเรียกเพื่อปรับใช้ในบริบทสังคมอีสานสมัยใหม่ซึ่งแตกต่างจากคำทับศัพท์ภาษาต่างประเทศที่นำมาให้และมีอิทธิพลตามความหมายโดยตรง

(บทสนทนาภาษาอีสาน): พี่น้องเอ๋ย... อยู่ไสสิสุขใจท่อยู่หม่องนี้... มี ปาป้า เพิ่นคอยนำพา มี माम้า เพิ่นคอยช่วยเหลือ... ลูกน้องเจ็บป่วยเพิ่นกะฟ้าวหาหูกยามาให้ ยามมีปัญหาเพิ่นกะบ่เคยปล่อยถืม... เพิ่นดูแลดีปานลูกในไส้ ให้ความฮักความเมตตา... ขอใ้บุญส่งยู่ให้ ปาป้า- माम้า ของหมู่เฮา เจริญรุ่งเรืองเด้อครับ

บทสนทนา.เรื่องกาเกี.คณะประณมนันเทิงศิลป์,(ฤดูกาล 2566-2567)

การปรากฏของคำเรียกบุคคล “ปาป้า” และ “ माम้า” แทนคำดั้งเดิม (เช่น พ่อ, แม่) ในการแสดงหมอลำของคณะประณมนันเทิงศิลป์ เป็นปรากฏการณ์ทางภาษาที่สะท้อนอิทธิพลของสื่อสมัยใหม่ โดยเฉพาะละครและสื่อสังคมออนไลน์ที่นำเสนอภาพครอบครัวในสังคมเมือง การเลือกใช้คำเหล่านี้เป็นการสร้างภาพลักษณ์ให้ครอบครัวของตัวละครมีความทันสมัย หรือบ่งบอกถึงสถานะทางสังคมที่สูงกว่าทั่วไป คำเรียกบุคคลเหล่านี้จึงไม่ได้เป็นเพียงคำทับศัพท์แต่ทำหน้าที่เป็น “รหัสทางวัฒนธรรม” ที่บ่งบอกถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและความสัมพันธ์ภายในครอบครัวอีสานที่กำลังรับเอาค่านิยมและวิถีชีวิตของสังคมเมืองเข้ามาปรับใช้มากขึ้น

จากการวิเคราะห์ภาพรวมของคำเรียกบุคคลที่ได้รับอิทธิพลข้ามวัฒนธรรม สรุปได้ว่าปรากฏการณ์นี้เป็นผลโดยตรงจากกระบวนการโลกาภิวัตน์และการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมที่เพิ่มสูงขึ้น ทำให้เกิดการหยิบยืมและดัดแปลงคำเรียกบุคคลจากภาษาอื่นเข้ามาใช้ในบริบทสังคมไทย การเลือกใช้คำเหล่านี้มิใช่เป็นเพียงการทับศัพท์ แต่เป็นการสร้างอัตลักษณ์ที่ทันสมัยและความเป็นสากลให้แก่บุคคล ซึ่งมักจะสะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงพลวัตทางสังคมและค่านิยมที่แตกต่างไปจากชนบดั้งเดิมซึ่งอิงกับระบบอาวุโส คำเรียกบุคคลข้ามวัฒนธรรมเหล่านี้จึงทำหน้าที่เป็นรหัสทางวัฒนธรรมที่บ่งบอกถึงสถานะทางสังคมรูปแบบใหม่ไลฟ์สไตล์หรือความสำเร็จในโลกสมัยใหม่ที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมภายนอก ขณะเดียวกันก็สะท้อนให้เห็นถึงการปรับตัวของสังคมและสื่อบันเทิงพื้นบ้านที่เปิดรับและบูรณาการอิทธิพลจากภายนอกเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการแสดงออกทางวัฒนธรรมร่วมสมัย เพื่อสร้างความสัมพันธ์และสะท้อนภาพชีวิตที่ผู้ชมในปัจจุบันสามารถเข้าถึงและเข้าใจได้

2. คำเรียกบุคคลอัตลักษณ์ทางเพศ

คำเรียกบุคคลอัตลักษณ์ทางเพศที่ซับซ้อน คือ สรรพนามหรือคำที่บุคคลเลือกใช้เพื่อแสดงออกถึงตัวตนทางเพศภาวะที่อยู่นอกเหนือกรอบทวิลักษณ์แบบชาย-หญิง โดยเป็นเครื่องมือทางภาษาที่สะท้อนความเข้าใจเรื่องเพศที่มีความลื่นไหลและเป็นปัจเจก การวิเคราะห์คำเหล่านี้ต้องให้ความสำคัญกับ หลักการนิยามตนเอง ซึ่งผู้พูดเป็นผู้มีอำนาจในการกำหนดคำเรียกบุคคลของตนเอง กระบวนการเลือกใช้และเจรจาต่อรองความหมายของคำเหล่านี้จึงสะท้อนถึงการต่อสู้เพื่อการมีตัวตน การยอมรับ และผลักดันให้ภาษาพัฒนาตามความเข้าใจเรื่องเพศที่เปลี่ยนไป นอกจากนี้ ยังครอบคลุมถึงนวัตกรรมทางภาษา ไม่ว่าจะเป็นการสร้างคำใหม่หรือนิยามคำเดิมใหม่เพื่อท้าทายบรรทัดฐานทางภาษาและวัฒนธรรมที่ยึดโยงกับเพศภาวะแบบตายตัว ซึ่งท้ายที่สุดคือการศึกษว่าภาษาสามารถถูกใช้เพื่อสร้างพื้นที่และทวงคืนอำนาจในการแสดงอัตลักษณ์ของกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเพศได้อย่างไร ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างดังต่อไปนี้

(บทสนทนาภาษาอีสาน): ฟังเด้อพี่น้อง เรื่องราวในตลาดใหญ่... ทางพุ้นกะ เจ๊ไผ่ ขายส้มตำรสเด็ด ไผ่ชิมแล้วกะต้องแล่นหาน้ำ... ทางนี้กะ เจ๊สี ร้านขายของชำ ปากเพิ่นคมปานกรรไกร...

ผู้หนึ่งกะมือหนักตำส้มตำแซ่บอีหลี ผู้หนึ่งกะคิดเงินไวปานจรวด... เจ๊ไผ่ กะใจใหญ่ เจ๊สี กะใจถึง พากันคุมตลาดนี้ไว้บ่ให้เฒ่ามาหยาม... ลูกน้องย่านเบ็ดสุคนธ์ พุ้นแหลว

กลอนลำในเรื่อง บาปได้แก่ผู้ทำกรรมได้แก่ผู้สร้าง คณะระเบียบวาทะศิลป์ (ฤดูกาล 2567-2568)

การปรากฏของคำเรียกบุคคล “เจ๊” ผ่านตัวละครอย่าง “เจ๊น้ำ”, “เจ๊ไผ่”, และ “เจ๊สี” ในการแสดงหมอลำ เป็นภาพสะท้อนการขยายความหมายของคำที่ซับซ้อนขึ้นอย่างน่าสนใจคำว่า “เจ๊” ซึ่งมีรากศัพท์จากภาษาจีนแต้จิ๋ว (แปลว่า พี่สาว) ในบริบทของหมอลำไม่ได้หมายถึงพี่สาวตามสายเลือดแต่หมายถึง ผู้หญิงที่มีอำนาจ บารมี และมักเป็นเจ้าของธุรกิจ ซึ่งเป็นภาพแทนของผู้หญิงแกร่งที่มีอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจและสังคม นอกจากนี้ ในวัฒนธรรมสมัยของสังคมอีสาน คำว่า “เจ๊” ยังถูกใช้อย่างแพร่หลายในกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ (LGBTQ+) เพื่อเรียกขานบุคคลที่มีบุคลิกโดดเด่นและเป็นที่เคารพ ดังนั้น การที่หมอลำนำคำนี้มาใช้ จึงเป็นการเปิดพื้นที่ให้กับการนำเสนออัตลักษณ์ทางเพศที่ลื่นไหล และสะท้อนถึงการยอมรับความหลากหลายทางเพศตามบริบทสังคมวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไป

จากการวิเคราะห์ สรุปได้ว่าคำเรียกบุคคลอัตลักษณ์ทางเพศที่ซับซ้อนเป็นเครื่องมือทางภาษาที่สำคัญอย่างยิ่งในการแสดงออกถึงตัวตนที่อยู่นอกเหนือกรอบทวิลักษณ์ชาย-หญิงโดยมีหัวใจสำคัญคือ หลักการนิยามตนเอง ซึ่งบุคคลมีอำนาจในการเลือกคำที่สะท้อนอัตลักษณ์ของตนเอง ปรากฏการณ์นี้ไม่ใช่แค่การสร้างคำใหม่ แต่เป็นการต่อรองและท้าทายบรรทัดฐานทางสังคมที่ยึดโยงกับเพศภาวะแบบตายตัว การใช้คำเหล่านี้สะท้อนถึงการต่อสู้เพื่อการมีตัวตน การยอมรับ และผลักดันให้ภาษาต้อง

พัฒนาเพื่อรองรับความเข้าใจเรื่องเพศที่มีความลื่นไหลและหลากหลายมากขึ้น ท้ายที่สุดภาษากลายเป็นพื้นที่สำคัญในการสร้างและทวงคืนอำนาจ เพื่อให้กลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเพศสามารถแสดงอัตลักษณ์ของตนเองได้อย่างเท่าเทียมในสังคม

3. คำเรียกบุคคลกลุ่มแฟนคลับ

คำเรียกบุคคลกลุ่มแฟนคลับ หรือที่รู้จักในชื่อ “ชื่อด้อม” คือชื่อเฉพาะที่ใช้เรียกกลุ่มผู้ชื่นชอบศิลปินหรือสื่อบันเทิง ทำหน้าที่เป็นสัญลักษณ์สำคัญในการสร้างอัตลักษณ์และความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน การวิเคราะห์คำเหล่านี้ต้องพิจารณาถึงที่มาและความหมาย ซึ่งมักเชื่อมโยงกับตัวตนหรือผลงานของศิลปิน ชื่อด้อมไม่ได้เป็นเพียงป้ายบอกกลุ่ม แต่เป็นเครื่องมือทางภาษาที่สำคัญในวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมใช้เพื่อสร้างขอบเขตระหว่าง “พวกเรา” กับ “พวกเขา” และแสดงพลังของกลุ่มในพื้นที่สื่อ นอกจากนี้ การศึกษาชื่อด้อมยังครอบคลุมถึงพลวัตความสัมพันธ์ระหว่างแฟนคลับกับศิลปิน และบทบาทในการตลาดเชิงพาณิชย์ ซึ่งท้ายที่สุดคือการสำรวจว่าคำเรียกบุคคลเหล่านี้ช่วยเสริมสร้างและหล่อหลอมวัฒนธรรมย่อยของกลุ่มแฟนคลับให้แข็งแกร่งขึ้นได้อย่างไร ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างดังต่อไปนี้

(บทสนทนาภาษาอีสาน): “ไอ้ด้อมแมวตัวนี้ ชอบคุณสมาชิกด้อมแมวหลาย ๆ ครับผม”

บทสนทนา.เรื่องเงินเต็มพา บ่เท่ามีปัญหาเต็มพุง.คณะระเบียบวาทะศิลป์, (ฤดูกาล 2566-2567)

การปรากฏของคำเรียกบุคคล “ด้อมแมว” (Dom Maew) ในการแสดงของคณะระเบียบวาทะศิลป์ เป็นหลักฐานชิ้นสำคัญที่บ่งชี้ว่าหมอลำได้ก้าวเข้าสู่วัฒนธรรมป๊อปสมัยใหม่อย่างเต็มตัวคำว่า “ด้อม” ซึ่งมีรากศัพท์มาจากคำว่า “Fandom” ในภาษาอังกฤษ หมายถึงกลุ่มแฟนคลับที่มีความชื่นชอบศิลปินอย่างเหนียวแน่น การนำคำศัพท์เฉพาะกลุ่มนี้มาใช้บนเวทีเป็นการยอมรับและให้ความสำคัญกับพลังของผู้ชมอย่างชัดเจน การกระทำนี้ได้ทำลายความสัมพันธ์แบบเดิมระหว่าง “ผู้แสดง” กับ “ผู้รับชม” ลง และสร้างปฏิสัมพันธ์รูปแบบใหม่ที่ศิลปินสื่อสารโดยตรงกับแฟนคลับ เปรียบเสมือน “การส่งสัญญาณลับ” ที่สร้างความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่ง และเสริมสร้างความผูกพันให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น ซึ่งถือเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญในการรักษารฐานแฟนคลับในยุคที่ขับเคลื่อนด้วยพลังของชุมชนแฟนด้อม

(บทสนทนาภาษาอีสาน): “ขอบคุณด้อมบ้านฮักยูกิหลาย ๆ เด้อครับ”

บทสนทนา.เรื่องกาหลงสี คนบ่ดีหลงอำนาจ.คณะประณมนันทิงศิลป์, (ฤดูกาล 2566-2567)

ประโยค “ขอบคุณด้อมบ้านฮักยูกิหลาย ๆ เด้อครับ” เป็นภาพย่อของความเป็นสมัยใหม่ที่ผสมผสานวัฒนธรรมหลายมิติไว้อย่างลงตัว เริ่มจากการใช้คำว่า “ด้อม” จาก Fandom ที่สะท้อนอิทธิพลวัฒนธรรมแฟนคลับระดับโลก ตามด้วยชื่อกลุ่ม “บ้านฮักยูกิ” ซึ่งใช้คำว่า “บ้าน” เพื่อสร้าง

ความรู้สึกเป็นชุมชนออนไลน์ที่อบอุ่น และคำว่า “ฮัก” ภาษาอีสาน เพื่อแสดงความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ท้องถิ่น ปิดท้ายด้วยวลี “หลาย ๆ เด้อครับ” ที่เป็นการสลับภาษาอย่างตั้งใจ โดยนำคำลงท้ายอีสาน “เด้อ” มาใช้ร่วมกับคำสุภาพ “ครับ” เพื่อสร้างความเป็นกันเองแต่ยังคงความสุภาพ ดังนั้น ประโยคนี้จึงไม่ใช่แค่คำขอบคุณธรรมดา แต่เป็นภาพสะท้อนของสังคมไทยร่วมสมัยที่วัฒนธรรมโลก วัฒนธรรมดิจิทัล และวัฒนธรรมท้องถิ่นสามารถดำรงอยู่และผสมผสานกันได้อย่างกลมกลืน เพื่อสร้างการสื่อสารที่จริงใจและเข้าถึงง่ายในยุคใหม่

(บทสนทนาภาษาอีสาน): “ปาดด้อมใจเกินร้อยกะมา ขอบคุณหลาย ๆ

ครับพี่น้องแฟนคลับ แฟนเพลง แฟนหมอลำทุกท่าน”

บทสนทนา.เรื่องเงินเต็มพา บ่เท่ามีปัญหาเต็มพุง.คณะระเบียบวาทะศิลป์, ฤดูแล (2566-2567)

ประโยค “ปาด ด้อมใจเกินร้อยกะมา ขอบคุณหลาย ๆ ครับพี่น้องแฟนคลับ แฟนเพลง แฟนหมอลำทุกท่าน” เป็นตัวอย่างที่สมบูรณ์ของการสื่อสารยุคใหม่ที่ผสมผสานวัฒนธรรมอย่างมีชีวิตชีวาโดยเริ่มต้นด้วยคำอุทานภาษาถิ่นอีสาน “ปาด” และ “กะมา” เพื่อสร้างความจริงใจและเชื่อมโยงกับรากเหง้าท้องถิ่น จากนั้นใช้คำว่า “ด้อม” จาก Fandom เรียกกลุ่ม “ใจเกินร้อย” ซึ่งเป็นการผนวกวัฒนธรรมแฟนคลับสากลเข้ากับสำนวนไทย นอกจากนี้ การขอบคุณโดยจำแนกผู้ฟังเป็น “แฟนคลับ แฟนเพลง และแฟนหมอลำ” ยังสะท้อนความเข้าใจในอัตลักษณ์ที่หลากหลายของผู้สนับสนุนอย่างเท่าเทียม สุดท้าย การสลับภาษาระหว่างภาษาถิ่น “หลาย ๆ” และภาษาไทยกลาง “ครับ”, “ทุกท่าน” แสดงถึงความสามารถในการสื่อสารข้ามบริบทวัฒนธรรมได้อย่างคล่องแคล่วเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ครอบคลุมและแน่นแฟ้นกับผู้คนทุกกลุ่ม

การเปลี่ยนผ่านของคำเรียกบุคคลที่ปรากฏในการแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอนเป็นภาพสะท้อนที่ชัดเจนของการเปลี่ยนแปลงสังคมวัฒนธรรมอีสานสู่ความเป็นสมัยใหม่ในยุคปัญญาประดิษฐ์ โดยพบว่ามีคำศัพท์ที่สะท้อนโครงสร้างทางสังคมและอาชีพในระบบทุนนิยม และสังคมเมืองมาใช้อย่างแพร่หลาย เช่น คำที่บ่งบอกตำแหน่งในองค์กรธุรกิจสมัยใหม่ และคำที่ให้ความสำคัญกับสถานะทางเศรษฐกิจจากความมั่งคั่งแทนที่อำนาจตามจารีตเดิม นอกจากนี้ ยังสะท้อนถึงบทบาททางสังคมและเศรษฐกิจที่สูงขึ้นของผู้หญิงทั้งในฐานะผู้ประกอบการและภรรยาของผู้มีฐานะ ขณะเดียวกัน การนำเสนออาชีพเฉพาะทางสมัยใหม่ เช่น แพทย์ และทนายความ ก็แสดงให้เห็นถึงการขยายขอบเขตเนื้อหาให้ครอบคลุมวิถีชีวิตที่ซับซ้อนขึ้น ยิ่งไปกว่านั้น การหยิบยืมคำเรียกบุคคลจากวัฒนธรรมตะวันตกและสื่อสมัยใหม่มาใช้ในบริบทครอบครัวยังบ่งชี้ถึงการรับเอาค่านิยมของสังคมเมืองเข้ามาปรับใช้ที่สำคัญที่สุดคือ หมอลำได้เปิดพื้นที่ให้กับอัตลักษณ์ทางเพศที่ลื่นไหล ผ่านการใช้คำเรียกบุคคลที่หลายกรอบทวิลักษณ์ชาย-หญิง ซึ่งสะท้อนถึงการยอมรับความหลากหลายทางเพศที่เพิ่มมากขึ้นในสังคมอีสานร่วมสมัย

ขณะเดียวกัน ปรากฏการณ์ที่สำคัญที่สุดคือการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างศิลปินและผู้ชมไปสู่รูปแบบใหม่ที่ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมแฟนคลับ โดยศิลปินได้ทลายเส้นแบ่งระหว่างโลกแห่งการแสดงกับความเป็นจริงผ่านการใช้ศัพท์เฉพาะกลุ่มและกล่าวถึงชื่อแฟนคลับที่มีตัวตนจริงบนเวที กลยุทธ์นี้ไม่เพียงสร้างความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งและความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิด แต่ยังแสดงให้เห็นว่าหมอลำได้ประยุกต์ใช้กลยุทธ์ของสื่อยุคใหม่เพื่อเสริมสร้างความผูกพันกับฐานผู้ชมซึ่งเป็นพลังขับเคลื่อนสำคัญ ผลการวิเคราะห์จึงสรุปได้ว่า หมอลำมิได้เป็นเพียงศิลปะที่ดำรงมรดกทางวัฒนธรรม แต่เป็น พื้นที่ทางวัฒนธรรมที่มีชีวิตชีวา และเป็นกระบอกสะท้อนการเปลี่ยนแปลงของสังคมอีสานสมัยใหม่ได้อย่างทรงพลัง โดยการปรับเปลี่ยนและสร้างสรรค์คำเรียกบุคคลเหล่านี้ถือเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ของกระบวนการ ต่อรองทางอัตลักษณ์และการปรับตัวของชาวอีสาน เพื่อให้ศิลปะการแสดงแขนงนี้ยังคงดำรงอยู่อย่างมีความหมายในสังคมวัฒนธรรมสมัยใหม่ต่อไป

อภิปรายผล

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์คำเรียกบุคคลที่สะท้อนความเป็นสมัยใหม่ในการแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอน และตีความนัยเชิงสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏผ่านคำเรียกบุคคลเหล่านั้น เพื่อทำความเข้าใจพลวัตการเปลี่ยนแปลงของสังคมอีสานในยุคโลกาภิวัตน์ ผลการศึกษาจากการวิเคราะห์ข้อมูลการแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอน 10 เรื่อง จาก 5 คณะ พบว่า คำเรียกบุคคลได้กลายเป็นเครื่องมือทางภาษาที่สำคัญในการสะท้อนภาพการเปลี่ยนผ่านของสังคมอีสานจากจารีตดั้งเดิมสู่ความเป็นสมัยใหม่ได้อย่างมีนัยสำคัญ โดยสามารถจำแนกคำเรียกบุคคลที่สะท้อนความเป็นสมัยใหม่จำนวน 67 คำ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มหลัก คือ 1) กลุ่มคำเรียกบุคคลที่ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมภายนอกและโครงสร้างสังคมที่เปลี่ยนไป ซึ่งเกี่ยวข้องกับระบบเศรษฐกิจทุนนิยม บริบทองค์กร และอาชีพเฉพาะทาง มีการใช้คำเรียกบุคคล แบบคำทับศัพท์ การเรียกบุคคลด้วยชื่อ/ตำแหน่งที่ได้รับอิทธิพลจากต่างประเทศ การเรียกบุคคลตำแหน่งในองค์กร วิชาชีพสมัยใหม่ และคำเรียกบุคคลสถานะบทบาทในวงการบันเทิงและวัฒนธรรมสมัยใหม่ กลุ่มที่ 2) กลุ่มคำเรียกบุคคลจากการสร้างตัวตนและนิยามความสัมพันธ์ใหม่ ซึ่งสะท้อนอิทธิพลข้ามวัฒนธรรม อัตลักษณ์ทางเพศที่ซับซ้อน และวัฒนธรรมกลุ่มแฟนคลับ คำเรียกบุคคล ที่สะท้อนสถานะทางสังคมที่ถูกสร้างใหม่หรือตีความใหม่ คำเรียกบุคคลที่สะท้อนบทบาท อาชีพ ความเชี่ยวชาญ คำเรียกบุคคล ที่สะท้อนอัตลักษณ์กลุ่มวัฒนธรรมแฟนคลับ คำเรียกบุคคลการใช้คำเครือญาติ หรือเสมือนญาติเพื่อกำหนดความสัมพันธ์ และคำเรียกบุคคลการใช้คำแสดงความสนิทสนม ภาษาถิ่น หรือ ภาษาไม่เป็นทางการ

ผลการศึกษาชี้ชัดว่า หมอลำเรื่องต่อกลอนไม่ได้ทำหน้าที่เพียงสืบสานมรดกทางวัฒนธรรม แต่ยังเป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่มีชีวิตชีวา ซึ่งทำหน้าที่บันทึก ต่อรอง และนำเสนอภาพแทนของสังคมอีสานร่วมสมัยที่กำลังปรับตัวและผสมผสานกับกระแสธารแห่งความเปลี่ยนแปลงได้อย่างทรงพลัง ผลการวิเคราะห์คำเรียกบุคคลในการแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอนได้เผยให้เห็นกระบวนการปรับตัวและ

ต่อรองทางอัตลักษณ์ของสังคมอีสานท่ามกลางบริบทของความเป็นสมัยใหม่ได้อย่างเด่นชัด โดยสามารถอธิบายในประเด็นสำคัญได้ดังต่อไปนี้ การเปลี่ยนผ่านโครงสร้างทางสังคมจากจารีตสู่ทุนนิยมและสังคมเมือง ผลการศึกษาในกลุ่มแรกสะท้อนอย่างเด่นชัดถึงการรुकืบของระบบทุนนิยมและโครงสร้างสังคมเมืองเข้ามาในวิถีชีวิตและระบบคุณค่าของชาวอีสาน คำเรียกบุคคลที่เคยยึดโยงกับระบบอาวุโสความสัมพันธ์ทางเครือญาติหรือตำแหน่งทางสังคมตามจารีตเดิมได้ถูกเสริมหรือแทนที่ด้วยคำเรียกขานที่บ่งชี้ถึงสถานะในโลกสมัยใหม่ การปรากฏขึ้นของคำเรียกบุคคลในบริบทองค์กร เช่น ท่านประธาน หรือ ผู้จัดการ และคำเรียกบุคคลอาชีพเฉพาะทางอย่าง คุณหมอ หรือ ทนาย ในบทกลอนลำและบทสนทนา ไม่ได้เป็นเพียงการเพิ่มคำศัพท์ใหม่ แต่เป็นการยอมรับและให้คุณค่าต่อโครงสร้างอาชีพและความสำเร็จในระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ ที่น่าสนใจอย่างยิ่งคือ กลุ่มคำเรียกบุคคลที่สะท้อนสถานะทางเศรษฐกิจ เช่น เสี่ย, เฮีย, เจ้, และ คุณนาย คำเหล่านี้ได้บ่งบอกถึงอำนาจและบารมีรูปแบบใหม่ที่ไม่ได้มาจากยศฐาบรรดาศักดิ์ แต่มาจากความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ ปรากฏการณ์นี้สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องสังคมสมัยใหม่ที่สถานะทางสังคมของบุคคลถูกกำหนดโดยความสำเร็จและความสามารถในการสะสมทุนมากขึ้น (Giddens, 1990) การที่หมอลำนำเสนอตัวละคร “คุณนาย” ซึ่งเป็นภรรยาของ “เสี่ย” ผู้มีฐานะยังเป็นการสะท้อนบทบาททางสังคมของผู้หญิงที่เปลี่ยนแปลงไป สถานะของพวกเธอถูกยกระดับขึ้นตามความมั่งคั่งของครอบครัวในระบบทุนนิยม ซึ่งเป็นภาพแทนที่ผู้ชมในปัจจุบันสามารถเชื่อมโยงได้ สิ่งนี้แสดงให้เห็นว่าหมอลำได้ปรับเปลี่ยนการเล่าเรื่องเพื่อสะท้อนความจริงความคาดหวังของสังคมอีสานยุคใหม่ที่ให้ความสำคัญกับความสำเร็จทางวัตถุและความก้าวหน้าในอาชีพการงาน

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า โลกาวัดวัน วัฒนธรรมสื่อ และพลวัตของอัตลักษณ์ส่วนบุคคลได้เข้ามามีอิทธิพลต่อการนิยามอัตลักษณ์และความสัมพันธ์ในวงการหมอลำอย่างมีนัยสำคัญ อิทธิพลข้ามวัฒนธรรมปรากฏชัดผ่านการรับเอาคำเรียกบุคคลจากภาษาต่างประเทศ เช่น ภาษาอังกฤษ และการใช้ชื่อเล่นสมัยใหม่ ซึ่งสะท้อนการเปิดรับวัฒนธรรมสากล โลฟสไตล์แบบคนเมือง และความพยายามสร้างความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมและเป็นกันเองมากขึ้น เพื่อลดทอนความเป็นทางการตามระบบอาวุโสแบบดั้งเดิมในมิติทางเพศ เป็นที่น่าสังเกตว่าหมอลำซึ่งเป็นศิลปะพื้นบ้านที่ดูยึดโยงกับจารีตได้กลายเป็นพื้นที่ยืดหยุ่นและเปิดกว้างต่อการต่อรองทางอัตลักษณ์ทางเพศ ศิลปินสามารถใช้คำเรียกบุคคลที่หลายกรอบทวิลักษณ์ทางเพศ (ชาย-หญิง) เพื่อสะท้อนความสับสนไหลทางเพศของตนเอง การกระทำดังกล่าวไม่เพียงสร้างความบันเทิง แต่ยังเป็นการค่อย ๆ สร้างการยอมรับความหลากหลายทางเพศในหมู่ผู้ชม ซึ่งแสดงถึงบทบาทของสื่อวัฒนธรรมในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ปรากฏการณ์ที่สะท้อนความเป็นสมัยใหม่ได้ชัดเจนที่สุด คือ การเปลี่ยนความสัมพันธ์ระหว่างศิลปินและผู้ชมไปสู่รูปแบบของวัฒนธรรมแฟนคลับ การที่ศิลปินหมอลำกล่าวถึง “ซี้ด้อม” หรือกลุ่มแฟนคลับบนเวทีเป็นการนำกลยุทธ์จากวัฒนธรรมไอดอลมาปรับใช้อย่างชาญฉลาด การกระทำนี้ช่วยทลายกำแพงระหว่างโลกของการแสดงและความเป็นจริงทำให้แฟนคลับรู้สึกใกล้ชิดและเป็นส่วนหนึ่งของศิลปินโดยตรง ซึ่งไม่เพียงสร้าง

ความผูกพันที่แน่นแฟ้นแต่ยังเป็นกลไกสำคัญที่ขับเคลื่อนเศรษฐกิจของคณะหอการค้าผ่านการสนับสนุนจากแฟนคลับ อันแสดงให้เห็นถึงการปรับตัวของหอการค้าในยุคสมัยใหม่

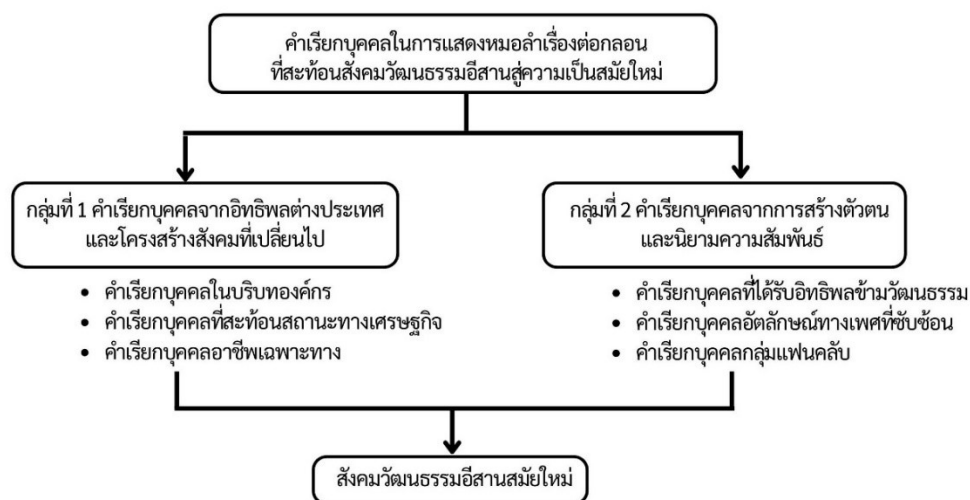
การศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่าคำเรียกบุคคลขานในการแสดงหอการค้าเรื่องต่อกลอนเป็นมากกว่าหน่วยคำในภาษาแต่เป็นดัชนีชี้วัดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมได้อย่างลึกซึ้ง หอการค้าได้พิสูจน์ตัวเองว่าเป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่มีชีวิตที่สามารถธำรงรักษารากเหง้าทางวัฒนธรรมไปพร้อมกับการเปิดรับและบูรณาการองค์ประกอบของความเป็นสมัยใหม่เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการแสดงได้อย่างลงตัวการปรับเปลี่ยนสร้างสรรค์ และหยิบยืมคำเรียกบุคคลเหล่านี้ คือหลักฐานเชิงประจักษ์ที่แสดงถึงกระบวนการต่อรองทางอัตลักษณ์และการปรับตัวของชาวอีสาน เพื่อให้ศิลปะการแสดงแขนงนี้ยังคงสื่อสารและดำรงอยู่อย่างมีความหมาย สามารถสะท้อนจิตวิญญาณของผู้คนและขับเคลื่อนสังคมวัฒนธรรมอีสานสมัยใหม่ต่อไปได้อย่างไม่หยุดนิ่ง

ผลการศึกษาชี้ว่า คำเรียกบุคคลในหอการค้าสะท้อนพลวัตสังคมอีสานสู่ความเป็นสมัยใหม่ โดยเป็นการวิเคราะห์ประเด็นใหม่ตามบริบททางสังคมที่แตกต่างจากงานวิจัยในอดีตที่เน้นเพียงการอนุรักษ์ถูกนำเสนอในมิติที่ค้นพบเรื่องการปรับตัวทางวัฒนธรรมที่ผสมผสานจารีตเข้ากับบริบททุนนิยมแสดงให้เห็นถึงแนวโน้มในอนาคตจะมีการปรับตัวของหอการค้าเพื่อความอยู่รอดในการสื่อสารแบบร่วมสมัย แม้อาจลดทอนความลึกซึ้งของภาษาถิ่นลงบ้าง แต่ถือเป็นกลไกสำคัญในการรักษาสมดุลระหว่างรากเหง้าดั้งเดิมกับการบันทึกความเปลี่ยนแปลงของสังคมอย่างเท่าทัน

ข้อเสนอแนะ

1. ด้านการวิจัยควรศึกษาต่อยอดว่าคำเรียกบุคคลใหม่ ๆ ส่งผลต่อการเปลี่ยนพล็อตเรื่องและตัวละครอย่างไร และศึกษาการตีความของผู้ชมต่างรุ่น (รุ่นเก่า/แฟนคลับ)
2. ด้านปฏิบัติการศิลปินควรใช้คำสมัยใหม่ (เช่น อาชีพ) เพื่อสร้างความร่วมสมัยและใช้คำเฉพาะกลุ่ม (Fandom) เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมกับแฟนคลับ
3. ด้านนโยบายหน่วยงานรัฐควรมองหอการค้าเป็นมรดกที่มีชีวิต (Living Heritage) ที่ปรับตัวตามสังคมและสนับสนุนการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ควบคู่กับการอนุรักษ์ของเดิม

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

ภาพ 1 แผนผังสรุปผลการศึกษาคำเรียกบุคคลการแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอน
ที่สะท้อนสังคมวัฒนธรรมอีสานสู่ความเป็นสมัยใหม่
(ผู้วิจัย, 2568)

องค์ความรู้ใหม่จากงานวิจัยนี้คือการค้นพบว่าคำเรียกบุคคลสมัยใหม่ที่พบในการแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอน ทำหน้าที่เป็นดัชนีชี้วัดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมอีสานได้อย่างมีนัยสำคัญ ข้อค้นพบนี้ยืนยันว่าหมอลำไม่ใช่เพียงการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมที่หยุดนิ่ง แต่เป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่มีชีวิตชีวาที่ปรับตัวและนำเสนอภาพแทนของสังคมอีสานร่วมสมัยได้อย่างทรงพลัง โดยการเปลี่ยนแปลงนี้ปรากฏชัดใน 2 มิติหลัก ได้แก่ 1) การเปลี่ยนผ่านจากสังคมจารีตดั้งเดิมไปสู่สังคมเมืองที่ให้คุณค่ากับความสำเร็จทางเศรษฐกิจและโครงสร้างองค์กรสมัยใหม่ และ 2) การเปิดรับอิทธิพลยุคปัญญาประดิษฐ์ผ่านการนิยามอัตลักษณ์และความสัมพันธ์รูปแบบใหม่ เช่น มิติทางเพศที่เปิดกว้างขึ้น และการก่อตัวของวัฒนธรรมแฟนคลับ (Fandom) เป็นการพัฒนาอุตสาหกรรมหมอลำสู่ความเป็นสมัยใหม่ในทุกมิติ

เอกสารอ้างอิง

กฤษณา รักษาสัตย์. (2558). *ภาษาศาสตร์เบื้องต้น*. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

กุลวดี มกราริมย์. (2545). การเปลี่ยนแปลงการใช้คำเรียกบุคคลและคำสรรพนามในภาษาไทย.

วารสารอักษรศาสตร์, 31(2), 114-141.

คุณาพร เกิดมงคล. (2554). *การพัฒนาคู่มือการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างมนุษยสัมพันธ์สำหรับนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา], มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.

- ประจักษ์ วรจักร. (2550). *สังคมวิทยาเบื้องต้น*. ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- พระครูโสภาสนนทกิตฺติ, & พระครูวิมลสุวรรณกร. (2565). พลวัตสังคมเชิงพุทธบูรณาการ: ศึกษากรณีสังคมไทย. *วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์*, 7(1), 41-52.
- พระไกรสร ศรีธีรภพ. (2565). อนาคตท้องถิ่นไทยที่ไม่ใช่รัฐส่วนกลาง: บทปริทัศน์วรรณกรรมและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง. *วารสารปรัชญาและศาสนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 7(1), 1-13.
- เกา บุญเยี่ยม. (2558). *การปรับตัวของคนเลี้ยงช้างบ้านตากกลาง จังหวัดสุรินทร์* [วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร].
- วิวัฒน์ ทองวาด. (2563). ภาษาถิ่นโคราช: การเปลี่ยนแปลงและการอนุรักษ์. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา*, 7(2), 115-130.
- ศิราพร ณ ถลาง. (2556). *พลวัตของคติชนในยุคโลกาภิวัตน์*. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2550). *อัตลักษณ์กลุ่มชาติพันธุ์ ระบบความเชื่อ และวิถีชีวิตวัฒนธรรม*. สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สุรดา (สุมาลัย) กาลวิบูลย์. (2565). พุทธศาสนากับความเชื่อในสังคมไทยที่เปลี่ยนแปลง. *วารสารวิชาการธรรมทรรศน์*, 22(1), 263-274.
- สุรพล สุวรรณ. (2558). พลวัตความสัมพันธ์เชิงอำนาจของสถาบันบ้าน-วัด-โรงเรียน ในสังคมไทย. *วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*, 11(2), 29-54.
- อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2545). *ภาษาในสังคมไทย: ความหลากหลาย การเปลี่ยนแปลง และการพัฒนา*. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อัญชลี สิงห์น้อย. (2550). การศึกษาการใช้คำเรียกบุคคลชนในภาษาไทย. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 26(2), 111-122.
- Brown, P., & Levinson, S. C. (1987). *Politeness: Some universals in language usage*. Cambridge University Press.
- Giddens, A. (1990). *The consequences of modernity*. Stanford University Press.
- Inglehart, R. (1990). *Culture shift in advanced industrial society*. Princeton University Press.
- Komin, S. (1990). Culture and work-related values in Thai organizations. *International Journal of Psychology*, 25(3-6), 681-704.
- Moore, W. E. (1968). *Social change*. Prentice-Hall.
- Smelser, N. J. (1966). *The sociology of economic life*. Prentice-Hall.

การพึ่งตนเองของครัวเรือนอารยะเกษตร Self-Reliance of Sufficiency-Oriented (Ariya) Agriculture Households

สุภารี สมอนา¹ | Supee Samorna¹

Received: 25 พฤศจิกายน 2568 Revised: 16 ธันวาคม 2568 2568 Accepted: 17 ธันวาคม 2568

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาการพึ่งตนเองของครัวเรือนที่มีการเปลี่ยนผ่านการเกษตรจากรูปแบบทุนนิยมมาสู่การผลิตเพื่อการเลี้ยงชีพอย่างพอเพียงหรือครัวเรือนอารยะเกษตร โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ มีหน่วยการวิเคราะห์ระดับครัวเรือน เก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างเดือนเมษายน-มิถุนายน 2568 ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกกับตัวแทนครัวเรือนที่ได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมให้ปรับเปลี่ยนวิถีการผลิตเข้าสู่รูปแบบการผลิตเพื่อการเลี้ยงชีพอย่างพอเพียงตามรูปแบบโคก หนอง นา ผ่านการเข้าร่วมโครงการ โคก หนอง นา กับศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนอุดรธานี เป็นเวลาไม่น้อยกว่า 3 ปี ทำเกษตรกรรมในรูปแบบโคก หนอง นา และมีที่ดินระหว่าง 1 – 20 ไร่ จำนวน 24 ครัวเรือน จำแนกครัวเรือนเป็น 3 กลุ่ม โดยแบ่งตามความแตกต่างของขนาดที่ดินทำกิน ได้แก่ 1) ครัวเรือนที่มีขนาดที่ดินทำกินตั้งแต่ 1 ไร่ ถึง 5 ไร่ (12 คน) 2) ครัวเรือนที่มีขนาดที่ดินทำกินตั้งแต่ 6 ไร่ ถึง 10 ไร่ (7 คน) และ 3) ครัวเรือนที่มีขนาดที่ดินทำกินตั้งแต่ 11 ไร่ขึ้นไป แต่ไม่เกิน 20 ไร่ (5 คน) ในพื้นที่จังหวัดอุดรธานี วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการศึกษาพบว่า ครัวเรือนที่มีที่ดินจำนวน 1-5 ไร่ และ 6-10 ไร่ มีความสามารถพึ่งพาตนเองได้ดี ในด้านการพึ่งพาแรงงาน พึ่งพาเงินทุน และพึ่งพาทรัพยากรภายใน ส่วนครัวเรือนที่มีที่ดินจำนวน 10 ไร่ขึ้นไป แต่ไม่เกิน 20 ไร่ ยังพึ่งพาตนเองได้ไม่เท่ากับครัวเรือนที่ดินจำนวน 1-5 ไร่ และ 6-10 ไร่ เนื่องจากขนาดที่ดินไม่สัมพันธ์กับจำนวนแรงงานในครัวเรือน

คำสำคัญ: อารยะเกษตร, พึ่งตนเอง, เศรษฐกิจพอเพียง, ทฤษฎีใหม่

¹ รองศาสตราจารย์ สำนักวิชาศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี supee0302@hotmail.com

¹ Associate Professor General Education Office Udon Thani Rajabhat University
supee0302@hotmail.com

Abstract

This article examines household self-reliance during the agricultural transition from a capitalist production system to a sufficiency-oriented livelihood model, known as *Arya Agriculture*. Employing a qualitative research methodology, the household serves as the unit of analysis. Data were collected through between April and June 2025 in-depth interviews with representative households that have received support and guidance in adopting the *Khog-Nong-Na* model of sufficiency-based production, under the supervision of the Udon Thani Community Development Learning Center, for a period of no less than three years. The study covers 24 households engaged in *Khog-Nong-Na* farming on landholdings ranging from 1 to 20 rai, categorized into three groups according to land size: (1) households with 1–5 rai (12 participants), (2) households with 6–10 rai (7 participants), and (3) households with 11–20 rai (5 participants). Data were analyzed using content analysis.

The findings reveal that households with 1–5 rai and 6–10 rai of farmland exhibit higher levels of self-reliance in terms of labor, capital, and local resource utilization compared to those with 11–20 rai. The latter group demonstrates relatively lower self-sufficiency, primarily due to the imbalance between land size and available household labor.

Keywords: arya agriculture, self-Reliance, sufficiency economy, new theory

บทนำ

ข้อถกเถียงเรื่องการผนวกชาวนาเข้ามาอยู่ในระบบทุนนิยม นักวิชาการบางส่วนเสนอว่าตลาดแบบทุนนิยมได้แพร่กระจายเข้าไปในชนบททุกซอกทุกมุมแล้ว แม้ว่าจะยังไม่มีภาพชาวนาอพยพเข้าสู่เมือง แต่ก็ถูกกวาดเข้ามาอยู่ในระบบทุนนิยม ขณะที่นักวิชาการบางส่วนกลับเห็นว่า ยังมีชาวนาที่ยังคงแบบแผนการผลิตแบบดั้งเดิม (Traditional Mode of Production) หลงเหลืออยู่ ซึ่งยังไม่ได้ถูกผนวกเข้ามาอยู่ในระบบทุน

ภาพปรากฏการณ์ในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมาเราได้เห็นการเปลี่ยนแปลงสำคัญที่เกิดขึ้นทั่วทุกหัวระแหง นั่นคือการเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างทางด้านเศรษฐกิจซึ่งเกิดขึ้นในระดับโลก ในระดับประเทศ สังคมและชุมชน เป็นภาพของความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างกันของรัฐ ตลาด และสังคม

ที่เป็นการเปลี่ยนแปลงดึงเอามนุษย์เข้าสู่ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม หรือ “กงล้อทุนนิยม” (Hunt, 1992) อันเป็นการผนวกเอาชุมชนเกษตรกรรมเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของระบบทุน

การปรับโครงสร้างทางด้านเศรษฐกิจและวิธีการผลิตให้เป็นแบบทุนนิยมอุตสาหกรรมได้ส่งผลต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานจากภาคชนบทเข้าสู่เมือง ทั้งนี้เนื่องจากความแตกต่างทางด้านค่าจ้างแรงงาน และการมีแรงงานว่างงานหรือแรงงานส่วนเกิน (Surplus Labor) ทำให้แรงงานเหล่านี้เคลื่อนย้ายตนเองสู่ภาคการผลิตสมัยใหม่โดยเฉพาะภาคอุตสาหกรรมหรือภาคบริการอื่นๆ เมื่อประชากรส่วนใหญ่ย้ายเข้ามาทำงานในภาคการผลิตสมัยใหม่มากขึ้น ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางด้านเศรษฐกิจสังคมครั้งใหญ่ของภาคเกษตรกรรม (Lewis, 1954) และตามมาด้วยผลกระทบต่อวิถีชีวิต แรงงาน ความสัมพันธ์ทางสังคม ที่ดิน และทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนเกษตรกรรมในชนบท

งานศึกษาที่เกิดขึ้นในหลาย ๆ แห่งยืนยันว่า ระบบทุนนิยมได้แพร่กระจายและได้ผนวกเอาคนชนบทเข้ามาอยู่ในวิถีเงินตราของเศรษฐกิจแบบทุนนิยมอย่างมีนัยสำคัญ กรณีศึกษาชาวนาที่ยุโรปของ Polanyi (2001) ชี้ว่ากระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจได้สถาปนาระบบทุนนิยมให้เกิดขึ้นในชนบทและส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่จนทำให้มนุษย์กลายเป็น “มนุษย์เศรษฐกิจ” (Homoeconomic) ขณะกรณีในเอเชีย Scott (1979) ระบุว่า ทุนนิยมได้ทำลายระบบเศรษฐกิจแบบศีลธรรมของชุมชนกสิกรรมขนาดเล็ก และทำให้ระบบความเอื้ออาทร การเกื้อกูลกันยุติลง เลวร้ายที่สุดคือชาวนาต้องเผชิญกับความเสี่ยงมากขึ้นและอยู่รอดยากขึ้น เช่นเดียวกับหลายกรณีในประเทศไทย ห้วง 2 ทศวรรษที่ผ่านมาเราได้เห็นถึงความเข้มข้นของปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของผู้คน ชุมชน และการจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติอย่างน่าวิตกกังวล (วสันต์ ปัญญาแก้ว, 2557) โดยหลายแห่งในชนบทได้เกิดผลกระทบต่อชุมชน และในด้านนิเวศธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, 2561; สุจินันท์ หรสิทธิ์ และคณะ, 2556) เกิดการเปลี่ยนแปลงกรรมสิทธิ์ในที่ดินและการเข้าถึงแหล่งน้ำ การใช้ประโยชน์ที่ดิน ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรเพื่อการเกษตร และสถานะแรงงานในภาคเกษตร (อนุวัฒน์ พลทิพย์ และบัวพันธ์ พรหมพักพิง, 2566) ทั้งหมดนี้คือพลังของเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่ผนวกเอาชุมชนเกษตรกรรมเข้ามาอยู่ภายใต้กระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อความทันสมัย

ในอีกด้านหนึ่งมีเสียงที่สะท้อนผ่านงานศึกษาซึ่งยังคงยืนยันว่า ภายใต้กระบวนการพัฒนาที่ทำให้เป็นทุนนิยม ระบบเศรษฐกิจและวิธีการผลิตของชุมชนเกษตรกรรมก็ได้ล้มหายตายจากไปไหนตรงกันข้ามกลับยังคงดำรงอยู่ โดยปรับตัวเปลี่ยนแปลงและพยายามรักษารูปแบบและวิธีการผลิต เช่นในกรณีชาวนาในหมู่บ้านชนบทอีสาน วิธีการผลิตข้าวแม้ว่าจะมีขั้นตอนที่มีการจ้างแรงงาน จ้างรถไถนา จ้างรถเกี่ยวข้าว ซึ่งยืนยันถึงทุนนิยมได้เข้าแทรกแซงในกระบวนการผลิต แต่ก็ไม่ใช่ทั้งหมดที่เป็นระบบการจ้าง ทว่ายังมีบางขั้นตอนที่มีการลงแขกหรือเอาแรงงานกัน หรือแม้แต่หลาย ๆ กรณีการจ้างแรงงานในหมู่บ้านชนบทก็ไม่มีลักษณะการจ้างแบบระบบของโรงงานที่เป็นความสัมพันธ์แบบนายจ้างกับลูกจ้าง ซึ่งภายใต้ระบบการจ้างแรงงานยังมีความสัมพันธ์แบบเครือญาติ หลายกรณีในชุมชนเกษตรกรรม

ในชนบทจึงเป็นเครื่องยืนยันว่าไม่ใช่ทุกชอกทุกมุมที่ทุนนิยมได้รุกไล่ระบบการผลิตแบบศีลธรรมจนถึงขนาดไม่หลงเหลืออะไรอีกเลย ข้อสรุปนี้ อรรถจักร สัตยานุรักษ์ (2559) บัณฑิต พรหมพักพิง (2560) ยืนยันว่า ยังมีเกษตรกรจำนวนไม่น้อยที่สามารถดำรงอยู่ได้จากการปรับเปลี่ยนวิถีการผลิตบางเรื่อง หรืออย่างทัศนะของ Kautsky (1899) ในผลงานเรื่อง Agrarian Question ก็เคยให้ทัศนะถึงข้อจำกัดในการอธิบายการเปลี่ยนแปลงสู่ทุนนิยม (Transition to Capitalism) ว่าไม่จำเป็นเสมอไปว่าจะเกิดขึ้นที่ใด และไม่ใช่ทุกที่ที่ทุนนิยมจะสถาปนาขึ้นได้ง่าย ๆ หรือทั้งหมด และที่สำคัญแม้จะมีการผลิตในเชิงพาณิชย์ก็ตามก็มิได้ทำให้เกษตรกรรายย่อยที่ใช้แรงงานในครัวเรือนหายไป คล้ายกับแนวคิดของ ฟรังซัวส์ แปรูส์ (Francois Perrouse) นักเศรษฐศาสตร์ชื่อดังชาวฝรั่งเศสที่มองว่าความเจริญเติบโตของเศรษฐกิจแบบทุนนิยมไม่ได้เกิดขึ้นทุกหนทุกแห่งและไม่ได้เกิดขึ้นในทันที (สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2530)

ข้อถกเถียงในลักษณะเช่นนี้สอดคล้องกับปรากฏการณ์ของครัวเรือนที่ปัจจุบันมีบางอย่างดำเนินการผลิตในรูปแบบของการพึ่งตนเองท่ามกลางบริบทโครงสร้างและรูปแบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม โดยเป็นการปรับเปลี่ยนการผลิตจากวิถีการผลิตแบบทุนนิยมมาสู่การผลิตเพื่อการเลี้ยงชีพอย่างพอเพียง มีการพึ่งตนเองบางอย่างด้วยการอาศัยรูปแบบ “โคก หนอง นา” เป็นรูปแบบชี้นำในการผลิต

ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาครัวเรือนที่มีการเปลี่ยนผ่านการเกษตรจากรูปแบบทุนนิยมมาสู่การผลิตเพื่อการเลี้ยงชีพอย่างพอเพียงว่า ครัวเรือนมีเรื่องใดบ้างที่ยังมีวิถีการผลิตเพื่อการเลี้ยงชีพอย่างพอเพียงที่ยังสามารถพึ่งพาตนเองได้ การค้นหาคำตอบจากโจทย์วิจัยนี้จะทำให้เห็นคำตอบชัดเจนถึงประเด็นการพึ่งตนเองของครัวเรือนที่ยังคงดำเนินการผลิตในรูปแบบของการพึ่งตนเอง ซึ่งครัวเรือนปัจจุบันสามารถอยู่ได้ท่ามกลางรูปแบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่คนส่วนใหญ่พากันนิยม

งานศึกษานี้ก่อให้เกิดประโยชน์โดยไม่เพียงแต่จะเป็นฐานข้อมูลเชิงประจักษ์ให้แก่ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนเท่านั้น แต่ยังมุ่งหวังที่จะขยายพรมแดนองค์ความรู้ด้านสังคมวิทยาชนบท โดยชี้ให้เห็นว่า กลุ่มเกษตรกรมีศักยภาพในการต่อรองและสร้างพื้นที่อิสระจากระบบทุนนิยม ผ่านกระบวนการปรับตัวสู่อารยะเกษตรได้อย่างไร

วัตถุประสงค์

ศึกษาการพึ่งตนเองของครัวเรือนที่มีการเปลี่ยนผ่านการเกษตรจากรูปแบบทุนนิยมมาสู่การผลิตเพื่อการเลี้ยงชีพอย่างพอเพียง

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) รูปแบบการวิจัยเป็นการศึกษาแบบปรากฏการณ์นิยม (Phenomenology) โดยศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมเกี่ยวกับ

ประสบการณ์และเหตุผลของครัวเรือนอารยะเกษตรภายใต้สถานการณ์ที่เป็นธรรมชาติ (Natural Setting) และให้ความสำคัญกับบริบทที่ห้อมล้อมประเด็นที่ศึกษา เพื่อสร้างคำอธิบาย หาข้อสรุป วิเคราะห์ และตีความอย่างเป็นองค์รวมด้วยทัศนะและเนื้อหาของผู้ให้ข้อมูลเป็นหลัก (Emic Perspective) เกี่ยวกับการพึ่งพาตนเองและปัจจัยที่ส่งผลต่อความสามารถในการพึ่งตนเองของ ครัวเรือน ซึ่งในงานศึกษานี้หมายถึง ครัวเรือนที่มีการเปลี่ยนผ่านการเกษตรจากรูปแบบทุนนิยมมาสู่ การผลิตเพื่อการเลี้ยงชีพอย่างพอเพียง โดยมีคุณลักษณะครัวเรือน

การศึกษานี้เก็บรวบรวมข้อมูลกับตัวแทนครัวเรือนจำนวนทั้งหมด 24 คน ซึ่งเลือกด้วยวิธี เจาะลง โดยอาศัยเกณฑ์คุณลักษณะคัดเข้า 1) ได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมให้ปรับเปลี่ยนวิถีการผลิต เข้าสู่รูปแบบการผลิตเพื่อการเลี้ยงชีพอย่างพอเพียงตามรูปแบบโคก หนอง นา 2) ผ่านการเข้าร่วม โครงการโคก หนอง นา กับศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนอุดรธานี เป็นเวลาไม่น้อยกว่า 3 ปี 3) ทำเกษตรกรรมในรูปแบบโคก หนอง นา และ 4) มีที่ดินระหว่าง 1 – 20 ไร่ กับครัวเรือน 3 ประเภท จำแนกตามขนาดที่ดิน ได้แก่ ครัวเรือนที่มีขนาดที่ดินจำนวน 1-5 ไร่ ครัวเรือนที่มีที่ดินจำนวน 6-10 ไร่ และครัวเรือนที่มีที่ดินตั้งแต่ 11 ไร่ขึ้นไป แต่ไม่เกิน 20 ไร่

ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยมีแนวทางการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างเป็นเครื่องมือ เก็บรวบรวมข้อมูลในเดือนเมษายน ถึงเดือนมิถุนายน 2568 และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์ เนื้อหา ข้อสรุปที่ได้เป็นข้อมูลเสนอแนะหน่วยงานศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนอุดรธานี เพื่อนำแนวคิด ปิยะพงษ์ บุชบงก์ และจตุรงค์ ศรีสุธรรม ไปกำหนดประเด็นมุ่งเป้าส่งเสริมให้ครัวเรือนพึ่งตนเอง เพื่อบรรลุพันธกิจการศึกษาวิจัยเพื่อการพัฒนาชุมชน และใช้องค์ความรู้จากการศึกษานี้ยกระดับ การทำการเกษตรเพื่อให้เกิดการพึ่งตนเองและเกิดความยั่งยืนในระดับครัวเรือน

แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

บทความนี้ใช้แนวคิดหลัก 2 แนวคิด ได้แก่ แนวคิดการเปลี่ยนผ่านการเกษตร และแนวคิด การพึ่งตนเอง

แนวคิดการเปลี่ยนผ่านการเกษตร

การเปลี่ยนผ่านการเกษตร (Agrarian Transformation) จากวิถีการผลิตเพื่อยังชีพสู่การผลิต แบบการค้า สำหรับประเทศไทยเกิดขึ้นในสมัยที่มีนโยบายการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติฉบับที่ 3 (ปิยะพงษ์ บุชบงก์ และจตุรงค์ ศรีสุธรรม, 2554) ซึ่งให้ความสำคัญ กับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานสู่ภูมิภาค ผลจากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานตามนโยบายรัฐบาล นำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวนาในชนบท จากเดิมที่ทำการผลิตเพื่อยังชีพ เป็นหลักมาสู่การผลิตเพื่อการค้ามากขึ้น โดยเฉพาะผลิตข้าว สุวิทย์ อิศาศาวดี (2554) ค้นพบว่า

เมื่อเกิดการพัฒนาเส้นทางรถไฟมาสู่ภาคอีสาน ในภาคชนบททำให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะการค้าขายข้าว

การเปลี่ยนผ่านการเกษตรซึ่งมีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิตไปสู่รูปแบบทุนนิยมที่มุ่งการค้ากำไรสูงสุด เด่นชัดขึ้นนับตั้งแต่ทศวรรษ 2500 จากการที่รัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมการผลิตพืชเกษตรสมัยใหม่ โดยเฉพาะพืชที่สามารถส่งเป็นสินค้าออกและสามารถสร้างเม็ดเงินให้กับประเทศ ไม่ว่าจะเป็น ปอ มันสำปะหลัง และข้าวโพด (สุกักร์ สมอนา, 2559) ประเทศไทยหลังปี 2500 จึงถือว่าได้เปลี่ยนแปลงเข้าสู่ระบบการผลิตเพื่อการค้าอย่างชัดเจน แต่แน่นอนผลจากกระบวนการเปลี่ยนผ่านดังกล่าวก็มีอาจปฏิเสธถึงผลกระทบที่มีต่อวิถีของชาวนา ซึ่งส่งผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบ ทางบวกนั้นชาวนาส่วนหนึ่งมีฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้นโดยมีรายได้จากระบบการผลิต ในขณะที่ชาวนาบางส่วนกลับยากจนลง เนื่องจากภาวะหนี้สินที่กู้ยืมมาลงทุน สินค้าราคาตกต่ำ และการเผชิญกับภัยทางธรรมชาติ

ในช่วงทศวรรษ 2530 ผลพวงจากการเปลี่ยนผ่านการเกษตรส่งผลกระทบต่อภาคชนบทอย่างรุนแรงในหลายมิติ ทั้งฐานะทางเศรษฐกิจซึ่งทำให้เกิดช่องว่างรายได้ระหว่างคนจนกับคนรวย เรื่องแรงงานที่มีการอพยพออกจากภาคเกษตรไปทำงานในเมือง (สุกักร์ สมอนา, 2559) ปรากฏการณ์นี้ นำมาซึ่งการเกิดอาชีพนอกภาคการเกษตรมากมาย อาทิ การประกอบธุรกิจขนาดเล็ก อาชีพที่เป็นแรงงานนอกระบบ เช่น หาบเร่ ขับรถแท็กซี่ ขับรถมอเตอร์ไซด์รับจ้าง ขายลอตเตอรี่ ขายผลไม้ หรือพนักงานโรงงานหรือบริษัท (อรรถจักร สัตยานุรักษ์, 2559)

เมื่อก้าวเข้าสู่ทศวรรษ 2540 การเปลี่ยนผ่านการเกษตรที่ดำเนินมา 4 ทศวรรษ ปรากฏการการล่มสลายของระบบเกษตรเพื่อการยังชีพ (ธิดิยา เหล่าอัน, 2553) ระบบการผลิตเพื่อการค้าและมุ่งตลาดเพื่อกำไรสูงสุดได้เข้ามากำหนดวิถีการผลิตของชาวนา ตลาดได้รุกไล่ชาวนาให้เกิดกระบวนการเร่งการผลิตและมีการใช้ทรัพยากรเพื่อการผลิตมากขึ้น จนส่งผลต่อทรัพยากรที่เคยใช้เพื่อการยังชีพ กลายเป็นความขาดแคลน ดินเกิดความเสื่อมโทรม ป่าถูกแผ้วถางทำลายเพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจเพื่อการส่งออก เกิดการขาดแคลนน้ำฝนเนื่องจากป่าถูกทำลาย ไม่มีต้นไม้ดูดซับน้ำลงสู่ดินได้

เมื่อทรัพยากรเกิดความร่อยหรอและเริ่มขาดแคลนจนส่งผลกระทบ ชาวนาปรับตัวด้วยการแสวงหาโอกาสของชีวิตโดยการออกไปทำงานหาเงินจนเกิดอาชีพนอกภาคเกษตร บางส่วนเป็นแรงงานรับจ้างในต่างประเทศ บางส่วนอพยพเข้าไปทำงานในเมือง ในขณะที่หนี้สินครัวเรือนเพิ่มสูงขึ้นจากการกู้ยืมเงินมาซื้อเครื่องอุปโภคบริโภค ซื้อเครื่องจักรทางการเกษตร ต่อเติมสร้างบ้าน รวมถึงลงทุนทำธุรกิจในรูปแบบผู้ประกอบการขนาดเล็ก

อย่างไรก็ตาม แม้จะมีชาวนาจำนวนมากมุ่งทำการเกษตรในรูปแบบของการผลิตเพื่อการค้าขาย โดยปรับเปลี่ยนพื้นที่ทำการผลิตในรูปแบบเกษตรเชิงเดี่ยว หรือเป็นเกษตรพันธะสัญญา ตั้งแต่หลังปี 2540 เป็นต้นมาซึ่งสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว แต่ก็เกิดข้อถกเถียงเกี่ยวกับการเกษตรเชิงการค้า ที่ไม่แน่ใจว่าจะสามารถทำให้ชาวนาเกิดความยั่งยืนทางการผลิตได้หรือไม่ โดยเฉพาะยังมีชาวนาจำนวน

มากยิ่งขึ้นเมื่อมีการผลิตเพื่อการค้ามากเพียงใดตัวเลขหนี้สินครัวเรือนยิ่งสูงตามขึ้นไปด้วยเท่านั้น จึงเกิดกระแสการพัฒนาชาวนาในภาคการเกษตรแบบทางเลือกขึ้น นั่นก็คือ การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยรูปแบบการผลิตตามแนวทางทฤษฎีใหม่มาเป็นทางเลือกสำหรับชาวนา ที่มุ่งทำการเกษตรแบบผสมผสาน เน้นการผลิตที่มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติไปด้วยเพื่อให้เกิดความสมดุลและยั่งยืน ปัจจุบันพบว่า มีชาวนาจำนวนหนึ่งปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตจากรูปแบบเกษตรเพื่อการค้า ที่มุ่งตลาดและแสวงหากำไรสูงสุด ซึ่งเคยผ่านประสบการณ์หนี้สินครัวเรือนหันมาทำการผลิต โดยการทำการเกษตรแบบพึ่งตนเอง ดังปรากฏครัวเรือนที่มีการผลิตตามรูปแบบโคก หนอง นา

แนวคิดการพึ่งตนเอง

เมื่อกล่าวถึงแนวคิดการพึ่งตนเอง จากการศึกษาพบว่า มีแนวคิดที่มีสาระสำคัญเกี่ยวกับการพึ่งตนเองที่ตรงที่สุด คือ แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ซึ่งมีความสำคัญในฐานะเป็นปรัชญาในการดำเนินชีวิตของทุกบุคคลบนพื้นฐานของความพอเพียง

หัวใจสำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงคือการพึ่งตนเองได้ ปรัชญานี้ได้รับการค้นคว้าวิจัย ทดลอง และพิสูจน์จนเกิดเป็นทฤษฎีใหม่ ทฤษฎีใหม่จึงเป็นแนวพระราชดำริที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 พระราชทานเป็นแนวทางดำรงชีวิตที่นำไปสู่ความสามารถในการพึ่งตนเองในระดับต่าง ๆ อย่างเป็นขั้นตอน เป็นระบบการผลิตบนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อลดความเสี่ยงเกี่ยวกับการผันแปรของธรรมชาติหรือการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยต่าง ๆ ดังนั้น “เศรษฐกิจพอเพียง” และ “ทฤษฎีใหม่” จึงไม่ใช่สิ่งเดียวกัน แต่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน โดยเศรษฐกิจพอเพียงเน้นปรัชญาหรือกรอบแนวคิดที่ชี้บอกถึงหลักการและวิถีปฏิบัติของทฤษฎีใหม่

กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย (2562) มูลนิธิสิทธิกรรมธรรมชาติ (2564) คณะทำงานวิชาการ สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (มปป.) และสำนักงานคณะกรรมการพิจารณาเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (2552) อธิบายปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และทฤษฎีใหม่ สรุปได้ดังนี้

“เศรษฐกิจพอเพียง” เริ่มเป็นคำที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน หลังจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ได้ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณพระราชทานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเป็นแนวทางสำหรับการพัฒนาประเทศไทยทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน และระดับประเทศ

คำว่า “เศรษฐกิจ” ในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ความเหมาะสมในความต้องการอยู่ในวิถีที่ถูกที่ควร ไม่เบียดเบียนเอาเปรียบ

ส่วนคำว่า “พอเพียง” คือ ความพอ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีความคุ้มกันสำหรับตนเองที่ดีพอต่อผลกระทบที่เกิดจากภายนอกและภายใน อีกทั้งต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ ขณะเดียวกันก็ต้อง

เสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของบุคคลให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และการดำเนินชีวิตด้วยความเพียรอย่างอดทน

เมื่อนำคำทั้งสองคำมาผนวกกัน เศรษฐกิจพอเพียง จึงหมายถึง เศรษฐกิจแบบพอมีพอกิน ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 เคยมีพระราชดำรัสเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ความตอนหนึ่งว่า “...สำคัญอยู่ที่เรามีเศรษฐกิจแบบพอมีพอกิน...นั่นหมายความว่า อิ่ม खुตัวเองได้ ให้มีพอเพียงกับตัวเอง”

สำหรับความหมายในแง่ของการพัฒนานั้น เศรษฐกิจพอเพียง คือ การพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนใช้ความรู้ ความรอบคอบ และคุณธรรม ประกอบการวางแผน การตัดสินใจและการกระทำ

ในงานวิจัยชิ้นนี้ ผู้วิจัยจึงนำนิยามความหมายเศรษฐกิจพอเพียง มาใช้เป็นกรอบในการพิจารณาขอบเขตคำนิยามการพึ่งตนเองของครัวเรือนอารยะเกษตร เพื่อสร้างคำอธิบายให้เห็นถึงวิธีการเลี้ยงชีพอย่างพอเพียง รวมถึงอธิบายความสามารถในการพึ่งตนเองของครัวเรือนอารยะเกษตร

สำหรับ “ทฤษฎีใหม่” ตามศาสตร์พระราชาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 เป็นองค์ความรู้ที่มีเหตุผลรองรับ มีปรัชญา มีแนวคิดเบื้องต้น โดยผ่านการพิสูจน์ทดลองซ้ำแล้วซ้ำอีกจนเกิดผลประจักษ์

ทฤษฎีใหม่มีพื้นฐานมาจาก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 มีพระเนตรเห็นสภาพปัญหาของความขาดแคลนทรัพยากร และการขาดการบริหารจัดการทรัพยากรในที่ดิน น้ำ ป่า และทรัพยากรอื่น ๆ ที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีพของราษฎร พระองค์ทรงต้องการลดความไม่แน่นอนของธรรมชาติและความเสี่ยงจากการเปลี่ยนแปลงจากปัจจัยต่าง ๆ จึงทรงจัดซื้อที่ดินที่จังหวัดสระบุรีด้วยทรัพย์ส่วนพระองค์ จากนั้นได้ทดลองวิจัยโดยมีส่วนราชการช่วยดำเนินโครงการและสนับสนุน ด้วยการจัดสรรที่ดินจำนวน 15 ไร่ แบ่งพื้นที่ออกเป็น 4 ส่วน (30-30-30-10) โดยทุกส่วนมีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบเพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้

30 ส่วนแรก ประมาณ 3-4 ไร่ ขุดสระกักเก็บน้ำ โดยให้มีน้ำเพียงพอต่อการอุปโภคและการทำเกษตรกรรม ในสระเพิ่มประโยชน์ด้วยการเลี้ยงสัตว์น้ำไว้เพื่อเป็นแหล่งอาหารของครัวเรือน

30 ส่วนที่สอง ปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้น พืชผักชนิดต่าง ๆ สำหรับอุปโภคขายด้วยการปลูกให้หลากหลายและให้ได้ประโยชน์ที่สามารถตอบสนองความต้องการครบทุกด้าน คือ ปลูกป่า 3 อย่างประโยชน์ 4 อย่าง

30 ส่วนต่อมา ปลูกข้าว สำหรับบริโภคในครัวเรือนและให้เพียงพอต่อการบริโภค ไม่ให้ขาดแคลนการพึ่งพาข้าวจากภายนอก

10 ส่วนที่เหลือ เป็นบ้านเรือน ที่อยู่อาศัย และเป็นที่ใช้ชีวิตของคนและสัตว์เลี้ยง

ทฤษฎีใหม่จากที่บทวนนี้ เป็นแนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรที่ดิน น้ำ ป่า และ ทรัพยากรอื่น ๆ ในที่ดินที่มีการจัดสรรเป็นส่วนให้เกิดประสิทธิภาพและเป็นแนวทางที่เหมาะสม ในพื้นที่ตนเอง สามารถลดความเสี่ยงหรือความไม่แน่นอนจากปัจจัยต่าง ๆ จากทั้งภายในและภายนอก ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การบทวนแนวคิดทฤษฎีใหม่ในครั้งนี้ ผู้วิจัยจะนำไปเป็นรูปแบบในการกำหนดขอบเขต ในการสร้างคำอธิบายเกี่ยวกับการศึกษาประเด็นการพึ่งตนเองของครัวเรือนอารยะเกษตร

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยนำเสนอเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนแรก บริบทครัวเรือนอารยะเกษตร ส่วนที่สอง การพึ่งตนเองของครัวเรือนอารยะเกษตร ซึ่งเป็นการตอบวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยนำเสนอ ครอบคลุม 3 ประเด็น ได้แก่ การพึ่งตนเองในด้านแรงงาน ด้านเงินทุน และด้านทรัพยากรภายใน และส่วนสุดท้ายสรุป มีรายละเอียดดังนี้

บริบทครัวเรือนอารยะเกษตร

ครัวเรือน “อารยะเกษตร” ที่เป็กลุ่มเป้าหมาย เป็นการศึกษาถึงครัวเรือนที่ประยุกต์ใช้เกษตร ทฤษฎีใหม่ควบคู่กับการบริหารจัดการพื้นที่ในรูปแบบ โคก หนอง นา โดยมีนัยหมายถึง เกษตรกรรม ที่ เน้นความเจริญงอกงามทางจิตใจและการแบ่งปัน (Mental Elevation and Altruism) มิใช่เกษตรกรรมที่มุ่งเน้นเพียงความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเชิงอุตสาหกรรม (Technocentric Agriculture)

สำหรับการศึกษาภูมิหลังของทั้ง 22 ครัวเรือนก่อนเป็นครัวเรือนอารยะเกษตร การศึกษานี้ พบว่า เกือบทุกครัวเรือนมีคุณลักษณะเหมือนกับครัวเรือนทั่วไปที่ยึดการเกษตรเป็นอาชีพ โดยส่วนใหญ่ ดำเนินวิธีการเกษตรด้วยการลงทุนสูงเพื่อปลูกพืชเชิงเดี่ยวตอบสนองต่อระบบตลาด เพื่อหวังรายได้ หาเลี้ยงชีพและสร้างฐานะครอบครัว แต่ก็ต้องเผชิญกับสภาพปัญหาที่ไม่เอื้ออำนวยจากสภาพดินฟ้า อากาศที่มีการเปลี่ยนแปลงซึ่งยากแก่การปรับตัว ตลอดเวลา 3-5 ปีของครัวเรือนมีการเผชิญกับปัญหา ที่รุนแรงมากขึ้นจากการทำการเกษตร ทั้งพืชตายจากภาวะฝนแล้งและน้ำท่วม ผลผลิตลดลงจากสภาพ ภูมิอากาศเปลี่ยนแปลง รวมถึงปัญหาที่เกิดจากสภาพดินโทรมดินตายที่เป็นอุปสรรคต่อการปลูกพืช ปัญหาโรคระบาดในพืชที่ยากแก่การแก้ไขเยียวยา หรือแม้กระทั่งปัญหาในตัวเกษตรกรในครัวเรือน เช่น การขาดความรู้ในการผลิต การจัดการแปลงปลูก การขาดการอนุรักษ์ดิน อนุรักษ์น้ำ ขาดความเข้าใจระบบนิเวศและสภาพทางธรรมชาติในที่ดินทำกิน รวมถึงปัญหาจากระบบตลาด ที่ไม่สามารถปรับตัวได้ทัน เช่น ถูกกดราคา ขายขาดทุน หรือผลิตผลทางการตลาดตก

สภาพปัญหาที่ ครัวเรือนเผชิญสะสมต่อเนื่องจากการทำการเกษตรตามแนวทาง ทุนนิยมมาเป็นเวลาหลายสิบปี ครัวเรือนเกินครึ่งแบกรับภาระของปัญหานี้สินที่สูงขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งในการทำการเกษตรแต่ละครั้งจำเป็นต้องใช้เงินลงทุนสูง เกือบทั้งหมดของปัจจัยการผลิตครัวเรือน

พึ่งพาจากภายนอก โอกาสที่จะล้มตาอำปากได้จึงไม่ค่อยมี ดังนั้นแล้วฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนจำนวนเกินครึ่งจึงอยู่ในเกณฑ์ปานกลางค่อนข้างต่ำ ในขณะที่ส่วนที่เป็นรายได้รายวันและรายเดือนแทบไม่มีการขายผลผลิตแต่ละรอบปีก็แก้ปัญหาได้เพียงการใช้หนี้หรือตัดดอกเบี้ยยเงินกู้เท่านั้น ไม่พอสำหรับการเก็บออมหรือเป็นทุนในการทำการเกษตรต่อ ซึ่งต้องอาศัยเงินรายได้จากการออกไปรับจ้างนอกภาคการเกษตร

ภายหลังจากที่ครัวเรือนเข้าสู่ครัวเรือนอารยะเกษตร ซึ่งมีการเปลี่ยนผ่านการเกษตรจากรูปแบบทุนนิยมมาสู่การผลิตเพื่อการเลี้ยงชีพอย่างพอเพียง ด้วยการเข้ามาส่งเสริมความรู้และปรับเปลี่ยนแนวทางในการทำการเกษตรแบบพึ่งพาตนเองของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนอุดรธานี ครัวเรือนจำนวน 22 ครัวเรือน จาก 113 ครัวเรือนที่ผ่านเกณฑ์คัดเลือก เมื่อผ่านปีที่ 3 สามารถยกระดับความรู้และเกิดแนวทางการทำการเกษตรที่เหมาะสมตามแนวทางการทำการเกษตรแบบพึ่งพาตนเอง ครัวเรือนนำเอาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ได้รับการส่งเสริมและนำรูปแบบการบริหารจัดการที่ดินตามหลักทฤษฎีใหม่มาใช้ในการดำเนินวิถีทางการเกษตร โดยได้ละทิ้งและหันหลังให้กับวิถีการทำการเกษตรตามแนวทางทุนนิยม การศึกษานี้ยังพบว่าครัวเรือนทั้งหมดเกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านแนวคิดและแนวทางการทำอย่างชัดเจน

การพึ่งตนเองของครัวเรือนอารยะเกษตร

การเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิตจากการเปลี่ยนผ่านการเกษตรจากรูปแบบทุนนิยมมาสู่การผลิตเพื่อการเลี้ยงชีพอย่างพอเพียงของครัวเรือนอารยะเกษตร ครัวเรือนเกิดการเปลี่ยนแปลงและสามารถพึ่งพาตนเองได้หลายมิติ ได้แก่ พึ่งพาตนเองได้ในด้าน**แรงงาน** โดยไม่ต้องจ้างแรงงานภายนอกเหมือนการทำการเกษตรตามแนวทางทุนนิยม ครัวเรือนสามารถ**พึ่งเงินทุน**ในการลงทุนแต่ละครั้งด้วยเงินสะสมจากระบบการผลิต โดยไม่ไปกู้หนี้ยืมสินจากภายนอกเหมือนแต่ก่อน และสามารถ**พึ่งพาทรัพยากร**ภายในของตนเอง โดยอาศัยดิน น้ำ อาหาร และองค์ความรู้จากการทำเพื่อการแก้ไขปัญหาจนเกิดเป็นความรู้ในการปฏิบัติอย่างเหมาะสมด้วยตนเอง

ครัวเรือนพึ่งพาแรงงานตนเอง

การศึกษานี้พบว่า การเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิตมาสู่การผลิตเพื่อการเลี้ยงชีพอย่างพอเพียง ครัวเรือนเกือบทั้งหมดลดภาระเรื่องแรงงานลงอย่างมีนัยยะสำคัญ ซึ่งการลดการจ้างแรงงานจากภายนอกลงได้นั้น การทำอย่างพอเหมาะหรือพอดีตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง นับเป็นวิธีการที่ครัวเรือนต่างก็ให้ความตระหนักยิ่ง โดยเฉพาะครัวเรือนที่มีขนาดที่ดินจำนวน 1-5 ไร่ มีนัยยะของการพึ่งตนเองด้านแรงงานดีกว่าครัวเรือนที่มีจำนวนที่ดินมาก หลายครัวเรือนต่างสะท้อนให้เห็นถึงความแตกต่างของการจ้างแรงงานกับไม่จ้างของการทำการเกษตร โดยบอกว่าการจ้างแรงงานเป็นแนวโน้มที่เกิดขึ้นกับผู้ที่มีที่ดินมาก ส่วนผู้ที่มีจำนวน 1-5 ไร่ สามารถใช้แรงงานภายในครัวเรือนของตนเองได้ ซึ่งจากการศึกษามีเพียงส่วนน้อยที่เป็นครัวเรือนที่มีขนาดตั้งแต่ 11 ไร่ขึ้นไป ยังมีการจ้างแรงงานเข้ามาเสริมในกรณีที่แรงงานหลักทำไม่ไหว หรือช่วงที่เร่งการเก็บเกี่ยว การทำอย่างพอดีสะท้อน

ถึงผลที่แตกต่างจากเดิม ซึ่งแต่ก่อนครัวเรือนต้องจ้างแรงงานภายนอกครัวเรือนที่เป็นญาติพี่น้อง หรือ คนในหมู่บ้านเดียวกัน แต่ภายหลังจากมีการเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิตมาสู่การผลิตเพื่อการเลี้ยงชีพ อย่างพอเพียง ครัวเรือนสามารถใช้แรงงานภายในครัวเรือนตนเอง

จากการศึกษาครัวเรือนอาระเกษตรพบการจ้างแรงงานอยู่ระหว่าง 3-5 คนต่อการทำการเกษตรในแต่ละขั้นตอน ตัวอย่างเช่น การปลูกอ้อย ซึ่งจะต้องจ้างตัดพันธ์ จ้างปลูก จ้างเก็บเกี่ยว หรือมันสำปะหลัง หรือข้าว ก็เช่นเดียวกันทุก ๆ ขั้นตอนล้วนแต่มีการจ้างแรงงานจากภายนอกเข้ามาเสริม

การปรับเปลี่ยนแนวทางการทำการเกษตรจากเดิมแบบทุนนิยมโดยปลูกพืชเชิงเดี่ยวมาสู่การทำแบบพึ่งพาตนเองด้วยการปลูกแบบผสมผสานที่เน้นการพึ่งพาตนเอง แม้ว่าขนาดที่ดินจะยังคงมีจำนวนเท่าเดิม แต่เมื่อมีการบริหารจัดการที่ดินเป็นสัดส่วนตามหลักการทฤษฎีใหม่ โดยการออกแบบที่ดินเป็นสัดส่วนโดยอาศัยหลักการ 30:30:30:10 และทำกิจกรรมการผลิตตามสัดส่วนและความสอดคล้องอย่างเหมาะสมกับขนาดพื้นที่ ทำให้แรงงานในครัวเรือนลดภาระงานลงไปได้มาก โดยเฉพาะพื้นที่ที่เป็นสัดส่วนเก็บน้ำหรือพื้นที่ปลูกต้นไม้ เมื่อผ่านเข้าสู่ปีที่ 3 ครัวเรือนแทบที่จะไม่ได้บำรุงดูแล เพราะระบบชีวภาพสามารถหล่อเลี้ยงตัวเองและเกื้อกูลกันได้ ซึ่งถือเป็นการลดภาระของแรงงานลง

การศึกษายังพบว่า ครัวเรือนเกือบทั้งหมดมีแรงงานในครัวเรือน 1-2 คนเท่านั้น ส่วนใหญ่เป็นคู่สามีภรรยา ซึ่งมีอายุอยู่ระหว่าง 40-55 ปี ส่วนวัยแรงงานที่เป็นคนหนุ่มสาวจะออกไปเรียนหนังสือหรือไปทำงานแสวงหาโอกาสชีวิตภายนอก โดยไม่คาดหวังการทำงานในภาคการเกษตร กลุ่มนี้มองว่าภาคเกษตรไม่สามารถทำให้เกิดความสำเร็จร่ำรวยหรือปลดปล่อยภาระหนี้สินหรือสามารถสร้างความมั่นคงในชีวิตได้ ฉะนั้นจึงเลือกที่จะไม่ทำงานในภาคเกษตรแต่มุ่งหารายได้จากภายนอกและอาศัยการส่งเงินกลับมาจุนเจือครอบครัวและสนับสนุนคนทางบ้าน

เกี่ยวกับประเด็นแรงงานจึงสามารถสรุปได้ว่า จำนวนแรงงานที่พบในครัวเรือน 1-2 คนเป็นจำนวนที่เหมาะสมกับภาระงานในแปลงที่ทำการเกษตร โดยสามารถใช้แรงงานได้พอดีตามแรงตามอายุ คนที่เป็นแรงงานไม่ต้องแบกรับภาระงานหนักจนเกินไป โดยที่แรงงานได้มีเวลาพักผ่อนใช้ชีวิตในพื้นที่ของตนเองและไม่มีความกดดันจากการทำงาน นอกจากนี้ยังพบอีกว่า ครัวเรือนเกือบครึ่งเลือกที่จะอยู่อาศัยประจำในแปลงการเกษตรโดยการปลูกบ้านทั้งถาวรและชั่วคราว ลักษณะเช่นนี้ทำให้มีเวลาในการดูแลแปลงเกษตรได้เอาใจใส่อย่างเต็มที่

ครัวเรือนพึ่งพาเงินทุนตนเอง

ประเด็นเรื่องเงินทุนมีข้อถกเถียงเกิดขึ้นในระหว่างทำการศึกษา โดยเฉพาะประเด็นที่เห็นว่าจำเป็นต้องคำนวณถึงต้นทุนในการลงทุน รายจ่าย และรายได้อย่างละเอียด ซึ่งเป็นเรื่องยากที่ครัวเรือนจะบอกออกมาเป็นตัวเลข แต่ในการศึกษานี้สามารถบอกถึงความคุ้มค่าที่เกิดจากการเปรียบเทียบวิธีการเกษตรของทั้งสองแนวทาง โดยเฉพาะคำว่า “คุ้มค่า” ที่ไม่ได้มีแต่มิติทางเศรษฐศาสตร์

แต่สามารถระบุถึงความคุ้มค่าทางสังคมด้วย เช่น ความมั่นคงทางอาหาร คุณภาพชีวิต ความสุขสงบ โดยสะท้อนจากผลการศึกษาจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นระหว่างก่อนและภายหลังการปรับเปลี่ยนวิถีการเกษตร

การศึกษานี้พบว่า ครั้วเรื่อนเมื่อปรับเปลี่ยนแนวทางการทำการเกษตรจากรูปแบบทุนนิยมมาสู่การผลิตเพื่อการเลี้ยงชีพอย่างพอเพียงด้วยการนำเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและแนวทางการบริหารจัดการที่ดินเพื่อทำการเกษตรให้เกิดการพึ่งพาตนเองตามทฤษฎีใหม่ ทำให้การบริหารจัดการที่ดินมีความหลากหลายขึ้น และกิจกรรมการผลิตหลายอย่างถูกย่อส่วนให้มีขนาดเล็กลงและพอดีทำ การผลิตบางอย่างที่เคยเกิดขึ้นจากการทำเกษตรแบบเชิงเดี่ยวที่เป็นการลงทุนสูงครั้วเรื่อนไม่ได้ทำแล้ว แต่ปรับเปลี่ยนมาสู่การปลูกพืชแบบผสมผสานที่มุ่งการพึ่งพาตนเอง รวมถึงสร้างรายได้จากการผลิตบนพื้นฐานของความหลากหลายกับพืชที่ปลูกและสัตว์เลี้ยง เช่น ข้าว พืชผัก ผลไม้ ปลา เป็ด ไก่ และวัวควาย หรือบางครั้วเรื่อนซึ่งเป็นครั้วเรื่อนส่วนน้อยมีการแบ่งสัดส่วนปลูกพืชโดยยังคงปลูกพืชเชิงเดี่ยวแต่ไม่ได้ปลูกเป็นพืชหลักในลักษณะเชิงพาณิชย์ โดยปลูกลดลงและหันมามุ่งการปลูกแบบผสมผสาน ซึ่งกรณีแบบนี้เป็นแนวความคิดในการพึ่งตนเองของครั้วเรื่อนที่มีที่ดินตั้งแต่ 11 ไร่ขึ้นไป โดยแบ่งที่ดินปลูกอ้อยและมันสำปะหลัง ด้วยเหตุว่าพืชเหล่านี้เป็นหลักประกันในการสร้างรายได้รายปีให้กับครั้วเรื่อน ส่วนครั้วเรื่อนที่มีที่ดิน เปลี่ยนผ่านการเกษตรจากรูปแบบทุนนิยมมาสู่การผลิตเพื่อการเลี้ยงชีพอย่างพอเพียงเกือบทั้งหมดหันมาสู่การทำการเกษตรแบบพึ่งพาตนเอง

การทำการเกษตรที่เน้นการพึ่งพาตนเองของครั้วเรื่อนส่วนใหญ่ แม้เงินจากการลงทุนจะไม่ได้เกิดขึ้นเป็นก้อนกับครั้วเรื่อนเหมือนกับการทำการเกษตรแบบเชิงเดี่ยว แต่ก็มีรายได้จากการขายผลผลิตที่เป็นลักษณะของการสะสมแบบรายได้รายวัน รายสัปดาห์ หรือรายเดือน และในเดือนหนึ่ง ๆ ครั้วเรื่อนจะมีรายได้จากการขายผลผลิตต่อเนื่องและหมุนเวียน เงินที่ได้จึงเป็นเงินสะสมที่ไม่ใช่เงินก้อนเหมือนกับการทำการเกษตรแบบที่มุ่งการค้าตามแนวทางแบบทุนนิยม จากการศึกษาพบว่า เงินจำนวนที่หาได้จากการสะสมนี้จะเกิดการออมดีกว่าและมีเงินคงเหลือดีกว่าเงินที่ได้จากการขายผลผลิตที่ปลูกเชิงพาณิชย์ เพราะการสะสมจะสร้างวินัยในการออม อีกประการหนึ่งที่ครั้วเรื่อนสะท้อนคือการได้ขายผลผลิตและได้เก็บเงินที่ละเล็กละน้อยทำให้เกิดนิสัยของการประหยัด

การลงทุนกับการทำการเกษตรในแนวทางที่มุ่งเพื่อการยังชีพ ทำให้เกิดข้อสรุปสำคัญว่า แม้ไม่ใช่หนทางที่จะนำไปสู่ความรวยโดยง่าย แต่แนวทางนี้ก็ได้ปราศจากซึ่งการเกิดรายได้ เพียงแต่รายได้อาจไม่ได้เกิดขึ้นเป็นกอบเป็นกำเหมือนกับการทำเกษตรตามแนวทางทุนนิยม ขณะที่ต้นทุนในการลงทุนกลับถูกและมีต้นทุนน้อยกว่า ตัวอย่างเช่น ค่าปุ๋ย ค่ายา ค่าจ้างแรงงาน เมื่อครั้วเรื่อนหันมาดำเนินการทำการเกษตรตามแนวทางที่วาดังกล่าว ต้นทุนในการลงทุนจำพวกค่าเหล่านี้ก็ไม่มีเพราะครั้วเรื่อนสามารถใช้ปุ๋ยที่ตนเองผลิตได้จากมูลสัตว์ หรือการตัดหรือลดค่าจ้างแรงงานด้วยการทำด้วยตนเอง จึงทำให้ประหยัดเงินส่วนนี้ไปได้ ลักษณะอย่างนี้ครั้วเรื่อนจึงมีการออม

มีเงินเก็บสะสมสำหรับที่จะทำการลงทุนต่อ และเงินสะสมจากส่วนนี้ยังสามารถนำไปปลดปล่อยหนี้สินที่เกิดจากระบบการผลิตในอดีต

ครัวเรือนพึ่งพาทรัพยากรภายในของตนเอง

การปรับเปลี่ยนวิธีการเกษตรจากทุนนิยมมาเป็นวิถีพอเพียง การศึกษานี้สะท้อนผลชัดเจนว่าเมื่อเวลาผ่านไป 3 ปี ครัวเรือนเกือบทั้งหมดพึ่งพาทรัพยากรจากภายนอกโดยหันมาพึ่งพาทรัพยากรภายในของตนเอง ตั้งแต่ทรัพยากรดิน น้ำ อาหาร ตลอดจนความรู้ซึ่งเกิดขึ้นจากการทำ

ครัวเรือนสามารถพึ่งพาทรัพยากรดินที่อุดมสมบูรณ์จากการลดเลิกการใช้สารเคมีมาเป็นเวลาหลายปี ซึ่งเป็นสาเหตุทำให้ดินเสื่อมโทรมหรือดินตาย หลายครัวเรือนสะท้อนว่าการปลูกพืชเชิงพาณิชย์ติดต่อกันหลายปีเป็นสาเหตุของการเกิดสภาพดินเสื่อมโทรม แต่เมื่อปรับเปลี่ยนมาสู่วิถีการเกษตรตามแนวทางพอเพียง ทำให้สภาพดินกลับมามีความสมบูรณ์ สามารถทำการเกษตรด้วยต้นทุนต่ำด้วยการลดปัจจัยการผลิตจำพวกปุ๋ยเคมีลง นอกจากนี้ ก็พบว่าครัวเรือนสามารถพึ่งพาตนเองในเรื่องน้ำได้ ทั้งน้ำใช้และน้ำเพื่อทำการเกษตร โดยเก็บกักน้ำตามหลักทฤษฎีใหม่ รวบรวมละ 30 ของพื้นที่ เพื่อให้มีน้ำใช้อย่างพอเพียง การกักเก็บน้ำในระดับครัวเรือนทำให้ลดการพึ่งพาภายนอกได้อย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งนอกจากจะเป็นหลักประกันในการแก้ไขปัญหาเรื่องน้ำ ทั้งภาวะแล้ง น้ำมาก หรือน้ำท่วม น้ำที่ถูกจัดการอย่างเป็นระบบในการทำการเกษตรของครัวเรือนยังถือเป็นการจัดการน้ำอย่างยั่งยืน เพราะน้ำเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญต่อระบบการเกษตรโดยต้องมีใช้อย่างพอเพียงเมื่อครัวเรือนมีความต้องการ

เช่นเดียวกัน ยังพึ่งพาตนเองได้โดยการมีความมั่นคงทางอาหาร ครัวเรือนส่วนใหญ่เมื่อลดการปลูกพืชเชิงเดี่ยวและหันมาปลูกพืชแบบผสมผสานผ่านพื้นที่ของการบริหารจัดการน้ำอย่างเป็นระบบ ครัวเรือนจะมีข้าว ผัก ผลไม้ ที่เป็นพืชอาหารบริโภคภายในครัวเรือน ซึ่งลดการซื้อจากภายนอกได้มาก ถือเป็นการสร้างความมั่นคงทางด้านอาหาร และอีกทางเป็นการพึ่งพาตนเองได้อย่างมั่นคง การที่ครัวเรือนสามารถพึ่งพาตนเองได้ทางด้านอาหารนับว่าเป็นหลักประกันความมั่นคงในอนาคตอีกทางด้วย เพราะไม่ว่าจะเกิดวิกฤตการณ์อะไรขึ้นกับครัวเรือนก็就不用กระทบครัวเรือนสะท้อนว่าเป็นความแตกต่างจากแต่ก่อนที่เกือบทั้งหมดของทรัพยากรอาหารต้องพึ่งพาภายนอก เช่น ปลา ผักปลูก ผลไม้พื้นบ้าน แต่ภายหลังการปรับเปลี่ยนครัวเรือนสามารถผลิตอาหารบริโภคเองโดยที่ไม่ต้องซื้อ อาหารหลายอย่างได้รับการตอบสนองต่อปัญหาความขาดแคลนและเป็นการพึ่งพาตนเองได้อย่างแท้จริง

ผลการศึกษาชี้ว่า ครัวเรือน 2 กลุ่ม ที่มีที่ดินจำนวน 1-5 ไร่ และ 6-10 ไร่ เกิดการพึ่งพาตนเองของทรัพยากรดิน น้ำ อาหาร ได้ดี อันเนื่องมาจากสามารถบริหารจัดการทรัพยากรได้ดีกว่าการมีที่ดินจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีการใช้แรงงานด้วยความสมดุลและเป็นไปอย่างเหมาะสม แต่สิ่งที่สำคัญมากกว่าคือ ครัวเรือนทั้งหมดที่ศึกษาสามารถพึ่งพาความรู้ของตนเอง โดยเฉพาะความรู้

จากการทำการเกษตรโดยที่เมื่อก่อนต้องพึ่งพาความรู้จากภายนอก ด้วยการเข้ามาส่งเสริมของภายนอก อย่างบริษัทที่มานำมาในการปลูก การดูแลพืช การใช้ยา ใช้น้ำ แต่ปัจจุบันเมื่อลดเล็กละเอียดวิธีการทำการเกษตรที่หวังผลกำไรโดยหันมาทำตามวิถีของความพอเพียงความจำเป็นในการพึ่งพาความรู้จากหน่วยงานก็ลดลง แต่อย่างไรก็ตาม กลับเป็นการใช้ความรู้ของตนเองมากขึ้นโดยเป็นความรู้ที่เกิดจากการปฏิบัติ การแก้ไขปัญหา การลงมือทำ การลองผิดลองถูกด้วยตนเอง จนกลายเป็นความรู้ที่ชำนาญและสามารถใช้เป็นแนวทางปฏิบัติแก่ครัวเรือนและเครือข่ายในการทำการเกษตรอื่น

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาคครัวเรือนที่เปลี่ยนผ่านการเกษตรจากรูปแบบทุนนิยมมาสู่การผลิตเพื่อการเลี้ยงชีพอย่างพอเพียง ผลการศึกษาสะท้อนชัดเจนว่า ครัวเรือนที่มีที่ดินจำนวน 1-5 ไร่ และ 6-10 ไร่ พึ่งตนเองได้ดี โดยสามารถพึ่งพาตนเองได้ในด้านการพึ่งพาแรงงานของตนเอง พึ่งพาเงินทุนของตนเองในการทำการเกษตร และพึ่งพาทรัพยากรภายในของตนเอง ส่วนครัวเรือนที่มีที่ดินจำนวน 10 ไร่ขึ้นไป แม้จะเข้าสู่การปรับเปลี่ยนวิธีการเกษตรมาสู่แนวทางการผลิตเพื่อการยังชีพอย่างพอเพียงตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ แต่ด้วยขนาดใหญ่ที่ดินมีจำนวนมาก มีข้อจำกัดในด้านแรงงานเพียง 1-2 คนต่อครัวเรือน จึงยังพึ่งพาตนเองได้ไม่เท่ากับครัวเรือนสองประเภทแรก

ข้อสรุปข้างต้น นอกจากจะแสดงให้เห็นถึงการพึ่งพาตนเองได้ในด้านต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี ยังสะท้อนว่าจำนวนที่ดินมีนัยยะสำคัญต่อการพึ่งตนเอง ผู้ที่มีที่ดินขนาดพอดีกับแรงงานจะสามารถพึ่งตนเองได้ดีกว่าผู้ที่มีขนาดที่ดินมากและมีข้อจำกัดในด้านแรงงาน ข้อสรุปนี้สนับสนุนแนวคิด “เศรษฐกิจพอเพียง” และ “ทฤษฎีใหม่” กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย (2562) มูลนิธิสิทธิมนุษยชน (2564) คณะทำงานวิชาการ สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (มปป.) และสำนักงานคณะกรรมการพิจารณาเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (2552) ที่ชี้ถึงแนวทางการพึ่งพาตนเอง โดยต้องยึดถือหลักของความพอดี (พอเพียง) เป็นแนวทางปฏิบัติชีวิต และใช้การบริหารจัดการที่ดินอย่างเหมาะสมด้วยการแบ่งพื้นที่เป็นสัดส่วน ซึ่งจะเอื้อต่อการบริหารจัดการและนำมาซึ่งการพึ่งพาตนเองได้ดีเกิดเป็นความยั่งยืน

จึงเสนอแนะให้หน่วยงาน ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนอุดรธานี ซึ่งเป็นหน่วยงานพัฒนาและสนับสนุนความรู้ได้ให้การส่งเสริมและขับเคลื่อนในการพัฒนาครัวเรือนที่มีที่ดินเหมาะสมกับขนาดแรงงาน คือ 1-5 ไร่ และ 6-10 ไร่ ปรับเปลี่ยนวิธีการเกษตร โดยนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งเป็นหลักเศรษฐกิจที่กำหนดเอาความพอดีเป็นที่ตั้ง และรูปแบบการบริหารจัดการที่ดินอย่างสมดุลและยั่งยืนของทฤษฎีใหม่ไปส่งเสริมและพัฒนาครัวเรือน

เอกสารอ้างอิง

- กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย. (2562). *การประยุกต์ทฤษฎีใหม่สู่ โคก หนอง นา แห่งน้ำใจและความหวัง*. พิมพ์ดี.
- กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม. (2561). *เมื่อปลาจะกินดาว ปีที่ 16: รายงานสถานการณ์ในรอบปี 2561*. ภาพพิมพ์.
- คณะกรรมการวิชาการ สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (มปป.). *การขยายผลสู่สาธารณะเรื่องการพัฒนาแหล่งน้ำ ดิน ป่า และการเกษตรตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง*. เปเปอร์เมท.
- บัวพันธ์ พรหมพักพิง. (2560). *แนวคิดและทฤษฎีการพัฒนา จากความมั่งคั่งทางวัตถุสู่ความอยู่ดีมีสุขประชาชาติ*. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ปิยะพงษ์ บุขบงก์ และจตุรงค์ ศรีสุรธรรม. (2554). *การวางแผนพัฒนาภูมิภาคในระยะเปลี่ยนผ่าน: การเปลี่ยนแปลงและอุปสรรค. การเมืองการปกครอง*, 1(1), 129-151.
- มูลนิธิสิทธิมนุษยชน. (2564). *การพัฒนาตามหลักสิทธิมนุษยชนตามรัฐธรรมนูญ*. เศรษฐกิจพอเพียง. แอทโพร์พรีนซ์.
- วสันต์ ปัญญาแก้ว. (บรรณาธิการ). (2557). *สังคมเปลี่ยนผ่าน เปลี่ยนผ่านสังคม รวมบทความวิชาการในวาระครบรอบ 50 ปี คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*. วณิดา.
- สถาบันวิจัยสังคม. (2530). *ทฤษฎีขั้วความเติบโตหรือขั้วความเจริญ (Growth Pole)*. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สำนักงานคณะกรรมการพิจารณาเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. (2552). *ทฤษฎีใหม่หลักการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน*. รุ่งศิลป์.
- สุจินต์ หรสิทธิ์, อนุชา เกตุเจริญ, วันชัย วัฒนศัพท์, ภัทธวิ วัฒนศัพท์, เนสินี ไชยเอื้อ และศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์. (2556). *อารยะอุตสาหกรรมจะอยู่ด้วยกันได้อย่างไร*. วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สุกักร์ สมอนา. (2559). *สังคมวิทยาอีสาน*. ศักดิ์ศรีอักษร.
- อรรถจักร สัตยานุรักษ์. (2559). *ลี้มตาอำปาก จากชาวนาสู่ผู้ประกอบการ*. มติชนปากเกร็ด.
- อนุวัฒน์ พลทิพย์ และบัวพันธ์ พรหมพักพิง. (2566). *ปัจจัยขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงแบบวิถีการผลิตของชุมชนเกษตรกรรมในพื้นที่ใกล้เคียงเขตอุตสาหกรรม*. *มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี*. 4(1), 66-97.
- Hunt, E, K. (1992). *History of economic thought: A critical perspective*. M.E. Sharpe.
- Kautsky, K. (1899). *The agrarian question*. Zwan Publication.
- Lewis, W.A. (1954). *Economic development with unlimited supplies of labor*. Wiley & Sons.

Polanyi, J. (2001). *The great transformation: The political and economic origins of our time*. Beacon Press.

บทบาทอนุญาโตตุลาการเฉพาะกิจของ CAS ในการส่งเสริมความยุติธรรม ทางการกีฬา: กรณีศึกษาการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024

The Role of the Ad Hoc Division of the CAS in Promoting Sports Justices: A Case Study of the Olympic Games Paris 2024

ปีติเทพ อยู่ยืนยง¹ | Pedithep Youyuenyong¹

Received: 14 สิงหาคม 2568 Revised: 22 กันยายน 2568 Accepted: 7 ตุลาคม 2568

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้มุ่งศึกษาเป้าหมายหลักในการแก้ไขข้อพิพาททางการกีฬาผ่านการอนุญาโตตุลาการของศาลอนุญาโตตุลาการกีฬา เป้าหมายเช่นนี้ย่อมส่งเสริมความยุติธรรมทางการกีฬาและดำเนินการตามกฎหมายอันสร้างความรับผิดชอบต่อด้านจริยธรรม การละเมิดวินัยอย่างร้ายแรง โดยเฉพาะความขัดแย้งทางการกีฬาในการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 แผนกคดีอนุญาโตตุลาการเฉพาะกิจของศาลอนุญาโตตุลาการกีฬาที่ยุติธรรม เป็นกลางและรวดเร็ว ย่อมนำไปสู่การคุ้มครองให้เกิดการระงับข้อพิพาทที่เกิดขึ้นอันเกี่ยวเนื่องกับการแข่งขันกีฬาโอลิมปิกที่ปารีส 2024 บทความฉบับนี้เน้นศึกษาบทบาทของแผนกคดีอนุญาโตตุลาการเฉพาะกิจของศาลอนุญาโตตุลาการกีฬา ในการต่อสู้กับการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมในวงการกีฬา ด้วยการศึกษว่าบทบาทเช่นนี้ส่งเสริมสนับสนุนความยุติธรรมทางการกีฬาอย่างไร บทความฉบับนี้ยังหยิบยกตัวอย่างคดีสำคัญจากคำวินิจฉัยชี้ขาดของแผนกคดีอนุญาโตตุลาการเฉพาะกิจของศาลอนุญาโตตุลาการกีฬา การวิเคราะห์นำไปสู่ข้อสรุปที่สำคัญเกี่ยวกับบทบาทของแผนกคดีอนุญาโตตุลาการเฉพาะกิจของศาลอนุญาโตตุลาการกีฬา ซึ่งสามารถช่วยส่งเสริมความยุติธรรมทางการกีฬาในกีฬาโอลิมปิกให้มีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ : แผนกคดีอนุญาโตตุลาการเฉพาะกิจ, ศาลอนุญาโตตุลาการกีฬา, กีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ Email : pedithep.y@cmu.ac.th

¹ Assistant Professor, Faculty of Law, Chiang Mai University Email : pedithep.y@cmu.ac.th

Abstract

This paper examines the primary purpose of resolving legal disputes in sport through arbitration by the Court of Arbitration for Sport (CAS). It explores how CAS promotes sports justice and holds individuals accountable for ethical and serious disciplinary violations arising from sports-related conflicts at the Paris 2024 Olympic Games. The CAS Ad Hoc Division, known for its fairness, impartiality, and efficiency, provides a mechanism for resolving disputes connected to the Olympic Games in a timely manner.

The paper highlights the role of the CAS Ad Hoc Division in addressing unfair practices in sport and its contribution to the protection and promotion of sports justice. It also reviews notable arbitration cases from the Paris 2024 Olympics to illustrate the Division's significance in maintaining integrity within international sport. This critical appraisal aims to strengthen the understanding and practice of Olympic sports justice by emphasizing the key role played by the CAS Ad Hoc Division.

Keywords : ad hoc division, court of arbitration for sport, olympic games paris 2024

บทนำ

กระบวนการยุติธรรมเพื่อการบริหารปกครองกีฬา (Sports Justice System) หรือขั้นตอนอย่างเป็นลำดับเพื่อนำไปสู่การบังคับใช้กฎระเบียบว่าด้วยการบริหารปกครองกีฬาหรือจริยธรรมทางการกีฬา เพื่อให้องค์กรบริหารปกครองกีฬา อาทิ สหพันธ์กีฬานานาชาติ (International Sports Federation) สมาคมกีฬาระดับชาติ (National Sports Associations) หรือสโมสรกีฬา (Sports Clubs) สามารถนำผู้กระทำการฝ่าฝืนกฎระเบียบหรือผู้ประพฤติผิดจริยธรรมทางการกีฬามารับโทษตามที่กฎระเบียบหรือหลักจริยธรรมได้กำหนดเอาไว้ กระบวนการเช่นนี้สอดคล้องกับธรรมชาติของความสัมพันธ์ภายใต้การบริหารปกครองกีฬา ซึ่งองค์กรบริหารปกครองกีฬาในฐานะผู้ใช้อำนาจบริหารปกครองกีฬากับผู้กระทำความผิดฝ่าฝืนกฎระเบียบหรือหลักจริยธรรมทางการกีฬาอาจมีความสัมพันธ์ต่อกัน เปิดโอกาสให้องค์กรบริหารปกครองกีฬากับผู้กระทำความผิดซึ่งอาจเป็นผู้อยู่ (หรือเคยอยู่) ภายใต้อำนาจการบริหารปกครองกีฬา สามารถดำรงความสัมพันธ์หรือหวนคืนสู่ความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันได้ โดยกระบวนการยุติธรรมทางการกีฬามักแฝงเอาไว้ด้วยหลักเกณฑ์วิธีการที่ช่วยสร้างความสมานฉันท์ระหว่างกัน อาทิ การเจรจา (Mediation) การไกล่เกลี่ย (Conciliation) ฯลฯ ในอีกด้านหนึ่ง กระบวนการยุติธรรมเช่นนี้ก็มุ่งไปสู่การดำเนินคดีทางการกีฬา (Sports Proceedings) (Lenskyj, 2018) ให้บรรดาสมาชิกขององค์กรบริหารปกครองกีฬาหรือผู้อยู่ภายใต้อำนาจการบริหารปกครองกีฬา

ขององค์กรบริหารปกครองกีฬาต้องรับโทษ เมื่อกระทำการอันฝ่าฝืนวินัยหรือไม่ปฏิบัติตามหลักจริยธรรม นั้นหมายความว่ากระบวนการยุติธรรมเช่นว่านี้ก็มุ่งนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษตามที่กฎระเบียบได้กำหนดเอาไว้ กระบวนการยุติธรรมเพื่อการบริหารปกครองกีฬายังมุ่งให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาให้กลับคืนสู่ฐานะเดิม ในอีกด้านหนึ่งการเยียวยาความเสียหายที่กำหนดขึ้นมานั้น อาจถูกกำหนดขึ้นมาในรูปแบบของค่าเสียหายอันคำนวณเป็นราคาค่าเงินที่สูงมากเพื่อให้ผู้ถูกลงโทษปรับถูกลงโทษให้ชดใช้เป็นเงินเพราะกระทำผิด อันเป็นบทลงโทษแก่ผู้กระทำการฝ่าฝืนกฎระเบียบหรือหลักจริยธรรมทางการกีฬา เป็นการป้องกันไม่ให้ผู้กระทำผิดกฎระเบียบหรือฝ่าฝืนหลักจริยธรรมทางการกีฬาล้ำที่จะกระทำผิดซ้ำอีก

ทั้งนี้ องค์กรบริหารปกครองกีฬาในแต่ละชนิดกีฬาส່วนมากได้ยอมรับนับถือและยอมให้ศาลอนุญาโตตุลาการกีฬา (Court of Arbitration for Sport หรือศาล CAS) ให้เป็นสถาบันระงับข้อพิพาททางการกีฬาชั้นสูงสุดของแต่ละชนิดกีฬาสากล มีอำนาจวินิจฉัยชี้ขาดบรรดาข้อพิพาทเกี่ยวกับการบริหารปกครองกีฬา (Sport-related Disputes) ที่อุทธรณ์คำวินิจฉัยหรือคำสั่งเพื่อการบริหารปกครองกีฬา (Decisions) ในแต่ละชนิดกีฬาของสถาบันใช้อำนาจบริหารปกครองกีฬาที่อยู่ภายใต้องค์กรบริหารปกครองกีฬา หรือศาลที่มีอำนาจวินิจฉัยชี้ขาดคดีเกี่ยวกับการบริหารปกครองกีฬา โดยเฉพาะของแต่ละชนิดกีฬา ภายใต้เงื่อนไขของธรรมนูญสูงสุดหรือกฎระเบียบว่าด้วยวิธีพิจารณาข้อพิพาทของแต่ละชนิดกีฬา และมีอำนาจวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาททางการบริหารปกครองกีฬาหรือคดีที่อุทธรณ์คำวินิจฉัย หรือคำสั่งที่กฎหมายบ้านเมืองของบางประเทศได้กำหนดเอาไว้ โดยคำวินิจฉัยชี้ขาดของศาล ศาล CAS (CAS Awards) ให้ถือเป็นที่สุด (Final) และผูกพันบรรดาคู่พิพาททุกฝ่าย (Binding on the Parties) (Pound, 2015) สำหรับศาล CAS กำเนิดขึ้นมาจากการริเริ่มของคณะกรรมการโอลิมปิกสากล (International Olympic Committee หรือ คณะกรรมการ IOC) ตั้งแต่ปี 1983 โดยคณะกรรมการ IOC ประสงค์จะให้มีสถาบันระงับข้อพิพาทมาทำหน้าที่เฉพาะและได้รับมอบอำนาจเป็นพิเศษให้วินิจฉัยปัญหาความชอบด้วยการกระทำเพื่อการบริหารปกครองกีฬาสากล เช่น การออกคำสั่งลงโทษทางวินัยของแต่ละชนิดกีฬา การออกกฎระเบียบเพื่อการบริหารปกครองในแต่ละชนิดกีฬา ตลอดจนนิติกรรมทางการบริหารปกครองกีฬาอื่น ๆ ที่ถูกกำหนดให้อยู่ในเขตอำนาจของศาล CAS

ศาล CAS มักเป็นสถาบันระงับข้อพิพาทที่ได้รับการรับรองอำนาจวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทตามการรับรองของธรรมนูญขององค์กรบริหารปกครองกีฬาในแต่ละชนิดกีฬาสากล ตลอดจนมหกรรมการแข่งขันกีฬานานาชาติที่ประกอบไปด้วยการแข่งขันกีฬาสากลหลายชนิดกีฬาอย่างการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก (Olympic Games) ก็ได้รับรองจากคณะกรรมการโอลิมปิกสากล (International Olympic Committee หรือ IOC) ให้ศาล CAS มาใช้อำนาจวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทเกี่ยวกับการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก การจัดตั้งศาล CAS มีเหตุผลสำคัญเพราะข้อพิพาทเกี่ยวกับการแข่งขันกีฬาโอลิมปิกจำเป็นต้องอาศัยอนุญาโตตุลาการศาล CAS (CAS Arbitrators) ผู้มีความรู้ ความสามารถ และความชำนาญในด้านกฎหมายกีฬา (Sports Law) รวมทั้งอาจเคยข้องแวะกับการบริหารปกครองกีฬาสากล (Global Sports

Governance) ในทางหนึ่งทางใดจนมีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับการบริหารปกครองกีฬาในแต่ละชนิดกีฬาสากล ซึ่งข้อพิพาทในทางกีฬาก็มักมีสาระสำคัญและกระบวนการระงับข้อพิพาทแตกต่างจากข้อพิพาทในทางแพ่งและข้อพิพาทในทางอาญา ในอีกด้านหนึ่งการระงับข้อพิพาทเกี่ยวกับการแข่งขันกีฬาโอลิมปิกในระหว่างที่มีการแข่งขันกีฬา (Resolving Sports-related Disputes During Sports Competition) ก็ไม่เพียงต้องใช้อินญูญาโตตุลาการศาล CAS ที่มีความรู้ ความสามารถ และความชำนาญเฉพาะเรื่องกฎหมายกีฬานั้น แต่ต้องสามารถปฏิบัติงานได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพด้วย (Nafziger, 2004) เพราะการระงับข้อพิพาทเกี่ยวกับการแข่งขันกีฬาโอลิมปิกในระหว่างที่มีการแข่งขันกีฬา (ระหว่างที่มีการแข่งขันกีฬาโอลิมปิกกำลังจะดำเนินหรือกำลังดำเนินอยู่) อยู่บนพื้นฐานของการแข่งขันกีฬาโอลิมปิกต้องเป็นอย่างรวดเร็ว ภายใต้กระบวนการพิจารณาข้อพิพาทที่รวดเร็ว (Speedy Procedures) กับสามารถวินิจฉัยชี้ขาดนำไปสู่การระงับข้อพิพาทอันบริสุทธิ์ ยุติธรรม (Fair Dispute Resolution) รวมทั้งดำรงความเสมอภาคของนักกีฬาหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการแข่งขันกีฬานานาชาติที่จะเข้าสู่กระบวนการระงับข้อพิพาทโดยเท่าเทียม เข้าถึงความยุติธรรมทางการกีฬาโดยไม่มีค่าใช้จ่าย (Free Access to Sports Justice) กล่าวอีกนัยหนึ่งการระงับข้อพิพาทเกี่ยวกับการแข่งขันกีฬาโอลิมปิกในระหว่างที่มีการแข่งขันกีฬาโอลิมปิกต้องเป็นไปโดย “Fair, Fast and Free” หรือ “ยุติธรรม รวดเร็วและไม่มีค่าใช้จ่าย” (Mitten, 2014; Yan, 2023)

บทความฉบับนี้จึงมุ่งอธิบายบทบาทของแผนกคดียินญาโตตุลาการเฉพาะกิจของศาล CAS ซึ่งถูกจัดตั้งขึ้นมาอย่างเฉพาะเจาะจงเพื่อวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทอันเกี่ยวเนื่องกับการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ที่เพิ่งผ่านพ้นไป แผนกคดียินญาโตตุลาการเฉพาะกิจของศาล CAS (หรือแผนกคดี ADD ของศาล CAS) มีบทบาทในการอำนวยความสะดวกทางการกีฬาให้กับนักกีฬาหรือผู้เกี่ยวข้องกับการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ผ่านการวางรูปแบบขั้นตอนที่นำไปสู่การวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทเกี่ยวกับการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 เอาไว้เป็นการเฉพาะ พร้อมกับอธิบายจุดแข็งหรือจุดเด่นของวิธีดำเนินการที่นำไปสู่การวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทซึ่งให้ความคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพ และให้เป็นธรรมตามกฎหมายว่าด้วยการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 แก่นักกีฬาหรือผู้เกี่ยวข้องกับการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 อีกทั้งยังวิเคราะห์ว่าวิธีดำเนินการที่นำไปสู่การวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทของแผนกคดียินญาโตตุลาการเฉพาะกิจของศาล CAS เหตุใดต้องเป็นไปอย่างเร่งด่วน กระชับ ระยะเวลาดำเนินงานในกระบวนการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทดังกล่าวให้สั้นลง ซึ่งทำให้เกิดความรวดเร็วในการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทเป็นอย่างมาก อันส่งผลดีต่อการคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพและความเป็นธรรมแก่นักกีฬาหรือผู้เกี่ยวข้องกับการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ซึ่งย่อมได้รับความคุ้มครองในการได้รับความเป็นธรรมตามความเป็นจริงและมีสิทธิร้องขอให้ตนนั้นได้รับการแก้ไขเยียวยาความเสียหายที่กำลังเผชิญอยู่หรือป้องกันความเสียหายที่อาจได้รับในอนาคตได้อย่างทันทั่วทั้งที่โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแก้ไขเยียวยาความเดือดร้อนเสียหายที่เกิดขึ้นจากคำสั่งตัดสินเข้าร่วมการแข่งขัน

กีฬา (Disqualification) หรือบรรเทาผลกระทบที่เกิดขึ้นจากคำสั่งลงโทษห้ามทำการแข่งขัน (Provisional Suspension) ในการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024

องค์กรและกระบวนการยุติธรรมทางการกีฬาทั่วไป

สำหรับกระบวนการยุติธรรมทางการกีฬาทั่วไปนั้น มุ่งเน้นให้เกิดการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาท ตามกฎระเบียบขององค์กรบริหารปกครองกีฬาและบังคับใช้กฎระเบียบเกี่ยวกับการบริหารปกครองกีฬา แต่ละชนิดกีฬาสากลอย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม โดยกระบวนการเช่นนี้ต้องดำรงรักษา ความเป็นธรรม (Fairness) และความถูกต้องชอบธรรม (Integrity) ในวงการกีฬาสากลหรือแวดวงการ แข่งขันกีฬานานาชาติอย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนส่งเสริมสิทธิเสรีภาพของบรรดานักกีฬา บุคลากร ทางการกีฬาหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในวงการกีฬาไม่ให้ถูกล่วงเกินอย่างไม่เป็นธรรม (Blackshaw, 2009) ในอีกด้านหนึ่งการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาททางการกีฬาให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์แห่งกฎระเบียบว่าด้วยการ บริหารปกครองกีฬาแต่ละชนิดกีฬาสากล หรือมีคำสั่งเพื่อการบริหารปกครองกีฬาผ่านการใช้อำนาจ ตามกฎระเบียบขององค์กรบริหารปกครองกีฬาอันมีผลกระทบต่อสถานภาพของสิทธิ เสรีภาพหรือ หน้าที่ของผู้อยู่ภายใต้อำนาจบริหารปกครองขององค์กรบริหารปกครองกีฬาแต่ละชนิดกีฬาสากลนั้น ย่อมต้องเป็นไปด้วยความสะดวกรวดเร็ว โปร่งใสและเป็นธรรม อันถือเป็นพื้นฐานของการระงับ ข้อพิพาทในวงการกีฬาสากลทั่วไปซึ่งกระทำโดยสถาบันวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาททางการกีฬาทั่วไป ขององค์กรบริหารปกครองกีฬาแต่ละชนิดกีฬาสากล (Latty, 2007) ในอีกด้านหนึ่งหากคู่พิพาทไม่พอใจ (หรือไม่เห็นพ้องกับ) คำวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทซึ่งทำขึ้นโดยสถาบันวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาททางการกีฬา ทั่วไปขององค์กรบริหารปกครองกีฬาแต่ละชนิดกีฬาสากล กฎระเบียบวิธีสบัญญัติ (Procedural Rules) ขององค์กรบริหารปกครองกีฬาแต่ละชนิดกีฬาสากล มักวางขั้นตอนการดำเนินการวินิจฉัยชี้ขาด ข้อพิพาททางการกีฬาหรือนำตัวผู้กระทำความผิดวินัยทางการกีฬามารับโทษทางวินัย โดยเปิดโอกาสให้ คู่พิพาทที่ไม่พอใจคำวินิจฉัยชี้ขาดหรือผู้ถูกลงโทษทางวินัย จากคำสั่งลงโทษทางวินัยขอให้ มีการพิจารณาทบทวนการวินิจฉัยชี้ขาดหรือการออกคำสั่งการลงโทษอีกครั้งหนึ่ง (Lenard, 2010) โดยมากกฎระเบียบว่าด้วยวิธีสบัญญัติขององค์กรบริหารปกครองกีฬาแต่ละชนิดกีฬาสากลมักยอมรับ นับถือและกำหนดให้ศาล CAS เป็นสถาบันวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาททางการกีฬาชั้นสูงสุด ตามกระบวนการโต้แย้งการใช้อำนาจวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาททางการกีฬาแต่ละชนิดกีฬาสากล หรือ คัดค้านการใช้อำนาจบริหารปกครองกีฬาแต่ละชนิดกีฬาสากลที่เป็นการออกคำสั่งเพื่อการบริหาร ปกครองกีฬาตามกฎระเบียบเกี่ยวกับการบริหารปกครองกีฬาแต่ละชนิดกีฬา เพื่อนำไปสู่การใช้อำนาจ พิจารณาพิพากษาข้อพิพาทหรือคดีที่อุทธรณ์ขึ้นมาตามกฎระเบียบวิธีสบัญญัติซึ่งจะเป็นที่สุดและ เสร็จสิ้นลงแล้ว ในเบื้องต้นไม่อาจขอให้มีการเปลี่ยนแปลงคำวินิจฉัยชี้ขาดของศาล CAS (CAS Arbitral Awards) นั้นได้อีกต่อไป นั่นเท่ากับว่าองค์กรบริหารปกครองกีฬาแต่ละชนิดกีฬาสากลก็มีกระบวนการ

อย่างชัดเจนให้คำวินิจฉัยชี้ขาดของศาล CAS เป็นที่สุดและให้มีผลผูกพันคู่พิพาทหรือคู่ขัดแย้งที่ปรากฏอยู่ในคำวินิจฉัยชี้ขาดทุกฝ่าย

องค์กรและกระบวนการยุติธรรมสำหรับระงับข้อพิพาทในการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก

กระบวนการยุติธรรมสำหรับระงับข้อพิพาทในการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก แผนกคดี ADD ของศาล CAS ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมความยุติธรรมทางการกีฬาในการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 มุ่งเน้นให้เกิดการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทตามกฎหมายระเบียบว่าด้วยการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อพิพาทที่เกิดขึ้นจากสาเหตุดังต่อไปนี้ (ก) เมื่อนักกีฬาที่กำลังจะลงทำการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ถูกคำสั่งตัดสิทธิ์เข้าร่วมการแข่งขันกีฬา (Disqualification) แล้วคำสั่งเช่นนี้เป็นการใช้อำนาจตามกฎหมายระเบียบว่าด้วยการแข่งขันกีฬาโอลิมปิกที่ระงับสิทธิในการเข้าร่วมการแข่งขันกีฬา ก็จำเป็นที่จะต้องมีการดำเนินกระบวนการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทระหว่างคณะกรรมการโอลิมปิกสากลหรือคณะกรรมการ IOC ในฐานะผู้จัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 (หรือสหพันธ์กีฬานานาชาติที่เข้าร่วมเป็นผู้จัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024) กับนักกีฬาที่เข้าร่วมการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ซึ่งอยู่ภายใต้การกำกับควบคุมของคณะกรรมการ IOC โดยกระบวนการระงับข้อพิพาทโดยแผนกคดี ADD ของศาล CAS ต้องดำเนินไปอย่างเร่งด่วนเพื่อให้การระงับข้อพิพาทแล้วเสร็จอย่างรวดเร็วและไม่ชักช้านั้นหมายความว่า การถูกตัดสิทธิ์เข้าร่วมการแข่งขันกีฬาถือเป็นเหตุฉุกเฉิน นักกีฬาผู้ได้รับผลกระทบจากการถูกตัดสิทธิ์เข้าร่วมการแข่งขันกีฬาย่อมสามารถนำข้อพิพาทขึ้นสู่แผนกคดี ADD ของศาล CAS โดยไม่มีขั้นตอนที่ยุ่งยากซับซ้อน รวมทั้งต้องได้รับการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทจากแผนกคดี ADD ของศาล CAS ในทันทีทันใด การคุ้มครองสิทธิในการเข้าร่วมการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 เป็นเหตุที่จำเป็นเร่งด่วนหากให้รอให้มีการระงับข้อพิพาททางการกีฬาตามกระบวนการยุติธรรมทางการกีฬาทั่วไปแล้ว ก็จะไม่ทันที่จะคุ้มครองแก่นักกีฬาได้ ในอีกด้านหนึ่งหากคณะกรรมการ IOC ในฐานะผู้จัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ได้มีคำสั่งตัดสิทธิ์เข้าร่วมการแข่งขันกีฬาที่ไม่ชอบด้วยกฎระเบียบแล้ว ก็ย่อมต้องมีแผนกคดี ADD ของศาล CAS มาใช้อำนาจพิจารณาเพิกถอนคำสั่งดังกล่าว (ข) เมื่อนักกีฬาที่กำลังลงทำการแข่งขันอยู่ในสนามกีฬา (Field of Play) ในการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ถูกลงโทษอย่างหนึ่งอย่างใดจากการออกคำสั่งลงโทษโดยกรรมการผู้ตัดสิน (Field of Play Decisions) แล้วคำสั่งเช่นนี้เป็นการใช้อำนาจปฏิบัติหน้าที่ของกรรมการผู้ตัดสินที่ไม่ชอบตามกฎหมายระเบียบว่าด้วยการแข่งขันกีฬาโอลิมปิกที่กระทบต่อสิทธิในการแข่งขันกีฬา ดังนี้ จำเป็นที่จะต้องมีการดำเนินกระบวนการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทระหว่างกรรมการผู้ตัดสินในฐานะผู้ใช้อำนาจกับนักกีฬาที่เข้าร่วมการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 อย่างเร่งด่วนและฉับพลันทันใด โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อการใช้อำนาจเช่นนี้กระทบต่อสิทธิของนักกีฬาอย่างหนึ่งอย่างใด (Kaufmann-Kohler, 2001) เช่น สิทธิในการได้รับชัยชนะในการแข่งขันกีฬา (Right to Win) อย่างไรก็ดีตามหากกรรมการผู้ตัดสิน

ใช้อำนาจปฏิบัติหน้าที่ของกรรมการผู้ตัดสินตามหลักการแข่งขันกีฬาในสนามหรือหลัก Field of Play (Field of Play Doctrine) อันถือว่ากรรมการผู้ตัดสินมีอิสระที่จะวินิจฉัยชี้ขาดหรือตัดสินให้เป็นไปตามกฎระเบียบว่าด้วยการแข่งขันกีฬา ตลอดจนกรรมการผู้ตัดสินปฏิบัติหน้าที่โดยตรงไปตรงมาตามกฎระเบียบแล้ว เช่นนี้ย่อมไม่อยู่ในอำนาจของแผนกคดี ADD ของศาล CAS ที่จะมาเพิกถอนคำสั่งหรือคำตัดสินของกรรมการผู้ตัดสินที่ปฏิบัติหน้าที่ในสนามกีฬาได้ และ (ค) เมื่อเกิดข้อพิพาทอันเนื่องมาจากการจารกรรมข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการฝึกซ้อมของคู่แข่ง (Espionage) โดยอาศัยวิธีการที่ไม่ถูกต้องตามหลักจริยธรรมทางการกีฬา (Unethical Methods) เช่น การนำโดรนมาใช้ในการจารกรรมข้อมูลคู่แข่งฝ่ายตรงข้าม (Drone-spying Scandal) และการติดตั้งกล้องแอบถ่ายจารกรรมข้อมูลคู่แข่งฝ่ายตรงข้าม (Hidden Camera Scandal) แล้วการกระทำเช่นนี้ย่อมทำให้ทีมคู่พิพาทที่ถูกสอดแนมข้อมูลการฝึกซ้อมหรือจารกรรมข้อมูลศักยภาพนักกีฬาต้องตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบอย่างยิ่งยวด

ข้อพิพาทที่ขึ้นสู่แผนกคดี ADD ของศาล CAS

ข้อพิพาทที่ขึ้นสู่แผนกคดี ADD ของศาล CAS จึงถือเป็นข้อพิพาทระหว่างคณะกรรมการ IOC ฝ่ายหนึ่งกับนักกีฬา (หรือผู้เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับนักกีฬา) อีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งเป็นข้อพิพาทอันเนื่องมาจากการใช้อำนาจปกครองควบคุมหรือกำกับดูแลการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 โดยไม่เป็นไปตามกฎระเบียบว่าด้วยการจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ไม่ว่าจะเป็นการออกคำสั่งเพื่อการปกครองควบคุมการจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิกที่ไม่เป็นไปอย่างถูกต้องตามขอบเขตของกฎระเบียบก็ดีหรือการใช้ดุลพินิจของคณะกรรมการ IOC ที่ไม่สอดคล้องเหมาะสมกับข้อเท็จจริงก็ตาม (McLaren, 2001) เท่ากับว่าแผนกคดี ADD ของศาล CAS ช่วยควบคุมตรวจสอบการออกคำสั่งเพื่อการปกครองควบคุมการจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิกหรือกำกับดูแลการใช้ดุลพินิจของคณะกรรมการ IOC เพื่อป้องกันมิให้เกิดกรณีการใช้ดุลพินิจของคณะกรรมการ IOC ไปในทางที่ไม่คำนึงถึงความเหมาะสม ไม่คำนึงถึงความได้สัดส่วน หรือสร้างภาระให้กับนักกีฬาจนเกินสมควร

การระงับข้อพิพาทด้วยการทำหน้าที่ของแผนกคดี ADD ของศาล CAS เช่นนี้ย่อมเป็นกระบวนการยุติธรรมที่ไม่ต้องผ่านกระบวนการตัดสินของศาลยุติธรรมทั่วไปเพื่อตัดสินข้อพิพาท แต่เป็นการที่คณะกรรมการ IOC และผู้เข้าร่วมการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ร่วมกันยอมรับนับถือกระบวนการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทและยินยอมให้แผนกคดี ADD ของศาล CAS มาใช้อำนาจระงับข้อพิพาทในการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 แผนกคดี ADD ของศาล CAS เปรียบเสมือนเป็นคนกลางเข้ามามีบทบาทวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทเพื่อให้การแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 เป็นไปด้วยความบริสุทธิ์ยุติธรรมและดำรงรักษาความถูกต้องชอบธรรมในการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 การระงับข้อพิพาทด้วยการทำหน้าที่ของแผนกคดี ADD ของศาล CAS ก็มุ่งเน้นนักกีฬาและผู้เข้าร่วมการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ทุกคนล้วนอยู่ภายใต้มาตรฐานการระงับข้อพิพาท

อย่างเดียวกันโดยเสมอภาค (Equal Application of Rules) และการระงับข้อพิพาทด้วยการปฏิบัติหน้าที่ในทางอนุญาโตตุลาการโดยปราศจากการแทรกแซงใด ๆ (Independence Standards) รวมทั้งอนุญาโตตุลาการซึ่งมาทำหน้าที่เป็นคนกลางวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทก็ถูกเน้นย้ำให้ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเป็นกลาง (Strict impartiality) อนุญาโตตุลาการจึงต้องไม่เป็นผู้มีส่วนได้เสียกับนักกีฬาหรือผู้เข้าร่วมการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 (Accadia & Batten, 2024) ซึ่งเกณฑ์การปฏิบัติหน้าที่ของอนุญาโตตุลาการในแผนกคดี ADD ของศาล CAS ปรากฏเอาไว้อย่างชัดเจนในกฎระเบียบว่าด้วยวิธีพิจารณาข้อพิพาท (Ad hoc Division Arbitration Rules) ที่ศาล CAS ได้บัญญัติเอาไว้เพื่อใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติหน้าที่อย่างเคร่งครัด (Court of Arbitration for Sport, 2023)

บทความฉบับนี้นำเสนอตัวอย่างข้อพิพาทเกี่ยวกับการบริหารปกครองการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ระหว่างคณะกรรมการ IOC (หรือสหพันธ์กีฬานานาชาติในฐานะองค์กรร่วมใช้อำนาจกำกับดูแลการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ในแต่ละชนิดกีฬาสากล) ในฐานะผู้ใช้อำนาจกำกับดูแลการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 กับนักกีฬาในฐานะผู้เข้าร่วมการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ที่อยู่ภายใต้อำนาจกำกับดูแลของคณะกรรมการ IOC (หรือสหพันธ์กีฬานานาชาติ) แล้วตัวอย่างข้อพิพาทที่นำเสนอนี้มีสาเหตุสำคัญมาจากการกระทำเพื่อการบริหารปกครองการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้อำนาจของคณะกรรมการ IOC (หรือสหพันธ์กีฬานานาชาติ) ออกคำสั่งเพื่อการบริหารปกครองการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ข้อพิพาทเช่นนี้ถูกนำขึ้นสู่กระบวนการระงับข้อพิพาทโดยมีแผนกคดี ADD ของศาล CAS เข้ามาเป็นสถาบันใช้อำนาจวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทที่เกิดขึ้น แสดงให้เห็นว่าแผนกคดี ADD ของศาล CAS มุ่งใช้อำนาจทบทวนตรวจสอบการประพฤติตามมาตรฐานทางวินัยและจริยธรรมของผู้เข้าร่วมการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ควบคู่ไปกับทบทวนตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของการใช้อำนาจออกคำสั่งเพื่อการบริหารปกครองการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 โดยแผนกคดี ADD ของศาล CAS อาจใช้อำนาจยกเลิกหรือเพิกถอนคำสั่งเช่นนี้ในภายหลังเพื่อมิให้เกิดผลกระทบในด้านลบหรือผลร้ายต่อผู้เข้าร่วมการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ตลอดจนทำให้เกิดการเยียวยาแก้ไขผลกระทบในด้านลบหรือผลร้ายต่อผู้เข้าร่วมการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ในทันทีทันใด อีกทั้งตัวอย่างข้อพิพาทที่นำเสนอ ก็พยายามชี้ให้เห็นว่าแผนกคดี ADD ของศาล CAS ถูกจัดตั้งขึ้นเป็นเอกเทศจากคณะกรรมการ IOC (หรือสหพันธ์กีฬานานาชาติ) เพื่อใช้อำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทเกี่ยวกับการบริหารปกครองการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 โดยเฉพาะ ซึ่งเป็นข้อพิพาทเกี่ยวกับการใช้อำนาจบริหารปกครองการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ของคณะกรรมการ IOC (หรือสหพันธ์กีฬานานาชาติ) อันเป็นคดีที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างจากข้อพิพาทเกี่ยวกับการบริหารปกครองกีฬาสากลทั่วไป ตัวอย่างเช่น

(ก) คดี Nayoka Clunis v. Jamaica Athletics Administrative Association (Case No. CAS OG 24/01)

คดีนี้เป็นข้อพิพาทระหว่างนาโยกา คลูนิส (Nayoka Clunis) เป็นนักกีฬาขว้างค้อนชาวจาไมกา และเป็นนักกีฬาที่อยู่ภายใต้สังกัดสมาคมกรีฑาจาไมกา (Jamaica Athletics Administrative Association หรือ JAAA) เนื่องจาก Clunis ได้ผ่านเกณฑ์การคัดเลือกนักกีฬาทีมชาติจาไมกาที่สามารถเข้าร่วมการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 แต่กลับไม่ปรากฏชื่อของ Clunis ในรายชื่อของนักกีฬาทีมชาติจาไมกาที่สมาคมกรีฑาจาไมกาต้องนำเสนอต่อองค์กรกรีฑาโลก (World Athletics หรือ WA) เพื่อให้องค์กรกรีฑาโลกรับรองและระบุรายชื่อนักกีฬาทีมชาติที่จะส่งทำการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ทั้งสมาคมกรีฑาจาไมกายังอ้างว่าความบกพร่องที่เกิดขึ้นไม่ใช่ความผิดของตน แต่เป็นความผิดพลาดเพราะสัญญาณอินเทอร์เน็ตขัดข้องอันเนื่องมาจากภัยพิบัติทางธรรมชาติ ได้แก่ สถานการณ์พายุเฮอริเคนเบรล (Hurricane Beryl) ที่เกิดขึ้นในขณะที่สมาคมกรีฑาจาไมกาส่งรายชื่อให้กับองค์กรกรีฑาโลกผ่านทางออนไลน์ เท่ากับว่าองค์กรกรีฑาโลกอนุญาตให้นักกีฬาขว้างค้อนคนอื่น ๆ ที่มีลำดับถัดจาก Clunis สามารถเข้าร่วมการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ได้ (นักกีฬาขว้างค้อนจากประเทศยูเครน (Ukraine) นั้นหมายความว่า Clunis ไม่สามารถลงทำการแข่งขันกีฬาขว้างค้อนในการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ได้ แม้ว่าได้ผ่านเกณฑ์การคัดเลือกนักกีฬาทีมชาติจาไมกาที่สามารถเข้าร่วมการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 มาแล้วก็ตาม เหตุนี้เอง Clunis จึงกล่าวหาว่าสมาคมกรีฑาจาไมกาได้กระทำละเมิดต่อตน โดยเป็นการกระทำในการปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่บริหารปกครองกีฬาสากลและได้กระทำด้วยความประมาทเลินเล่อในการใช้อำนาจหน้าที่ เป็นเหตุให้สมาคมกรีฑาจาไมกาสมควรต้องรับผิดชอบดำเนินการให้ตนสามารถเข้าร่วมการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ได้ ในขณะเดียวกัน Clunis จะถูกปฏิเสธสิทธิที่จะเข้าร่วมการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ไม่ได้ (Court of Arbitration for Sport, 2024a) อย่างไรก็ตาม กฎว่าด้วยวิธีวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทของแผนกคดี ADD ของศาล CAS (CAS Ad Hoc Division Rules) วางหลักเกณฑ์ไว้ว่าข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในคดีจะต้องเป็นข้อพิพาทที่เกิดขึ้นภายใน 10 วัน ก่อนการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 จะเริ่มขึ้นเท่านั้น (During a period of ten days preceding the Opening Ceremony of the Olympic Games) ผู้ฟ้องคดีจึงจะสามารถฟ้องคดีต่อแผนกคดี ADD ของศาล CAS ได้ แต่ในข้อพิพาทที่เกิดขึ้นเป็นข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในวันที่ 4 กรกฎาคม 2024 ซึ่งพิธีเปิดกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ได้ถูกกำหนดในวันที่ 26 กรกฎาคม 2024 นั้นหมายความว่าข้อพิพาทดังกล่าวถือเป็นข้อพิพาทที่เกิดขึ้นเกินไปกว่า 10 วันก่อนการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 จะเริ่มขึ้น (Outside the 10 days prior to the Opening Ceremony of Paris 2024) เหตุนี้เองแผนกคดี ADD ของศาล CAS จึงไม่มีอำนาจวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทในคดีนี้ (Court of Arbitration for Sport, 2024a)

(ข) คดี Mahmoud Al Hamid v. International Weightlifting Federation (Case No. CAS OG 24/03)

คดีนี้เป็นข้อพิพาทระหว่างมาห์มูด อัล-ฮามิด (Mahmoud Al Hamid) เป็นนักกีฬายกน้ำหนักชาวซาอุดีอาระเบียและเป็นนักกีฬาที่อยู่ภายใต้สังกัดสหพันธ์กีฬายกน้ำหนักนานาชาติ (International Weightlifting Federation หรือ IWF) ซึ่งเกี่ยวเนื่องกับการใช้อำนาจของสหพันธ์กีฬายกน้ำหนักนานาชาติ อันเป็นการใช้อำนาจระงับสิทธิในเข้าร่วมการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 และมีผลกระทบต่อสถานภาพของสิทธิในการลงทำการแข่งขันกีฬายกน้ำหนักในนามทีมชาติซาอุดีอาระเบีย เพราะวันที่ 25 พฤศจิกายน 2023 ทางคณะกรรมการควบคุมสารต้องห้ามทางกีฬาซาอุดีอาระเบีย (Saudi Doping Control Committee) ได้ตรวจพบสารอีริโทรโพอิติน (Erythropoietin) อันเป็นสารต้องห้ามทางการกีฬา (Prohibited Substance) ประเภทหนึ่งในร่างกายของ Al Hamid จึงได้ออกคำสั่งให้ยุติลงทำการแข่งขันชั่วคราว (Provisional Suspension) (Court of Arbitration for Sport, 2024b)

ในวันที่ 21 มกราคม 2024 ในเวลาต่อมา Al Hamid ได้อุทธรณ์คำสั่งดังกล่าวต่อคณะกรรมการควบคุมสารต้องห้ามทางกีฬาซาอุดีอาระเบีย ซึ่งองค์กรผู้ที่มีอำนาจออกคำสั่งดังกล่าวและมีอำนาจพิจารณาวินิจฉัยอุทธรณ์เพื่อทบทวนคำสั่งดังกล่าวเอาไว้ หลังจากทีคณะกรรมการควบคุมสารต้องห้ามทางกีฬาซาอุดีอาระเบียใช้อำนาจทบทวนคำสั่งดังกล่าวเอาไว้แล้ว คณะกรรมการควบคุมสารต้องห้ามทางกีฬาเห็นว่าคำสั่งดังกล่าวมีข้อผิดพลาดในกระบวนการตรวจและกระบวนการตรวจมีการผิดพลาดในสาระสำคัญ เพราะการตรวจรอบใหม่ให้ผลการตรวจว่าไม่พบสารต้องห้ามทางกีฬาในร่างกายของ Al Hamid คณะกรรมการควบคุมสารต้องห้ามทางกีฬาจึงเพิกถอนคำสั่งที่ไม่ชอบดังกล่าวเสียในวันที่ 29 มีนาคม 2024 (Court of Arbitration for Sport, 2024b)

Al Hamid จึงได้ยื่นคำร้องขอถอน (งดเว้นเข้าสู่กระบวนการการคัดตัวนักกีฬาทีมชาติทั่วไปตามกฎระเบียบของสหพันธ์กีฬายกน้ำหนักนานาชาติ) เพื่อเข้าร่วมการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 (Application for Exemption to Compete in Olympic Games Paris 2024) ต่อสหพันธ์กีฬายกน้ำหนักนานาชาติ เนื่องจากว่า Al Hamid ถูกระงับสิทธิในเข้าร่วมการแข่งขันกีฬายกน้ำหนักภาคบังคับสำหรับคัดตัวนักกีฬายกน้ำหนัก (Compulsory Qualifying Events) ให้ได้รับสิทธิที่จะลงทำการแข่งขันในนามทีมชาติซาอุดีอาระเบียในการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ในระหว่างที่คำสั่งให้ยุติลงทำการแข่งขันชั่วคราวที่ใช้อำนาจออกคณะกรรมการควบคุมสารต้องห้ามทางกีฬาซาอุดีอาระเบียมีผลบังคับใช้อยู่ แต่สหพันธ์กีฬายกน้ำหนักนานาชาติได้ยกคำร้องงดเว้นเพื่อเข้าร่วมการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ดังกล่าวเสียในวันที่ 24 พฤษภาคม 2567 โดยให้เหตุผลว่าคำร้องงดเว้นเพื่อเข้าร่วมการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 จะต้องยื่นภายในระยะเวลา 5 วันก่อนวันแรกของการแข่งขันกีฬายกน้ำหนักภาคบังคับสำหรับคัดตัวนักกีฬายกน้ำหนักที่เริ่มขึ้นตามกฎระเบียบของสหพันธ์กีฬายกน้ำหนักนานาชาติ (Court of Arbitration for Sport, 2024b)

ต่อมา Al Hamid จึงได้ยื่นข้อพิพาทระหว่างตนกับสหพันธ์กีฬานานาชาติ ให้แผนกคดี ADD ของศาล CAS ใช้อำนาจวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทในคดีนี้ แต่แผนกคดี ADD ของศาล CAS เห็นว่าข้อพิพาทดังกล่าวถือเป็นข้อพิพาทที่เกิดขึ้นเกินไปกว่า 10 วันก่อนการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 จะเริ่มขึ้น (การแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 เริ่มในวันที่ 26 กรกฎาคม 2024) เหตุนี้เองแผนกคดี ADD ของศาล CAS จึงไม่มีอำนาจวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทในคดีนี้ เพราะแผนกคดี ADD ของศาล CAS อ้างว่าข้อพิพาทเกิดขึ้นในวันที่ 24 พฤษภาคม 2567 เท่ากับว่า Al Hamid ไม่ได้รับสิทธิให้เข้าร่วมการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 (Court of Arbitration for Sport, 2024b)

(ค) คดี Livia Avancini v. World Athletics คดี Max Batista v. World Athletics และ คดี Hygor Bezerra v. World Athletics (Case No. CAS OG 24/05, Case No. CAS OG 24/06 และ Case No. CAS OG 24/07)

คดีนี้เป็นข้อพิพาทระหว่างลิเวีย อวานซินี (Livia Avancini) นักกีฬาทุ่มน้ำหนัก แม็ก บาร์สต้า (Max Batista) นักกีฬาเดินเร็ว และไฮกอร์ บีเซอรร่า (Hygor Bezerra) นักวิ่งระยะสั้นกับองค์กรกรีฑาโลก (World Athletics หรือ WA) นักกีฬาทั้ง 3 คนนี้เป็นนักกีฬาชาวบราซิลที่อยู่ภายใต้อำนาจการบริหารปกครองของสหพันธ์กรีฑาบราซิล (Confederação Brasileira de Atletismo (CBAt)) ข้อพิพาทที่เกิดขึ้นเป็นข้อพิพาทที่เกี่ยวกับการใช้อำนาจตามกฎหมายระเบียบว่าด้วยการต่อต้านการใช้สารต้องห้ามทางการกีฬาขององค์กรกรีฑาโลกที่มีเป็นระเบียบสิทธิเข้าร่วมการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 (Ineligible) หรือมีผลกระทบต่อสถานะภาพของสิทธิของนักกีฬาในการเป็นนักกีฬาตัวแทนทีมชาติ เพื่อเข้าร่วมการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 เพราะหน่วยงานรักษาความถูกต้องชอบธรรมด้านการแข่งขันกรีฑาขององค์กรกรีฑาโลก (World Athletics' Athletics Integrity Unit หรือ AIU) ได้ตรวจสอบและยืนยันว่านักกีฬาทั้ง 3 คนนี้ไม่ปฏิบัติตามกฎหมายระเบียบว่าด้วยการต่อต้านการใช้สารต้องห้ามทางการกีฬาที่กำหนดเอาไว้ จึงไม่ได้รับสิทธิให้เข้าร่วมการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 กฎระเบียบเช่นนี้ถูกวางเอาไว้ว่าสหพันธ์กรีฑาบราซิลต้องดำเนินการตรวจสอบสารต้องห้ามในเลือดและปัสสาวะของนักกีฬาที่ประสงค์ที่จะเป็นตัวแทนทีมชาติเพื่อเข้าร่วมการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 เป็นอย่างน้อยจำนวน 3 ครั้ง สำหรับนักกีฬาที่อยู่กลุ่มรายชื่อนักกีฬาที่ประสงค์จะเข้าร่วมการตรวจสอบสารต้องห้ามที่ขึ้นทะเบียนเอาไว้กับหน่วยงานรักษาความถูกต้องชอบธรรมด้านการแข่งขันกรีฑาขององค์กรกรีฑาโลก (AIU's Registered Testing Pool) ถ้าไม่ได้ผ่านการตรวจสอบสารต้องห้ามในจำนวนขั้นต่ำตามที่องค์กรกรีฑาโลกได้กำหนดเอาไว้ นักกีฬาก็จะไม่มีสิทธิที่จะเป็นตัวแทนทีมชาติเพื่อเข้าร่วมการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 (Court of Arbitration for Sport, 2024c)

อย่างไรก็ตาม ถ้านักกีฬาที่ไม่ได้อยู่กลุ่มรายชื่อนักกีฬาที่ประสงค์จะเข้าร่วมการตรวจสอบสารต้องห้ามทางการกีฬาที่ขึ้นทะเบียนเอาไว้กับหน่วยงานรักษาความถูกต้องชอบธรรมด้านการแข่งขันกรีฑาขององค์กรกรีฑาโลก แต่นักกีฬาประสงค์ที่จะเข้าร่วมการตรวจสอบสารต้องห้ามทางการกีฬาเพื่อเป็นตัวแทนทีมชาติเพื่อเข้าร่วมการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 สหพันธ์กรีฑาบราซิลมีหน้าที่

ต้องดำเนินการตรวจเป็นจำนวนมากกว่า 3 ครั้งตามเกณฑ์การตรวจสอบสารต้องห้ามทางการกีฬา ในนักกีฬาเป็นจำนวนเพิ่มเติม (Additional Testing Requirements) ที่องค์กรกรีฑาโลกได้วางเอาไว้ ถ้าไม่ได้ผ่านการตรวจสอบสารต้องห้ามทางการกีฬาในจำนวนขั้นต่ำและจำนวนเพิ่มเติมจากจำนวน ขึ้นต่อตามที่องค์กรกรีฑาโลกได้กำหนดเอาไว้ นักกีฬาดังกล่าวก็จะมีสิทธิที่จะเป็นตัวแทนทีมชาติ เพื่อเข้าร่วมการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ซึ่งองค์กรควบคุมการใช้สารต้องห้ามทางการกีฬา บราซิล (Autoridade Brasileira de Controle de Dopagem หรือ ABCD) ในฐานะที่เป็นหน่วยงาน ของรัฐบาลบราซิล (ฝ่ายปกครองบราซิล) ได้รับมอบหมายให้ใช้ให้ดำเนินการกระทำทางกายภาพ เพื่อตรวจสอบสารต้องห้ามทางการกีฬาและใช้อำนาจออกคำสั่งเพื่อควบคุมการใช้สารต้องห้าม ทางทางการกีฬาได้ระบุเอาไว้ให้ต้องดำเนินการตรวจเป็นจำนวนถึง 6 ครั้งด้วยกัน สำหรับการตรวจสอบ สารต้องห้ามทางการกีฬาในนักกีฬาที่ไม่ได้อยู่กลุ่มรายชื่อนักกีฬาที่ประสงค์จะเข้าร่วมการตรวจสอบสาร ต้องห้ามทางการกีฬาที่ขึ้นทะเบียนเอาไว้กับหน่วยงานรักษาความถูกต้องชอบธรรมด้านการแข่งขันกรีฑา ขององค์กรกรีฑาโลก แม้จะมีการกำหนดจำนวนการตรวจสอบสารต้องห้ามทางการกีฬา สำหรับการตรวจ สารต้องห้ามทางการกีฬาในนักกีฬาที่ไม่ได้อยู่กลุ่มรายชื่อนักกีฬาที่ประสงค์จะเข้าร่วมการตรวจสอบสาร ต้องห้ามทางการกีฬาที่ขึ้นทะเบียนเอาไว้กับหน่วยงานรักษาความถูกต้องชอบธรรมด้านการแข่งขันกรีฑา ขององค์กรกรีฑาโลก (Court of Arbitration for Sport, 2024c)

นักกีฬาทั้ง 3 คน ได้แก่ Avancini นักกีฬาทุ่มน้ำหนัก Batista นักกีฬาเดินเร็วและ Bezerra นักวิ่งระยะสั้นไม่ได้รับการตรวจเป็นจำนวน 6 ครั้ง และสหพันธ์กรีฑาบราซิลประสงค์ที่จะส่งรายชื่อนักกีฬาทั้ง 3 คนนี้ เป็นตัวแทนทีมชาติเพื่อเข้าร่วมการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 จึงได้ยื่นคำขอยกเว้นไม่ปฏิบัติตามเกณฑ์การตรวจสอบสารต้องห้ามทางการกีฬาในนักกีฬาเป็นจำนวนเพิ่มเติม เนื่องจากมีสถานการณ์พิเศษเกิดขึ้น (Exception to the Additional Testing Requirements Due to Exceptional Circumstances) แต่องค์กรกรีฑาโลกได้ยกคำร้องนี้เสีย ต่อมานักกีฬาทั้ง 3 คนนี้ จึงได้ยื่นข้อพิพาทระหว่างตนกับองค์กรกรีฑาโลก ให้แผนกคดี ADD ของศาล CAS ใช้อำนาจวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทในคดีนี้ (Court of Arbitration for Sport, 2024c)

แผนกคดี ADD ของศาล CAS เห็นว่าข้อพิพาทดังกล่าวถือเป็นข้อพิพาทที่เกิดขึ้นภายใน 10 วัน ก่อนการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 จะเริ่มขึ้น เหตุนี้เองแผนกคดี ADD ของศาล CAS จึงมีอำนาจวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทในคดีนี้ ทั้งยังวินิจฉัยว่าการตีความขององค์กรควบคุมการใช้สารต้องห้ามทางการกีฬาบราซิลเป็นการตีความกฎระเบียบขององค์กรกรีฑาโลกไปในทางที่เป็นโทษกับนักกีฬา เพิ่มจำนวนการตรวจสอบการใช้สารต้องห้ามทางการกีฬาเป็นจำนวนถึง 6 ครั้ง สำหรับการตรวจสอบ สารต้องห้ามทางการกีฬาในนักกีฬาที่ไม่ได้อยู่กลุ่มรายชื่อนักกีฬาที่ประสงค์จะเข้าร่วมการตรวจสอบสาร ต้องห้ามทางการกีฬาที่ขึ้นทะเบียนเอาไว้กับหน่วยงานรักษาความถูกต้องชอบธรรมด้านการแข่งขันกรีฑา ขององค์กรกรีฑาโลก ทั้งยังสร้างภาระให้กับนักกีฬาเพิ่มเติมและหน่วยงานของรัฐบาลบราซิลที่กำลังแบกรับภาระการตรวจสอบสารต้องห้ามทางการกีฬาที่ต้องใช้งบประมาณเพิ่มขึ้นจากจำนวนการตรวจที่มากขึ้น

การตีความเชื่อว่านี่ไม่เป็นคุณแก่นักกีฬา ช้ำยังสร้างภาระที่ยุ้งยากซับซ้อนต่อนักกีฬา เป็นไปด้วยความล่าช้าใช้เวลานานเกินไปไม่ทันท่วงทีในการดำเนินการของนักกีฬาให้ครบตามเกณฑ์ รวมทั้งยังสร้างภาระทางการเงินให้รัฐบาลบราซิล เหตุนี้เองจึงถือว่ามีสถานการณ์พิเศษที่พึงได้รับการยกเว้นเกิดขึ้นอย่างแท้จริง (Truly Exceptional Circumstances) เป็นเหตุให้ขอยกเว้นไม่ปฏิบัติตามเกณฑ์การตรวจสอบสารต้องห้ามทางการกีฬาในนักกีฬาเป็นจำนวนเพิ่มเติม นักกีฬาทั้ง 3 คนจึงมีสิทธิเข้าร่วมการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 (Court of Arbitration for Sport, 2024c)

(ง) คดี Vinesh Phogat v. United World Wrestling & IOC (Case No. CAS OG 24/17)

คดีนี้เป็นข้อพิพาทระหว่างวินเนซ โฟกัต (Vinesh Phogat) นักกีฬามวยปล้ำ (หญิง) ชาวอินเดียกับสหพันธ์มวยปล้ำโลก (United World Wrestling หรือ UWW) และคณะกรรมการ IOC ข้อพิพาทที่เกิดขึ้นเป็นข้อพิพาทที่เกี่ยวกับการตัดสินนักกีฬามวยปล้ำผู้กำลังจะลงทำการแข่งขันไม่ให้ให้นักกีฬาผู้กำลังจะลงทำการแข่งขันสามารถลงทำการแข่งขันในรอบชิงชนะเลิศประเภทฟรีสไตล์ 50 กิโลกรัม (50kg Freestyle division) ในการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 กติกาการแข่งขันของสหพันธ์มวยปล้ำโลกวางหลักเกณฑ์เอาไว้ให้นักกีฬาผู้ลงทำการแข่งขันในสนามต้องมีน้ำหนัก 50 กิโลกรัม โดยกติกาการแข่งขันของสหพันธ์มวยปล้ำโลกอนุโลมให้นักกีฬาผู้ลงทำการแข่งขันในสนามมีน้ำหนักเกินมาได้เพียง 100 กรัม (100g over the limit) เท่านั้น นั่นหมายความว่าหากนักกีฬาที่กำลังจะลงทำการแข่งขันในสนามมีน้ำหนักเกินไปกว่าที่กติกากำหนดเอาไว้แล้ว นักกีฬาก็จะถูกตัดสินให้ไม่ให้ลงทำการแข่งขันในรอบดังกล่าว เมื่อ Phogat นักกีฬามวยปล้ำชาวอินเดียผู้กำลังจะลงทำการแข่งขันในรอบชิงชนะเลิศประเภทฟรีสไตล์ 50 กิโลกรัมทำการชั่งน้ำหนัก ปรากฏว่า Phogat มีน้ำหนักเกินมาถึง 150 กรัม (150g over the limit) เหตุนี้เอง Phogat จึงถูกสหพันธ์มวยปล้ำโลกตัดสิน (Disqualification) ไม่ให้ลงทำการแข่งขันในรอบดังกล่าว เหตุนี้เอง Phogat จึงได้ยื่นคำขอคุ้มครองชั่วคราว (Requests for Relief) เพื่อคุ้มครองสิทธิของสิทธินักกีฬามวยปล้ำผู้กำลังจะลงทำการแข่งขันในระหว่างยื่นข้อพิพาทให้แผนกคดี ADD ของศาล CAS เพื่อเข้าสู่กระบวนการระงับข้อพิพาท เพื่อไม่ให้ตนเองในฐานะผู้กำลังจะลงทำการแข่งขันได้รับผลกระทบอันอาจเกิดขึ้นจากการบังคับใช้กฎระเบียบหรือกติกาของสหพันธ์มวยปล้ำโลกในขณะที่ข้อพิพาทกำลังจะเข้าสู่กระบวนการวินิจฉัยชี้ขาดโดยแผนกคดี ADD ของศาล CAS หรืออยู่ในช่วงก่อนที่แผนกคดี ADD ของศาล CAS จะมีคำวินิจฉัยชี้ขาดไปในทางหนึ่งทางใด ในทำนองที่ช่วยปกป้องคุ้มครองสิทธิของ Phogat ให้สามารถลงทำการแข่งขันในรอบชิงชนะเลิศประเภทฟรีสไตล์ 50 กิโลกรัมได้ Phogat ได้บรรยายเหตุผลในคำเสนอข้อพิพาทต่อแผนกคดี ADD ของศาล CAS โดยมีประเด็นข้อต่อสู้สำคัญดังนี้ (ก) เครื่องชั่งน้ำหนักเพื่อวัดน้ำหนักของนักกีฬาผู้กำลังจะลงทำการแข่งขันน่าจะชำรุดบกพร่องหรือมีปัญหาความเที่ยงตรงแม่นยำในการวัด (ข) ปัญหาด้านสุขภาพอันเนื่องมาจากการมีประจำเดือนในเวลา

ที่มีการชั่งน้ำหนักนักกีฬาผู้กำลังจะลงทำการแข่งขัน ทำภาวะของการมีประจำเดือนของนักกีฬา (หญิง) ทำให้มีน้ำหนักเกินไปกว่าภาวะร่างกายตามปกติทั่วไป (ค) นักกีฬาผู้กำลังจะลงทำการแข่งขันในรายการทั่วไปไม่มีความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนเกี่ยวกับกฎระเบียบหรือกติกาที่สหพันธ์มวยปล้ำโลกกำหนดเอาไว้ เพราะเกณฑ์การชั่งน้ำหนักในแต่ละรายการแข่งขันที่สหพันธ์มวยปล้ำโลกเป็นผู้จัดการแข่งขันมักมีความแตกต่างกันจนสร้างความสับสนให้บรรดานักกีฬาที่อยู่ภายใต้อำนาจบริหารปกครอง และ (ง) กติกาที่บังคับใช้กับรอบชิงชนะเลิศประเภทฟรีสไตล์ 50 กิโลกรัมในการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ได้แก่ กฎว่าด้วยการแข่งขันมวยปล้ำนานาชาติของสหพันธ์มวยปล้ำโลก ค.ศ. 2023 หรือ United World Wrestling International Wrestling Rules 2023 ซึ่งปรากฏถ้อยคำหรือเนื้อความสรรพนามแทนตัวนักกีฬาผู้กำลังจะลงทำการแข่งขันว่า “คุณผู้ชาย” หรือ “He” แต่กลับไม่ได้ใช้หรือปรากฏสรรพนามว่า “She” แต่อย่างใด เหตุนี้เอง Phogat จึงไม่น่าจะอยู่ภายใต้การบังคับใช้ของกฎฉบับนี้ เหตุนี้เอง Phogat คำสั่งตัดสินที่นักกีฬามวยปล้ำผู้กำลังจะลงทำการแข่งขันจึงเป็นคำสั่งที่ไม่ชอบสมควรถูกเพิกถอนทั้งหมด (Court of Arbitration for Sport, 2024d)

ต่อมาแผนกคดี ADD ของศาล CAS ได้วินิจฉัยว่า Phogat ไม่ได้ต่อสู้ในประเด็นว่าเหตุใดตนเองจึงมีน้ำหนักเกินไปกว่าที่กติกาการแข่งขันของสหพันธ์มวยปล้ำโลกกำหนดเอาไว้ให้นักกีฬาผู้ลงทำการแข่งขันในสนามต้องมีน้ำหนัก 50 กิโลกรัมหรืออนุโลมเอาไว้ให้มีน้ำหนักเกินมาได้เพียง 100 กรัมเท่านั้น ทั้งยังไม่ได้ยกข้อต่อสู้ว่าเหตุใดคำสั่งตัดสินที่นักกีฬามวยปล้ำผู้กำลังจะลงทำการแข่งขันจึงเป็นคำสั่งที่ไม่ชอบด้วยกฎระเบียบหรือเป็นการใช้ดุลพินิจของสหพันธ์มวยปล้ำโลกที่ไม่ชอบด้วยกฎระเบียบด้วยเหตุนี้แผนกคดี ADD ของศาล CAS จึงได้ยกคำร้องของ Phogat ขอเพิกถอนคำสั่งตัดสินที่นักกีฬามวยปล้ำผู้กำลังจะลงทำการแข่งขัน (Court of Arbitration for Sport, 2024d)

องค์ความรู้ใหม่ทางวิชาการ: ข้อวิพากษ์บทบาทของแผนกคดี ADD ของศาล CAS

จากที่กล่าวมาในข้างต้น ผู้เขียนเห็นว่าการใช้อำนาจระงับข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในระหว่างการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ของแผนกคดี ADD ของศาล CAS เป็นการแสดงบทบาทในการทำตามหน้าที่ในฐานะที่เป็นสถาบันระงับข้อพิพาทสำหรับอำนวยความสะดวกในกรณีที่เกิดข้อพิพาทระหว่างคณะกรรมการ IOC (หรือสหพันธ์กีฬานานาชาติที่ใช้อำนาจร่วมจัดกิจกรรมการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024) กับนักกีฬา (หรือผู้ร่วมการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 อื่น ๆ) ที่อยู่ภายใต้อำนาจจัดระเบียบการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ของคณะกรรมการ IOC หรือองค์กรบริหารปกครองกีฬาสากลที่ใช้อำนาจร่วมจัดระเบียบการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 นั้น หมายความว่าแผนกคดี ADD ของศาล CAS สามารถใช้อำนาจมาทบทวนความชอบด้วยกฎระเบียบในการออกคำสั่งเพื่อการบริหารปกครองกีฬาหรือจัดระเบียบการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ให้เป็นไปอย่างบริสุทธิ์ยุติธรรมและดำเนินไปอย่างถูกต้องชอบธรรม โดยนักกีฬาที่มักถูกกระทบสิทธิจากการออกคำสั่งเช่นนี้น่าจะมักกลายมาเป็นคู่กรณีอยู่ด้วยเสมอไป ผู้เขียนยังเห็นอีกว่ากระบวนการวินิจฉัยชี้ขาด

ข้อพิพาทของแผนกคดี ADD ของศาล CAS เป็นกระบวนการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทสำหรับสร้างการระงับข้อพิพาทให้เกิดขึ้นในการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 โดยมุ่งเน้นให้เป็นไปอย่างรวดเร็ว ประหยัด เปิดเผย โปร่งใส เป็นธรรม มีประสิทธิภาพ ไม่เลือกปฏิบัติ โดยให้ความสำคัญกับนักกีฬา (หรือผู้เกี่ยวข้องกับการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024) เพราะนักกีฬาอยู่ในฐานะที่ไม่เท่าเทียมกับคณะกรรมการ IOC ที่ใช้อำนาจบริหารปกครองหรือสหพันธ์กีฬานานาชาติที่ใช้อำนาจร่วมจัดระเบียบการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 อีกทั้งคู่พิพาทต่างฝ่ายต่างพยายามปกป้องประโยชน์ของตนเองเป็นสำคัญ เพราะคณะกรรมการ IOC หรือสหพันธ์กีฬานานาชาติมักปกป้องประโยชน์สาธารณะทางการกีฬาหรือความบริสุทธิ์ยุติธรรมในวงการกีฬาเป็นสำคัญ แต่นักกีฬามักปกป้องประโยชน์ส่วนตนในชื่อเสียงเกียรติคุณหรือทางทำมาหาได้ทางเจริญของตน อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนเห็นว่าการที่แผนกคดี ADD ของศาล CAS มาดำเนินการระงับข้อพิพาทเกี่ยวกับการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ในระหว่างวันที่ 24 กรกฎาคม 2567 ถึงวันที่ 11 สิงหาคม 2567 ซึ่งรวมเป็นระยะเวลาการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 19 วัน (19 days of competition) (แม้ว่าพิธีเปิดจะเริ่มขึ้นในวันที่ 26 กรกฎาคม 2567 ก็ตาม) นั้นหมายความว่าหากข้อพิพาทเกิดขึ้นอย่างปัจจุบันทันด่วนแล้วนักกีฬาผู้ถูกระงับสิทธิในสถานะคู่พิพาทอาจไม่มีเวลาแสวงหาข้อเท็จจริงและรวบรวมพยานหลักฐานที่จำเป็นในการต่อสู้คดี ในอีกด้านแผนกคดี ADD ของศาล CAS อาจต้องทำงานภายในกรอบระยะเวลาที่ระบุเอาไว้อย่างจำกัดจึงอาจขาดการวินิจฉัยข้อเท็จจริงอย่างรอบด้านกับอาจไม่มีเวลาตรวจสอบพยานหลักฐานที่สนับสนุนข้อกล่าวหาจากคณะกรรมการ IOC (หรือสหพันธ์กีฬานานาชาติที่ใช้อำนาจร่วมจัดกิจกรรมการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024) หรือพยานหลักฐานที่หักล้างข้อกล่าวหาจากนักกีฬา (หรือผู้ร่วมการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 อื่น ๆ) เหล่านี้ถือเป็นข้อจำกัดในการระงับข้อพิพาทตามบทบาทหน้าที่ของแผนกคดี ADD ของศาล CAS

อีกทั้งศาล CAS ต้องทำหน้าที่อย่างรีบเร่งเพื่อวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทเกี่ยวกับสิทธิในการเข้าร่วมการแข่งขันกีฬานักกีฬาที่เกิดขึ้นภายในระยะเวลาเพียง 10 วันก่อนพิธีเปิดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก (during a period of ten days preceding the Opening Ceremony of the Olympic Games) และต้องเร่งรัดวินิจฉัยข้อพิพาทที่เกิดขึ้นให้แล้วเสร็จในระหว่างการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก (during the Olympic Games) ในขณะเดียวกันก็มีข้อห้ามไม่ให้คู่พิพาทยื่นอุทธรณ์คำวินิจฉัยชี้ขาดของแผนกคดี ADD ของศาล CAS (No internal appeal) และให้คำวินิจฉัยชี้ขาดของแผนกคดี ADD ของศาล CAS ถือเป็นที่สุด โดยมีผลผูกพันคู่พิพาทในทันทีและถือเป็นที่สุด (Final and Binding) เหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นผลของข้อจำกัดด้านระยะเวลาการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ที่ค่อนข้างจำกัด อย่างไรก็ตาม หากคู่พิพาทฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเห็นว่าตนได้รับการปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรมหรือถูกเลือกปฏิบัติอย่างหนึ่งอย่างใดในระหว่างการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก คู่พิพาทฝ่ายหนึ่งฝ่ายนั้นอาจนำข้อพิพาทที่เกิดขึ้นเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางการกีฬารองการปกครองกีฬาในแต่ละชนิดกีฬาได้ หากปรากฏว่าข้อพิพาทที่เกิดขึ้นอยู่ภายใต้เขตอำนาจการระงับข้อพิพาทขององค์กรบริหารปกครองกีฬา

ในแต่ละชนิดกีฬา นอกจากนี้ ถ้าคู่พิพาทฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเห็นว่าคำวินิจฉัยชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการแผงเอาไว้ว ซึ่งหลักการที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรืออนุญาโตตุลาการปฏิบัติหน้าที่อย่างไม่เป็นกลาง คู่พิพาทก็สามารถฟ้องต่อศาลฎีกาสวิส (Swiss Federal Tribunal) เพื่อขอให้ศาลฎีกาสวิสมีคำสั่งปฏิเสธผลผูกพันตามคำวินิจฉัยชี้ขาดนั้นได้ในภายหลัง นั้นหมายความว่า คู่พิพาท ฝ่ายนั้นอาจได้รับการเยียวยาความเสียหายไม่ทันท่วงทีหรือได้รับการปกป้องสิทธิของนักกีฬาล่าช้าเกินไปจนไม่ทันการณ์

บทสรุป

กล่าวโดยสรุป แผนกคดี ADD ของศาล CAS ได้กลายมาเป็นองค์กรระงับข้อพิพาทในการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 อันเนื่องมาจากการใช้อำนาจวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทระหว่างคณะกรรมการ IOC (หรือสหพันธ์กีฬานานาชาติที่ใช้อำนาจร่วมจัดกิจกรรมการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024) ฝ่ายหนึ่งกับนักกีฬา (หรือผู้เกี่ยวข้องกับนักกีฬา) ที่เข้าร่วมการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 อีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งเป็นข้อพิพาทอันเนื่องมาจากการกระทำเพื่อการบริหารปกครองหรือกำกับดูแลการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 โดยไม่เป็นไปตามหรือขัดแย้งกับกฎระเบียบว่าด้วยการรักษาความเป็นธรรมหรือความถูกต้องชอบธรรมในการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 โดยเฉพาะอย่างยิ่งการออกคำสั่งเพื่อการบริหารปกครองกีฬาสากลหรือกำกับดูแลการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ที่ไปตัดสิทธิการลงแข่งในการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 หรือมีผลกระทบต่อสถานภาพของสิทธิการเป็นนักกีฬาตัวแทนทีมชาติที่สามารถลงทำการแข่งขันในการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 การทำตามหน้าที่ของแผนกคดี ADD ของศาล CAS เป็นไปอย่างเท่าเทียม สะดวก รวดเร็ว มีประสิทธิภาพ ไม่เสียค่าใช้จ่ายและนำไปสู่การระงับข้อพิพาทให้ทันท่วงทีเพื่อลดความล่าช้าอันอาจส่งผลกระทบต่อสิทธิการลงแข่งในการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 หรือสิทธิการเป็นนักกีฬาตัวแทนทีมชาติที่สามารถลงแข่งขันในการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 แผนกคดี ADD ของศาล CAS สร้างสมดุลของประโยชน์ระหว่างประโยชน์ในด้านความถูกต้องตามกฎหมายการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ซึ่งประกอบด้วยการยืนยันยืนยันว่าการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ต้องดำเนินไปตามกฎระเบียบ ซึ่งกระบวนการระงับข้อพิพาทตามกฎหมายจะต้องเป็นไปด้วยความรวดเร็วอันส่งผลโดยตรงต่อการรักษาประโยชน์ของนักกีฬาโดยตรง

เอกสารอ้างอิง

Accadia, J. & Batten, B. (2024). *Overcoming Jurisdictional Hurdles: A Case Study of the CAS Ad Hoc Division at Paris 2024*. <https://www.melbournesla.com/sports-law-forum/overcoming-jurisdictional-hurdles-a-case-study-of-the-cas-ad-hoc-division-at-paris-2024>

- Blackshaw, I. (2009). Settling Sports Disputes by ADR: Some Major Sports Dispute Resolution Bodies Modelled on the Court of Arbitration for Sport. *Dispute Resolution International*, 3(2), 169-184.
- Court of Arbitration for Sport. (2023). *Arbitration Rules applicable to the CAS ad hoc division for the Olympic Games*. Court of Arbitration for Sport.
- Court of Arbitration for Sport. (2024a). *CAS OG 24/01 Nayoka Clunis v. Jamaica Athletics Administrative Association*. https://www.tas-cas.org/fileadmin/user_upload/Award_OG_24-01__for_publication_.pdf
- Court of Arbitration for Sport. (2024b). *CAS OG 24/03 Mahmoud Al Hamid v. International Weightlifting Federation*. https://www.tas-cas.org/fileadmin/user_upload/OG_24-03_Award__for_publication_.pdf
- Court of Arbitration for Sport. (2024c). *CAS OG 24/05 Livia Avancini v. World Athletics, CAS OG 24/06 Max Batista v. World Athletics, CAS OG 24/07 Hygor Bezerra v. World Athletics*. https://www.tas-cas.org/fileadmin/user_upload/Award_OG_05_06_07__for_publication_.pdf
- Court of Arbitration for Sport. (2024d). *CAS OG 24/17 Vinesh Phogat v. United World Wrestling & the International Olympic Committee (IOC)*. https://www.tas-cas.org/fileadmin/user_upload/OG_24-17_Award__for_publication_.pdf
- Kaufmann-Kohler, G. (2001). *Arbitration at the Olympics: issues of fast-track dispute resolution and sports law*. Kluwer Law International.
- Latty, F. (2007). *La lex sportiva : recherche sur le droit transnational*. Martinus Nijhoff Publishers.
- Lenard, M. (2010). The Future of Sports Dispute Resolution. *Pepperdine Dispute Resolution Law Journal*, 1(10), 173-182.
<https://digitalcommons.pepperdine.edu/drlj/vol10/iss1/8>
- Lenskyj, H. (2018). *Gender, athletes' rights, and the court of arbitration for sport*. Emerald Publishing.
- McLaren, R. H. (2001). Introducing the Court of Arbitration for Sport: The Ad Hoc Division at the Olympic Games. *Marquette Sports Law Review*, 1(12), 517-542.
<https://scholarship.law.marquette.edu/sportslaw/vol12/iss1/20/>

- Mitten, M. J. (2014). The Court of Arbitration for Sport and its Global Jurisprudence: International Legal Pluralism in a World without National Boundaries. *The Ohio State Journal on Dispute Resolution*, 30(1), 1-44.
- Nafziger, J. A. R. (2004). Lex Sportiva, *The International Sports Law Journal*, 1-2, 3-9.
- Pound, R. W. (2015). Sports Arbitration: How it Works and Why it Works. *McGill Journal of Dispute Resolution*, 1-2(1), 76-85. <https://mjdr-rrdm.ca/articles/volume-1/i12/sports-arbitration-how-it-works-and-why-it-works/>
- Yan, W. (2023). Court of Arbitration for Sport: Rules and Issues. *Open Journal of Social Sciences*, 11, 64-75.
<https://www.scirp.org/journal/paperinformation?paperid=122371>

กาพย์มหาชาติ ลิลิตจันทกินนรชาดก : วรรณกรรมคำหลวงสมัยอยุธยา

Kap Maha Chat, Lilit Chantha Kinnon Chadok :

Kham Luang of the Ayutthaya period

ณัฐวุฒิ คล้ายสุวรรณ¹ Natawut Klaisuwan¹

Received: 19 สิงหาคม 2568 Revised: 14 ตุลาคม 2568 Accepted: 24 ตุลาคม 2568

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากาพย์มหาชาติ และลิลิตจันทกินนรชาดกว่าเป็นวรรณกรรมคำหลวงหรือไม่ วิธีการศึกษาใช้เกณฑ์ 7 ประการ ของวรรณกรรมคำหลวงเป็นหลักในการศึกษา ผลการศึกษาพบว่ากาพย์มหาชาติ และลิลิตจันทกินนรชาดกเป็นวรรณกรรมคำหลวงสมัยอยุธยา โดยกาพย์มหาชาติมีลักษณะตรงกับเกณฑ์ของวรรณกรรมคำหลวง 4 ประการ ได้แก่ 1) พระมหากษัตริย์มีพระบรมราชโองการให้แต่ง 2) เป็นหนังสือแบบฉบับสำหรับเทศน์มหาชาติของทางราชการ 3) มีที่มาจากคัมภีร์พุทธศาสนาและแสดงสาระสำคัญทางความคิดผ่านคำสอนของพระพุทธเจ้า เมื่อครั้งเสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์ 4) ยกคาถาจากต้นฉบับภาษาเดิม คือ ภาษาบาลี แล้วแปลแต่งเป็นภาษาไทยในรูปแบบของร้อยกรอง ส่วนลิลิตจันทกินนรชาดก มีลักษณะตรงกับเกณฑ์ของวรรณกรรมคำหลวง 3 ประการ ได้แก่ 1) พระมหากษัตริย์มีพระบรมราชโองการให้แต่ง 2) มีที่มาจากคัมภีร์พุทธศาสนาและแสดงสาระสำคัญทางความคิดผ่านคำสอนของพระพุทธเจ้า เมื่อครั้งเสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์ 3) ยกคาถาจากต้นฉบับภาษาเดิม คือ ภาษาบาลี แล้วแปลแต่งเป็นภาษาไทยในรูปแบบของร้อยกรอง ผลการศึกษายังพบว่าวรรณกรรมคำหลวงในประเทศไทย มีทั้งหมด 7 เรื่อง ได้แก่ 1) มหาชาติคำหลวง 2) กาพย์มหาชาติ 3) ลิลิตจันทกินนรชาดกคำหลวง 4) สุปรีดีธรรมราชาดกคำหลวง 5) นันทโศภนันทสูตรคำหลวง 6) พระมาลัยคำหลวง 7) พระนลคำหลวง

คำสำคัญ : กาพย์มหาชาติ, ลิลิตจันทกินนรชาดก, คำหลวง, อยุธยา

¹ อาจารย์ ดร. ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย

E-mail: natawut.kla@mbu.ac.th

¹ Lecturer Dr. Department of Thai Language Faculty of Humanities Mahamakut Buddhist University

E-mail: natawut.kla@mbu.ac.th

Abstract

This academic article studies whether the poems Kap Maha Chat and Lilit Chantha Kinnon Chadok qualify as Kham Luang, using seven established criteria. Both are identified as Kham Luang from the Ayutthaya period. Specifically, Kap Maha Chat meets four criteria: (1) commission by royal command, (2) use in the royal Mahachat sermon ceremony, (3) derivation from Buddhist scriptures expressing Buddha's teachings as a Bodhisattva, and (4) translation from Pali mantras into Thai poetry. Lilit Chantha Kinnon Chadok meets three criteria: (1) royal command, (2) derivation from Buddhist scriptures with Bodhisattva teachings, and (3) translation from Pali into Thai poetry. The study also newly identifies seven Kham Luang (royal literary) works in Thailand: Maha Chat Kham Luang, Kap Maha Chat, Nanthopananthasutta Kham Luang, Phra Malai Kham Luang, Lilit Chantha Kinnon Chadok Kham Luang, Supriti Thammarat Chadok Kham Luang, and Phra Non Kham Luang.

Keywords : kap maha chat, lilit chantha kinnon chadok, kham luang, ayutthaya

บทนำ

ตามประวัติวรรณคดีไทยที่รับรู้กันในปัจจุบัน มีข้อมูลเกี่ยวกับวรรณกรรมคำหลวงในสมัยอยุธยาว่า มีอยู่ด้วยกัน 4 เรื่อง ได้แก่ มหาชาติคำหลวง แต่งในสมัยอยุธยาตอนต้น รัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ โดยพระเถระผู้ใหญ่ ตลอดจนนักปราชญ์ราชบัณฑิตในราชสำนักช่วยกันแปลแต่งจากคัมภีร์อรรถกถาชาดก (พัฒน์ เพ็งผลา, 2552) ทั้งนี้สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถยังทรงมีส่วนร่วมในการแต่งกัณฑ์เทศพร (ชลดา เรื่องรักษ์ลิขิต, 2544) นันทโพนันทสูตรคำหลวง พระมัลลย์คำหลวง แต่งในสมัยอยุธยาตอนปลาย รัชกาลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ โดยเจ้าฟ้าธรรมธิเบศรไชยเชษฐาสุริยวงศ์ ทรงนำเค้าโครงเรื่องมาจากนันทโพนันทสูตร และมัลลย์สูตร (رينฤทัย สัจจพันธุ์, 2566) วรรณกรรมคำหลวงอีกเรื่องหนึ่ง คือ สุปริติธรรมราชชาดกคำหลวง ซึ่งไม่มีหลักฐานแน่ชัดว่าแต่งในสมัยพระมหากษัตริย์องค์ใด แต่สันนิษฐานได้ว่าแต่งในสมัยอยุธยาไม่เกินรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ เพราะใช้ตัวอักษรไทยย่อในการบันทึก ทั้งนี้รัชช ปุณโณทก (2563) กล่าวว่าอักษรไทยย่อเป็นที่นิยมใช้เขียนหนังสือในสมัยอยุธยาตอนปลาย

ผู้เขียนศึกษาวรรณคดีสมัยอยุธยา 2 เรื่อง คือ กาพย์มหาชาติ และลิลิตจันทน์กัณฐกพบวาวรรณคดีทั้ง 2 เรื่อง มีลักษณะเป็นวรรณกรรมคำหลวง และเป็นวรรณกรรมคำหลวงสมัยอยุธยา ดังนั้นการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ จึงเป็นการศึกษาค้นคว้าเพื่อหาคำตอบและนำเสนอว่า แท้จริงแล้วในประวัติ

วรรณคดีไทยสมัยอยุธยา ยังมีวรรณกรรมคำหลวงที่ตกสำรวจอยู่ 2 เรื่อง แต่ก่อนที่จะเข้าสู่ประเด็นเนื้อหา ผู้เขียนขอกล่าวถึงความหมาย และลักษณะของวรรณกรรมคำหลวงในเบื้องต้น ดังนี้

1. ความหมายของวรรณกรรมคำหลวง

ในการกล่าวถึงความหมายของวรรณกรรมคำหลวง ผู้เขียนใช้ข้อมูลจากวรรณคดีโบราณ ซึ่งเป็นวรรณคดีสมัยอยุธยา 2 เรื่อง ได้แก่ โคลงกำสรวล และจินตตามณีฉบับสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศเป็นหลักในการพิจารณา โดยความในโคลงกำสรวล ให้ร่องรอยของวรรณกรรมคำหลวงเอาไว้ ดังนี้

ปารนี้รเช้าแม่	เกลืองค์ อยู่ฤ
ต่งกรดานจตุตรงคมยง	ม่ายม้า
ฤวางสกาลง	ทายบาท
ฤกล่าวคำหลวงอ้า	อ่อนแกล้งเกลฉันท

(กรมศิลปากร, 2545 ก)

ความจากโคลงกำสรวลตามที่ยกมาข้างต้น แสดงให้เห็นร่องรอยของวรรณกรรมคำหลวงว่าเป็นวรรณกรรมที่ต้องใช้วาทศิลป์ในการถ่ายทอดเรื่องราว ดังจะเห็นได้จากวรรคที่ว่า ฤกล่าวคำหลวงอ้า ส่วนจินตตามณีฉบับสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ได้บอกเอาไว้อย่างชัดเจนว่า มหาชาติคำหลวงแต่งขึ้นเพื่อใช้ในการสวด ดังความว่า

จุลศักราชได้ 844 สมเด็จพระบรมไตรโลกยนาถให้ชุมนุมพรสงฆ
สบสงฆวาช แลนักปราชราชบัณฑิตยทั้งปวง ผูกพระมหาชาติคำหลวงเป็นพิชฎาร
ทง 13 กัณฑ์ เปนคำสวดคำหลวง

(กรมศิลปากร, 2561)

ข้อความที่ว่า เปนคำสวดคำหลวง จากจินตตามณีฉบับสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ถือเป็นหลักฐานสำคัญที่แสดงให้เห็นว่า วรรณกรรมคำหลวงเป็นวรรณกรรมที่ต้องอาศัยการแสดงวาทศิลป์เป็นหลัก

อาศัยข้อมูลจากวรรณคดีอยุธยาทั้ง 2 เรื่อง ผู้เขียนจึงขอสรุปความหมายของวรรณกรรมคำหลวงว่า วรรณกรรมคำหลวง หมายถึง วรรณกรรมที่แต่งขึ้นเพื่อเป็นแบบฉบับสำหรับสวด ทั้งนี้การสวดคำหลวง จะต้องใช้ตัวบทวรรณคดีที่ได้รับพระบรมราชโองการให้แต่งขึ้นเพื่อการสวดเท่านั้น สำหรับผู้สวดวรรณกรรมคำหลวงต้องแสดงวาทศิลป์ไปตามทำนองสวด และต้องเป็นการสวดในพระราชพิธีสำคัญ ๆ ที่ทางราชสำนักจัดขึ้น

2. ลักษณะของวรรณกรรมคำหลวง

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมคำหลวง ได้แก่ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2556) พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ภาคฉันท์ลักษณะ (2550) ตลอดจนแนวคิดของนักวิชาการ เช่น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ (2506) อรอนงค์ พัดพาดี (2521) ศักดิ์ศรี แยมันดดา (2534) โชษิตา มณีใส (2557) พิสิทธิ์ กอบบุญ (2561) และนิตยา กาญจนวรรณ (2563) ทำให้สรุปลักษณะของวรรณกรรมคำหลวงได้ ดังนี้

2.1 เป็นหนังสือที่พระมหากษัตริย์ ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นด้วยพระองค์เอง¹ ได้แก่ พระนลคำหลวง ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 6) แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

2.2 เป็นหนังสือที่พระราชวงศ์ระดับเจ้าฟ้าพระราชมารดา ผู้ดำรงตำแหน่งกรมพระราชวังบวรสถานมงคลทรงพระนิพนธ์ ได้แก่ นันทโพนันทสูตรคำหลวง พระมาลัยคำหลวง ของเจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร²

2.3 เป็นหนังสือที่พระมหากษัตริย์ ทรงมีพระบรมราชโองการให้กวีคนใดคนหนึ่ง ในราชสำนักหรือกวีทั้งหมดในราชสำนักช่วยกันแต่ง เช่น มหาชาติคำหลวง

4. เป็นหนังสือที่แต่งด้วยการยกคำจากต้นฉบับภาษาเดิม แล้วแปลแต่งเป็นภาษาไทย ในรูปแบบของร้อยกรอง³ ได้แก่ ร่าย⁴ ฉันท์ โคลง กาพย์ กลอน

5. เป็นหนังสือที่แต่งขึ้นโดยนำเค้าโครงเรื่องมาจากคัมภีร์ทางศาสนาพุทธ และศาสนา พราหมณ์-ฮินดู โดยแสดงสาระสำคัญทางความคิดผ่านคำสอนของพระพุทธเจ้า พระอัครสาวก พระสาวก หรือพระมหากษัตริย์ผู้มีชื่อเสียงในอดีต

6. เป็นหนังสือที่แต่งขึ้นเพื่อใช้เป็นแบบฉบับสำหรับสวด ในพระราชพิธีสำคัญของทาง ราชการ

7. เป็นหนังสือที่เป็นแบบแผนของทางราชการ โดยมีหนังสือฉบับของเอกชนเป็นฉบับ เทียบ เช่น มหาชาติคำหลวง มีมหาชาติฉบับสร้อยสังกร มหาชาติฉบับไผ่แจ้เรียวแดง มหาชาติ ฉบับ เพชรบุรี เป็นฉบับเทียบ พระมาลัยคำหลวง มีพระมาลัยกลอนสวดตามท้องถิ่นต่าง ๆ เป็นฉบับเทียบ

¹ ผู้เขียนมีความคิดเห็นเพิ่มเติมว่า พระราชนิพนธ์ของพระมหากษัตริย์บางพระองค์ ไม่ใช่วรรณกรรม คำหลวง เช่น ไตรภูมิพระร่วง ของพระมหาธรรมราชาที่ 1 (ลิไท) แม้จะเป็นวรรณคดีอันมีที่มาจากคัมภีร์พุทธศาสนา ถึง 33 คัมภีร์ (นิยะดา เหล่าสุนทร, 2538) แต่ไม่มีการแต่งด้วยการยกคำจากต้นฉบับภาษาเดิม แล้วแปลแต่ง เป็นภาษาไทยในรูปแบบของร้อยกรอง อันเป็นลักษณะสำคัญของวรรณกรรมคำหลวง

² กรมพระราชวังบวรสถานมงคล ในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ (สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย)

³ ถือเป็นลักษณะเฉพาะ และสำคัญที่สุดของวรรณกรรมคำหลวง

⁴ ร่าย เป็นคำประพันธ์ที่มีความสำคัญที่สุดในการแต่งวรรณกรรมคำหลวง เพราะใช้ในการดำเนินเรื่อง และเหมาะสำหรับนำไปอ่านให้เข้ากับทำนองสวด

พระนลคำหลวงของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 6) มีพระนลคำฉันท์ของพระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ เป็นฉบับเทียบ

ลักษณะของวรรณกรรมคำหลวงทั้ง 7 ประการ ที่สรุปได้จากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนมุมมองของนักวิชาการ ทำให้เกิดแนวทางให้ผู้เขียนนำไปศึกษาภาพยัมหาชาติ และลิลิตจันทกีนรชาดก เพื่อพิสูจน์ให้เห็นว่าวรรณกรรมทั้ง 2 เรื่อง เป็นวรรณกรรมคำหลวงในสมัยอยุธยาที่ตกสำรวจดังจะได้แสดงผลการศึกษาต่อไป

ภาพยัมหาชาติ : วรรณกรรมคำหลวงสมัยอยุธยารัชกาลสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม

ภาพยัมหาชาติแต่เดิม พบต้นฉบับเพียง 3 กัณฑ์ คือ กัณฑ์กุมาร กัณฑ์สักกบรรพ และกัณฑ์วนประเวศน์ ต่อมากรมศิลปากรพบต้นฉบับเพิ่มเติมอีก 2 กัณฑ์ คือ กัณฑ์มัทรี และกัณฑ์มหาราช ดังนั้นภาพยัมหาชาติในปัจจุบัน จึงมีทั้งหมด 5 กัณฑ์ โดยมีเนื้อความตามอรรถกถาเวสสันดรชาดก (กรมศิลปากร, 2563) ทั้งยังมีเนื้อความเหมือนกับมหาชาติคำหลวง ดังนี้

1. **กัณฑ์วนประเวศน์** พระเวสสันดรเสด็จพร้อมด้วยพระนางมัทรี พระชาลี พระกัณหา ออกจากพระนครเข้าสู่ป่าใหญ่

2. **กัณฑ์กุมาร** ชุชกพบพระเวสสันดร กราบทูลขอพระชาลีกับพระกัณหา พระเวสสันดรทรงประทานสองกุมารแก่ชุชก

3. **กัณฑ์มัทรี** พระนางมัทรีเสด็จกลับจากการหาผลไม้ในป่า มาถึงอาศรมไม่พบสองกุมาร จึงออกตามหาจนเหนื่อยล้า ครั้นกลับมาถึงอาศรมได้ไต่ถามกับพระเวสสันดรจนสลับ ครั้นพระนางมัทรีพินาศสิ้นสติ พระเวสสันดรจึงบอกความจริง พระนางมัทรีอนุโมทนาในบุตรหลาน

4. **กัณฑ์สักกบรรพ** พระอินทร์แปลงเป็นพราหมณ์ชรา มาทูลขอพระนางมัทรี จากนั้นถวายให้เป็นข้ารับใช้ของพระเวสสันดร พร้อมประทานพร 8 ประการ

5. **กัณฑ์มหาราช** ชุชกหลงทาง พาสองกุมารมายังนครสีพี พระเจ้ากรุงสุยชัยพบสองกุมาร ก็จำได้ว่าเป็นหลานจึงขอไถ่ตัว ชุชกได้รับการดูแลเป็นอย่างดี มีอาหารกินสารพัด แต่กินมากเกินไป จนท้องแตกตาย พระเจ้ากรุงสุยชัยเสด็จพระราชดำเนินไปรับพระเวสสันดรกลับนครสีพี

จากการศึกษาภาพยัมหาชาติพบว่า มีลักษณะของวรรณกรรมคำหลวงทั้งสิ้น 4 ประการ รายละเอียด ดังนี้

1. เป็นหนังสือที่พระมหากษัตริย์ทรงมีพระบรมราชโองการให้กวีคนใดคนหนึ่งหรือหลายคนในราชสำนักช่วยกันแต่ง ตามประวัติวรรณคดีไทย ให้หลักฐานที่ชัดเจนเกี่ยวกับการแต่งภาพยัมหาชาติว่า แต่งขึ้นในสมัยอยุธยา รัชกาลสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม (กุหลาบ มัลลิกะมาส, 2562) ทั้งยังมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ช่วยสนับสนุนประวัติการแต่งให้ชัดเจนยิ่งขึ้น คือ พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) ที่ให้ข้อมูลว่า สมเด็จพระเจ้าทรงธรรม ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แต่งมหาชาติคำหลวง ขึ้นอีกฉบับหนึ่งในรัชกาลของพระองค์ ดังนี้

ลัทธิราช 989 ปีมะแมศก (พ.ศ. 2170) ทรงพระกรุณาแต่งมหาชาติคำหลวง
แล้วสร้างพระไตรปิฎกธรรมไว้สำหรับพระศาสนาจบบริบูรณ์

(พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม), 2544)

แม้พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) จะให้ข้อมูลเพียงว่าสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แต่งมหาชาติคำหลวงขึ้นอีกครั้ง แต่ก็หลักฐานที่ทำให้สันนิษฐานได้ว่า การแต่งมหาชาติคำหลวงในสมัยนี้ ต้องมีการมอบหมายให้กวีคนใดคนหนึ่ง หรือมีการประชุมกวีในราชสำนักเพื่อช่วยกันแต่ง เพราะเนื้อความในกาพย์มหาชาติแสดงให้เห็นว่าเป็นการแต่งใหม่ทั้งหมด

2. เป็นหนังสือที่แต่งขึ้นเพื่อใช้เป็นแบบฉบับสำหรับสวด ในพระราชพิธีสำคัญของทางราชการ ข้อความจากพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) โดยเฉพาะข้อความที่ว่า แต่งมหาชาติคำหลวง นั้น สุภาพรณ ญ บางช้าง (2524) ตีความหมายเป็น 2 นัย กล่าวคือ

นัยที่หนึ่ง หมายความว่า ตกแต่ง หรือ แต่งซ่อม คือ ทำให้ดีขึ้นหรือสมบูรณ์ขึ้นกว่าเดิม เพราะหากพิจารณาเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ประกอบจะเห็นได้ว่า ในช่วงรัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ถึงช่วงรัชกาลสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม ได้เกิดเหตุการณ์ที่ไม่สงบและวุ่นวายขึ้นในกรุงศรีอยุธยาเกือบตลอดเวลา เช่น ในรัชกาลสมเด็จพระไชยราชาธิราช เกิดไฟไหม้ครั้งใหญ่ ในกรุงศรีอยุธยา รัชกาลสมเด็จพระมหาจักรพรรดิเกิดไฟไหม้ในพระบรมมหาราชวัง รัชกาลสมเด็จพระมหาสินทราธิราช กรุงศรีอยุธยาตกเป็นเมืองขึ้นของพม่า จึงเป็นไปได้ว่าในช่วงที่เกิดเหตุการณ์ไม่สงบและวุ่นวายนี้ อาจทำให้หนังสือมหาชาติคำหลวงได้รับความเสียหาย จนทำให้มีการแต่งซ่อมเพื่อให้ต้นฉบับมีความสมบูรณ์ครบถ้วน

นัยที่สอง หมายความว่า แต่งแทนหรือแต่งใหม่ คือ นำเอามหาชาติคำหลวงในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถมาแต่งใหม่ โดยมีรูปแบบที่แตกต่างไปจากเดิม เพื่อให้เหมาะสำหรับการนำไปใช้ และเพื่อให้ผู้อ่านหรือผู้ฟังมีความเข้าใจเนื้อเรื่องมากยิ่งขึ้น โดยสุภาพรณ ญ บางช้าง เสนอความเห็นว่าการแต่งกาพย์มหาชาติ น่าจะแต่งขึ้นตามความหมายนัยนี้

ผู้เขียนมีความเห็นที่สอดคล้องตามนัยที่สอง เพราะกาพย์มหาชาติที่แต่งในสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม มีลักษณะของการแต่งใหม่ และแตกต่างจากมหาชาติคำหลวงที่แต่งในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถอย่างชัดเจน กล่าวคือ มีท่วงทำนองในการแต่งที่เรียบง่าย ยกคำบาลีไปไว้ตอนหนึ่ง แล้วจึงแปลแต่งเป็นภาษาไทย โดยมีเนื้อความที่ติดต่อกันตลอด ในขณะที่มหาชาติคำหลวง มีท่วงทำนองในการแต่งที่ยาก เพราะมีการแปลคำบาลีสลับกับคำแปลภาษาไทย จึงเป็นเรื่องยากต่อการทำความเข้าใจ

นอกจากนี้ยังเห็นได้ว่าวัตถุประสงค์ในการแต่งกาพย์มหาชาติ ก็ไม่เหมือนกับมหาชาติคำหลวง เพราะกาพย์มหาชาติแต่งขึ้นเพื่อให้พระสวด ไม่ใช่คฤหัสถ์สวดอย่างมหาชาติคำหลวง

ดังนั้นกาพย์มหาชาติ จึงเป็นหนังสือฉบับหลวงที่แต่งขึ้น เพื่อให้พระสงฆ์ใช้สวดในงานเทศน์มหาชาติที่ทางราชสำนักจัดขึ้น เหตุที่ผู้เขียนมีความคิดเห็นดังนี้ เนื่องจากพบข้อมูลเกี่ยวกับการสวดมหาชาติของทางราชการอยู่ในหนังสือวชิรญาณ พ.ศ. 2431 (อ้างถึงในสุกัญญา สุจฉายา, 2567) ที่ให้ข้อมูลเรื่องการนำหนังสือเวสสันดรชาดกมาอ่านในพิธีการสำคัญของทางราชสำนัก

อ่านหนังสือเป็นทำนองต่างๆ คือ **อ่านฤเทศน์มหาชาติ** มีทำนองไพเราะแปลกๆ กันหลายทำนองอย่างหนึ่ง **อ่านฤสวดเรื่องเวสสันดรชาดก** ในพระอุโบสถ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ปีละ 3 คราว คือ ต้นพรรษา 3 วัน กลางพรรษา 3 วัน มีทำนองหลายอย่าง เรียกว่า **มหาชาติคำหลวง** อย่างหนึ่ง นักเรียนอ่านหนังสือเรื่องต่างๆ เป็นทำนองกาพย์ยานี ฉบับ สุรางคนางค์ ตามศาลารายรอบพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดารามปีละ 3 คราวเหมือนกัน เรียกว่า **ไอ้เอพิหารราย** อีกอย่างหนึ่ง

ความจากหนังสือวชิรญาณนี้ แสดงให้เห็นว่ามีการอ่านเรื่องพระเวสสันดรในงานสำคัญของทางราชสำนัก ถ้าอ่านเป็นทำนองอย่างไพเราะเรียกว่า **เทศน์มหาชาติ** ซึ่งผู้เขียนสันนิษฐานว่าอาจใช้ **กาพย์มหาชาติ** ที่แต่งในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมเป็นแบบฉบับในการอ่าน (เทศน์) ถ้าอ่านเป็นทำนองสวดก็ใช้ **มหาชาติคำหลวง** ที่แต่งขึ้นในรัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเป็นแบบฉบับในการสวด ดังนั้นวรรณกรรมคำหลวงที่แต่งขึ้นในรัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถกับวรรณกรรมคำหลวงที่แต่งขึ้นในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม จึงมีจุดประสงค์ในการนำไปใช้ต่างกัน

การเทศน์มหาชาติของทางราชการ เป็นการเทศน์ทำนองหลวง สุกัญญา สุจฉายา (2567) กล่าวถึงการเทศน์มหาชาติทำนองหลวงว่า ถือเป็นแบบฉบับของการเทศน์มหาชาติ พระสงฆ์จะอ่านสมุดใบลานร่ายยาวมหาเวสสันดรชาดกไปทีละกัณฑ์ รวม 13 กัณฑ์ โดยมีทำนองต่างๆ เช่น ทำนองธรรมวัตรที่มีลักษณะการอ่านแบบธรรมดา ใช้เทศน์กัณฑ์ทศพรซึ่งเป็นกัณฑ์แรกนิยมให้เจ้าอาวาสเป็นผู้เทศน์ หรือทำนองพา ที่เป็นการแห่เพื่อพรรณนาธรรมชาติ ใช้ในกัณฑ์มหาพน ทำนองคุตทะราดเหยียบกรวด มีลักษณะการแห่ที่ตะกุยกตะกักเลียนแบบท่าทางของคนแก่ใช้ในกัณฑ์ชูชก

ดังนั้นกาพย์มหาชาติ จึงถือเป็นวรรณกรรมคำหลวงเรื่องหนึ่ง แต่มีจุดประสงค์ในการนำไปใช้ที่แตกต่างกับมหาชาติคำหลวง กล่าวคือ กาพย์มหาชาติเป็นหนังสือคำหลวงที่ใช้เทศน์ (อ่าน) ในงานเทศน์มหาชาติของทางราชการ ส่วนมหาชาติคำหลวงเป็นหนังสือคำหลวงที่ใช้สำหรับสวดในพิธีสำคัญของทางราชการ

3. เป็นหนังสือที่แต่งด้วยการยกคาถาจากต้นฉบับภาษาเดิม แล้วแปลแต่งเป็นภาษาไทยในรูปแบบของร้อยกรอง เหตุที่ผู้เขียนมีความคิดเห็นว่า กาพย์มหาชาติเป็นวรรณกรรมคำหลวง เพราะใช้เกณฑ์ในการแต่งวรรณกรรมคำหลวงทั้ง 7 ประการ เป็นบรรทัดฐานในการพิจารณา ทั้งนี้เมื่อ

เปรียบเทียบภาพยัมहाชาติกับวรรณกรรมคำหลวงที่แต่งในสมัยอยุธยา ได้แก่ มหาชาติคำหลวง นันทโศปน์ทศสูตรคำหลวง พระมาลัยคำหลวง สุปรีดีธรรมราชาดกคำหลวง พบว่าภาพยัมहाชาติมีลักษณะการแต่งเหมือนกับวรรณกรรมคำหลวงสมัยอยุธยา กล่าวคือ แต่งด้วยการยกคาถาจากต้นฉบับภาษาเดิมคือ ภาษาบาลี แล้วแปลแต่งเป็นภาษาไทยในรูปแบบของร้อยกรอง ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบลักษณะการแปลแต่งภาพยัมहाชาติกับวรรณกรรมคำหลวงสมัยอยุธยา

วรรณกรรมคำหลวง สมัยอยุธยา	เปรียบเทียบลักษณะการแปลแต่ง
ภาพยัมहाชาติ	ภจจิ นุ โภณโต ฯ โภณโต ข้าแต่พระบาทบพิตรพระดาบสผู้ทรงพรตพิธี จำเริญศรีสรรเพชญโพธิญาณ กุสล์ อันว่าใช้ขบขันธมาร ยังมีมาเบียดเบียนพระบาทบัพการไไดอนามย์ อันหนึ่งทั้งทุกขโยยพาลมฤคธาข ยังราวีเวียนเข้าอวาสแวดชวย มาฉุดฉัดพระอาศรมลัมทลายลำบากบ้าง (กรมศิลปากร, 2563)
มหาชาติคำหลวง	โส อธิ์ เอวรูปุ่ ทุกข์ สีนะเห่น โทเสน ชาตฺ์ อันว่าพระโพธิสัตว์รำพึงดงนี้ อันว่าทุกข์ อนนบมิบังควร กาสวญเสวยอยู่รบบมปรารมก็เกิดแก่กูนัก เหตุเพราะกูรักพระราชากุมารทงสองโสดแล ฯ (กรมศิลปากร, 2540)
นันทโศปน์ทศสูตรคำหลวง	เอวี่ สนเตปี อดิตารุณฺ์ เต กตฺ์ อดตโน ภิกขุภาเวณ ติฏฐาหิติอันว่าพระญาณนโศปนนท กกล่าวอนุสนธิพากยา แก่พระมหาเถรตั้งนี้ เมื่อท่านบมิกทำแกข้า ด้วยเจตนาอันโกรธนี้ ฝั้แลมีแกท่านจริง (กรมศิลปากร, 2545 ข)
พระมาลัยคำหลวง	เถโร อฏฐ นิลุปลปุปพานิ คเหตุวา ส่วนพระมาลัยนารถรับอุบลชาติชายทลิต แล้วบพิตรก็กล่าว คาถา ยั ยั ลูขั ปณิตี วาอนุโมทนาโดยนัย อันว่าผลใดท่านอวย หฤทัยสวยาภิรมย์ก็จะนิยมสุขัง อันยังยงสกลสมิขณฺ์ (กรมศิลปากร, 2545 ข)
สุปรีดีธรรมราชาดกคำหลวง	ปุตฺรทานิ์ อันว่าให้พระราชบุตรเป็นทานท่านให้ อันท้าว ธให้ลูกทั้งสาม อดตมฺ์ เกิดบุญคามอดมเลิศล้ำ สรววสมปทานำประเสริฐพ้นพระทาน (สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, 2558)

ข้อมูลจากตารางที่ 1 ตามที่ผู้เขียนได้แสดงมาจะเห็นได้ว่า ภาพยนตร์มหาชาติมีลักษณะของการแปลแต่งเหมือนกับวรรณกรรมคำหลวงสมัยอยุธยาทุกเรื่อง จึงเป็นการยืนยันได้ว่าภาพยนตร์มหาชาติคือ วรรณกรรมคำหลวงเรื่องหนึ่งในสมัยอยุธยา แต่ตรวจสอบจากนักวิชาการด้านวรรณคดีไทยในปัจจุบัน

4. เป็นหนังสือที่แต่งขึ้นโดยนำเค้าโครงเรื่องมาจากคัมภีร์ทางศาสนาพุทธ และศาสนาพราหมณ์-ฮินดู โดยแสดงสาระสำคัญทางความคิดผ่านคำสอนของพระพุทธเจ้า พระอัครสาวก พระสาวก หรือพระมหากษัตริย์ผู้มีชื่อเสียงในอดีต จากการศึกษาภาพยนตร์มหาชาติพบว่า วรรณคดีเรื่องนี้มีที่มาจากคัมภีร์ทางพุทธศาสนา คือ อรรถกถาเวสสันดรชาดก ในพระสุตตันตปิฎก ทั้งยังแสดงสาระสำคัญทางความคิดผ่านคำสอนของพระพุทธเจ้า (ในตอนที่เสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์) เหมือนกับวรรณกรรมคำหลวงเรื่องอื่น ๆ ที่แต่งในสมัยอยุธยา โดยแสดงสาระสำคัญทางความคิดที่พบในภาพยนตร์มหาชาติ ได้แก่ หลักธรรมอันเป็นเครื่องจรรโลงใจ และทำให้เข้าใจความเป็นไปของโลก ดังนี้

4.1 ทาน ภาพยนตร์มหาชาติได้สะท้อนให้เห็นว่า ผู้บริจาทานอย่างสม่ำเสมอ ย่อมมีความยินดีในทานที่บริจาค ดังเช่นพระเวสสันดรที่ทรงมีความยินดีในการบริจาคพระชาติ พระกนิษฐาเป็นทานแก่ชุก และบริจาคพระนางมัทรีเป็นทานแก่พระอินทร์ที่แปลงเป็นพราหมณ์ชรามาขอ

4.2 ทุภะ ภาพยนตร์มหาชาติได้สะท้อนให้เห็นว่า มนุษย์ทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย ล้วนมีความทุกข์ด้วยกันทั้งสิ้น

4.3 มุทิตา ภาพยนตร์มหาชาติได้สะท้อนให้เห็นว่า การมีความรู้สึกชื่นชม และยินดีในความสำเร็จของผู้อื่น เป็นความดีที่ช่วยขัดเกลาจิตใจให้บริสุทธิ์ผ่องใส เพราะเป็นการแสดงออกอย่างจริงใจ

4.4 อุเบกขา ภาพยนตร์มหาชาติได้สะท้อนให้เห็นว่า บางเรื่องราวในชีวิต หากทำใจยอมรับ หรือวางเฉยได้ ก็อาจทำให้หลุดพ้นจากความทุกข์

4.5 โลกธรรม ภาพยนตร์มหาชาติได้แสดงให้เห็นว่า หากมนุษย์ทุกคนรู้โลกธรรม ก็จะทำให้เข้าใจการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับชีวิต

ลิลิตจันทกนิรชาดก : วรรณกรรมคำหลวงสมัยอยุธยารัชกาลสมเด็จพระนารายณ์

ปริญญ์ สุวรรณรงค์ (2542) กล่าวไว้ในหนังสือวรรณคดีไทยสมัยอยุธยาว่า หน้าปกในของต้นฉบับลิลิตจันทกนิรชาดกระบุว่า เป็นวรรณกรรมคำหลวง ส่วนโชษิตา มณีใส (2557) ได้ให้ข้อมูลเช่นเดียวกับปริญญ์ สุวรรณรงค์ว่า ลิลิตจันทกนิรชาดกเป็นวรรณกรรมคำหลวง เนื่องจากมีข้อความว่า “คำหลวง” ปรากฏอยู่ในวงเล็บบนสมุดไทย แต่ประวัติวรรณคดีไทยก็ไม่ได้ถือว่าลิลิตจันทกนิรชาดก เป็นวรรณกรรมคำหลวง

ผู้เขียนได้ตรวจสอบข้อมูลเกี่ยวกับประวัติการแต่งเรื่องลิลิตจันทกนิรชาดก โดยตรวจสอบจากต้นฉบับพิมพ์ของกรมศิลปากร พ.ศ. 2557 พบว่า วรรณคดีเรื่องนี้แต่งสำเร็จเมื่อ พ.ศ. 2227

ตรงกับรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ ทั้งนี้สมเด็จพระนารายณ์ครองราชย์กรุงศรีอยุธยา เมื่อ พ.ศ. 2119 ถึง พ.ศ. 2231 (ปรีดี พิศภูมิวิถี, 2555) จึงลงความเห็นได้ว่า ลิลิตจันทกินรชาดกแต่งขึ้นในสมัยสมเด็จพระนารายณ์

สำหรับความน่าเชื่อถือว่า ลิลิตจันทกินรชาดกเป็นวรรณกรรมคำหลวงหรือไม่นั้น นักวิชาการได้แสดงความคิดเห็นที่แตกต่างกันไป โดยโชชิตา มณีใส (2557) กล่าวว่า ลิลิตจันทกินรชาดกเป็นคำหลวงนอกทำเนียบ แต่ปริญญ สวรรณรงค์ (2542) กล่าวว่า ลิลิตจันทกินรชาดกเป็นวรรณกรรมคำหลวง เพราะได้นำลิลิตจันทกินรชาดก ไปเปรียบเทียบกับพระมัลลย์คำหลวง จากนั้นได้แสดงความคิดเห็นว่า

ลิลิตจันทกินรชาดก มีคุณลักษณะของคำหลวงครบถ้วนทุกประการ ถ้าวรรณคดีเรื่องนี้ ได้รับการเผยแพร่ออกไป เชื่อแน่ว่าคงจะมีการยอมรับกันว่า ลิลิตจันทกินรหรือจันทกินรชาดกเป็นคำหลวงเรื่องที่ 5 ของไทย เมื่อพิจารณาถึงสมัยที่แต่งแล้ว ก็จะทำให้เห็นว่าเป็นคำหลวงเรื่องที่ 2 ของไทย ต่อจากมหาชาติคำหลวง

(ปริญญ สวรรณรงค์, 2542)

จากการเปรียบเทียบลิลิตจันทกินรชาดกกับพระมัลลย์คำหลวงโดยปริญญ สวรรณรงค์ (2542) พบว่า พระมัลลย์คำหลวงได้นำแบบอย่างในการแต่งไปจากลิลิตจันทกินรชาดกอย่างเห็นได้ชัด ตั้งแต่ต้นจนจบ ดังนี้

1. ลิลิตจันทกินรชาดก ขึ้นต้นว่า นโม อันว่ากฤษณायวลิท ทศนัชะประดิษฐ์สิริตมา เม แห่งข้า จักเจริญผล อุตฤ ของจงดลเนื่องนิตยเสรีจ
2. พระมัลลย์คำหลวง ขึ้นต้นว่า นโม อันว่ากฤษณายวลิทวา เม แห่งข้าผู้ภักดี อุตฤ ของจะมีเนื่องนิตย
3. เมื่อจบบทประณามพจน์แต่ละตอน ลิลิตจันทกินรชาดก จะสรุปเป็นโคลง เช่น

จบเสรีจันมศน์อม	สุเบญจางค์
องค์สรรเพชรวราง	ปิ่นเกล้า
การุญสัต์วจนปาง	จักนิพ พานนา
ยงถาวรธาตุเจ้า	ประดิษฐ์ไว้ปางบรรพ์

4. พระมัลลย์คำหลวงก็มีลักษณะอย่างเดียวกัน ความว่า

จบเสรีจอนวิาทไหว	วันทา
พระรัตนไตรยา	ยิ่งไซ้
จักแกลงแห่งเถรา	ภริภาพ
พระมัลลย์เทพไว้	อ่านอ้างเป็นผล

5. เมื่อผู้แต่ง แต่งลิลิตจันทกินรชาดกจบบริบูรณ์ ได้กล่าวว่า

เสร็จพุทธศักราชหลวง	สองพัน
สองร้อยยี่สิบเจ็ดล้าน	เศษเหล้า
สิบเดือนสิบหกวัน	ศุขปักษ์
ศุกระวารผคุณมาศเข้า	นาครพินชวปี

6. พระมัลลย์คำหลวงก็แต่งตาม ดังความว่า

เมื่อเสร็จศักราชได้	สองพัน
สองร้อยแปดสิบสี่	เศษเหล้า
สิบแปดเดือนหกวัน	พฤษ
เดือนห้าแรมเจ็ดเข้า	เขตช้างปีมะเมีย

7. ลิลิตจันทกินรชาดก ดำเนินเรื่องโดยยกคาถาบาลีตั้ง แล้วจึงขยายความด้วยร้อย เช่น
อดีต พารณสีย์ พรหมทตโต นาม รชช กาลิ แต่กาลก่อนยังมี พระภูบาลีเสวยสมบัติ ทรงนาม
พรหมทัตสมญา

8. พระมัลลย์คำหลวงก็แต่งตามอย่างว่า อดีตเทกิร ตรตนปฐฐานภูเต ลงกาทีป สงขลาเต
ตามพฤษณียที่เป กษณะนั้นจะฤเลื่อง แต่บั้นเบื้องกาลไกล พระรัตนไตรประดิษฐา

แม้ว่าโชชิตา มณีใส (2557) จะให้ความเห็นว่า ลิลิตจันทกินรชาดกเป็นวรรณกรรมคำหลวง
นอกทำเนียบ แต่กลับไม่ได้แสดงให้เห็นว่า เป็นวรรณกรรมคำหลวงนอกทำเนียบอย่างไร นอกจาก
อ้างว่าที่หน้าปกสมุดไทย มีคำว่า “คำหลวง” กำกับไว้ ส่วนปริญา สุวรรณรงค์ (2542) แม้จะมี
กระบวนการในการศึกษาวิเคราะห์จนได้ข้อสรุปว่า ลิลิตจันทกินรชาดกเป็นวรรณกรรมคำหลวง
แต่ผู้เขียนก็มีความคิดเห็นว่า การศึกษาในรูปแบบดังกล่าวยังไม่เพียงพอ เพราะควรศึกษาด้วยการใช้
ลักษณะของวรรณกรรมคำหลวงทั้ง 7 ประการ เป็นเกณฑ์ในการพิจารณาประกอบ ทั้งนี้เมื่อศึกษา
ตามเกณฑ์ของวรรณกรรมคำหลวงทั้ง 7 ประการพบว่า ลิลิตจันทกินรชาดก เป็นวรรณกรรมคำหลวง
เรื่องหนึ่งในสมัยอยุธยา เพราะมีคุณสมบัติตามเกณฑ์ของวรรณกรรมคำหลวง 3 ประการ ดังนี้

1. เป็นหนังสือที่พระมหากษัตริย์ทรงมีพระบรมราชโองการให้กวีคนใดคนหนึ่งในราชสำนัก
หรือกวีทั้งหมดในราชสำนักช่วยกันแต่ง เมื่อศึกษาตัวบทลิลิตจันทกินรชาดกพบว่า ความจากโคลงบทที่
97-98 ได้ระบุนามของผู้แต่งว่า “มหาราช” ทั้งยังระบุไว้ว่า แต่งโดยพระบรมราชโองการ ดังความว่า

(96) เสร็จพุทธศักราชหลวง	สองพัน
สองร้อยยี่สิบเจ็ดแสน	เศษเหล้า
สิบเดือนสิบหกวัน	ศุขปักษ์
ศุกระวารผคุณมาศเข้า	นาครพินชวปี
(97) มหาราชรู้	ยังเยาว

ฉลองเรื่องลิลิตเกลา	สืบไว้
จันทกนิรปางเนา	โพธิสัตว์
หวังทราบนรชนได้	สืบสร้างมัครการ
(98) เดชะผลอาตมไฉ่	ฉลองอรรถ
โดยพระบัณพุตรัส	ล่องแล้ว
สถิตสถิตประติพัทธ์	ปราโมช
นฤโรคนฤไภยแผ้ว	ผ่องพันสกลนัยาย

(กรมศิลปากร, 2557)

คำว่า “มหाराช” อันเป็นนามของผู้แต่งนั้น เห็นได้ชัดเจนว่าไม่ได้หมายถึงพระมหากษัตริย์ แต่หมายถึงกวีคนใดคนหนึ่งในราชสำนักสมเด็จพระนารายณ์ ที่ได้รับพระบรมราชโองการให้แต่ง ลิลิตจันทกนิรชาดก เพราะโคลงบทที่ 98 ระบุไว้ชัดเจนว่า กวีแต่งเรื่องนี้ตามพระบรมราชโองการ ซึ่งผู้เขียนสันนิษฐานว่า ผู้แต่งอาจเป็นพระมหाराชครู เหตุที่สันนิษฐานดังนี้เนื่องจากเห็นว่า ในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ พระมหाराชครูแต่งวรรณกรรมที่มาจากปัญญาชาดก 2 เรื่อง ได้แก่ สมุทรโฆษคำฉันท์ จากสมุทรโฆษชาดก และเสื่อโคคำฉันท์ จากพหลคาวิชาดก

นอกจากนี้ผู้เขียนยังมีความเห็นอีกประการหนึ่งว่า สมเด็จพระนารายณ์อาจมีพระบรมราชโองการให้พระมหाराชครูแต่งลิลิตจันทกนิรชาดกขึ้น เพื่อนำไปสวดในพระราชพิธีสำคัญของทางราชการ เหมือนกับที่ทรงมีพระบรมราชโองการให้พระมหाराชครู แต่งสมุทรโฆษคำฉันท์ เพื่อใช้เล่นหนัง ในวาระเฉลิมฉลองพระชนมายุครบเบญจเพส

2. เป็นหนังสือที่แต่งด้วยการยกคาถาจากต้นฉบับภาษาเดิม แล้วแปลแต่งเป็นภาษาไทย ในรูปแบบของร้อยกรอง เมื่อนำลิลิตจันทกนิรชาดก ไปเปรียบเทียบกับวรรณกรรมคำหลวงสมัยอยุธยา เรื่องต่าง ๆ ได้แก่ มหาชาติคำหลวง นันทโศกนันทสูตรคำหลวง พระมาลัยคำหลวง สุปริติธรรมราชชาดก คำหลวง พบว่า ลิลิตจันทกนิรชาดกแต่งด้วยการยกคาถาจากต้นฉบับภาษาเดิม แล้วแปลแต่งเป็นภาษาไทยในรูปแบบของร้อยกรอง ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบลักษณะการแปลแต่งลิลิตจันทกนิรชาดกับวรรณกรรมคำหลวงสมัยอยุธยา

วรรณกรรมคำหลวง สมัยอยุธยา	เปรียบเทียบลักษณะการแปลแต่ง
ลิลิตจันทกนิรชาดก	อดีต พาราณสีย์ พรหมทตโตนาม รชช กาลิ แต่กาลก่อน ยังมี พระภูบดีเสวยสมบัติ ทรงนามพรหมทัตสมญา ไทบวรวิเศษ ประเทศมหิมา ชื่อพาราณสี มณฑลกรุงไกร โกโคล้วนพิเศษ ไอศวรรยศมไห (กรมศิลปากร, 2557)
มหาชาติคำหลวง	คํ ปน รตตี ปจจุสกาลเ มหที สุบิน อททส ในเมื่อจะใกล้รุ่ง พุงพระฮาม ในยามราตรีนั่น เบื้องบันเจ้าภควดีมีทรีก็ฝน เห็นอัศจรรย์ โสแด เอวรูป สุบิน โอลิ อันว่าสุบินนานุเพ แห่งนเรศราชิดา ก็มีมาตร ดังนี้ (กรมศิลปากร, 2540)
นันทโพนันทสูตรคำหลวง	อลโขปนายสมา ภทโย ตสส ทเมตํ ตเถว วตวา แม้ในกาลนั้น อันว่าพระภักทียมหาเถรา ผู้มีพระชนมายุสมกกุลทั่ว กุลวซึ่ง บทจทวรมาน กรุงบาดาลอภิดี น ภควาอนุชานานิ สมเด็จพระ พระบรมไตรภพนาราย (กรมศิลปากร, 2545 ข)
พระมัลลคำหลวง	อดีต กิร ดิรตนปติฐานภูเต ลงกาทีปสงขาเต ตามพปณณีย ทีเป กษณนั้นดังจะกลิ้ง แต่บั้นเบื่องกาลไกล พระรัตนไตร ประดิษฐา ในลังกาทีปตามพ์ โรหณคามบริเวณ (กรมศิลปากร, 2545 ข)
สุปริตธรรมราชชาดกคำหลวง	พิธแต่เจ้าหล้าผู้ในสาธ สุสาธตวร ว่ามีลูกผู้เปรมปราษฎเนื้อ ใจอารย ปรตสฺตม เพื่อบรรณาจารย์ผู้ประเสริฐว่าไว้ เพราะผล พ่อแลแม่ได้ทำบุญ สมภารกุลเฟื่องแล้ว จึงจะมาได้เป็นลูกแก้ว เกอดตามบุญ (สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, 2558)

ข้อมูลจากตารางที่ 2 ตามที่ผู้เขียนได้แสดงมาจะเห็นได้ว่า ลิลิตจันทกนิรชาดกมีลักษณะของการแปลแต่งแบบเดียวกับวรรณกรรมคำหลวงสมัยอยุธยาทุกเรื่อง จึงเป็นการยืนยันได้ว่า ลิลิตจันทกนิรชาดก คือ วรรณกรรมคำหลวงอีกเรื่องหนึ่งในสมัยอยุธยา แต่ตรวจสอบจากนักวิชาการด้านวรรณคดีไทยในปัจจุบันเช่นเดียวกับกาพย์มหาชาติ

3. เป็นหนังสือที่แต่งขึ้นโดยนำเค้าโครงเรื่องมาจากคัมภีร์ทางศาสนาพุทธ และศาสนาพราหมณ์-ฮินดู โดยแสดงสาระสำคัญทางความคิดผ่านคำสอนของพระพุทธเจ้า พระอัครสาวก พระสาวก หรือพระมหากษัตริย์ผู้มีชื่อเสียงในอดีต ลิลิตจันทกนิรชาดก มีที่มาจากคัมภีร์พุทธศาสนา คือ

จันทกนิรชาดก ในอรรถกถาชาดก มีเนื้อความเหมือนกับลิลิตจันทกนิรชาดกทุกประการ โดยเนื้อเรื่องย่อของจันทกนิรชาดก มีดังนี้

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญากนิร มีชายาชื่อจันทา ได้ลงจากภูเขามากินเกสรของดอกไม้ ร้องเพลง และเล่นน้ำ ฝ่ายพระเจ้าพาราณสีได้เสด็จมาพบนางจันทาที่เกิดความหลงใหล จึงยกลูกศรไปที่กนิรเพื่อหวังฆ่าให้ตาย จากนั้นพระเจ้าพาราณสีได้เกี้ยวนางจันทา แต่นางจันทาปฏิเสธ พระราชาจึงได้จากไป ต่อมาพระอินทร์ได้เสด็จลงมาช่วยพระโพธิสัตว์กับนางจันทาให้กลับไปยังที่อยู่ของตน

สำหรับเนื้อเรื่องของลิลิตจันทกนิรชาดกนั้น กล่าวถึงพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญากนิร มีมเหสีนามว่าจันทา ได้ลงจากภูเขากินเกสรดอกไม้มากินเกสรดอกไม้ แล้วร่วมกันขับร้องเพลงและเล่นน้ำ ฝ่ายพระเจ้าพาราณสีได้เสด็จมาเห็นนางจันทาที่เกิดความหลงใหล จึงยกลูกศรไปที่พญากนิร จากนั้นพระเจ้าพาราณสีได้เกี้ยวนางจันทา แต่ถูกนางจันทาปฏิเสธพร้อมกับสาปแช่ง พระราชาจึงเสด็จกลับ และประหารด้วยพระโรคปัจจุบันสิ้นพระชนม์ตามคำสาปแช่งของนางจันทา ฝ่ายนางจันทาเศร้าโศกเสียใจที่พญากนิรสิ้นชีวิต ร้องถึงพระอินทร์จึงลงมาชุบชีวิตให้ จากนั้นพญากนิร และนางจันทาก็กลับไปยังที่อยู่ของตน

เมื่อพิจารณาจากเนื้อเรื่องตามที่ได้กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า ลิลิตจันทกนิรชาดกได้แสดงสาระสำคัญทางความคิดอันเกี่ยวกับหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนาในหัวข้อต่าง ๆ ดังนี้

3.1 ศิล ลิลิตจันทกนิรชาดก อธิบายแนวคิดเรื่องศีลว่าหากปฏิบัติตนตามหลักศีล 5 ก็จะได้พบกับความสุขสงบในชีวิต ตรงกันข้ามหากละเมิดศีล 5 จะได้รับความวิบัติ

3.2 ทุกข์ ลิลิตจันทกนิรชาดกแสดงให้เห็นว่า ความทุกข์อันเกิดจากการยึดติดเป็นความทุกข์ที่ใหญ่หลวง ยากต่อการอดทนและยอมรับ นอกจากนี้มนุษย์ทุกคนไม่อาจหลีกเลี่ยงจากความทุกข์ไปได้

3.3 ตัณหา ลิลิตจันทกนิรชาดกได้แสดงให้เห็นว่า ความรุนแรงของตัณหา สร้างความเดือดร้อนให้ผู้อื่นเสมอ

บทสรุป

การศึกษาในครั้งนี้ เป็นการศึกษาเพื่อหาคำตอบว่า กาพย์มหาชาติ และลิลิตจันทกนิรชาดก เป็นวรรณกรรมคำหลวงในสมัยอยุธยาหรือไม่ ผลจากการศึกษาพบว่า กาพย์มหาชาติ และลิลิตจันทกนิรชาดก เป็นวรรณกรรมคำหลวงในสมัยอยุธยา เนื่องจากมีลักษณะต่าง ๆ ตรงตามเกณฑ์ของวรรณกรรมคำหลวง ดังนี้

1. กาพย์มหาชาติ มีลักษณะต่างๆ ตรงตามเกณฑ์ของวรรณกรรมคำหลวง 4 ประการ ได้แก่

1.1 เป็นหนังสือที่พระมหากษัตริย์ทรงมีพระบรมราชโองการให้กวีคนใดคนหนึ่ง ในราชสำนักหรือกวีทั้งหมดในราชสำนักช่วยกันแต่ง ประเด็นดังกล่าว ปรากฏหลักฐานจากพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) ว่า สมเด็จพระเจ้าทรงธรรม ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กวีในราชสำนัก แต่งมหาชาติคำหลวงขึ้นใหม่ในรัชกาลของพระองค์

1.2 เป็นหนังสือที่แต่งขึ้นเพื่อใช้เป็นแบบฉบับสำหรับสวดในพระราชพิธีสำคัญของทางราชการ พบหลักฐานว่ากาพย์มหาชาติ คือ หนังสือที่ใช้สวดในงานเทศน์มหาชาติที่ทางราชการจัดขึ้น

1.3 เป็นหนังสือที่แต่งด้วยการยกคำจากต้นฉบับภาษาเดิม แล้วแปลแต่งเป็นภาษาไทยในรูปแบบของร้อยกรอง กาพย์มหาชาติแต่งโดยยกคำภาษาบาลี แล้วแปลแต่งเป็นภาษาไทยด้วยคำประพันธ์ประเภทร่าย

1.4 เป็นหนังสือที่แต่งขึ้นโดยนำเค้าโครงเรื่องมาจากคัมภีร์ทางศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์-ฮินดู โดยแสดงสาระสำคัญทางความคิดผ่านคำสอนของพระพุทธเจ้า พระอัครสาวก พระสาวก หรือพระมหากษัตริย์ผู้มีชื่อเสียงในอดีต จะเห็นได้ว่ากาพย์มหาชาติมีที่มาจากคัมภีร์ทางพุทธศาสนา คือ อรรถกถามหาเวสสันดร และแสดงแนวคิดทางพุทธศาสนาผ่านคำสอนของพระพุทธเจ้า เมื่อครั้งเสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์ คือ พระเวสสันดร

2. ลิลิตจันทกินรีชาดก มีลักษณะต่าง ๆ ตรงตามเกณฑ์ของวรรณกรรมคำหลวง 3 ประการ ได้แก่

2.1 เป็นหนังสือที่พระมหากษัตริย์ทรงมีพระบรมราชโองการให้กวีคนใดคนหนึ่ง ในราชสำนักหรือกวีทั้งหมดในราชสำนักช่วยกันแต่ง ปรากฏหลักฐานจากโคลงบทที่ 98 ว่า กวีแต่งลิลิตจันทกินรีชาดกตามพระบรมราชโองการ แต่ไม่ปรากฏหลักฐานว่าพระมหากษัตริย์พระองค์ใดที่ทรงมีพระบรมราชโองการให้กวีแต่งลิลิตจันทกินรีชาดก ทั้งนี้สันนิษฐานได้ว่าอาจเป็นสมเด็จพระนารายณ์ เพราะความจากโคลงบทที่ 96 กล่าวถึง พ.ศ. ที่แต่งลิลิตจันทกินรีชาดกสำเร็จว่าเป็น พ.ศ. 2227 ซึ่งตรงกับรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์

2.2 เป็นหนังสือที่แต่งด้วยการยกคำจากต้นฉบับภาษาเดิม แล้วแปลแต่งเป็นภาษาไทยในรูปแบบของร้อยกรอง ลิลิตจันทกินรีชาดกแต่งด้วยการยกคำภาษาบาลีแล้วแปลแต่งเป็นภาษาไทยโดยใช้คำประพันธ์ประเภทร่ายและโคลง

2.3 เป็นหนังสือที่แต่งขึ้นโดยนำเค้าโครงเรื่องมาจากคัมภีร์ทางศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์-ฮินดู โดยแสดงสาระสำคัญทางความคิดผ่านคำสอนของพระพุทธเจ้า พระอัครสาวก พระสาวก หรือพระมหากษัตริย์ผู้มีชื่อเสียงในอดีต ผลจากการศึกษาพบว่า ลิลิตจันทกินรีชาดกมีที่มาจากคัมภีร์ทางพุทธศาสนา คือ จันทกินรีชาดก ในอรรถกถาชาดก และแสดง

แนวคิดทางพุทธศาสนาผ่านคำสอนของพระพุทธเจ้า เมื่อครั้งเสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์ คือ พญาจันทกนิร

ทั้งนี้แม้ว่าลิลิตจันทกนิรชาดก จะไม่ปรากฏหลักฐานการแต่งเพื่อใช้เป็นแบบฉบับสำหรับสวดเหมือนกาพย์มหาชาติ หรือมหาชาติคำหลวง แต่ด้วยการใช้คำประพันธ์ประเภทร้อยเป็นหลักในการดำเนินเรื่อง ซึ่งมีความเหมาะสมกับการนำไปเข้าทำนองสวด ทำให้สันนิษฐานได้ว่าลิลิตจันทกนิรชาดก แต่งขึ้นเพื่อเป็นแบบฉบับสำหรับนำไปใช้สวดในพระราชพิธีสำคัญของทางราชการอย่างแน่นอน

องค์ความรู้ใหม่ทางวิชาการ

ผลสืบเนื่องจากการศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้ ทำให้ทราบข้อมูลที่ชัดเจนขึ้นว่า กาพย์มหาชาติและลิลิตจันทกนิรชาดก คือ วรรณกรรมคำหลวงสมัยอยุธยาที่ตกสำรวจจากนักวรรณคดีไทยยุคปัจจุบัน ดังนั้นจากเดิมที่เคยเชื่อกันว่า วรรณกรรมคำหลวงของไทย มีอยู่ด้วยกัน 5 เรื่อง จึงต้องเปลี่ยนแปลงใหม่เป็น วรรณกรรมคำหลวงของไทยมีอยู่ด้วยกัน 7 เรื่อง เรียงตามลำดับการแต่งและสมัยที่แต่งได้ ดังนี้ 1) มหาชาติคำหลวง สมัยอยุธยาตอนต้น รัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ 2) กาพย์มหาชาติ สมัยอยุธยาตอนกลาง รัชกาลสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม 3) ลิลิตจันทกนิรชาดกคำหลวง สมัยอยุธยาตอนกลาง รัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ 4) สุปริตธรรมราชาดกคำหลวง สมัยอยุธยาตอนปลาย ไม่ทราบรัชกาลที่แต่ง 5) นันทโศภนทศสูตรคำหลวง สมัยอยุธยาตอนปลาย รัชกาลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ 6) พระมัลลย์คำหลวง สมัยอยุธยาตอนปลาย รัชกาลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ 7) พระนลคำหลวง สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2540). *วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม 1*. โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กรมศิลปากร. (2545 ก). *วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม 2*. โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กรมศิลปากร. (2545 ข). *วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม 3*. โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กรมศิลปากร. (2557). *ลิลิตจันทกนิร จันทกนิรคำฉันท์ จันทกนิรคำกลอน*. บริษัท รุ่งศิลป์การพิมพ์ (1977) จำกัด.
- กรมศิลปากร. (2561). *จินตตามณี ฉบับความแปลก ฉบับพระเจ้าบรมโกศ ฉบับจุลศักราช 1144*. กรมศิลปากร.
- กรมศิลปากร. (2563). *กาพย์พระมหาชาติ*. กรุงเทพฯ: สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร.
- กุหลาบ มัลลิกะมาส. (2562). *ความรู้ทั่วไปทางวรรณคดีไทย*. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

- ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต. (2544). *วรรณคดีอยุธยาตอนต้น : ลักษณะร่วมและอิทธิพล*. โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- โชษิตา มณีใส. (2557). *วรรณกรรมร้อยกรองของไทย*. โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ธวัช ปุณโณทก. (2563). *การอ่านจารึกสมัยต่างๆ*. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- นิตยา กาญจนวรรณ. (2563). *วรรณกรรมอยุธยา*. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ปริญญ์ สุวรรณรงค์. (2542). *วรรณคดีไทยสมัยอยุธยา*. สถาบันราชภัฏลำปาง.
- ปรีดี พิศภูมิวิถี. (2555). สมเด็จพระนารายณ์มหาราช. ใน *นามานุกรมพระมหากษัตริย์ไทย*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา.
- พัฒน์ เพ็งผลา. (2552). *ชาดกกับวรรณกรรมไทย*. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม)*. (2544). ศรีปัญญา.
- พิสิทธิ กอบบุญ. (2561). วิชา กวี : แนวคิดของ “คำหลวง” ในพระนลคำหลวง พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. *วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์*, 35 (2), 200-228.
- นิยะดา เหล่าสุนทร. (2538). *ไตรภูมิพระร่วง : การศึกษาที่มา*. แม่คำผาง.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554*. ราชบัณฑิตยสถาน.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2550). *พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ภาคฉันท์ลักษณะ*. ราชบัณฑิตยสถาน.
- รื่นฤทัย สัจจพันธุ์. (2566). *อิทธิพลวรรณกรรมต่างประเทศที่มีต่อวรรณกรรมไทย*. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ศักดิ์ศรี แยมันดดา. (2534). คำหลวง. ใน *วรรณวิทยา*. โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์. (2506). คำหลวง ใน *สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ทรงบันทึกเรื่องความรู้ต่างๆ ประทานพระยาอนุนามราชธนะ เล่ม 2*. สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. (2558). *สุปรีดีธรรมราชาดกคำหลวง*. พิมพ์ครั้งที่ 2. หจก. สันทวีกิจ พรินต์ติ้ง.
- สุกัญญา สุขฉายา. (2567). การสวดและการเทศน์มหาชาติ. ใน *วรรณกรรมเรื่องมหาชาติในวัฒนธรรมไทย*. บริษัท ศิริชัยการพิมพ์ จำกัด.
- สุภาพรณ ฌ บางช้าง. (2524). มหาชาติและประเพณีการเทศน์มหาชาติ. ใน *มหาชาติ*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรอนงค์ พัดพาดี. (2521). *พระนิพนธ์ประเภทคำหลวงของเจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร*. [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พุทธธรรมในคติการสร้างและการบูชาหุ่นพยนต์ของอาจารย์ลอย โพธิ์เงิน Buddhist Doctrines in the Beliefs Concerning the Creation and Worship of Hoon Payon of Master Loy Phon-gein

ชนินทร์ ผ่องสวัสดิ์¹ | Chanin Phongsawat¹

ปิยวัจน์ ภะมะรินทร์ มีประเสริฐโชค² | Piyawat Phamarin Meeprasertchoke²

Received: 21 ตุลาคม 2568 Revised: 3 ธันวาคม 2568 Accepted: 9 ธันวาคม 2568

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์ศึกษาคติการสร้างและการบูชาหุ่นพยนต์ของอาจารย์ลอย โพธิ์เงิน ซึ่งได้รับการยกย่องว่าเป็นหุ่นพยนต์ที่ได้รับความนิยมและเป็นที่ต้องการของผู้บูชาจากการศึกษาพบว่า การสร้างหุ่นพยนต์ไม่ต่างจากการพิจารณาการเกิดชีวิตในคติพุทธศาสนา เพราะมีการบริการถึงธาตุ 4 ด้วยพุทธศาสนาเชื่อว่าธาตุ 4 (ดิน น้ำ ลม และไฟ) คือรูปขันธ์ (การรวมตัวของรูป) หลักฐานอีกชิ้นหนึ่งที่ยืนยันคตินี้ได้คือคาถาบูชาหุ่นพยนต์หรือคาถาปลุกหุ่นพยนต์ ซึ่งปรากฏบาลีว่า “นะมะพะทะ” เป็นหัวใจธาตุ 4 เหตุที่ต้องมีการบริการถึงธาตุ 4 แม้คาถาบูชาหุ่นพยนต์ต้องมีหัวใจธาตุ 4 เพื่อให้หุ่นพยนต์มีชีวิต ผู้บูชาจะสามารถใช้งานหุ่นพยนต์ได้ การใช้งานหุ่นพยนต์ก็มีปรากฏทั้งในคัมภีร์พุทธศาสนา คือ อรรถกถา महाปรินิพพานสูตร พระเวสสุกรรมเนรมิตหุ่นพยนต์เพื่อปกป้องพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า ต่อมาหุ่นพยนต์ได้ปรากฏในวรรณคดีไทย เช่น เสภาขุนช้างขุนแผน และพระอภัยมณี โดยหุ่นพยนต์มีบทบาทเป็นทหารช่วยทำสงคราม การสร้างและการบูชาหุ่นพยนต์ของอาจารย์ลอย โพธิ์เงิน แม้จะคล้ายกับเครื่องรางของขลังแต่แฝงด้วยพุทธธรรมที่สะท้อนให้เห็นว่า การเกิดชีวิตของสิ่งมีชีวิตประกอบขึ้นจากขันธ์ 5 ซึ่งมาจากการประชุมรวมกันของธาตุ 4 จึงอาจกล่าวได้ว่าธาตุ 4 เป็นจุดกำเนิดขันธ์ 5 การรวมตัวของขันธ์ 5 ทำให้เกิดชีวิต หุ่นพยนต์จึงสามารถเคลื่อนไหวและใช้งานได้เสมือนมีชีวิต

คำสำคัญ : พุทธธรรม, อาจารย์ลอย โพธิ์เงิน, หุ่นพยนต์, โสยศาสตร์

¹ นักวิชาการอิสระ E-mail : chaninphopsawat@gmail.com

¹ Independent academic E-mail : chaninphopsawat@gmail.com

² นักวิชาการอิสระ E-mail : chaninphopsawat@gmail.com

² Independent academic E-mail : chaninphopsawat@gmail.com

Abstract

This academic article aims to study the beliefs surrounding the creation and worship of "Hoon Payon" as practiced by Master Loi Pho-ngern, who is highly regarded for crafting some of the most popular and sought-after Hoon Payon among devotees. The study finds that the process of creating these effigies closely parallels Buddhist conceptions of the origin of life, particularly through the invocation of the Four Elements (earth, water, fire, and wind), which in Buddhism are considered components of the *rūpa-khandha* (the aggregate of form). Supporting evidence for this belief system includes the incantations used in animating or worshipping the Hoon Payon, particularly the Pali phrase “*Na Ma Pa Ta*”, which symbolizes the essence of the Four Elements. The inclusion of this elemental mantra is believed to endow the effigy with life, enabling its effective use by the devotee. The utilization of animated effigies can also be traced back to canonical Buddhist texts, such as *Commentary of the Mahāparinibbāna Sutta*, wherein the deity Vishvakarma (the craftsman god) creates an effigy to guard the relics of the Buddha. Furthermore, Hoon Payon appears in Thai classical literature, including *Khun Chang Khun Phaen* and *Phra Aphai Mani*, where they serve as warriors aiding in battle. Although Master Loi Pho-ngern’s Hoon Payon may resemble traditional talismans or amulets, they are imbued with Buddhist philosophical principles, particularly the notion that life arises from the Five Aggregates (*khandhas*), which themselves originate from the combination of the Four Elements. Thus, it can be posited that the Four Elements serve as the foundation of the Five Aggregates, and their integration gives rise life. As a result, Hoon Payon is perceived as animated and functional, akin to living beings.

Keywords : Buddhist Doctrines, Master Loy Phon-gein, Hoon Payon, superstition

บทนำ

ไสยศาสตร์กับสังคมไทยเป็นสิ่งที่แยกจากกันไม่ได้ ด้วยไสยศาสตร์ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของความคิด ความเชื่อ รวมถึงประเพณีในสังคมไทยไปแล้ว กังวล คัชขิมา (2547) ได้จำแนกไสยศาสตร์เป็น 3 ประเภท ได้แก่ ไสยศาสตร์เพื่อการรักษา ไสยศาสตร์เพื่อการป้องกัน และไสยศาสตร์เพื่อการทำลาย คือใช้พลังอำนาจวิเศษในการรักษาโรค เช่น การรำผีฟ้า ใช้พลังอำนาจวิเศษปลุกเสก

เครื่องรางของขลังเพื่อให้ปลอดภัยจากภัยอันตราย เช่น ยันต์ และใช้พลังอำนาจวิเศษทำลายศัตรู เช่น ยาสั่ง

การศึกษาค้นคว้าได้ศึกษาไสยศาสตร์เพื่อการป้องกัน คือการศึกษาเครื่องรางของขลังที่เรียกว่า “หุ่นพยนต์” ของอาจารย์ลอย โพธิ์เงิน ด้วยหุ่นพยนต์ของอาจารย์ลอย โพธิ์เงินเป็นที่ยอมรับในวงการศึกษาผู้นิยมบูชาวัตถุมงคลว่า เป็นสุดยอดหุ่นพยนต์ของไทย และยังมีคติการสร้างและการบูชาที่น่าสนใจแฝงด้วยพุทธธรรมของพระพุทธเจ้า สะท้อนแนวคิดเรื่องการเกิดชีวิตในพุทธศาสนาผ่านการสร้างและบูชาหุ่นพยนต์ จึงทำให้คติการสร้างและการบูชาหุ่นพยนต์ของอาจารย์ลอย โพธิ์เงินมีความลึกซึ้ง

ถึงแม้ว่า**สามัญผลสูตร**ระบุว่า การปลุกเสกเป็นไตรจีวรวิชาหรือไตรจีวรวิชา (ที.สี.อ. (ไทย) 11/114/315) ก็ตาม อาจารย์ลอย โพธิ์เงินเป็นฆราวาสผู้เรืองเวทย์ สร้างหุ่นพยนต์เพื่อมอบให้ลูกศิษย์และผู้ที่เกี่ยวข้องเป็นวัตถุมงคล ไม่ได้ปลุกเสกเพื่อแสวงหารายได้ ทำให้เห็นว่าเส้นทางชีวิตของอาจารย์ลอย โพธิ์เงินตั้งมั่นอยู่บนการปฏิบัติธรรมและการช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความเมตตา

วัตถุประสงค์ของการศึกษาในครั้งนี้มีดังนี้ (1) ศึกษาความเป็นมาของหุ่นพยนต์ (2) ความเป็นมาของอาจารย์ลอย โพธิ์เงินและหุ่นพยนต์ของอาจารย์ลอย โพธิ์เงิน (3) คติการสร้างหุ่นพยนต์ของอาจารย์ลอย โพธิ์เงิน (4) คติการบูชาหุ่นพยนต์ของอาจารย์ลอย โพธิ์เงิน และ (5) วิเคราะห์พุทธธรรมในคติการสร้างและการบูชาหุ่นพยนต์ของอาจารย์ลอย โพธิ์เงิน

ความเป็นมาของหุ่นพยนต์

ราชบัณฑิตยสถาน (2554) ได้อธิบายความหมายของหุ่นพยนต์ไว้ว่า หมายถึง “รูปที่ผู้ทรงวิทยาคมเอาวัตถุมงคลขึ้นแล้วเสกเป่าให้เป็นเหมือนรูปที่มีชีวิต” ตรงกับทัศนะของเดือน คำดี (2534) ว่าปลุกเสกของให้ศักดิ์สิทธิ์ เพื่อทำประโยชน์อย่างอื่น ๆ ให้สำเร็จ แสดงให้เห็นว่า “พยนต์” หมายถึง “การเคลื่อนไหว” ดังความหมายที่ราชบัณฑิตยสถาน (2554) ได้อธิบายความหมายของคำว่า “ยันต์” ไว้ว่า “เครื่องกลไก, เครื่องจักรที่ให้กำเนิดพลังงานหรือทำให้วัตถุเคลื่อนที่” หรืออย่างคำว่า “ภาพยนตร์” หมายถึง “ภาพฉายด้วยเครื่องทำให้เห็นเป็นภาพเคลื่อนไหวได้” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554) สังเกตได้ว่าคำที่มีคำว่า “ยันต์” ที่ยกมามีความหมายไปในทิศทางเดียวกันคือ “เคลื่อนไหว” ยันต์อาจเป็นการขับเคลื่อนหรือเคลื่อนไหวด้วยพลังงานที่พิสูจน์ได้ด้วยหลักวิทยาศาสตร์ แต่พยนต์เป็นการขับเคลื่อนหรือเคลื่อนไหวด้วยอาคมซึ่งเป็นไสยศาสตร์ เดือน คำดี (2534) ได้อธิบายความหมายของไสยศาสตร์ไว้ว่า ไสยศาสตร์คือวิชาว่าด้วยการใช้พลังอำนาจลึกลับของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เครื่องรางของขลังและเวทมนตร์คาถาอาคม พระครูธรรมธร-มะลิน กิตติปาโลและคณะ (2561) ได้เสนอความเห็นเรื่องเครื่องรางไว้ว่า มนุษย์เป็นผู้คิดค้นวิธีทำขึ้นมาด้วยความเชื่อมั่นว่าจะได้รับผลหรือประสบสิ่งที่พึงประสงค์ โดยนำความปลอดภัยและสิริมงคลมาให้ ความเห็นนี้แสดงให้เห็นว่าหุ่นพยนต์จัดเป็นเครื่องรางชนิดหนึ่ง

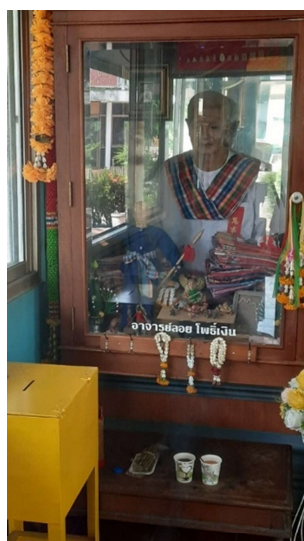
นอกจากนี้ ยังมีตำนานที่สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นที่มาของหุ่นพยนต์ ปรากฏใน**อรรถกถามหาปรินิพพานสูตร** ความว่า หลังจากพระเจ้าอชาตศัตรูทรงบรรจุพระบรมสารีริกธาตุไว้ภายในพระเจดีย์แล้ว ท้าวสักกะเทวราช ได้มอบหมายให้**พระวิสสุกรรมเทพบุตร** (พระวิษณุกรรม) ตั้งกองรักษาการณ์พระบรมสารีริกธาตุ พระวิสสุกรรมเทพบุตรจึงสร้างหุ่นยนต์ไม้ถือพระขรรค์สามารถเคลื่อนไหวได้เร็ว ดังลมขึ้น เพื่อเฝ้าพระบรมสารีริกธาตุ ต่อมาพระเจ้าอโศกมหาราชปรารถนาสร้างพระวิหารเพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุจำนวน 84,000 แห่ง จึงได้ทำการอาราธนาพระบรมสารีริกธาตุออกจากพระเจดีย์ ท้าวสักกะเทวราชได้ให้พระวิสสุกรรมเทพบุตรทำลายหุ่นยนต์ไม้นั้น (ที.ม.อ. (ไทย) 13/465-470) หุ่นยนต์ไม้ในอรรถกถาหาปรินิพพานสูตร อาจเป็นแรงบันดาลใจให้เกิดการสร้างหุ่นพยนต์ในเวลาต่อมาก็เป็นได้ โดยหุ่นยนต์ไม้นี้สร้างขึ้นจากเทวฤทธิ์ของพระวิสสุกรรมเทพบุตร ผู้เป็นนายช่างแห่งสวรรค์ ภายหลังอาจมีการดัดแปลงให้เข้ากับวัสดุที่สามารถหาได้ในแต่ละพื้นที่ เพราะอย่างในไทยก็ใช้หญ้ามัดหรือผูกเป็นหุ่นดังที่ปรากฏในเสภาขุนช้างขุนแผน และพระอภัยมณี

ความเชื่อและภาพของหุ่นพยนต์ที่เห็นได้ชัดเป็นลายลักษณ์อักษรคือ **เสภาขุนช้างขุนแผน** **หอพระสมุดวชิรญาณ** ได้กล่าวถึงการเรียนวิชาอาคมของขุนแผนตอนเป็นเณรพลายแก้ว และการใช้วิชาผูกหุ่นพยนต์ในการสู้รบ ซึ่งมีปรากฏอยู่หลายตอน ได้แก่ ตอนขุนช้างขอนางพิม ตอนขุนช้างตามนางวันทอง และตอนขุนช้างฟ้องขุนแผนเป็นขบถ แม้กระทั่งพลายงามก็เรียนศาสตร์วิทยาคมต่าง ๆ มาจากย่าคือนางทองประศรีอีกด้วย ดังปรากฏในตอนกำเนิดพลายงาม พลายชุมพลซึ่งเป็นบุตรที่เกิดจากนางแก้วกิริยา ได้ผูกหุ่นเป็นยักษ์ใช้ไปส่งหนังสือให้ขุนแผนผู้เป็นพ่อ ดังปรากฏในตอนขุนแผนส่องกระจก ซึ่งขณะนั้นพลายงามหรือพระไวยถูกนางสร้อยฟ้าทำเสน่ห์ ทำให้ลุ่มหลงนางสร้อยฟ้าจนละทิ้งนางศรีมาลา เมื่อขุนแผนทราบก็ไม่พอใจจึงต้องเดินทางจากกาญจนบุรีมากรุงศรีอยุธยา พลายชุมพลได้ช่วยขุนแผนโดยปลอมตัวเป็นมอญและผูกหุ่นพยนต์เป็นกองทัพ ส่วนพลายงามก็สร้างกองทัพหุ่นพยนต์ขึ้นมาสู้เช่นกัน ดังปรากฏในตอนพระไวยแตกทัพ นอกจากเรื่องเสภาขุนช้างขุนแผนแล้ว วรรณคดีไทยอีกเรื่องที่มีการใช้หุ่นพยนต์เป็นกำลังพลคือ **“พระอภัยมณี”** ตอน “ทัพสุดสาครตีทัพพระมิ่งคลาพ่ายจนเทวสินธุ์ตามไปถึงเมืองสำปันหนา” เป็นตอนที่สุดสาครยกทัพไปต่อสู้กับทัพของมิ่งคลา ซึ่งเป็นพระโอรสของพระอภัยมณีกับนางละเวงวันหา

แสดงให้เห็นว่า หุ่นพยนต์ที่ปรากฏในวรรณคดีไทยทั้งสองเรื่อง สร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นกำลังพล แต่จะสันนิษฐานด้วยซ้ำว่าเสภาอาคมดังที่พลายงามใช้แล้วทำให้หุ่นพยนต์กลับไปเป็นหล้าดังเดิม หรือหุ่นพยนต์ของทัพมิ่งคลาในพระอภัยมณีที่ถูกไฟไหม้เพราะทำมาจากหญ้า สะท้อนให้เห็นค่านิยมของผู้ชายในอดีตที่นิยมเรียนผูกหุ่นพยนต์เพื่อไว้ใช้งาน ด้วยวรรณคดีไทยทั้งสองเรื่องมีเรื่องของสงครามเข้ามาเกี่ยวข้องจึงทำให้เห็นบทบาทของหุ่นพยนต์เป็นสิ่งที่ใช้แทนทหาร เพื่อไม่ให้เกิดการเสียเลือดเนื้อ ผิดกับกระแสการสร้างหุ่นพยนต์ในปัจจุบันที่ใช้เป็นวัตถุมงคล หรือเครื่องรางของขลังที่ใช้ช่วยทำมาค้าขาย หรือป้องกันจากภัยอันตราย

ความเป็นมาของอาจารย์ลอย โพธิ์เงินและหุ่นพยนต์ของอาจารย์ลอย โพธิ์เงิน

เอก ไพศาลี (ม.ป.ป.) ผู้ศึกษาหุ่นพยนต์และวัตถุมงคลของอาจารย์ลอย โพธิ์เงินได้กล่าวว่า คนนิยมพระเครื่องลงความเห็นว่าหุ่นพยนต์ของอาจารย์ลอย โพธิ์เงินถือว่ามีค่าและเป็นที่นิยมอันดับหนึ่งในวงการพระเครื่อง การที่อาจารย์ลอย โพธิ์เงินได้รับการยกย่อง หรือหุ่นพยนต์ของเขาเป็นที่รู้จัก ต้องทราบความเป็นมาของอาจารย์ลอย โพธิ์เงินและความเป็นมาของหุ่นพยนต์ของอาจารย์ลอย โพธิ์เงินเพื่อเข้าใจแรงบันดาลใจในการเรียนวิชาผูกหุ่นพยนต์และการสร้างหุ่นพยนต์ของอาจารย์ลอย โพธิ์เงินยิ่งขึ้น

ภาพที่ 1 รูปเคารพอาจารย์ลอย โพธิ์เงิน วัดรัตนชัย พระนครศรีอยุธยา

ที่มา : ชรินทร์ ผ่องสวัสดิ์, 2567, [ภาพถ่าย]

1) ความเป็นมาของอาจารย์ลอย โพธิ์เงิน

อาจารย์ลอย โพธิ์เงิน เป็นชาวดำบลทางกลาง อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ช่วงชีวิตวัยรุ่นของท่านได้ยึดอาชีพนักมวยต่อยตามงานวัดและแทงหยวกหาเลี้ยงชีพโดยมีเพื่อนสนิทชื่อว่า “กิ้ง” เป็นผู้ช่วย อาจารย์ลอย โพธิ์เงินมีอาการผีเข้า แล้วได้รับความช่วยเหลือจากหลวงพ่อบ้านวัดเสนาใหม่ ด้วยการอาบน้ำมันต์ หลวงพ่อบ้านว่า สามวันหลังจากหายแล้วควรบวช อาจารย์ลอยจึงได้บวชเป็นพระ แล้วศึกษาเล่าเรียนทางธรรมควบคู่ไปกับวิชาอาคมต่าง ๆ

ต่อมาพระลอยได้ไปจำพรรษาอยู่ที่วัดระฆังโฆสิตาราม กรุงเทพฯ ทำให้ได้ศึกษาพระธรรมและสรรพวิชาไสยเวท ซึ่งวิชาการเสกวัตถุมงคลของเขาอาจได้วิชามาจากวัดระฆังโฆสิตาราม ต่อมาหลวงพ่อดาย เจ้าอาวาสวัดพนัญเชิง ซึ่งมีศักดิ์เป็นลุง ได้ขอรับรองให้พระลอยมาอยู่ที่วัดพนัญเชิงเพื่อปราบกลุ่มพระนักเลง และดูแลความเรียบร้อยของวัด

ด้วยพระลอยมีปัญหาเรื่องหูข้างซ้ายไม่ได้ยิน เพราะตอนเป็นศิษย์หลวงพ่อบ้าน ได้มีเรื่องกับนักเลง จนนักเลงเอาเรื่องไปฟ้องหลวงพ่อบ้าน หลวงพ่อบ้านได้ทำการลงโทษด้วยการใช้วิชาปิดหูข้างซ้าย ทำให้เขาสวดมนต์ไม่ตรงกับจังหวะของพระรูปอื่น พระลอยจึงตัดสินใจลาสิกขาเป็นฆราวาส แล้วต่อแพ

อาศัยอยู่ตรงฝั่งวัดพนัญเชิง โดยหลวงพ่อดำให้เงินช่วยเหลือในการต่อแพ ต่อมาได้ย้ายจุดผูกแพมาที่ฝั่ง **วัดรัตนชัย** (วัดจีน) เพราะมีการสร้างคันกันน้ำ อาจารย์ลอย โพธิ์เงินได้ใช้วิชาความรู้ช่วยเหลือผู้คน ไม่ว่าจะรักษาโรคภัยให้หายด้วยสมุนไพร และการเข้าเผือก ทำให้ผู้คนเรียกเขาว่า **“หมอลอย”** ส่วนเรื่องไสยเวท อาจารย์ลอย โพธิ์เงินสามารถไล่ผีได้ มีคำร่ำลือว่า หากพูดว่า ‘หากไม่ออกจะพาไปหาหมอลอย’ ผีก็จะออกจากร่างทันที

ภาพที่ 2 วัดรัตนชัย พระนครศรีอยุธยา ในปัจจุบัน

ที่มา : ชนินทร์ ผ่องสวัสดิ์, 2567, [ภาพถ่าย]

ต่อมามีกฎหมายเรื่องการผูกแพออกประกาศ ทำให้บรรดาลูกศิษย์ช่วยกันรื้อไม้จากแพมาสร้างบ้านให้อาจารย์ลอย โพธิ์เงินอยู่บริเวณวัดสุวรรณดาราราม นอกจากการไล่ผีและการรักษาคนป่วยด้วยสมุนไพรแล้ว เขายังอาบน้ำมนต์ให้กับผู้ศรัทธาและปลูกเสกวัตถุมงคล หากใครเชิญไปตั้งศาลพระภูมิ เขามักนำหุ่นพยนต์หรือผ้ายันต์นาคคุ้มไปแจกด้วยเสมอ ซึ่งมีคำร่ำลือว่า ใครบูชาวัตถุมงคลของอาจารย์ลอย โพธิ์เงิน ล้วนค้าขายดีกันทุกคน อาจารย์ลอยจึงมีวัตถุมงคลต่าง ๆ ออกมา เช่น เหรียญพระสมเด็จ พระเนื้อผง เป็นต้น

เมื่อเล่าถึงเรื่องอิทธิปาฏิหาริย์ของอาจารย์ลอย โพธิ์เงินมีอยู่หลายเรื่อง เช่น เสกผ้าขาวม้าเป็นจระเข้ เพื่อไม่ให้เด็กมาเล่นน้ำตรงแพของเขา การร่ายคาถาดับไฟไหม้ตลาด (ไม่ทราบแน่ชัดว่าเป็นตลาดใด) และการวิวาทกับกลุ่มแขกทำของจนชนะ (เอก ไพศาลี, ม.ป.ป.)

พระเอกพจน์ เอกวงโน (สัมภาษณ์, 22 กรกฎาคม 2567) ได้เล่าถึงบั้นปลายชีวิตของอาจารย์ลอย โพธิ์เงินไว้ว่า อาจารย์ลอย โพธิ์เงินได้เสียชีวิตที่บ้านของเขาที่วัดสุวรรณดาราราม

ภาพที่ 3 หุ่นพยนต์รุ่นต้นของอาจารย์ลอย โพธิ์เงิน

ที่มา : ประวัติและวัตถุมงคลยอดนิยม อาจารย์ลอย โพธิ์เงิน, ม.ป.ป.,

[ภาพถ่ายประกอบหนังสือ]

2) ความเป็นมาของหุ่นพยนต์ของอาจารย์ลอย โพธิ์เงิน

เอก ไพศาลี (ม.ป.ป.) ได้เล่าถึงความเป็นมาของหุ่นพยนต์ของอาจารย์ลอย โพธิ์เงินไว้ว่า อาจารย์ลอย โพธิ์เงินได้เรียนวิชาผูกหุ่นพยนต์มาจากหลวงพ่อบ้าน วัดเสาชงใหม่ ไพศาลี ธิระศุภา (2558) ได้เล่าถึงเรื่องหลวงพ่อบ้านกับหุ่นพยนต์ไว้ว่า หลวงพ่อบ้านได้ฝากตัวเป็นศิษย์พระอาจารย์โนรี พระภิกษุชาวเขมร ผู้แก่กล้าด้านอาคม ซึ่งวิชาหนึ่งในนั้นมีวิชา “หุ่นพยนต์” ด้วย

หลังจากพระลอยลาสิกขา ได้นำศาสตร์ความรู้ที่ร่ำเรียนมาช่วยเหลือผู้อื่น วัดถุมงคลขึ้นแรก ๆ ที่เขาปลูกเสกและมอบให้กับผู้ศรัทธาคือ หุ่นพยนต์ ต่อมาได้กลายเป็นวัตถุมงคลที่สร้างชื่อเสียงให้แก่เขาในเวลาต่อมา

อาจารย์ลอย โพธิ์เงินได้ผูกหุ่นพยนต์จากก้านลาน โคร่งไม้ไผ่ และตอกที่เหลื่อจากการทำอบพระเอกพจน์ เอกวโจน (สัมภาษณ์, 22 กรกฎาคม 2567) ได้เล่าว่า อาจารย์ลอย โพธิ์เงิน เมื่อมาอยู่แพ นอกจากขายข้าวสารแล้ว ยังทำอบขายด้วย วัสดุที่ใช้ผูกหุ่นพยนต์จึงเป็นวัสดุที่ใช้ทำอบ เพราะเป็นวัสดุที่หาได้ใกล้ตัว เชื่อว่าการแจกวัตถุมงคลนั้นเป็นกุศลโลบาย เพราะอาจารย์ลอย โพธิ์เงินเลือกให้เฉพาะคนดีเท่านั้น ถ้าอยากได้ต้องปฏิบัติตนเป็นคนดี เขาถึงจะให้ เพราะมีแต่คนอยากได้หุ่นพยนต์และเครื่องรางของอาจารย์ลอย โพธิ์เงิน

ภาพที่ 4 หุ่นพยนต์รุ่นกลางของอาจารย์ลอย โพธิ์เงิน

ที่มา : ประวัติและวัตถุมงคลยอดนิยม อาจารย์ลอย โพธิ์เงิน, ม.ป.ป.,

[ภาพถ่ายประกอบหนังสือ]

คติการสร้างหุ่นพยนต์ของอาจารย์ลอย โพธิ์เงิน

การศึกษาความเป็นมาของหุ่นพยนต์ของอาจารย์ลอย โพธิ์เงินพบว่า เขาสร้างหุ่นพยนต์เพื่อเป็นวัตถุมงคลให้ลูกศิษย์และคนที่เคารพศรัทธาได้บูชา เอก ไพศาลี (ม.ป.ป.) กล่าวถึงการสร้างหุ่นพยนต์ของอาจารย์ลอย โพธิ์เงินไว้อย่างน่าสนใจว่า ก้านลานคือวัตถุดิบสำคัญในการสานหุ่นพยนต์และเป็นหนึ่งในจุดสำคัญในการพิจารณาความแท้-เก๊ของหุ่นพยนต์นั้น ๆ ขนาดของก้านนั้นมีหลากหลายขนาด ทุกก้านลานก่อนนำมาสานนั้น เขาได้นำมารูดผ่านรูฝากระป๋อง เพื่อที่จะให้ได้ขนาดที่ต้องการและเป็นการเก็บคมของก้านลาน ลูกศิษย์ใกล้ชิดเล่าให้ฟังว่า แต่ละรูที่กระป๋องมีความกว้างไล่เรียงกันตั้งแต่ใหญ่ไปถึงเล็ก และที่สำคัญคือควรพิจารณาความเก่าธรรมชาติของก้านลานประกอบด้วย

นัยของการผูกหุ่นพยนต์ของอาจารย์ลอย โพธิ์เงินอาจไม่ต่างจากการพิจารณาธรรม เพราะมีการพิจารณาก้านลานระหว่างรูดก้านลานไปด้วย การแจกหุ่นพยนต์เป็นวัตถุมงคลให้แก่ศิษย์และผู้ที่น่าเชื่อถือ เป็นการแสดงความเมตตาที่มีต่อผู้อื่น ให้ผู้นั้นมีชีวิตที่ดีและปลอดภัยจากภัยอันตราย และยังเป็น การให้โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน

สุธรรม (2554) กล่าวถึงการสร้างหุ่นพยนต์ของอาจารย์ลอย โพธิ์เงินว่า เกิดจากธาตุทั้ง 4 ปลุกเสกโดยใช้โอองการต่าง ๆ ตามที่เขาได้เล่าเรียนมา ไม่ได้เกิดจากวิญญานหรือภูติผีต่าง ๆ ตามที่บางคนเข้าใจ เรียกได้ว่า เป็นการสร้างเครื่องรางของขลังตามหลักไสยขาว คือ เกิดขึ้นจากคาถาอาคม และเขาปลุกเสกหุ่นขนาดเล็กจนถึงขนาดใหญ่ ให้ไว้เป็นเพื่อนเพื่อคุ้มครองเจ้าของ ตลอดจนคุ้มครองดูแลทรัพย์สินหรือบ้านเรือน สามารถนำติดตัวไปได้ทุกที่เหมือนมีเพื่อนติดตัวตลอดเวลา วิธีใช้ ธรรมดาให้ท่อง “โอม ปลุกมหาปลุก กูจะปลุกพ่อหุ่นพยนต์ ด้วยอะหังทุกัง” ถ้าเข้าที่คับขัน ให้เติมท้ายด้วย “นะมะพะทะ” เพื่อหนุนธาตุ นอกจากนี้หุ่นพยนต์ของอาจารย์ลอย โพธิ์เงินเป็นเมตตามหานิยม คงกระพันชาตรี มหาอุทม์ ป้องกันคุณไสยกันกระทำ คุ้มครองป้องกันภัยด้วย คติการสร้างที่เชื่อว่า นำติดตัวหุ่นจะรองรับสิ่งที่ไม่ดีแทนตัวเรา เรียกว่าพุทธคุณครอบจักรวาล มีแต่คุณไม่มีโทษ บูชาติดตัวไปได้ทุกที่ ไม่มีข้อห้าม

ภาพที่ 5 หุ่นพยนต์รุ่นปลายของอาจารย์ลอย โพธิ์เงิน

ที่มา : ประวัติและวัตถุมงคลยอดนิยม อาจารย์ลอย โพธิ์เงิน, ม.ป.ป.,

[ภาพถ่ายประกอบหนังสือ]

คติการบูชาหุ่นพยนต์ของอาจารย์ลอย โพธิ์เงิน

เอก ไพศาลี (ม.ป.ป.) ได้กล่าวถึงการบูชาหุ่นพยนต์ของอาจารย์ลอย โพธิ์เงินไว้ว่า ถวายอาหาร ชุดเล็ก หรือเรียกกินข้าวก่อนผู้บูชา แล้วผู้บูชาจึงกินตามปกติ การบูชานี้คล้ายกับคติความเชื่อของจีนที่จะถวายเครื่องสักการะที่เป็นจำพวกอาหารให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์แล้วจึงลามากินต่อเพื่อความเป็นสิริมงคล แต่คงไม่คล้ายทีเดียวเนื่องจากหุ่นพยนต์ไม่ใช่สิ่งศักดิ์สิทธิ์แต่เป็นวัตถุมงคลที่เกิดจากอาคม การให้หุ่นพยนต์กินอาหารของผู้บูชา ก่อน นับว่าเป็นการยกย่องวัตถุมงคล และด้วยอาหารที่ยังไม่ผ่านการกินย่อมเป็นอาหารที่ไม่เป็นมลทิน อาจไม่ทำให้หุ่นพยนต์เสื่อมความศักดิ์สิทธิ์ก็เป็นได้ หรือสร้างความสะดวกให้กับผู้บูชาคือสามารถนำอาหารในครัวเรือนของตนมาเลี้ยงได้ พระเอกพจน์ เอกวงโน (สัมภาษณ์, 22 กรกฎาคม 2567) ได้บอกถึงสิ่งที่สามารถถวายหุ่นพยนต์ได้คือ ผลไม้ขอมงคล เช่น กล้วย ส้ม สาลี่ ฯลฯ น้ำเปล่า เครื่องดื่มที่ไม่เป็นของมีเมา และขนมปลากุริมไข่เต่า

สุธรรม (2554) กล่าวถึงการถวายเครื่องดื่มว่า เวลาปกติเช่นดื่มน้ำ ถ้าจะให้ถูกต้องเช่นด้วยเหล้าขาว นับว่าการบูชาหุ่นพยนต์ของอาจารย์ลอย โพธิ์เงินนั้น ไม่ได้ไปในทิศทางเดียวกัน มีความแตกต่างกันในความเห็นของแต่ละบุคคล พระเอกพจน์ เอกวงโน (สัมภาษณ์, 22 กรกฎาคม 2567) มีความเห็นต่อการถวายของมีเมามาว่า หากหุ่นพยนต์เมาจะทำงานหรือดูแลผู้บูชาไม่ได้เต็มที่ ทั้งยังเป็น การผิดศีล ซึ่งมันแย้งกับความเป็นไสยขาว

นอกจากนี้ ยังมีคาถาบูชาหุ่นพยนต์ หรือ คาถาปลุกหุ่นพยนต์ มีความว่า “นโม 3 จบ ว่า โอม ปลุก ปลุก มหาปลุก กุจะปลุกพ่อหนุ่ม ด้วย นะมะพะทะ นะมะพะทะ นะมะพะทะ อิธิอิธิ อิธิอิธิ แล้ว นึกถึงอาจารย์ลอย โพธิ์เงิน หลังจากนั้นจึงอธิษฐาน” ซึ่งนะมะพะทะ คือธาตุทั้ง 4 นะ หมายถึง ธาตุน้ำ มะ หมายถึง ธาตุดิน พะ หมายถึง ธาตุลม และ ทะ หมายถึง ธาตุไฟ (พระจตุรเวทวิทยาคม, 2563) สอดคล้องกับทัศนะของสุธรรมที่ว่า หุ่นพยนต์ของอาจารย์ลอย โพธิ์เงินเกิดจากธาตุ 4 และการสวดคาถา นี้เป็นการหนุนธาตุ เพื่อให้หุ่นพยนต์มีชีวิตนั่นเอง ทั้งนี้อาจเป็นกุศโลบายสอนเรื่องการเกิดชีวิตในคติ พุทธศาสนาว่า ชันธมาจากการประชุมของธาตุ 4 หากแยกกันแล้วก็ไม่มีความเป็นอนัตตา ส่วน “อิธิอิธิ”

คล้องเสียงกับคำว่า “อิทธิ” แปลว่า “สำเร็จ” ซึ่งมาจากภาษาบาลี นิยมใช้คู่กับ “ฤทธิ์” มาจากภาษาสันสกฤตที่มีความหมายเดียวกัน นอกจากบริกรรมหรือสวดบูชาให้หุ่นพยนต์มีชีวิตขึ้นมาแล้ว ทั้งยังอาจเป็นการย่ำว่าเกิดความสำเร็จตามมาอีกด้วย

วิเคราะห์พุทธธรรมในคติการสร้างและการบูชาหุ่นพยนต์ของอาจารย์ลอย โพธิ์เงิน

คติการสร้างหุ่นพยนต์ของอาจารย์ลอย โพธิ์เงินมีความพิเศษคือได้แฝงการพิจารณาธรรมผ่านก้านลาน ทั้งยังเป็นการใช้เวทย์มนต์ คาถา อาคมทำให้สิ่งไม่มีชีวิตมีจิตวิญญาณขึ้นมา ดังที่สุธรรม (2554) ให้ข้อมูลว่า “เกิดจากธาตุทั้ง 4 ปลุกเสกโดยใช้โองการต่าง ๆ ตามที่ท่านได้เล่าเรียนมา ไม่ได้เกิดจากวิญญาณหรือภูตผีต่าง ๆ” พุทธศาสนามีแนวคิดที่ว่า ร่างกายของมนุษย์และสิ่งมีชีวิตคือขันธ์ เกิดขึ้นจากการประชุมรวมกันของธาตุทั้ง 4 (วิบูลย์พงศ์ พันธุนนท์ และ บาลี พุทธรักษา, 2563) ได้แก่ ของแข็ง เช่น ผิวหนัง กระดูก เป็นธาตุดิน ของเหลว เช่น เลือด น้ำลาย น้ำมูก เป็นธาตุน้ำ การเคลื่อนไหวแกว่งไกวของร่างกาย ลมในท้อง และลมหายใจ เป็นธาตุลม และชีพจร อุณหภูมิในร่างกาย เป็นธาตุไฟ

การสร้างหุ่นพยนต์จึงเป็นการจำลองร่างกายของมนุษย์ที่ทำมาจากวัสดุธรรมชาติ เช่น ดิน ขี้ผึ้ง กล้วย้า ก้านลาน ฯลฯ เพื่อให้มีชีวิตได้เหมือนสิ่งมีชีวิตในคติพุทธศาสนาต้องมีธาตุ 4 เพราะธาตุ 4 ทำให้เกิดขันธ์คือร่างกาย (รูป) และ จิต (วิญญาณ) การผูกหุ่นพยนต์คือการสร้างรูป จะให้เกิดจิตวิญญาณ อันประกอบด้วย เวทนา (ความรู้สึก) สัญญา (จำได้) สังขาร (คิดปรุงแต่ง) และวิญญาณ (จิต) ต้องปลุกเสกด้วยธาตุทั้ง 4 รวมกับอาคม กล่าวได้ว่าการสร้างหุ่นพยนต์ได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนา ทั้งยังมีตำนานหุ่นพยนต์ไม้ของพระวิสสุกรรมเทพบุตรที่สร้างไว้อารักขาพระบรมสารีริกธาตุ

นอกจากการสร้างหุ่นพยนต์จะทำให้เข้าใจเรื่องการเกิดชีวิตแล้ว การบูชายังแฝงด้วยเรื่องนี้ผ่านคาถาปลุกหุ่นพยนต์ที่มีคำว่า “นะมะพะทะ” หัวใจธาตุทั้ง 4 เพื่อให้หุ่นพยนต์มีชีวิตขึ้นมาจากการบริกรรมหรือภาวนาคาถาของผู้บูชา เป็นการตอกย้ำว่า ชีวิตมาจากธาตุ 4

บทสรุป

หุ่นพยนต์ของอาจารย์ลอย โพธิ์เงิน ตั้งอยู่บนความเป็นพุทธาคม คืออาคมที่มาจากพุทธศาสนา โดยหลักฐานที่เก่าแก่ที่ให้เห็นว่าหุ่นพยนต์อาจมาจากพุทธศาสนาคือหุ่นพยนต์ไม้เฝ้าพระบรมสารีริกธาตุที่สร้างขึ้นโดยพระวิสสุกรรมเทพบุตร หลังจากนั้นหุ่นพยนต์มีบทบาทเป็นกำลังพลตั้งในเสภาขุนช้างขุนแผน และพระอภัยมณี เพื่อไม่ให้เกิดการเสียเลือดเนื้อจากการทำสงคราม อาจารย์ลอย โพธิ์เงินสร้างหุ่นพยนต์ให้มีบทบาทเป็นผู้อารักขาผู้บูชา และช่วยส่งเสริมธุรกิจ หุ่นพยนต์ได้สนองความเป็นทุนนิยม เพราะเงินเป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินชีวิต แต่หากละเรื่องการใช้งานหุ่นพยนต์ออกไป หัวใจของการสร้างหุ่นพยนต์มีความลึกซึ้งคือการเข้าใจเรื่องการเกิดชีวิตตามคติพุทธศาสนา เป็นการศึกษาคำสอนของพระพุทธเจ้าในอีกรูปแบบหนึ่ง ส่วนผู้บูชาต้องบริกรรมคาถาปลุกหุ่นพยนต์ซึ่งมีหัวใจธาตุ 4 จึงเป็น

เสมือนว่าผู้บูชาได้รับรู้การมีชีวิตในคติพุทธศาสนาไปด้วย เรียกได้ว่า ผู้สร้างก็ได้ศึกษาธรรม ผู้บูชาก็ได้ปฏิบัติธรรม

องค์ความรู้ใหม่ทางวิชาการ

การศึกษาค้นคว้าได้องค์ความรู้ใหม่ทางวิชาการว่า คติการสร้างหุ่นพยนต์ ซึ่งเป็นเครื่องรางไสยศาสตร์อย่างหนึ่งที่มีความเร้นลับ แท้จริงแล้วได้ตั้งอยู่บนหลักคำสอนในพุทธศาสนาเรื่องธาตุ 4 การรวมตัวของธาตุ 4 ย่อมทำให้เกิดชีวิต จึงกลายเป็นเครื่องรางที่มีความเป็นพุทธาคม และเป็นการใช้หุ่นพยนต์เพื่อเป็นสื่อให้เข้าใจเรื่องการเกิดชีวิต แม้ผู้บูชาหุ่นพยนต์จะมีวัตถุประสงค์ในการบูชาที่หลากหลาย เช่น การใช้เป็นเครื่องรางส่งเสริมธุรกิจ การใช้เป็นเครื่องรางคุ้มกันภัย เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

กังวล คัชชีมา. (2547). ไสยศาสตร์เขมรเบื้องต้น : ศึกษาเพื่อทำความเข้าใจ. *วารสารดำรงวิชาการ*. 3(5), 249-260.

ชนินทร์ ฝ่องสวัสดิ์. (2567). *รูปเคารพอาจารย์ลอย โพธิ์เงิน วัดรัตนชัย พระนครศรีอยุธยา*. [ภาพถ่าย]. พระนครศรีอยุธยา.

_____. (2567). *วัดรัตนชัย พระนครศรีอยุธยา ในปัจจุบัน*. [ภาพถ่าย]. พระนครศรีอยุธยา.

เดือน คำดี. (2534). ไสยศาสตร์กับคนไทย. *สุทธิปริทัศน์*. 5(14), 110-116.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554* (พิมพ์ครั้งที่ 1). ราชบัณฑิตยสถาน.

พระครูธรรมธะมณีนทิตฺตปาโล พระครูวิรัชธรรมวิจิตร กฤตสุขิน พลเสน ประเวศ วะทาแก้ว และสุพิชญ์ พรพิชฌรงค์. (9 กันยายน 2561). ศาสนากับการพัฒนา : ไสยศาสตร์ เครื่องราง. *รายงานการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 2 MCU Nan Congress II* วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี.

พระจตุรเวทวิทยาคม. (25 พฤศจิกายน 2563). *นะมะพะทะ มาจากไหน? ที่แน่ๆ ไม่ได้มาจากรัตนมาลา*. <https://www.facebook.com/100066290360354/posts/780419092514007/>

พระเอกพจน์ เอกจโน . (22 กรกฎาคม 2567). พระสงฆ์วัดรัตนชัย พระนครศรีอยุธยา. สัมภาษณ์.

ไพศาล ธีระศุภะ. (13 สิงหาคม 2558). คมชัดลึกออนไลน์. “หลวงพ่อบ้าน” วัดเสาชิงใหม่พระอริยสงฆ์ผู้สำเร็จ *อภิญาสมาบัติ*, สืบค้นจาก <https://www.komchadluek.net/amulet/211503>

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย. (2525). *พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล ฉบับมหาจุฬาราชวิทยาลัย* (เล่ม 11 และ 13). โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย.

วิบูลย์พงศ์ พันธุนนท์ และ บาลี พุทธรักษา. (2563). ความสัมพันธ์ของชั้น 5 ที่มีต่อการเจริญกรรมฐาน.

มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์. 4(1), 116-130

สุธรรม. (28 กุมภาพันธ์ 2554). การผูกหุ่นยนต์.

<https://www.watthakhanun.com/webboard/showthread.php?t=311>

ห้องสมุดดิจิทัลวัชรญาณ. (ม.ป.ป.). นิทานคำกลอนสุนทรภู่เรื่องพระอภัยมณี.

<https://vajirayana.org/พระอภัยมณี>

ห้องสมุดดิจิทัลวัชรญาณ. (ม.ป.ป.). เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ.

<https://vajirayana.org/ขุนช้างขุนแผน-ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ>

เอก ไพศาลี. (ม.ป.ป.). ประวัติและวัตถุมงคลยอดนิยม อาจารย์ลอย โพธิ์เงิน. ม.ป.ท. : ม.ป.ส.

ครึ่งหนึ่งที่สูญหาย: การวิเคราะห์ตำนานอริสโตฟาเนสในงาน อภิปรัชญาว่าด้วยความรักของเพลโตกับการสร้างความหมายทางเพศและความรัก

The Lost Half: An Analysis of Aristophanes' Myth in Plato's *Metaphysics of Love* and the Construction of Sexuality and Love

วรพล โชติจิรเดชากุล¹ | Worapon Chotjiradechakul¹

Received: 13 ตุลาคม 2568 Revised: 11 พฤศจิกายน 2568 Accepted: 9 ธันวาคม 2568

บทคัดย่อ

การตีความความรักในเพลโตมักถูกจำกัดด้วยกรอบทวิลักษณ์ทางเพศและการอ่านแบบศีลธรรม ซึ่งเน้นความสัมพันธ์ชายหญิงเป็นศูนย์กลาง บทความนี้จึงมุ่งทบทวนแนวคิดความรักในงานอภิปรัชญาว่าด้วยความรัก ผ่านการวิเคราะห์ตัวบทเชิงอรรถาธิบาย เพื่ออธิบายอริสโตฟาเนสในฐานะพลังแห่งการดำรงอยู่ที่อยู่เหนือการแบ่งแยกทางเพศ โดยชี้ให้เห็นว่าตำนานของอริสโตฟาเนสเสนอภาพมนุษย์ในฐานะสิ่งที่พร่องและแสวงหาอีกครั้งหนึ่งของตน ขณะที่คำสอนของไดโอติมาทำให้ความรักเป็นกระบวนการก้าวข้ามจากร่างกายสู่จิตโดยไม่ละทิ้งความสำคัญของกายภาพ ผลการวิเคราะห์พบว่าโครงสร้างของความรักในงานสนทนานี้ตั้งอยู่บนภาวะระหว่าง ซึ่งทำหน้าที่เชื่อมโยงกาย จิต และการรู้เข้าด้วยกัน และทำให้ความรักเพศเดียวกันและเพศต่างกันมีสถานะเท่าเทียมกันในระดับภววิสัย นอกจากนี้การวิพากษ์การอ่านแบบศีลธรรมเทววิทยาชี้ให้เห็นว่าการตีความแนวนี้อะเลเยก่นของอริสโตที่เพลโตวางไว้ในฐานะพลังของความพร่องร่วมกัน บทความจึงเสนอการอ่านเพลโตในฐานะผู้วางรากฐานของความรักที่ไม่ยึดติดเพศ ซึ่งเข้าใจความรักเป็นพลังของการสมาน การก้าวข้าม และการอยู่ร่วมในความแตกต่างของมนุษย์ ผลลัพธ์ดังกล่าวช่วยเปิดพื้นที่ใหม่ให้แก่การสนทนาเรื่องเพศ อัตลักษณ์ และความสัมพันธ์ในโลกร่วมสมัย และชี้ว่าความรักในเพลโตอาจทำหน้าที่เป็นกรอบคิดเชิงจริยศาสตร์ที่ส่งเสริมการอยู่ร่วมอย่างเท่าเทียมในสังคมปัจจุบัน

คำสำคัญ: เพลโต, อริสโต, ความรักที่ไร้เพศ, อภิปรัชญาว่าด้วยความรัก

¹ นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (รัฐศาสตร์) ภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, E-mail Woraponc68@nu.ac.th

¹ Graduate Student, Doctor of Philosophy Program (Political Science), Department of Political Science and Public Administration, Faculty of Social Sciences, Naresuan University, E-mail Woraponc68@nu.ac.th

Abstract

Interpretations of love in Plato have often been constrained by gender binaries and moralistic readings that privilege heterosexual relationships as the normative center. This article therefore aims to revisit the concept of love in Plato's metaphysical discourse on Eros through a close, exegetical analysis of the text, in order to explain Eros as a force of existence that transcends sexual division. It argues that Aristophanes' myth presents the human being as a fundamentally deficient entity in search of its missing half, while Diotima's teaching conceptualizes love as a process of ascent from the body to the soul without abandoning the significance of corporeality. The analysis demonstrates that the structure of love in this dialogue is grounded in a state of *in-betweenness*, which functions to connect body, soul, and knowledge, and thereby accords same-sex and different-sex love an equal ontological status. Furthermore, a critique of moral-theological readings reveals that such interpretations neglect the core of Eros as articulated by Plato—namely, Eros as a power arising from shared deficiency. This article thus proposes a reading of Plato as a foundational thinker of a non-gendered conception of love, one that understands love as a force of integration, transcendence, and coexistence within human difference. These findings open new spaces for contemporary discussions of sexuality, identity, and relationships, and suggest that Platonic love may serve as an ethical framework that promotes egalitarian coexistence in present-day society.

Keywords: plato, eros, genderless love, symposium

บทนำ: การพร่องและการแสวงหา บทนำสู่อภิปรายว่าด้วยความรักของเพลโต

ความรักเป็นหนึ่งในปัญหาพื้นฐานที่สุดของมนุษย์และเป็นประเด็นที่ปรากฏในแทบทุกขอบเขตความรู้ ตั้งแต่ศาสนา จริยธรรม ไปจนถึงอภิปราย ในโลกตะวันตกการทำความเข้าใจความรักมักถูกทำให้สอดคล้องกับกรอบเพศตรงข้ามนิยม ซึ่งวางความสัมพันธ์ระหว่างชาย-หญิงไว้เป็นศูนย์กลางของศีลธรรมและความหมายทางสังคม แนวคิดของ Augustine (1991) และ Aquinas (1981) ที่มีบทบาทสำคัญในกระบวนการนี้ เนื่องจากทำให้ความรักถูกเชื่อมโยงเข้ากับการสืบพันธุ์ การควบคุมกายและความบริสุทธิ์ของจิตใจ จนกลายเป็นกรอบที่ครอบงำการอ่าน Plato มาอย่างยาวนาน

อย่างไรก็ตาม เมื่อกลับไปอ่านงาน Symposium โดยตรง จะพบว่าภาพของความรักใน Plato นั้นแตกต่างจากการตีความดังกล่าวอย่างสิ้นเชิง ความรักใน Plato ไม่ได้ถือกำเนิดจากความต่างของเพศ

แต่เกิดจากภาวะพร่องซึ่งเป็นโครงสร้างพื้นฐานของการดำรงอยู่ของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นชายรักชาย หญิงรักหญิง หรือชาย-หญิง ต่างเป็น “ครึ่งหนึ่งที่สูญหาย” กำลังแสวงหาการสมานเพื่อกลับคืนสู่ความเป็นหนึ่งเดียว ตำนานอริสโตฟาเนสทำให้มิติภววิสัยนี้เด่นชัด ขณะที่คำสอนของ Diotima ในช่วงท้ายของบทสนทนายกระดับความรักให้เป็นกระบวนการของการรู้และการก้าวข้าม

มากไปกว่านั้น แม้ Symposium จะถูกจัดหมวดโดยนักวิชาการร่วมสมัยว่าเป็น ปรัชญาความรัก เนื่องจากเป็นบทสนทนาว่าด้วยความรักในเชิงจริยศาสตร์และญาณวิทยามากกว่าจะเป็น อภิปรัชญาในความหมายดั้งเดิมของเพลโตแต่โครงสร้างของตัวบทกลับวางอิริสไว้ในฐานะเดมอนระหว่างมนุษย์กับเทพ ซึ่งเป็นนิยามเชิงภววิสัย ที่เกี่ยวข้องกับเงื่อนไขการเป็นอยู่โดยตรง ดังนั้นการใช้คำว่าอภิปรัชญาว่าด้วยความรักในบทความจึงไม่ใช่การจัดประเภทอย่างเคร่งครัดของงานทั้งเล่ม หากเป็นการชี้ให้เห็นว่าอิริสใน Symposium ถูกเสนอเป็นพลังแห่งการเป็นอยู่ที่ทำงานผ่านภาวะระหว่างอันเป็นแก่นภววิสัยของความรักในเพลโต การใช้คำว่าอภิปรัชญาจึงเป็นการเน้นโครงสร้างภววิสัยของอิริส มากกว่าการจำแนกตำราตามหมวดทางประวัติศาสตร์ของปรัชญา

อย่างไรก็ดี ภายหลังจากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า งานศึกษาความรักใน Symposium สามารถแบ่งออกเป็นสามแนวทางสำคัญ แนวทางแรก คือ การตีความแบบเทววิทยา - ศีลธรรม ซึ่งมีรากฐานจาก Augustine (1991) และ Aquinas (1981) ที่มองความรักในฐานะการก้าวข้ามร่างกายเพื่อเข้าถึงพระเจ้า ทำให้ความรักระหว่างเพศตรงข้ามได้รับสถานะทางศีลธรรมสูงกว่า เพราะถูกผูกเข้ากับการให้กำเนิดทางธรรมชาติ แนวทางที่สอง คือ การตีความเชิงศีลธรรมร่วมสมัย เช่น Nussbaum (1986) และ Vlastos (1973) ซึ่งแม้จะลดทอนมิติทางเทววิทยา แต่ก็ยังคงยืนยันว่าความรักในเพลโตมีลำดับขั้นที่ยกระดับจากกายไปสู่จิต ทำให้การรักเพศเดียวกันถูกวางอยู่ในตำแหน่งที่คลุมเครือหรือด้อยค่าในเชิงจริยศาสตร์ แนวทางที่สาม คือ การตีความผ่านทฤษฎีเพศและวัฒนธรรม เช่น Halperin (1990) และ Nehamas (2007) ซึ่งเน้นการเปิดพื้นที่ความรักเพศเดียวกันและวิเคราะห์วัฒนธรรมกรีกในฐานะพื้นที่ที่รองรับความสัมพันธ์หลากหลายแบบ

แม้แนวทางหลังจะช่วยเปิดความเป็นไปได้ใหม่ ๆ แต่ก็ยังมีข้อจำกัด เนื่องจากส่วนใหญ่เน้นมิติทางสังคมคลังวัฒนธรรมและยังไม่ได้เจาะเข้าไปในมิติภาวะระหว่างที่เป็นแก่นของอิริส ใน Symposium ขณะเดียวกัน ในงานศึกษาภาษาไทย ผู้เขียนได้ทำการสืบค้นข้อมูลผ่านฐานข้อมูล Thai Journals Online (ThaiJO) ฐานข้อมูลวารสารอิเล็กทรอนิกส์กลางของประเทศไทย พบว่าแม้มีงานแปลเพลโตหรือบทความว่าด้วยปรัชญากรีกแต่ยังไม่มีงานใดวิเคราะห์ Symposium ในฐานะโครงสร้างของความรักที่ไร้เพศอย่างเป็นระบบ บทความนี้จึงเป็นหนึ่งในงานแรกที่พยายามเชื่อม Aristophanes และ Diotima เข้าเป็นกรอบคิดเดียวเพื่อเสนอมิติภววิสัยของความรักในเพลโต

จากการทบทวนวรรณกรรมพบข้อจำกัดที่สำคัญอย่างน้อยสามประการ ประการแรก การตีความกระแสเทววิทยา-ศีลธรรมทำให้เพลโตถูกอ่านเป็นผู้ก่อกำเนิดเนื้อหา โดยละเลยโครงสร้างภววิสัยของอิริสที่เพลโตวางไว้ในฐานะพลังของความพร่องร่วมกัน ประการที่สอง แม้งานในสายทฤษฎีเพศจะเปิด

พื้นที่แก่ความรักเพศเดียวกัน แต่ยังไม่เชื่อมโยงประเด็นนี้เข้ากับโครงสร้างอภิปรัชญาในบทสนทนาโดยตรง จึงยังไม่ปรากฏกรอบที่อธิบายความรักแบบไร้เพศในระดับภววิสัยและประการสุดท้ายงานในโลกวิชาการภาษาไทยยังไม่เคยพัฒนาแบบจำลองที่ผสานตำนาน Aristophanes และบันได Diotima มาเข้าด้วยกันเพื่อทำความเข้าใจโครงสร้างของความรักในฐานะพลังของการสมานและการก้าวข้าม บทความนี้จะเติมเต็มช่องว่างเหล่านี้ด้วยการเสนอการอ่านใหม่ที่วางอีรอสเป็นพลังของภาวะระหว่างซึ่งไม่ขึ้นอยู่กับเพศและสามารถสนทนากับแนวคิดเพศร่วมสมัยได้อย่างสอดคล้อง

ด้วยเหตุนี้ บทความจึงมุ่งเสนอการอ่านเพลโตในฐานะผู้วางรากฐานของ ความรักที่ไร้เพศ เพื่อโต้แย้งชุดการตีความแบบศีลธรรมและเทววิทยาที่ครอบงำการทำความเข้าใจเพลโตมานานงานนี้จะตั้งคำถามใหม่ต่อความหมายของการรัก การเป็น การอยู่ร่วมและชี้ให้เห็นว่าเพลโตอาจมีความร่วมสมัยทางทฤษฎีกับแนวคิดเพศและอารมณ์ปัจจุบันมากกว่าที่คิด ยิ่งไปกว่านั้น ยังเสนอการอ่านเชิงอรรถาธิบาย (textual–philosophical interpretation) ที่อิงกับตัวบท Symposium โดยตรงเพื่อแสดงให้เห็นว่า Plato (1997) ได้วางรากฐานของความรักในฐานะพลังแห่งภววิสัย ซึ่งก้าวข้ามเพศอัตลักษณ์และความแตกต่างทั้งปวง ความรักในเพลโตจึงไม่ใช่เพียงความสัมพันธ์เชิงกายภาพ หากเป็นกระบวนการกลับคืนสู่เอกภาพของการเป็นอยู่ เมื่อเรารักเราไม่ได้แสวงหาอีกเพศหนึ่งแต่แสวงหาอีกครั้งหนึ่งของตนเอง ดังที่เพลโตได้อธิบายไว้อย่างลุ่มลึก

ในทัศนะนี้ ตำนาน Aristophanes คือจุดตั้งต้นของความรักในฐานะการสมานส่วนคำสอนของ Diotima การยกระดับความรักไปสู่การก้าวข้าม ทั้งสองตอนนี้จะป็นโครงสร้างต่อเนื่องของแนวคิดเดียวกัน ความรักคือพลังแห่งการรู้ การเป็น และการอยู่ร่วม การอ่านในลักษณะนี้ทำให้เห็นว่าเพลโตไม่ได้อธิบายความรักในเชิงศีลธรรมหรือทางเพศ หากอธิบายความรักในฐานะพลังแห่งภววิสัยที่ทำให้มนุษย์เข้าใจตนเองผ่านการรักผู้อื่น ไม่ใช่เพราะอีกฝ่ายเป็นเพศใด แต่เพราะเขาทำให้เรากลับมาสมบูรณ์ในความเป็นมนุษย์

เนื้อหาหลัก: อีรอสในฐานะพลังแห่งการสมานและการก้าวข้าม การตีความเพลโตว่าด้วยความรักที่ไร้เพศ

Plato (1997) ในบทสนทนา Symposium ได้เสนอแนวคิดว่าด้วยความรัก (อีรอส, Eros) ที่ไม่ใช่เพียงอารมณ์ หากแต่เป็นพลังแห่งการเป็นอยู่ที่หล่อหลอมการดำรงอยู่ของมนุษย์และสรรพสิ่ง ความรักในเพลโตจึงไม่ใช่แรงดึงดูดระหว่างบุคคลสองคน แต่เป็นพลังที่ทำให้ชีวิตเคลื่อนไหวระหว่างความพร่องและความสมบูรณ์ Plato ให้ Socrates เล่าเรื่องของเทพเจ้าอีรอสในฐานะเดมอน (daimon) ซึ่งดำรงอยู่ “ระหว่างมนุษย์กับเทพเจ้า”

Plato (1997: 486) ได้กล่าวไว้ว่า “He is in between mortal and immortal. He is a great spirit, Socrates; everything spiritual is in between god and mortal”

“เขาดำรงอยู่ระหว่างความเป็นอมรรตัยและอมตะ เขาเป็นเดมอนผู้ยิ่งใหญ่ โสกราตีส และสรรพสิ่งที่เป็นจิตวิญญาณทั้งหลายนั้นดำรงอยู่ระหว่างเทพเจ้ากับมนุษย์”

คำว่าระหว่างจึงเป็นหัวใจของอภิปรัชญาแห่งความรักใน Plato เพราะมันสะท้อนให้เห็นว่าความรักไม่ได้อยู่ในชั่วใดชั่วหนึ่งโดยสิ้นเชิง ไม่ใช่ความสมบูรณ์หรือความพร่อง หากแต่คือพลังของภาวะระหว่างมนุษย์ทุกคนล้วนเป็นสิ่งที่พร่องโดยธรรมชาติ ความรักจึงเป็นพลังที่ผลักดันให้มนุษย์แสวงหาสิ่งที่ขาดหายไปและในขณะเดียวกันก็เป็นแรงขับให้ดำรงอยู่ต่อไป กล่าวอีกนัยหนึ่งการระหว่างทำหน้าที่เป็นโครงสร้างแห่งการรู้และการเป็นอยู่ ซึ่งทำให้ความรักไม่ถูกจำกัดด้วยเนื้อหาเชิงกายภาพหรือจิตวิญญาณเพียงด้านเดียว หากแต่เป็นสิ่งที่เชื่อมสองมิตินี้เข้าด้วยกันอย่างต่อเนื่อง Plato จึงวางการระหว่างไว้เป็นแก่นของพลังแห่งอีรอสที่หลอมรวมโลกของมนุษย์และโลกของเทพเจ้าเข้าไว้ด้วยกัน

ภายใต้กรอบนี้ การทำความเข้าใจอีรอสจึงต้องเริ่มจากการตระหนักถึงสถานะกึ่งกลางของเขาตามคำสอนของ Diotima อีรอสถือกำเนิดขึ้นในวันเฉลิมฉลองของ Aphrodite จากการร่วมสัมพันธ์ระหว่างความยากไร้ (เพเนีย, Penia) และความเปี่ยมพร้อม หรือ ทรัพย์ากร (โพรอส, Poros) จึงทำให้อีรอสเป็นทั้งผู้ขาด และผู้แสวงหาไปพร้อมกัน Plato (1997) ได้อธิบายว่า อีรอสไม่งามและไม่ดีในความหมายของการครอบครองคุณธรรมโดยสมบูรณ์ แต่รักความงามและใฝ่รู้ อย่างไม่รู้จบ (ผู้รักปรัชญา, philosophos) เพราะอยู่ในสภาพก้ำกึ่งระหว่างความไม่รู้กับความรู้โครงสร้างดังกล่าวทำให้อีรอสเป็นพลวัตแห่งความไม่เสร็จสมบูรณ์ซึ่งผลักดันให้มนุษย์ก้าวออกจากตนเอง สู่อีกฝ่าย และสู่องค์รวมของความงามเพเลโตจึงชี้ให้เห็นว่าพลังของอีรอสคือแรงผลักดันแห่งความไม่สมบูรณ์ซึ่งทำให้ชีวิตดำเนินต่อไป

แนวคิดนี้เชื่อมโยงกับตำนานของ Aristophanes เป็นตอนที่โดดเด่นที่สุดใน Symposium Plato ให้ตัวละคร Aristophanes ใช้จินตนาการเพื่ออธิบายกำเนิดของความรักในเชิงภววิสัย โดยเล่าว่ามนุษย์ในยุคแรกเริ่มมีรูปร่างกลมสมบูรณ์ มีสี่แขน สี่ขา และสองใบหน้า พวกเขามีอำนาจมากจนคิดท้าทายเทพเจ้าซุส (Zeus) ซึ่งจึงลงโทษด้วยการ “ผ่าร่างออกเป็นสอง”

Plato (1997: 504-505) ได้เขียนไว้ว่า “So I shall now cut each of them in two... And so saying, he cut those human beings in two; and as each was cut, they longed for their own other half and tried to come together again.”

“ดังนั้น ข้าจะผ่าแต่ละคนออกเป็นสอง... และเมื่อก้าวเช่นนั้น เขาก็ฝ่ามนุษย์ออกเป็นสองทันที และเมื่อร่างถูกแบ่ง ครึ่งหนึ่งแต่ละส่วนก็โหยหาอีกครึ่งหนึ่งของตนเอง และพยายามกลับมารวมกันอีกครั้ง”

เหตุการณ์แห่งการ ผ่าร่าง นี่คือการฉีกแหว่ง ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการดำรงอยู่ของมนุษย์ เริ่มต้นจาก การแยกขาดและว่าความรักคือพลังของการสมาน มนุษย์ทุกคนจึงเป็นสิ่งมีชีวิตที่พร่อง โดยธรรมชาติและการรักคือการแสวงหาอีกครั้งหนึ่งของตนเอง กล่าวอีกนัยหนึ่ง ตำนานนี้ทำหน้าที่ เป็นถ้อยคำทางปรัชญาที่วางทฤษฎีของการพร่องเป็นฐานกำเนิดของอีรอส พร้อมทั้งกำหนดให้ความรัก เป็นพลังแห่งการย้อนระลึกและการเรียกคืนเอกภาพของการเป็นอยู่มากกว่าจะเป็นเพียงแรงขับ ทางชีววิทยา Plato (1997) ยังให้ตัวละคร Aristophanes กล่าวไว้อย่างชัดเจนถึงสามต้นกำเนิดของ มนุษย์ ได้แก่ ชายล้วน หญิงล้วน และเพศผสมชายหญิง พร้อมอธิบายว่าแรงดึงดูดของแต่ละแบบ เป็นผลสืบเนื่องจากการแตกแยกออกจากเอกภาพเดิม

ยิ่งไปกว่านั้น Plato (1997: 475-476) ได้บันทึกคำกล่าวของอริสโตฟาเนสว่า *“Women who are split from a woman pay no attention to men; they are oriented more towards women... People who are split from a male are male-oriented... while they are boys they love men and enjoy lying with men and being embraced by men.”* “หญิงที่ถูกผ่ามาจากหญิง จะไม่สนใจผู้ชายเลย เพราะธรรมชาติของเธอหันไปทางผู้หญิงมากกว่า ส่วนผู้ที่ถูกผ่ามาจากเพศชายก็มีแนวโน้มไปทางผู้ชาย และในช่วงที่ยังเป็นเด็กชาย พวกเขาจะรักผู้ชาย รู้สึกพอใจในการนอนเคียงข้าง และได้รับการโอบกอดจากผู้ชายด้วยกันเอง”

ข้อความนี้เป็นการยอมรับอย่างเปิดเผยของเพลโตต่อความรักเพศเดียวกัน ซึ่งไม่ได้ถูกจัดวางว่า เป็นสิ่งผิดธรรมชาติหรือด้อยกว่าความรักเพศตรงข้าม หากเป็นการสำแดงของธรรมชาติแห่งความพร่อง ร่วมกันของการเป็นมนุษย์ นี่จึงเป็นการมองความรักในฐานะพลังสากลที่อยู่เหนือเพศ เพราะมนุษย์ ทุกคนต่างเป็นครึ่งหนึ่งที่สูญหาย ความรักจึงไม่ใช่เพียงการแสวงหาคู่แต่คือการแสวงหาความสมบูรณ์ ของการเป็นอยู่ ตำนาน Aristophanes ไม่ใช่การกล่าวอย่างโรแมนติคส์ว่ามีคู่แท้อยู่ก่อนแล้วเสมอไป หากเป็นการอธิบายเชิงทฤษฎีว่ามนุษย์ทุกคนถือกำเนิดในฐานะการพร่อง และว่าความรัก คือการเคลื่อนไหวเพื่อจัดวางความพร่องนั้นให้สัมพันธ์กับผู้อื่น ไม่ใช่เพื่อยึดครองหรือทำให้เหมือนกัน แต่เพื่อเชื่อมต่อในฐานะของการสมานความรักไม่ว่าจะเป็นเพศเดียวกันหรือเพศต่างกันจึงไม่ใช่คำถาม เรื่องความชอบธรรมทางศีลธรรม หากเป็นรูปแบบต่าง ๆ ของ กระบวนการสมานที่มีคุณค่าทฤษฎีเท่าเทียมกัน การทำความเข้าใจเช่นนี้ยังช่วยป้องกันการอ่านแบบเหมารวมที่ทำให้ตำนานกลายเป็นสูตร สำเร็จของคู่รัก เพราะ Plato เองได้วางโครงสร้างของอีรอสไว้ในฐานะการระหวางซึ่งหมายถึง ความพลุ่งพล่านมากกว่าการหยุดนิ่งในภาพคู่ที่สมบูรณ์

ความรักใน Plato ยังเป็นกระบวนการของการระลึกกล่าวคือ มนุษย์รักเพราะครึ่งหนึ่ง เคยเป็นหนึ่งเดียวกันมาก่อนและในความรักนั้นเองเขาได้ระลึกถึงเอกภาพที่สูญหายไป ความรัก

จึงเป็นพลังแห่ง ความทรงจำของการเป็นอยู่ มนุษย์ไม่ได้รับรักเพราะต้องการสิ่งใหม่แต่เพราะต้องการ กลับคืนสู่สิ่งที่เคยเป็น

ต่อมา Plato (1997: 524) ได้ยกระดับแนวคิดนี้ให้สูงขึ้นผ่านคำสอน ของ Diotima ในช่วงท้าย ของ Symposium ซึ่งเป็นการอธิบาย “บันไดแห่งความรัก” (the ladder of love) ไดโอติมาได้กล่าวไว้ ว่า “A lover who goes about this matter correctly must begin in his youth to devote himself to beautiful bodies. First, ... he should love one body ... then realize that the beauty of any one body is brother to the beauty of any other ... then he must become a lover of all beautiful bodies ... Next he must value beautiful souls above bodies ... and so on ... until he will catch sight of something wonderfully beautiful in its nature...”

“ผู้ที่ปฏิบัติในเรื่องความรักอย่างถูกต้องจำเป็นต้องเริ่มต้นในวัยหนุ่มด้วยการมอบตนให้กับความงามของร่างกายก่อน ขั้นแรก เขาควรรักร่างกายงามหนึ่งเดียว แล้วจึงค่อยตระหนักว่าความงามของร่างกายใดร่างกายหนึ่งนั้นเป็นเสมือน ‘พี่น้อง’ กับความงามของร่างกายอื่น ๆ ทั้งหมด จากนั้นเขาต้อง กลายเป็นผู้รักในร่างกายทั้งงดงามทุกแบบ ต่อไป เขาจะต้องให้คุณค่าความงามของจิตวิญญาณเหนือกว่า ความงามของร่างกาย และดำเนินขึ้นสู่ลำดับต่าง ๆ ของความงามเช่นนี้ไปเรื่อย ๆ จนท้ายที่สุด เขาจะได้ เห็นบางสิ่งทั้งงดงามอย่างน่าอัศจรรย์ในเนื้อแท้ของมันเอง”

มากไปกว่านั้น Plato (1997: 493) ได้อธิบายว่า “all of a sudden he will catch sight of something wonderfully beautiful in its nature; that, Socrates, is the reason for all his earlier labors”

“เขาจะได้เห็นความงามอันน่าพิศวงในตัวของมันเองอย่างกะทันหัน และนั่นคือเหตุแห่งความ เพียรพยายามทั้งหลายของเขาที่ผ่านมา”

ความงามในระดับนี้คือสิ่งที่อยู่เหนือเพศและเวลา ผู้รักซึ่งเข้าถึงขั้นนี้จะไม่แสวงหาความงาม จากภายนอกอีกต่อไป เพราะเขากลายเป็นส่วนหนึ่งของความงามนั่นเอง ความรักจึงเป็นพลังของ การก้าวข้าม การข้ามจากร่างกายไปสู่จิตวิญญาณ และจากความหลงใหลไปสู่ปัญญา ดังนั้น ทางผ่าน ของร่างกายไม่ได้ถูกละทิ้งในบันไดแห่งไดโอติมา หากกลับกลายเป็นขั้นแรกที่เขาได้ของการรู้ ซึ่งเปิดทางไปสู่ความงามในตัวของมันเอง ยืนยันว่ากายและจิตเชื่อมต่อกันในกระบวนการเดียวเพลโต จึงเสนอว่าความงามไม่ใช่สิ่งที่อยู่เหนือโลกหากเป็นสิ่งที่มนุษย์เข้าถึงได้ผ่านกระบวนการรัก

นอกจากนี้ Diotima ยังได้ขยายแนวคิดของอีروسไปสู่มิติของการให้กำเนิดทั้งทางกายและ ทางจิตวิญญาณ มนุษย์รักเพราะต้องการให้กำเนิดในความงามไม่ว่าจะเป็นบุตรทางสายเลือด หรือ ผลงานทางคุณธรรม ความรู้ หรือสถาบันที่งอกงามจากความดีงาม การให้กำเนิดเช่นนี้ทำให้เห็นว่าอีروس

ไม่ใช่เพียงแรงดึงดูดแต่คือพลังสร้างสรรค์ซึ่งเชื่อมโยงความรักระหว่างบุคคลเข้ากับความเป็นสาธารณะผ่าน “กฎหมาย-จารีต-การศึกษา”

ในนัยนี้ Plato (1997) ได้วางรากฐานให้เห็นว่าความรักคือจริยศาสตร์ของสาธารณะเท่า ๆ กับที่เป็นอภิปรัชญาของปัจเจก เพราะสิ่งที่บันไดแห่งความรักพามุ่งไปหานั้นไม่ใช่เพียงความงามนามธรรม แต่คือ ความสามารถของมนุษย์ในการผลิตซ้ำคุณธรรมร่วม ซึ่งยังคงสอดคล้องกับกรอบความรักที่ไร้เพศเนื่องจากสิ่งที่ถูกให้กำเนิดคือคุณค่าไม่ใช่คู่สืบพันธุ์ตามกรอบเพศตรงข้ามนิยม

อย่างไรก็ตาม ในประวัติศาสตร์ของการตีความ เพลโตมักถูกทำให้สอดคล้องกับศีลธรรมแบบเพศตรงข้ามนิยม (heteronormative morality) Augustine (1991) ใน *Confessions* ได้แปลงความรักใน Plato ให้กลายเป็นความรักต่อพระเจ้า และตีความว่าความรักทางกายเป็นสิ่งที่จะต้องก้าวข้ามไปสู่ความบริสุทธิ์ทางจิต ขณะที่ Aquinas (1981) ใน *Summa Theologiae* ได้อธิบายว่าความรักแท้ต้องมีจุดประสงค์เพื่อการสืบพันธุ์และอยู่ภายใต้เหตุผลของพระเจ้า

ในยุคสมัยใหม่ Vlastos (1973) และ Nussbaum (1986) ก็ยังคงอ่าน Plato ในกรอบเดียวกัน โดยมองว่าเพลโตยกระดับความรักจากกายไปสู่จิตจนกลายเป็นการปฏิเสธกาย การทบทวนวรรณกรรมเหล่านี้เผยให้เห็นรอยแยกของการอ่านเชิงศีลธรรมอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การเน้นความอยากรของ Augustine ที่ทำให้กายกลายเป็นสิ่งต้องชำระ การวางหน้าที่ตามธรรมชาติเพื่อการสืบพันธุ์มากไปกว่านั้น ในกรอบทฤษฎีของ Aquinas ไปจนถึงการทำให้ Plato เป็นนักปรัชญาแห่งการหลุดพ้นจากกายในสาย Vlastos และ Nussbaum การตีความชุดนี้มีอคติร่วมกันคือการลดทอนภาวะระหว่างให้กลายเป็นขั้นตอนของการละกายเพื่อยกระดับจิต ทั้งที่ตัวบทของเพลโตระบุชัดว่าความรักดำรงอยู่ในฐานะพลังที่เชื่อมกายและจิตเข้าด้วยกันอย่างไม่แบ่งแยก ผ่านทั้งตำนานของ Aristophanes และบันไดแห่ง Diotima

ในอีกด้านหนึ่ง แนวตีความปลายศตวรรษที่ 20 โดย Halperin (1990) และ Nehamas (2007) ได้ฟื้นความหมายทางมนุษยภาพของอีรอสขึ้นมาใหม่ยืนยันสถานะตามธรรมชาติของความรักเพศเดียวกันในบริบทกรีก และชี้ให้เห็นว่าความงามและความรักในเพลโตเป็นกระบวนการของการแสวงหาในความเปราะบางของการเป็นมากกว่าจะเป็นการปฏิเสธกาย

ถึงจุดนี้จึงเห็นได้ชัดถึงความแตกต่างทางวิธีวิทยา (methodological divergence) ระหว่างการอ่านแบบศีลธรรม-ทฤษฎีกับการอ่านเชิงภววิสัย-อรรถาธิบายตัวบท ชุดแรก Augustine และ Aquinas ได้แปลงอีรอสให้เป็น *caritas* กล่าวคือต้องเป็นความรักที่มุ่งสู่พระเจ้าโดยเพิ่มปลายทางเหนือโลกและทำให้กายเป็นสิ่งที่ต้องชำระ ในขณะที่ชุดหลัง Halperin และ Nehamas กลับไปอ่าน *Symposium* เพื่อฟื้นความเป็นมนุษย์ทางประสบการณ์ของความรัก โดยยืนยันว่ารูปแบบความสัมพันธ์และความปรารถนาในโลกกรีกไม่ได้ถูกบรรทัดฐานเพศตรงข้ามนิยมนิยมเพียงแบบเดียว

ความแตกต่างนี้ชี้ตรงไปที่ภาวะระหว่างหากอ่านแบบศีลธรรม อีรอสคือบันไดสู่การละทิ้งโลก แต่หากอ่านแบบภววิสัย อีรอสคือพื้นที่ระหว่างที่ผูกกายและจิตเข้าด้วยกัน เพื่อให้มนุษย์สามารถรู้

และเป็นไป Plato Augustine Aquinas Halperin และ Nehamas ต่างจึงเป็นหมุดหมายสำคัญในการทำความเข้าใจพลังคู่ตรงข้ามระหว่าง “อีรอส-คาริตัส” ในประวัติศาสตร์ความคิดตะวันตก

แต่การตีความเหล่านี้ละเลยภาวะระหว่างที่ Plato ได้วางไว้ ความรักใน Plato ไม่ได้หมายถึงการละทิ้งร่างกายหากเป็นการทำให้ร่างกายกลายเป็นทางผ่านของการรู้ การรักทางกายและทางจิตจึงไม่ใช่ลำดับขั้นที่ขัดแย้งกันหากเป็นกระบวนการเดียวกันของการรู้และการเป็น ซึ่งสัมพันธ์อย่างลึกซึ้งกับการดำรงอยู่ของอีรอสในฐานะพลังของการเคลื่อนไหวระหว่างกายและจิต

ขณะเดียวกัน การมาถึงของ Alcibiades ในช่วงท้ายของ *Symposium* ยิ่งตอกย้ำว่า Plato (1997) ไม่ได้เสนอการละกายหากแสดงให้เห็นแรงดึงดูดทางกายและจิตที่ผสานเข้าด้วยกันผ่านตัว Socrates Alcibiades ได้สารภาพถึงเสน่ห์ที่ทำให้ใจแตกสลายเมื่อได้อยู่ใกล้ Socrates และเปรียบวาทศิลป์ของเขาเหมือนเสียงปี่ของมาร์เซียส (Marsyas' flute) ที่สะกดวิญญาณของผู้ฟัง เหตุการณ์นี้ชี้ว่าอีรอสใน Plato ไม่ใช่ความใคร่แบบหยาบแต่คือพลังของการเคลื่อนไหวผ่าน “เสียง-กาย-วาทศิลป์” ซึ่งทำหน้าที่เป็นสื่อกลางแห่งการรู้ Plato จึงได้แสดงให้เห็นว่าร่างกายไม่ได้ถูกทอดทิ้งแต่ถูกยกระดับให้เป็นภาชนะของปัญญาและคุณธรรม

แม้ *Symposium* จะยอมรับการดึงดูดแบบเพศเดียวกันอย่างเปิดเผยแต่การสรุปว่า Plato เสนอความรักไร้เพศในความหมายทางสังคมหรือศีลธรรมย่อมไม่สอดคล้องทั้งหมดกับตัวบท เพราะ Aristophanes เพียงอธิบายลักษณะกำเนิดของมนุษย์สามประเภท ชาย-ชาย หญิง-หญิง และชาย-หญิง โดยแต่ละประเภทแสวงหาครึ่งหนึ่งที่ตนเคยเป็นหนึ่งเดียวด้วย โดยไม่ได้จัดลำดับคุณค่าทางศีลธรรมของรูปแบบความรักเหล่านั้น การที่ความรักชาย-ชายปรากฏเด่นกว่าใน *Symposium* ไม่ได้เกิดจาก Plato จัดลำดับความรักแต่เป็นผลของบริบทสังคมกรีกที่ผูก “การให้กำเนิดทางปัญญา” (intellectual or psychic reproduction) เข้ากับเพศชาย ซึ่งปรากฏชัดในคำสอนของ Diotima เกี่ยวกับการให้กำเนิดในความงามมุ่งสู่ปัญญาและคุณธรรมมากกว่าการสืบพันธุ์ทางกาย

ในทางกลับกัน หญิง-หญิงจึงไม่ปรากฏในบทสนทนาไม่ใช่เพราะ Plato ปฏิเสธ แต่เพราะสังคมเอเธนส์จำกัดบทบาทสาธารณะของผู้หญิงจนอยู่นอกพื้นที่ของการให้กำเนิดทางปัญญา เมื่อพิจารณาตำนาน Aristophanes ร่วมกับบันได Diotima จะพบว่าแก่นของความรักใน Plato คือ ความพร้อมร่วมกันของการเป็นมนุษย์ซึ่งดำรงอยู่ในระดับภววิสัยที่เหนือเพศและเหนือโครงสร้างสังคม การจัดลำดับคุณค่าทางเพศที่ปรากฏในเรื่องเล่าเป็นผลของวัฒนธรรมกรีกไม่ใช่โครงสร้างของอีรอสเอง ดังนั้นความรักไร้เพศในงานนี้จึงหมายถึงพลังแห่งการสมานและการแสวงหาความสมบูรณ์ที่ไม่ขึ้นกับเพศหนึ่งเพศใด มากกว่าจะเป็นข้อเสนอให้ลบเลือนความแตกต่างทางเพศเชิงสังคม

จากประเด็นทั้งหมดนี้ Plato จึงได้วางรากฐานของสิ่งที่อาจเรียกว่า จริยศาสตร์แห่งความรักที่ไร้เพศ ความรักในทัศนะนี้ไม่ได้เริ่มต้นจากเพศหรือศีลธรรมแต่เริ่มจากการยอมรับความพร้อมร่วมกันของการเป็นมนุษย์การรักคือการเปิดรับความพร้อมของตนเองและของผู้อื่นโดยไม่พยายามครอบครองความรักใน Plato จึงไม่ใช่การเติมเต็มหากคือการอยู่ร่วมในความพร้อมเดียวกัน

Plato (1997: 475) ได้เขียนไว้ว่า *“And so, when a person meets the half that is his very own, something wonderful happens: the two are struck from their senses by love, by a sense of belonging to one another, and by desire; and they do not want to be separated from one another, not even for a moment.”*

“เมื่อบุคคลได้พบครึ่งหนึ่งที่แท้จริงของตนเอง เหตุการณ์อันน่าอัศจรรย์ก็เกิดขึ้น ทั้งสองถูกเย้ายวนจนไม่เป็นตัวของตัวเองด้วยความรัก ความรู้สึกเป็นเจ้าของกันและกัน และแรงปรารถนา พวกเขาไม่ต้องการแยกจากกันแม้เพียงชั่วขณะเดียว”

ดังนั้น “ครึ่งหนึ่งที่สูญหาย” ของ Aristophanes จึงไม่ใช่เพียงบทสนทนาแต่เป็นสัญลักษณ์ของโครงสร้างภววิสัยของมนุษย์ กล่าวคือ มนุษย์ทุกคนคือครึ่งหนึ่งของการเป็นอยู่และอีรอสคือพลังที่ทำให้ครึ่งนั้นเคลื่อนไหวเพื่อแสวงหาความสมบูรณ์ที่ไม่อาจครอบครอง ความรักใน Plato คือพลังของการสมานและการก้าวข้ามพร้อมกัน สมานเพราะมันทำให้สิ่งที่แยกขาดกลับมารวมกันอีกครั้ง ก้าวข้ามเพราะมันเปิดให้มนุษย์หลุดพ้นจากกรอบของเพศ ร่างกาย และศีลธรรม เพื่อเข้าถึงความรักในฐานะความรู้ เราสามารถสรุปแบบจำลองของอีรอสในเพลโตได้เป็นสามขั้นซ้อน อันได้แก่ (ก) ขั้นชาติกำเนิด อีรอสเกิดจาก Penia/Poros จึงเป็นพลังขาด-แสวงหา (ข) ขั้นภววิสัย-ตำนาน Aristophanes อธิบายว่าความพร่องเป็นโครงสร้างการเป็นของมนุษย์และรักคือแรงสมาน (ค) ขั้นญาณวิทยา-บันไดของ Diotima ทำให้ความรักเป็นกระบวนการก้าวข้ามด้วยการให้กำเนิดคุณธรรม และความรู้ ทั้งสามชั้นผสมผสานกันเป็นสิ่งที่เดียวที่ทำให้เห็นว่าการสมานและการก้าวข้ามไม่ได้ขัดกัน หากเกื้อหนุนกัน การสมานต้องอาศัยก้าวข้ามความยึดติดตนเองและการก้าวข้ามก็เกิดได้เพราะเราสมานความแตกแยกภายในตนและกับผู้อื่น หากเรานำแนวคิดนี้มาพิจารณาพร้อมกับทฤษฎีร่วมสมัย แนวคิดของเพลโตสามารถอ่านได้ในฐานะการเมืองของความรักที่ไร้เพศ Butler (1990) ทำทนายระเบียบเพศแบบทวิลักษณ์ผ่านแนวคิดการแสดงซ้ำของเพศซึ่งทำให้เพศไม่ใช่สารัตถะ หากเป็นผลของการผลิตซ้ำทางสังคมที่สามารถหรือสร้างได้และสอดคล้องกับการมองอารมณ์/ความรักของ Ahmed (2004) เธอกล่าวว่าเป็นเทคโนโลยีทางสังคม ที่จัดระเบียบความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างร่างกายกับบรรทัดฐาน การอ่าน Plato ผ่านเลนส์ร่วมสมัยนี้ชี้ว่า อีรอสทำงานเป็นพื้นที่ของการต่อต้านบรรทัดฐานเปิดโอกาสให้เป็นความสัมพันธ์ที่ไม่ถูกผูกมัดด้วยเพศหรือศีลธรรมที่สถาปนาโดยสังคมและเสนอจริยศาสตร์ของการอยู่ร่วมในความแตกต่างรักโดยไม่ครอบครองยอมรับโดยไม่กลืนกลายและเรียนรู้ที่จะเป็นร่วม และรู้ร่วมในฐานะมนุษย์ผู้พร่องเหมือนกันทุกคนเมื่อวางอีรอสไร้เพศลงในบริบทสังคมร่วมสมัยเราจะเห็นสามประการสืบเนื่องสำคัญประการที่หนึ่ง มิติความชอบธรรมของความสัมพันธ์ที่ไม่ยึดติดเพศ เพราะค่าภววิสัยของรักไม่วัดด้วยเพศของคู่สัมพันธ์ หากด้วยความสามารถในการสมานและก้าวข้ามร่วมกันประการที่สองมิติการศึกษาบันไดของ Diotima ทำให้ความรักเป็นเครื่องมือ

สร้างคุณธรรมสาธารณะ จึงหนุนหลักสูตร/สถาบันที่ปล่อยให้ความหลากหลายทางเพศเติบโตในฐานะพลังสร้างสรรค์ทางสังคม ไม่ใช่ความผิดปกติ ประการที่สามมิติการดูแล เพราะการยอมรับความพร่องร่วมกัน ให้ความสัมพันธ์ตั้งอยู่บนความอ่อนโยน ความรับผิดชอบ และความเปราะบางร่วมมากกว่าการครอบครองและลำดับชั้นอำนาจ ด้วยเหตุนี้การเมืองของความรักในความหมาย Plato จึงไม่ใช่การทำให้รักเป็นนโยบาย หากเป็นการทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกลายเป็นฐานจริยศาสตร์ของสาธารณะอย่างแท้จริง

มากไปกว่านั้น หากนำแนวคิดนี้มาพิจารณาพร้อมกับทฤษฎีร่วมสมัย แนวคิดของ Plato สามารถอ่านได้ในฐานะการเมืองของความรักที่ไร้เพศ Butler ใน *Gender Trouble* เสนอว่าเพศไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่โดยธรรมชาติแต่เป็นการกระทำที่ถูกสร้างซ้ำทางสังคม (gender as performative act) ในทำนองเดียวกัน Ahmed ใน *The Cultural Politics of Emotion* อธิบายว่าความรักและอารมณ์เป็นเทคโนโลยีทางสังคมที่จัดระเบียบความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างร่างกายและบรรทัดฐาน เมื่ออ่านเพลโตผ่านสายตาของพวกเขา อีรอสในงาน Symposium สามารถเข้าใจได้ว่าเป็นพลังแห่งการต้านทานบรรทัดฐาน เพราะมันเปิดพื้นที่ให้ความรักดำรงอยู่ได้โดยไม่ต้องผูกพันกับเพศหรือศีลธรรมที่ถูกสถาปนาโดยสังคม เพื่อเลี้ยวความซ้ำซ้อนของการยกบัตรเลสเตอร์ Butler และ Ahmed ขึ้นมาสองครั้ง เราอาจสังเคราะห์ใจกลางว่า Butler ชี้ความไม่ปิดผนึกของอัตลักษณ์ทางเพศ ขณะที่ Ahmed ชี้ทิศทางของอารมณ์ซึ่งทำให้ร่างกายหันหน้าเข้าหา/ออกห่างจากกันสองกรอบนี้เข้ากับภาวะระหว่างอย่างเป็นธรรมชาติเพราะทั้งคู่เห็นความสัมพันธ์เป็นพื้นที่การผลิตความจริงไม่ใช่ผลลัพธ์ตายตัวล่วงหน้า นี่จึงทำให้การอ่านเพลโตแบบอีรอสไร้เพศมีฐานคิดร่วมกับทฤษฎีร่วมสมัยทั้งเชิงอัตลักษณ์และเชิงอารมณ์

ยิ่งไปกว่านั้น ความรักของเพลโตจึงไม่ใช่เพียงความสัมพันธ์ส่วนบุคคลแต่เป็นพื้นที่ทางการเมืองของการอยู่ร่วม อีรอสคือพลังของการรับรู้ถึงความพร่องร่วมและการสร้างความสัมพันธ์ที่ไม่อยู่ภายใต้การครอบงำของกรอบเพศแบบทวิลักษณ์ การอ่าน Plato เช่นนี้ไม่เพียงปลดปล่อยความรักจากเพศแต่ยังปลดปล่อยมนุษย์จากอำนาจที่กำหนดว่ารักใดถูกและรักใดผิด

เพราะฉะนั้นอีรอสไร้เพศของ Plato จึงไม่ใช่เพียงแนวคิดทางอภิปรัชญาแต่ยังเป็นข้อเสนอทางจริยศาสตร์และการเมืองร่วมสมัย ความรักในฐานะการยอมรับความแตกต่างโดยไม่พยายามกลืนกลายมัน การอยู่ร่วมโดยไม่ต้องเหมือนกันและการเปิดออกสู่ผู้อื่นในฐานะมนุษย์ผู้พร่องเหมือนกันทุกคน ท้ายที่สุด การอ่าน Symposium แบบอีรอสไร้เพศให้เห็นว่า ความรักไม่ได้เป็นเพียงการพบ “อีกครึ่งหนึ่ง” ที่จะเติมเต็มเรา หากคือการหันกลับมารู้จักสภาวะพร่องของตนเอง และยอมรับว่าการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างเท่าเทียม สงบเสงี่ยม และรับผิดชอบคือหนทางเดียวที่ทำให้เอกภาพมีความหมายโดยไม่ต้องทำลายความแตกต่าง อีรอสจึงเป็นทั้งกระบวนการรู้และการเป็นร่วมที่เคลื่อนอยู่ระหว่างกาย-จิต ปัจเจก-สาธารณะ และเพศ-ไร้เพศ อย่างไม่รู้จบ การกลับไปหา Plato จึงไม่ใช่การโยนหาอดีต

หากคือการรื้อประกอบความรักเพื่อใช้เยียวยาโลกที่แตกแยกในปัจจุบันด้วยพลังของการสมานที่ก้าวข้ามรักที่ไม่ครอบครอง ความรู้ที่ไม่หยุดนิ่ง และอยู่ร่วมที่ไม่บังคับให้เหมือนกัน

บทสรุป

จากการศึกษาบทสนทนางานอภิปรายว่าด้วยความรัก (Symposium) ของเพลโต (Plato) บทความชิ้นนี้ ชี้ให้เห็นว่าความรักในทัศนะของเพลโตไม่ได้เป็นเพียงอารมณ์หรือแรงดึงดูดระหว่างบุคคล หากแต่เป็นพลังของการเป็นอยู่ที่หล่อหลอมมนุษย์ให้ดำรงอยู่ในโลก ความรักจึงไม่ใช่สิ่งที่ถูกกำหนดโดยเพศแต่คือพลังของภาวะระหว่างที่ทำให้มนุษย์เคลื่อนไหวระหว่างความพร่องและความสมบูรณ์ การตีความตำนานของ Aristophanes เปิดเผยมิติสำคัญของแนวคิดนี้อย่างชัดเจน เพราะมนุษย์แต่เดิมเคยเป็นสิ่งสมบูรณ์แต่ถูกเทพเจ้าซุสผ่าร่างออกจากกันจนเหลือเพียง “ครึ่งหนึ่งที่สูญหาย” และนับแต่นั้นมา ความรักจึงเกิดขึ้นในฐานะพลังของการแสวงหาเอกภาพของการเป็นอยู่ มนุษย์รักกันไม่ใช่เพราะความแตกต่างทางเพศแต่เพราะต่างมีความพร่องร่วมกันความรักเพศเดียวกัน และเพศตรงข้ามจึงมีสถานะเท่าเทียมกันในเชิงภววิสัย เพราะต่างเป็นการแสวงหาความสมบูรณ์ที่สูญหายไปในอดีตกาล

ในขณะเดียวกัน คำสอนของ Diotima ในช่วงท้ายของบทสนทนาได้ยกระดับแนวคิดนี้ไปอีกชั้น โดยเสนอว่าความรักคือกระบวนการของการก้าวข้าม ความรักเริ่มจากการชื่นชมร่างกายงามหนึ่งเดียว แล้วขยายไปสู่ความงามของจิตวิญญาณ สถาบัน และความรู้ จนกระทั่งผู้รักสามารถเข้าถึงความงามในตัวเอง กระบวนการนี้ไม่ได้ปฏิเสธร่างกายหากแต่ทำให้ร่างกายกลายเป็นหนทางแห่งการรู้ และเปิดสู่การรับรู้เชิงจิตวิญญาณที่สูงขึ้น ดังนั้น ความรักในเพลโตจึงเป็นพลังที่รวมสองมิติไว้พร้อมกัน คือ การสมานและการก้าวข้ามมันสมานสิ่งที่แยกขาดออกจากกันให้กลับมาเป็นหนึ่งเดียว และในขณะเดียวกันก็พามนุษย์หลุดพ้นจากกรอบของเพศและศีลธรรมไปสู่ระดับของความงามในฐานะความรู้

เมื่อพิจารณาตลอดประวัติศาสตร์ของการตีความ “Symposium” จะเห็นว่ามีคามพยายามของนักคิดหลายยุค เช่น Augustine และ Aquinas ที่ทำให้ความรักของ Plato สอดคล้องกับกรอบศีลธรรมแบบเพศตรงข้ามนิยม พวกเขาเข้าใจความรักเพียงในฐานะการยกระดับจิตวิญญาณโดยละทิ้งร่างกายและมองว่าความรักที่แท้ต้องเกิดระหว่างชายและหญิงเพื่อสืบพันธุ์และธำรงเผ่าพันธุ์ อย่างไรก็ตาม การตีความเช่นนั้นละเลยหัวใจของอภิปรายแห่งอีروسใน Plato นั่นคือ ความรักในฐานะพลังของภาวะระหว่างซึ่งไม่ได้จำกัดอยู่ในชั่วใดชั่วหนึ่งของเพศ แต่ดำรงอยู่ในพื้นที่ที่เปิดให้ความแตกต่างได้มีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียม

เพราะฉะนั้น การอ่าน Plato แบบใหม่ซึ่งเสนอในบทความนี้ได้ชี้ให้เห็นว่า อีروسใน “Symposium” คือพลังของความรักที่ไร้เพศ มันไม่ได้ขึ้นอยู่กับความแตกต่างระหว่างชายกับหญิง แต่เกิดจากการตระหนักถึงความพร่องร่วมกันของการเป็นมนุษย์ ความรักจึงกลายเป็นพลังของ

การยอมรับ การสมาน และการอยู่ร่วม เมื่ออ่านเพลโตในกรอบนี้แนวคิดความรักของเขาจึงสามารถเชื่อมโยงกับแนวคิดร่วมสมัยอย่างทฤษฎีการแสดงซ้ำทางเพศของ Butler และการเมืองของอารมณ์ของ Ahmed ซึ่งต่างเห็นว่าความรักคือพื้นที่ทางการเมืองที่เปิดให้มนุษย์สร้างความสัมพันธ์นอกเหนือจากกรอบเพศและศีลธรรมที่ถูกสร้างโดยสังคม

กล่าวโดยสรุป เพลโตในงาน *Symposium* ไม่ได้เสนอเพียงอภิปรายว่าด้วยความรักเท่านั้น แต่ยังวางรากฐานของจริยศาสตร์แห่งความรักที่ไร้เพศซึ่งช่วยให้เราตระหนักว่าการรักไม่ใช่การแสวงหาความสมบูรณ์จากผู้อื่น แต่คือการยอมรับและอยู่ร่วมในความพร่องของกันและกัน ความรักในเพลโตจึงไม่ใช่การปฏิเสธเพศแต่เป็นการก้าวข้ามเพศเพื่อกลับไปสู่สาระสำคัญของความเป็นมนุษย์ การอยู่ร่วมในความแตกต่างโดยไม่สูญเสียความเป็นตนในบริบททางสังคมร่วมสมัย แนวคิดนี้สามารถขยายต่อไปได้ในฐานะจริยศาสตร์ของการอยู่ร่วมความรักในเพลโตไม่ใช่เพียงการรวมร่างสองครั้ง แต่คือการยอมรับความเปราะบางของกันและกันในฐานะสิ่งมีชีวิตที่พร่องโดยธรรมชาติการเข้าใจความรักในฐานะพลังของภาวะระหว่างทำให้เรามองเห็นว่าความสัมพันธ์ของมนุษย์ไม่ควรถูกกำหนดด้วยเพศหรือบรรทัดฐานศีลธรรม หากด้วยความสามารถในการเปิดรับผู้อื่นโดยไม่พยายามครอบครองอีรอสในเพลโตจึงกลายเป็นพลังของการอยู่ร่วมในความแตกต่าง ซึ่งตรงกันกับแนวคิดร่วมสมัยว่าด้วยการเมืองของความรัก ที่เน้นการเปิดพื้นที่ให้เพศและอัตลักษณ์ที่หลากหลายสามารถดำรงอยู่ได้อย่างเท่าเทียม

ดังนั้น การกลับมาอ่าน Plato อีกครั้งจึงเป็นการฟื้นคืนความหมายทางจริยศาสตร์ของความรักในยุคที่มนุษย์ยังคงเผชิญกับการแบ่งแยกทางเพศ อัตลักษณ์ และศีลธรรม ความรักที่เพลโตกล่าวถึงในงานอภิปรายว่าด้วยความรัก (*Symposium*) จึงไม่ใช่เพียงอุดมคติในโลกแห่งความงาม แต่คือคำเชื่อเชิญให้มนุษย์เรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมในความพร่องร่วมกันอย่างอ่อนโยนและเข้าใจ ในที่สุด ความรักในเพลโตไม่ใช่เพียงเครื่องมือแห่งการรู้แต่คือหนทางแห่งการกลับมารู้จักตนเองผ่านการรักผู้อื่นและการสมานโลกที่แตกแยกให้กลับมามีเอกภาพผ่านพลังของอีรอส

องค์ความรู้ใหม่ทางวิชาการ

บทความนี้ได้เสนอการตีความใหม่ต่อแนวคิดเรื่องความรักใน *Symposium* ของ Plato โดยเน้นการอ่านผ่านตำนาน Aristophanes ในฐานะฐานคิดเชิงภววิสัยของความรักที่อยู่เหนือเพศและศีลธรรม ซึ่งแตกต่างจากการอ่านแบบดั้งเดิมที่มักจำกัดเพลโตให้อยู่ภายใต้กรอบของศีลธรรมเพศตรงข้ามนิยม ผลงานนี้จึงสร้างองค์ความรู้ใหม่ในสามประการหลัก ได้แก่ ประการแรก การคืนความหมายทางภววิสัย (ontological meaning) ให้แก่นักคิดอีรอสใน Plato โดยแสดงให้เห็นว่าความรักไม่ได้เป็นเพียงแรงดึงดูดระหว่างบุคคล แต่เป็นพลังแห่งการเป็นอยู่ (force of being) ที่ทำให้มนุษย์เคลื่อนไหวอยู่ในภาวะระหว่าง (metaxu) การตีความในลักษณะนี้ได้เปิดพื้นที่ใหม่ให้กับการเข้าใจเพลโต

ในเชิงอภิปรายที่เชื่อมโยงร่างกาย จิตวิญญาณ และความรู้เข้าด้วยกันในกระบวนการของการรักและการรู้ (to love is to know)

ประการที่สอง การฟื้นความหมายทางจริยศาสตร์ของความรักในฐานะการสมานและการก้าวข้าม (reunion and transcendence) บทความนี้เสนอว่าเพลโตไม่ได้ปฏิเสธร่างกายแต่เห็นว่าการรู้คือการผ่านของการรู้และการเปิดรับผู้อื่น ความรักจึงไม่ใช่การแสวงหาการเติมเต็มของตนเอง แต่คือการยอมรับและอยู่ร่วมในความพร่องเดียวกัน (coexistence in incompleteness) การตีความเช่นนี้ช่วยคืนความสำคัญให้แก่ร่างกายในฐานะพื้นที่แห่งการรู้และการอยู่ร่วม ซึ่งต่างจากการอ่านแบบเทววิทยาหรือศีลธรรมในอดีตที่เน้นการละทิ้งกายเพื่อยกระดับจิตขึ้นไป

ประการสุดท้าย การเชื่อมโยงแนวคิดความรักของ Plato กับทฤษฎีร่วมสมัยว่าด้วยเพศและอารมณ์ โดยเฉพาะทฤษฎีเพศ ของ Butler และการเมืองของอารมณ์ ของ Ahmed บทความนี้แสดงให้เห็นว่าความรักไร้เพศของเพลโตสามารถเข้าใจได้ในฐานะพื้นที่ทางการเมืองของการอยู่ร่วมซึ่งท้าทายอำนาจของบรรทัดฐานทางเพศที่ครอบงำสังคม การตีความนี้จึงขยายขอบเขตของการศึกษาปรัชญาความรักจากเพียงประเด็นเชิงอภิปรายไปสู่การเมืองของการดำรงอยู่ (politics of being) ทำให้เพลโตกลายเป็นนักคิดที่ร่วมสมัยในแง่ของการเสนอ “จริยศาสตร์แห่งความสัมพันธ์ที่ไม่ยึดติดเพศ”

ด้วยเหตุนี้ องค์ความรู้ใหม่ที่บทความนี้สร้างขึ้นจึงอยู่ที่การคืนความเป็นสากลของอีروسให้พ้นจากกรอบศีลธรรมทางเพศ โดยชี้ว่า Plato ใน “Symposium” ไม่ได้เสนอความรักในฐานะสัญลักษณ์ของความบริสุทธิ์ทางจิตเท่านั้น หากยังเสนอความรักในฐานะพลังของการอยู่ร่วม การรู้และการเป็นร่วมที่เปิดพื้นที่ให้มนุษย์สามารถรักและเข้าใจผู้อื่นในฐานะผู้พร่องเหมือนกันทุกคน แนวคิดนี้จึงไม่ได้เพียงขยายความเข้าใจต่อเพลโตเท่านั้นแต่ยังวางรากฐานให้แก่การอภิปรายร่วมสมัยเรื่อง “เพศ ความรัก และอัตลักษณ์” ในฐานะมิติเดียวกันของการดำรงอยู่ของมนุษย์

เอกสารอ้างอิง

- Ahmed, S. (2004). *The cultural politics of emotion*. Edinburgh University Press.
- Aquinas, T. (1981). *Summa Theologiae* (Vols. 1–5). Christian Classics.
- Augustine. (1991). *Confessions* (H. Chadwick, Trans.). Oxford University Press.
- Butler, J. (1990). *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. Routledge.
- Halperin, D. M. (1990). *One Hundred Years of Homosexuality and Other Essays on Greek Love*. Routledge.
- Nehamas, A. (2007). *Only a Promise of Happiness: The Place of Beauty in a World of Art*. Princeton University Press.
- Nussbaum, M. C. (1986). *The Fragility of Goodness: Luck and Ethics in Greek Tragedy and Philosophy*. Cambridge University Press.

Plato. (1997). *Plato: Complete works (J. M. Cooper & D. S. Hutchinson, Eds.)*. Hackett Publishing Company.

Vlastos, G. (1973). *Platonic Studies*. Princeton University Press.

ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความภายนอก

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.ธนศวรร์ เจริญเมือง	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.มนัส สุวรรณ	สำนักธรรมศาสตร์และการเมือง
ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.อรรถจักร์สถียรานุรักษ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ศาสตราจารย์ ดร.ชาติรี ประกิตนันทการ	มหาวิทยาลัยศิลปากร
รองศาสตราจารย์ ดร.เก่งกิจ กิติเรียงลาภ	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รองศาสตราจารย์ ดร.จุมพล หนีมพานิช	มหาวิทยาลัยรังสิต
รองศาสตราจารย์ ดร.จิรวัฒน์ เมธาสุธีรัตน์	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
รองศาสตราจารย์ ดร.ณรงค์ชัย ปิฎกัรัชต์	มหาวิทยาลัยมหิดล
รองศาสตราจารย์ ดร.ธัญญา สังขพันธานนท์	มหาวิทยาลัยนเรศวร
รองศาสตราจารย์ ดร.ธนวิทย์ บุตรอุดม	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
รองศาสตราจารย์ ดร.นิตยา วรรณกิตร์	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
รองศาสตราจารย์ ดร.บุรินทร์ ศรีสมถวิล	มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
รองศาสตราจารย์ ดร.ปัญญา รุ่งเรือง	มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี
รองศาสตราจารย์ ดร.ปาริชา มารี เคน	มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์
รองศาสตราจารย์ ดร.เปรมวิทย์ วิวัฒน์เศรษฐ์	มหาวิทยาลัยพะเยา
รองศาสตราจารย์ ดร.ภัทรธินิษฐ์ ศรีจอมทอง	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
รองศาสตราจารย์ ดร.รงค์กร อนันตศานต์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รองศาสตราจารย์ ดร.รุ่งภัสสรณ์ ศรีธาธานพัฒน์	มหาวิทยาลัยรามคำแหง
รองศาสตราจารย์ ดร.วัชรพล พุทธรักษา	มหาวิทยาลัยนเรศวร
รองศาสตราจารย์ ดร.วีระ เลิศสมพร	มหาวิทยาลัยพะเยา
รองศาสตราจารย์ ดร.วัลลภ สุขสวัสดิ์	มหาวิทยาลัยนเรศวร
รองศาสตราจารย์ ดร.สุชาติ แสงทอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
รองศาสตราจารย์ ดร.สุรัชย์ กังวล	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
รองศาสตราจารย์ ดร.สายฝน สุเอียนทรเมธี	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์ลำปาง
รองศาสตราจารย์ ดร.อดิพร เกิดเรือง	มหาวิทยาลัยแสตมป์ฟอร์ด
รองศาสตราจารย์ ดร.อภิศักดิ์ โพธิ์บัน	สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
รองศาสตราจารย์ ดร.อภิสิทธิ์ เอี่ยมหน่อ	สถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย
รองศาสตราจารย์ ดร.เอกฉันท จารุเมธิชน	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.อภิรักษ์ณ เกษมผลกุล	มหาวิทยาลัยมหิดล
รองศาสตราจารย์ ดร.พัชลิน จินนุ่น	มหาวิทยาลัยทักษิณ

ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความภายนอก (ต่อ)

รองศาสตราจารย์ ดร.ทวีศักดิ์	เผือกสม	มหาวิทยาลัยนเรศวร
รองศาสตราจารย์ ดร.ธรรศ	อัมโร	มหาวิทยาลัยนเรศวร
รองศาสตราจารย์ ดร.ศุภชัย	ตะวิชัย	มหาวิทยาลัยศิลปากร
รองศาสตราจารย์ ดร.สุชาดา	เจียพงษ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
รองศาสตราจารย์ชนิษฐา	จิชินะกุล	มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
รองศาสตราจารย์จินตนา	พุทธรเมตตะ	สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์
รองศาสตราจารย์ประกายศรี	ศรีรุ่งเรือง	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
รองศาสตราจารย์ผดุงศักดิ์	คชสำโรง	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รองศาสตราจารย์สนธิ	สัตโยภาส	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
รองศาสตราจารย์โอฬาร	รัตนภักดี	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์ลำปาง
รองศาสตราจารย์จาตุรนต์	วรรณนวล	ศาลจังหวัดลำปาง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รติพร	ถึงผั่ง	สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิตติ	ชยางคกุล	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์ลำปาง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กังสดาล	กนกหงษ์	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ขวัญใจ	กิจจาลรัตน์	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิระพงศ์	เรืองกุล	มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชมนาด	อินทจามรรักษ์	มหาวิทยาลัยนเรศวร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธเนศ	อิมสำราญ	มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธิตี	ปัญญาอินทร์	มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นวลนภา	จุลสุทธิ	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นาวัน	พรมใจสา	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นงลักษณ์	อานี	มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปาริชาติ	เตชะ	มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประสิทธิ์	กำพล	มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พินิตา	จารย์อุปการะ	มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรรณิดา	ถึงแสง	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พศุทธิ์	ลาสุขะ	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภาณุวัฒน์	พันธุ์ประเสริฐ	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ยงยุทธ	ยะบุญธง	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เยาวเรศ	ธาราวุฒิ	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้า พระนครเหนือ

ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความภายนอก (ต่อ)

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ยอดพล	เทพสิทธิธา	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เรขา	อริญวงศ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ลาวัณย์	สังข์พันธานนท์	มหาวิทยาลัยนเรศวร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีรวิชัย	ปิยนนทศิลป์	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สันติ	บุรณะชาติ	มหาวิทยาลัยพะเยา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สันต์	จันทร์สมศักดิ์	มหาวิทยาลัยนเรศวร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โสภา	อำนาจรัตน์	มหาวิทยาลัยพะเยา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรดา	กาลวิบูลย์	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เสาวภาคย์	กัลยาณมิตร	มหาวิทยาลัยนเรศวร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สหทัยา	สิทธิวิเศษ	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.องอาจ	อินทนิเวศ	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อาภากร	โพธิ์แดง	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุไรวรรณ	หาญวงศ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อรุษา	สุวรรณประเทศ	มหาวิทยาลัยนเรศวร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ดารารัตน์	คำเป็ง	มหาวิทยาลัยพะเยา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์กมลฉัตร	กล่อมอิม	มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์จินดารัตน์	เดอ เวชาวเวอร์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชัยณรงค์	อริยะประเสริฐ	มหาวิทยาลัยศิลปากร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ณรงค์	สมิทธรรม	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
ผู้ช่วยศาสตราจารย์นพวรรณ	ธรรมสิทธิ์	มหาวิทยาลัยมหาวิทยาลัราชภัฏเชียงใหม่
ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุมพร	กาสรสุวรรณ	มหาวิทยาลัยศิลปากร
อาจารย์ ดร.เกรียงไกร	เกิดศิริ	มหาวิทยาลัยศิลปากร
อาจารย์ ดร.กรวรรณ	สังขกร	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
อาจารย์ ดร.ธัญญา	จันทร์ตรง	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์
อาจารย์ ดร.นริศา	ไพเจริญ	มหาวิทยาลัยพะเยา
อาจารย์ ดร.วีรชน	เกษสกุล	มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
อาจารย์ ดร.ศิริโสภา	สันติทฤษฎีกร	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
อาจารย์ ดร.สันทราย	วงศ์สุวรรณ	มหาวิทยาลัยพะเยา

ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความภายใน

รองศาสตราจารย์ ดร.ชุตินันต์	รักษธรรม	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
รองศาสตราจารย์ ดร.ณัฐดนัย	ประเทืองบริบูรณ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
รองศาสตราจารย์ ว่าที่ร้อยตรี ดร.นิรันดร์	ภักดี	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
รองศาสตราจารย์ ดร.บัณฑิตกาญจ	ตั้งภากรณ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
รองศาสตราจารย์ ดร.ภิญญพันธ์	พจนะลาวัณย์	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริกร	อินคำ	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
รองศาสตราจารย์ ดร.Truong	Thi Hang	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
รองศาสตราจารย์ ดร.เกษทิพย์	ศิริชัยศิลป์	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
รองศาสตราจารย์พรสวรรค์	มณีทอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
รองศาสตราจารย์พฤกษา	เครือแสง	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
รองศาสตราจารย์วิไลลักษณ์	พรมเสน	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชนิษฐา	ใจมโน	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐนรินทร์ เมธีพัฒน์นันทน์	ภาณุภัทรธรรณวัฒน์	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธนากร	สิริสุคันธา	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธนพร	หมุคำ	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นภาพรรณ	เนตรประดิษฐ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิตยา	มูลปินใจ	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชัยเนตร	ชนกคุณ	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปณตนันท์	เถียรประภากุล	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปริญญภาษ	สีทอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พงศธร	คำใจหนัก	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัชฎาภรณ์	ทองแป้น	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัชนีวรรณ	มาวงศ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฤทัย	พานิช	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุภาวดี	ยาดี	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เหนือขวัญ	บัวเผื่อน	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนันต์	อุปสอด	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนุรักษ	อาทิตย์กวิน	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัชดาพร	หวลอารมณ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์กิ่งแก้ว	ทิศตั้ง	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์เจษฎา	ทองสุข	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความภายใน (ต่อ)

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชนมธน์	สุวรรณ	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ธนพงษ์	ลม่อน	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์นันทยา	สมสรวย	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ปวีณา	งามประภาสม	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิเชิต	ทวีกุล	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์วรภรณ์	ภูมิลี	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ศรัชัย	เต็งรัตน์ล่อม	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์อัญชิชา	รุ่งแสง	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์อัมฤตา	สารธิวงศ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์อาระดา	พุ่มไพศาลชัย	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
อาจารย์ ดร.สุกัญญา	แซ่โก	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ปริทัศน์
มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
Journal of Humanities and Social Sciences Review
Lampang Rajabhat University

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
119 หมู่ 9 ตำบลขมพู่ อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง 52100

jhssr.lpru@gmail.com

<https://so15.tci-thaijo.org/index.php/jhssrlpru>